

Міністерство Освіти і Науки України
Тернопільський Національний Економічний Університет
Юридичний факультет

Возьний В.І., Труфанова Л.М., Фрончко В.В.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

Практикум

Навчальний посібник

Рекомендовано Вченою радою ТНЕУ

Тернопіль
2009

**Навчальне видання кафедри правового регулювання економіки та правознавства
юридичного факультету ТНЕУ**

**Рекомендовано Вченою радою Тернопільського
національного економічного університету
Протокол № 4 від 24.06.2009 р.**

Підготовлено:

Возьний Володимир Іванович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки та правознавства юридичного факультету ТНЕУ

Труфанова Людмила Михайлівна – доцент кафедри правового регулювання економіки та правознавства юридичного факультету ТНЕУ

Фрончко Володимир Вікторович – викладач кафедри правового регулювання економіки та правознавства юридичного факультету ТНЕУ

Рецензенти:

Андрушків Г. З. - в. о. голови Господарського суду Тернопільської області

Николайчук Л. М. - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ

Гелецька І.О. –кандидат юридичних наук, декан ЮФ Галицького інституту ім. Чорновола

Господарське право. Практикум: Навчальний посібник. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С.257.

Посібник підготовлено у відповідності до початкової програми курсу «Господарське право». Видання містить орієнтовну структуру плану підготовки студента, структуру залікового кредиту, програмний матеріал по вивченню курсу «Господарське право», методичні вказівки по кожній темі, програму практичних (семінарських) занять та вимоги до їх підготовки та проведення, систему завдань для самостійної роботи.

Особлива увага приділяється рекомендаціям по індивідуальному виконанню студентами самостійної роботи, особливостям контрольних заходів, наводиться перелік основної та рекомендованої літератури до кожної теми.

Посібник призначений для студентів, аспірантів і викладачів юридичних вузів, а також для самостійного вивчення дисциплін «Господарське право», «Підприємницьке право» та «Господарське законодавство».

Шановний студенте!

Пропонований навчальний посібник орієнтує Вас на використання різних методик навчання та допоможе організувати Вашу самостійну навчальну діяльність (активну і/чи пасивну). Особлива увага звертається на ті завдання та форми організації навчального процесу, які активізують процес пізнання господарсько-правових явищ та вирішення відповідних юридичних завдань та задач.

Посібник структурно побудований відповідно до методологічних і методичних засад та з урахуванням потреб правозастосовної господарської практики з метою сформувати у Вас сталі теоретичні знання та сприяти оволодінню навичками наукового застосування господарсько-правових норм до конкретних життєвих обставин.

Організація занять на основі методичних рекомендацій цього посібника надає можливість студентам самостійного пошуку у відкритті нових знань, у вирішенні питань проблемного характеру. Інноваційні методи створюють умови для моделювання навчальних ситуацій, які формують у студентів уміння та навички класифікувати та узагальнювати матеріал, застосовувати порівняння та аналогії, робити висновки, давати відповідні оцінки щодо правомірності чи неправомірності юридичних дій в конкретних життєвих ситуаціях.

Таким чином, пропоновані методичні вказівки та завдання цього посібника дозволять:

- *систематизувати засвоєння навчального матеріалу з навчальних курсів «Господарське право», «Господарське законодавство», «Підприємницьке право»;*
- *інтенсифікувати навчальний процес та підвищити якість умінь та навичок із господарсько-правових питань;*
- *встановити зворотній зв'язок з викладачем на визначених етапах навчання;*
- *контролювати та своєчасно коригувати свої недоліки по засвоєнню навчального процесу по вивченню господарсько-правових відносин;*
- *підвищити відповідальність за результати навчальної діяльності;*
- *дозволять бути максимально обізнаним в господарському законодавстві та розумінні змісту правової культури;*
- *максимально забезпечити Ваші пізнавальні потреби та навички у обраній кваліфікації.*

«Господарське право», а також «Господарське законодавство», «Підприємницьке право» як навчальні дисципліни:

а) передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів, цілеспрямованої роботи студентів над вивченням спеціальної літератури та законодавства, активної роботи на лекціях і на практичних заняттях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань;

б) закладає основи вивчення студентами блоку основних інститутів господарського права та оволодінні загальною теорією правового регулювання економіки, юридичного забезпечення підприємницької та господарської діяльності тощо;

в) передбачає формування у студентів сталої системи правових поглядів і знань, навичок тлумачити і застосовувати нормативно-правові акти, що в свою чергу, підвищуватиме рівень їх свідомості та правової культури, розуміння необхідності позитивної

професійно-грамотної поведінки та сприятиме зростанню умінь орієнтуватись у правовій літературі та мислити юридичними категоріями;

г) закладає основи правової культури та розвиває в студентів особливий правовий світогляд, спеціальне правове мислення та формує в них правову свідомість.

Вказані дисципліни є складовою частиною безперервної освіти та виховання студентів, які спрямовані на розвиток та закріплення необхідних юридичних знань з метою вирішення конкретних питань їх майбутньої практичної діяльності.

Саме це визначає **мету вивчення таких дисциплін як «Господарське право», «Господарське законодавство», «Підприємницьке право»:** отримання знань щодо господарських правовідносин, правового статусу суб'єктів господарювання, порядку оформлення господарських договорів, правових основ зовнішньоекономічної діяльності та захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарських правовідносин; набуття студентами досвіду роботи з господарсько-правовими документами.

Завданням вказаних курсів є: опанування системи господарського (підприємницького) права України та чинного господарського законодавства; набуття навичок практичного застосування норм господарського права України під час вирішення конкретних економічних ситуацій; виробити вміння тлумачити і застосовувати нормативні акти, грамотно давати оцінку юридичним фактам господарського характеру.

Предметом вказаних курсів є господарсько-правові відносини та правове регулювання господарської (підприємницької) діяльності в Україні.

* * * *

Навчальний процес по вивченню курсів «Господарське право», а також «Господарське законодавство», «Підприємницьке право» здійснюється в таких формах: навчальні заняття (лекції, практичні, семінарські, консультації), виконання індивідуальних завдань (ІНДЗ), самостійна робота студентів, контрольні заходи.

Лекції, як одні з основних форм проведення навчальних занять призначені для засвоєння в першу чергу теоретичного матеріалу. Як правило, лекція є елементом курсу лекцій, які охоплюють основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем даної навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій, а також обсяг лекційного матеріалу визначається робочою навчальною програмою до курсу, що подана в Розділі 2 цього методичного посібника. Мета проведення лекцій полягає в тому, щоб ознайомити студентів із правовими засадами функціонування господарсько-правового ринку, його інструментарієм та правовим статусом учасників.

Мета проведення лекцій полягає у:

- викладенні студентам у відповідності із програмою курсу та робочим планом основних аспектів діяльності суб'єктів господарювання в Україні, звертаючи, головним чином, увагу на особливостях їх правового статусу та регулювання господарської діяльності, а також можливості використання знань в практичній фахово-юридичній діяльності;
- сформуванню у студентів цілісної систему теоретичних знань з пропонованого курсу.

Практичні заняття призначені для поглибленого вивчення дисципліни. Головною метою (напрямом) цих занять є не повторення, а доповнення і поглиблення лекційного матеріалу, вивчення проблемних аспектів певних питань, вироблення умінь студентів

аналізувати законодавчі акти, господарсько-правову та арбітражну практику, формулювати поняття, робити узагальнення та висновки з правових питань тощо.

На цих заняттях відбувається осмислення теоретичного матеріалу, формуються уміння переконливо формулювати власну точку зору, отримуються навички професійної діяльності. Форми проведення практичних занять: заняття по вивченню нормативних актів, вирішення практичних задач та завдань і/чи тестів, наукові практикуми, колоквиуми та інші.

Практичні заняття за методикою їх організації передбачають:

- засвоєння інфраструктури системи господарювання України, правовий статус його учасників, особливостей їх діяльності в окремих сферах господарювання;
- розвиток умінь узагальнювати і систематизувати знання, отримані в ході підготовки до занять, а також розвиток у студентів самостійного мислення, здібностей до вільного обміну думками, уміння знайти правильний підхід до вирішення практичних господарсько-правових завдань;
- розвиток умінь розкривати відмінності в трактуванні розглядуваних положень про підприємництво, проводити порівняльний аналіз питань, що висвітлюються, здійснювати системний аналіз законодавства та господарської практики;
- глибше засвоєння та закріплення теоретичних знань, отриманих на лекційних заняттях.

Семінарські заняття формують дослідницький підхід до вивчення учбового і наукового матеріалу. Головною метою семінарів є обговорення найбільш складних теоретичних питань курсу, їх методологічне і методичне опрацювання. На семінарських заняттях організовується дискусія навколо попередньо визначеної теми чи групи тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань.

На **консультаціях** забезпечується оперативний зворотній зв'язок у формі звернень до викладача з боку студента в процесі вивчення курсу як особлива самостійна форма організації навчального процесу, що включена в інші форми учбової діяльності (лекції, практичні, семінари, практикуми і т.д.).

Виконання **індивідуального завдання (ІНДЗ)**, є видом поза аудиторної індивідуальної роботи студента навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу, і є окремим заліковим модулем із дисципліни. ІНДЗ — це завершена теоретична та/або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських та практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Самостійна робота студентів (СРС) є невід'ємною частиною навчального процесу. СРС є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується планом підготовки студентів з курсу. СРС забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення курсу: підручники, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Зміст ти види СРС по вивченню курсу визначається програмою дисципліни, поданими тобі методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Контрольні заходи. Протягом навчального семестру, в якому викладається навчальний курс, з метою якісного контролю та оцінювання теоретичних і практичних знань, набутих умінь і навичок студентів, їх рівень – впроваджено, так званий, комплекс контрольних заходів, які виступають як одні із основних форм організації оцінювання

навчання. Контрольні заходи проводяться на основі попередньо визначеного плану залікових модулів. Модуль – це логічна завершена частина теоретично та практично опрацьованого студентом навчального матеріалу з окремої теми чи групи тем. Їх кількість та обсяг завдань визначається *Планом підготовки студента з курсу*. Модульний контроль проводиться протягом семестру, і має за мету стимулювати регулярну самостійну роботу студентів для досягнення високого рівня їхньої професійної підготовки.

**ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ПЛАНУ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТА
З КУРСУ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»**

Структура навчальної дисципліни		Кількість годин /, з них					Форма контролю
		Всього годин / кредитів	Аудиторних		Самостійна робота студента	інші	
			Лекції	Практ., (семін.) заняття			
		<i>252/7*</i>	<i>40</i>	<i>40</i>	<i>160</i>	<i>12</i>	
Заліковий модуль 1	Змістовий модуль 1	60	10	10	40		Поточний контроль
							Підсумковий модульний контроль
Заліковий модуль 2	Змістовий модуль 2	96	16	16	64		Поточний контроль
							Підсумковий модульний контроль
Заліковий модуль 3	Змістовий модуль 3	84	14	14	56		Поточний контроль
							Підсумковий модульний контроль
Заліковий модуль 4		2				2	Ректорська контрольна робота
Заліковий модуль 5		10				10	Оцінювання виконання ІНДЗ
Заліковий модуль 6							Семестровий контроль у формі письмового екзамену

* Примітка: 1 кредит ECTS — 36 годин.

**СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КЕРДИТУ З КУРСУ
«ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»**

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1				
Тема 1. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство	2	2	8	Конспект з теми (змістового модуля 1), огляд та вивчення рекомендованої літератури і законодавства, проведення дослідження (виконання ІНДЗ) за обраною проблемою із вказаних тем, виконання пакету індивідуальних контрольних завдань та інші форми самостійної роботи
Тема 2. Поняття та принципи господарської діяльності	2	2	8	
Тема 3. Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання	2	2	8	
Тема 4. Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності	2	2	8	
Тема 5. Суб'єкти господарювання. Загальні положення	2	2	8	
<i>Підсумковий контроль засвоєння Змістового Модуля 1</i>				
Змістовий модуль 2				
Тема №6. Правове становище підприємств	2	2	8	Конспект з теми (змістового модуля 2), огляд та вивчення рекомендованої літератури і законодавства, проведення дослідження (виконання ІНДЗ) за обраною проблемою із вказаних тем, виконання пакету індивідуальних контрольних завдань та інші форми самостійної роботи
Тема №7. Правовий статус господарських товариств	2	2	8	
Тема №8. Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права	2	2	8	
Тема №9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання	2	2	8	
Тема №10. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання	2	2	8	

Тема №11. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом	2	2	8	
Тема №12. Господарські зобов'язання	2	2	8	
Тема №13. Господарсько-правова відповідальність	2	2	8	
Підсумковий контроль засвоєння Змістового Модуля 2				
Змістовий модуль 3				
Тема №14. Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання	2	2	8	Конспект з теми (змістового модуля 3), огляд та вивчення рекомендованої літератури і законодавства, проведення дослідження (виконання ІНДЗ) за обраною проблемою із вказаних тем, виконання пакету індивідуальних контрольних завдань та інші форми самостійної роботи
Тема №15. Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання	2	2	8	
Тема №16. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції	2	2	8	
Тема №17. Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин	2	2	8	
Тема №18. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності	2	2	8	
Тема №19. Спеціальні режими господарювання	2	2	8	
Тема №20. Правові основи забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів	2	2	8	
Підсумковий контроль засвоєння Змістового Модуля 3				
Усього:	40	40	160	

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ КУРСУ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО» ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ЇЇ ВИВЧЕННЯ

До кожної теми змістового модуля сформульовано конкретні цілі (мета) вивчення у вигляді певних (конкретних) професійних знань та умінь (навичок) студентів, які повинні забезпечити досягнення ним певної кінцевої цілі. Конкретні цілі передують змісту лекційного матеріалу відповідної теми і формулюються з точки зору «професійної діяльності» з урахуванням відповідних таксономічних рівнів.

Зміст кожного змістового модуля формулюється на підставі конкретних понятійних категорій у вигляді переліку тем, поданих у таблиці. Зміст кожної теми розкривається в межах достатнього обсягу лекційної програми курсу «Господарське право». Темі мають наскрізну нумерацію у межах всієї програми.

Практичні і семінарські заняття виступають особливими формами аудиторних навчальних занять по вивченню курсу «Господарське право». Це пов'язано з тим, що основним їх завданням є навчити студентів застосовувати свої юридичні знання для аналізу різноманітних життєвих ситуацій, що виникають в сфері господарювання України.

Головною метою цих занять є не повторення, а доповнення і поглиблення лекційного матеріалу, вивчення проблемних аспектів певних питань змістового модуля, вироблення вмінь студентів аналізувати законодавчі акти, матеріали арбітражної практики, формулювати поняття, робити узагальнення та висновки з правових питань тощо. Саме тому, важливим етапом у підготовці спеціалістів високого рівня є необхідне ґрунтовне та змістове опрацювання саме студентами практичної частини програми курсу.

На *практичних заняттях* викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної програми дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому викладачем методичному матеріалі. Такими методичними засобами можуть виступати набір завдань різної складності і типу (опрацювати нормативний акт, виписати тези, розв'язати задачі чи тести, скласти схеми чи юридичний документ, і таке інше).

Таким чином, практичне заняття повинно включати проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення, розв'язування задач і/чи тестів та індивідуальних, і/чи навчально-методичних завдань тощо, їх перевірку, і оцінювання.

На *семінарських заняттях* викладач організовує дискусію навколо попередньо визначеної теми чи групи тем (змістового модуля), до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (ІНДЗ). На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами виступи, їх активність у дискусіях, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Оцінки, отримані студентом на практичних чи семінарських заняттях, враховуються при зарахуванні підсумкової оцінки при поточному модульному контролі з даної навчальної дисципліни, і виокремлюється викладачем як окремих заліковий модуль (*Заліковий модуль 2*) з відповідним ваговим коефіцієнтом.

Семінарські і практичні заняття, які проводяться за основними темами дисципліни, мають на меті узагальнення і систематизацію знань, отриманих студентами у ході підготовки

до занять, а також розвиток у них самостійного мислення, здібностей до вільного обміну думками, вміння знайти правильний підхід до вирішення практичних завдань.

* * * * *

Посібник підготовлено з метою надання в першу чергу *допомоги* студентам у ґрунтовному практичному вивченні курсу «Господарське право», оскільки окреслює багато дискусійних правових питань, що вимагають вирішення.

До кожного заняття наводиться орієнтовний перелік контрольних питань. Питання плану занять є примірними. Залежно від кількості передбачених робочим планом годин, викладач визначає коло основних питань, які студенти мають опрацювати.

Готуючись до практичних (семінарських) занять, студентам необхідно:

- уважно ознайомитись з планом занять і списком нормативних актів, що рекомендуються та літературних джерел;
- засвоїти методичні вказівки та досягнути визначених цілей, вивчивши відповідні питання з конспекту і підручників;
- опрацювати нормативні акти з даної теми¹, освоїти термінологічні дефініції;
- використовуючи вивчений матеріал, виконати індивідуальні методичні завдання, вказані викладачем та інші форми самостійної роботи.

Розкриваючи контрольні питання, студенти повинні прагнути до максимально повного і чіткого викладу всіх проблем, що досліджуються ними. При цьому важливо показати діалектику їхнього розвитку, розкрити відмінності в трактуванні розглядуваних положень, провести порівняльний аналіз питань, що висвітлюються у відповідних розділах різних підручників і в спеціальній літературі, джерелах Інтернет.

Законодавчі та підзаконні акти слід вивчати послідовно та системно з тим, щоб у подальшому поглиблено оволодіти відповідним правовим інститутом, зрозуміти його співвідношення з іншими інститутами та дати вичерпну відповідь на поставлені питання.

Відповідь має базуватися на авторському тлумаченні норм чинного законодавства, а не на буквальному викладенні тексту правової норми чи групи норм. Відповіді мають бути лаконічними з чіткими і однозначними узагальненими висновками.

Конспектування літератури не повинно носити характер механічного переписування. Важливо, щоб законспектований матеріал незалежно від його обсягу, був достатній за змістом і логічно завершений.

Окрім цього, під час підготовки до практичного заняття студент обов'язково повинен виконати термінологічне завдання, а саме освоїти відповідні ідеї та поняття-дефініції до теми. Результатом їх є оволодіння студентом належною термінологічною базою до теми.

При вивченні тем рекомендується використовувати лише чинні нормативно-правові акти та новітні підручники і навчальні посібники.

¹ *Нормативні акти, які подані для опрацювання до підготовки практичного (семінарського) заняття подані лише із вказівкою на дату їх прийняття. З огляду на постійну змінюваність законодавства доцільним є пошук саме останніх редакцій вказаних нормативних актів. Рекомендується використовувати для цього саме ресурси Інтернет (наприклад, база чинних нормативних актів України є доступна на офіційному сайті ВР України - www.zakon.rada.gov.ua)*

Тематичний план Змістового модуля 1

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
<i>Тема 1. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство</i>	2	2	8
<i>Тема 2. Поняття та принципи господарської діяльності</i>	2	2	8
<i>Тема 3. Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання</i>	2	2	8
<i>Тема 4. Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності</i>	2	2	8
<i>Тема 5. Суб'єкти господарювання. Загальні положення</i>	2	2	8
Разом годин	10	10	40

Тема 1. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство

Студенти повинні знати та вміти:

- ✚ пояснювати базисні положення господарських правовідносин про їх основні види та структуру, правовий статус учасників, методи правового регулювання, закріплення практичних навичок їх реалізації;
- ✚ аналізувати поняття господарського права як галузі права, її джерела, систему та особливості систематизації господарського права;
- ✚ зробити правову оцінку Господарському кодексу України як системоутворюючому акту у сфері господарсько-правового регулювання України;
- ✚ знати та пояснювати правовий механізм реалізації актів та норм господарського законодавства, механізм закріплення практики необхідності неухильного дотримання принципів господарського права, його динамічність та націленість на втілення в економічних процесах;
- ✚ аналізувати основні елементи та зміст розмежування господарського права від інших галузей права шляхом з'ясування його ролі та місця в механізмі економічних процесів держави.

Методичні вказівки

Сфера дії господарського права, а якщо точніше говорити його предмет — це одна з найважливіших і в той же час одна із самих складних сфер життєдіяльності людини — сфера

матеріального виробництва. Однак це зовсім не означає, що господарювання — це і є саме виробництво.

Під час вивчення цієї теми студентам *слід звернути увагу на наступне*, що існування і специфіка такої галузі права, як господарське право, визначається сферою його дії — тією автономною сферою життя суспільства, що має потребу у впливі саме господарсько-правових норм. Студентам слід з цим розібратися детально, щоб більш чітко представити місце і роль господарської діяльності як предмету правового регулювання.

Господарські відносини безпосередньо пов'язані з господарською діяльністю, вивченню сутності якої студенту також *слід приділити належну увагу*.

Загальноприйнятим є наступне визначення господарської діяльності: *це та діяльність, яка пов'язана із виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт і наданням послуг, а також із забезпеченням їхніх виробників необхідними ресурсами*. Зауважимо, що законодавство України містить кілька визначень поняття «господарська діяльність».

У відповідності до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» «господарська діяльність — це будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару».

Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» визначає господарську діяльність як «будь-яку діяльність особи, спрямована на отримання доходу в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах у разі, коли безпосередня участь такої особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою. Під безпосередньою участю слід розуміти зазначену діяльність особи через свої постійні представництва, філіали, відділення, інші відокремлені підрозділи, а також через довірену особу, агента або будь-яку іншу особу, яка діє від імені та на користь першої особи».

У Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» господарська діяльність визначається як: «будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, юридичних осіб, а також фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язана з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею, наданням послуг, виконанням робіт».

Відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України господарська діяльність — це «діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність».

Студентам *необхідно зауважити*, що ці визначення не є вичерпними, вони є схематичними, оскільки багато істотних характеристик цієї діяльності не знайшли в них свого відображення. Дані визначення корисні вже тим, що в них позначені сфери прояву господарської діяльності і названі її формальні ознаки, а тому, *слід докладно проаналізувати* наведені поняття, з'ясувати основні відмінності між ними та за результатами проведеного аналізу виділити основні риси господарської діяльності.

Для розуміння господарської діяльності слід докладно проаналізувати значення терміну «господарський» із іншими словами того ж значеннєвого ряду — «господарювати», «господарювання», «господарство» і т.п.

Особливу увагу при вивченні теми *необхідно приділити* розмежуванню понять «господарські відносини» та «господарська діяльність», оскільки студенти досить часто плутають ці поняття. Поняття господарської діяльності і господарських відносин дуже близькі за змістом, вони позначають конкретні поведінкові акти різних суб'єктів у сфері

господарювання. Ці поняття мають ті самі синоніми — господарський процес, господарська практика, господарювання. Тому можна вважати виправданим те, що при визначенні предмета господарського законодавства (права) у юридичній літературі й у правотворчості оперують цими поняттями як тотожними. Однак визначений зміст у їхньому розходженні все-таки існує, про що конкретно повинні зауважити студенти.

Студентам *доцільно дійти висновку* про те, що господарська діяльність створює основу (фундамент) економіки будь-якого типу. Ринкові відносини, безсумнівно, неможливі без обігу конкретних товарів і послуг, що саме і є результатами господарської діяльності. Ринкові відносини — це результат здійснення господарської діяльності.

Предметом регулювання господарського законодавства є ті чи інші види господарської діяльності в різних сферах економіки (купівля-продаж засобів виробництва, оптова торгівля і постачання різних товарів, інвестиційний і інноваційний процеси, технічне переоснащення виробництва, зовнішньоекономічні зв'язки, перевезення вантажів різними видами транспорту і т.д.). У такому регулюванні існує і так звана ринкова інфраструктура — банківська справа, обіг цінних паперів, страхування комерційної діяльності й ін. Студенти повинні звернути увагу, що базується ця діяльність на підприємстві, ініціативі, комерційному підході, ризику.

При дослідженні природи господарювання, *студенти повинні зробити висновок*, що господарювання здійснюється насамперед у сфері матеріального виробництва (виробництва товарів, робіт і послуг). Однак це зовсім не означає, що господарювання — це і є саме виробництво. У своїй взаємодії, поняття «господарські відносини» і «економічні відносини» є демонстраційною основою для визначення місця і ролі господарської діяльності (господарських відносин) як предмета правового регулювання.

Окремим аспектом в дослідженні цієї теми, *студенти повинні усвідомити* собі досить складний комплекс проблем, що пов'язані із встановленням співвідношення господарських відносин і відносин виробничих, оскільки економічна і правова науки здавна займаються цими проблемами (наприклад Н. Г. Александров, Ю. М. Осипова).

Важливим є також дослідження студентами питання про мету господарської діяльності. Господарюючий суб'єкт приймає господарські, тобто пов'язані з процесом організації виробництва, рішення. Такі рішення можуть бути спрямовані як усередину, у сферу безпосереднього виробництва, так і зовні, у сферу міжвиробничих відносин. Характер рішень різний: це і технологічні, і чисто організаційні, і соціальні рішення, але усі вони є рішеннями господарськими, тому що мають господарські цілі і сприяють реалізації господарювання.

Значну увагу *слід також приділити* розгляду загальних принципів та методів господарювання. Студентам *слід проаналізувати*, що у принципах і методах, як і в інших правових засобах впливу, знаходить своє відображення сутність господарсько-правового регулювання, а тому всі ці засоби володіють чималим регулюючим потенціалом. Разом з тим у механізмі господарсько-правового регулювання кожен із них займає своє особливе місце, хоча вони нерідко обумовлюють чи доповнюють один одного.

Підводячи підсумок розгляду істотних характеристик господарської діяльності, студентам необхідно охарактеризувати найбільш важливі ознаки господарської діяльності:

1) вона здійснюється в сфері суспільного виробництва, а не в сфері особистого споживання;

2) насамперед вона пов'язана з тією стороною суспільного виробництва, у якій знаходить своє відображення використання майна, іншими словами, де реалізуються право власності та інші майнові права;

3) вона є діяльністю, яка організує виробництво.

Таким чином, по своїй суті господарська діяльність — це діяльність організаційно-майнова. Організаційний і майновий елементи в ній органічно поєднуються.

Питання для обговорення

1. Поняття і зміст господарських правовідносин.
2. Види господарських правовідносин.
3. Учасники господарських правовідносин.
4. Методи правового регулювання господарських правовідносин.
5. Сутність і зміст господарського права.
6. Поняття й основні види джерел господарського права.
7. Систематизація в господарському праві. Господарське право і господарське законодавство
8. Система господарського законодавства і реалізація господарсько-правових норм.
9. Розмежування господарського права від інших галузей права і їхня взаємодія.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 1).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р..
4. Закон України від 21.06.2001 р. «Про народні художні промисли».
5. Закон України від 15.05.2003 р. «Про особисте селянське господарство».
6. Закон України від 16.03.2004 р. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».
7. Закон України від 11.09.2003 р. «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».
8. Указ Президента України від 03.10.1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади».
9. Указ Президента України від 27.06.1996 р. № 468 «Про Єдиний державний реєстр нормативних актів».
10. Указ Президента України від 13.12.1996 р. № 1207 «Про опублікування актів законодавства України в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України».
11. Постанова Верховної Ради України від 12.09.1991 р. «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства СРСР».
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 р. № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативних актів міністерств та інших органів державної виконавчої влади».
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 376 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ними».
14. Наказ Міністерства юстиції України від 12.04.2005 р. № 34/5 «Про вдосконалення порядку державної реєстрації нормативно-правових актів у Міністерстві юстиції України та скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів», яким затв.

Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації.

Додаткова література:

1. *Беляневич В.Е. Про «запровадження» судового прецеденту // Вісник господарського судочинства. - 2002. - № 3. - С. 173-177.*
2. *Бондаренко І. Формування господарських відносин: деякі правові питання // Право України. – 2000. - №4. – С.*
3. *Загайнова С.К. Судебный прецедент: проблемы правоприменения. - М.: НОРМА, 2002. - 176 с.*
4. *Зинченко С.А. Предмет и метод хозяйственного права. - Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1984.*
5. *Знаменский Г.Л. Хозяйственное законодательство Украины. Формирование и перспективы развития. - К.: Наукова думка, 1996. - 63 с.*
6. *Знаменський Г.Л. Співвідношення загального та спеціального законодавства України // Вісник Академії правових наук України. - 2003. - № 1 (32).*
7. *Знаменский Г.Л. Новый этап в развитии хозяйственного законодательства Украины // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб. науч. тр. / НАН Украины. ИЭПИ; Редкол: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др. - Донецк: Юго-восток, Лтд, 2005. - С. 37-40.*
8. *Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (проект) // Економіка та право. - 2006. - 2 (15). - С. 5-16.*
9. *Мамутов В.К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственной мысли в суверенной Украине // Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб. науч. тр. / НАН Украины. ИЗПИ; Редкол: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др. - Донецк: Юго-восток, Лтд, 2005. - С. 12-36.*
10. *Судебная практика как источник права / Коллектив авторов. - М.: Юристъ, 2000. - 160 с.*
11. *Ющик О.І. Господарський кодекс у правовій системі України // Вісник господарського судочинства. - 2001. - № 1. - С. 135-140.*

Тема 2. Поняття та принципи господарської діяльності

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ визначати сфери прояву господарської (підприємницької) діяльності і виокремлювати її формальні ознаки шляхом виконання практичних порівнянь та узагальнень;
- ✦ розкривати механізм господарсько-правового регулювання в контексті відображення істотних характеристик господарської діяльності;
- ✦ знати конституційні основи правопорядку в сфері господарювання, та їх вплив на ринкові відносини, і як результат, здійснення господарської діяльності;
- ✦ аналізувати види господарської діяльності в різних сферах економіки України знати принципи та методи господарювання;

✦ демонструвати правове мислення шляхом аналізу та порівняння господарсько-правових явищ та процесів, розвиток господарсько-правової культури та практичних навичок орієнтуватись у системі господарювання України.

Методичні вказівки

Ретельне оволодіння студентами цієї теми є надзвичайно важливим та необхідним, оскільки знання про предмет, методи, систему, принципи та особливості господарських правовідносин та господарського права і законодавства в кінцевому підсумку дозволять студенту грамотно та уміло оперувати сутністю господарського права як галузі права.

Господарське право як жодна інша галузь права є достатньо динамічною, вона націлена на втілення в економічних процесах, що відбуваються щоденно і масово. Норми господарського права служать початковою ланкою господарсько-правового регулювання. Правовідносини — це та ланка, що поєднує вимоги норм із конкретним поведінням суб'єктів у механізмі правового регулювання.

При вивченні теми, студентам особливу увагу необхідно приділити дослідженню поняття «господарсько-правові відносини», оскільки студенти досить часто плутають це поняття із «господарськими відносинами».

Господарські правовідносини — це вид суспільних відносин, у яких зв'язок між суб'єктами (учасниками) господарювання проявляється у їхніх юридичних правах і обов'язках. Господарські правовідносини, як і будь-які інші відносини, складаються з таких елементів: суб'єкта, об'єкта, змісту (суб'єктивних прав та обов'язків його учасників). Господарські правовідносини виникають, змінюються та припиняються на підставі юридичних фактів.

Доля інституту господарських правовідносин в господарському праві України складалася не без протиріч. Тому *студенти повинні уважно проаналізувати* сучасні наукові підходи до питання про правову природу господарських правовідносин.

Так одні вчені, визнаючи господарське право комплексною галуззю права, розглядають господарські правовідносини як просте зведення різнорідних елементів (В. С. Щербина). Більш витончену позицію з цього приводу займає відомий вчений-теоретик і цивіліст С. С. Алексєєв, який вважає, що господарське право «ще не виявило свою юридичну специфіку і не наростило свій, самобутній правовий матеріал», а тому повинно базуватися на правових початках, характерних для фундаментальних галузей їх правовідносин (цивільне право й ін.). Відома і більш «м'яка» концепція господарського права як комплексної галузі права. На думку прихильників цієї концепції, господарське право містить правові норми інших основних галузей права, проте зміст яких присвячений одному предмету правового регулювання — господарській діяльності.

Викладені вище обставини повинні *спонукати студентів до розгорнутої характеристики* змісту господарських правовідносин, причому така характеристика повинна бути дана лише після попереднього з'ясування співвідношення цього поняття з поняттями «господарська діяльність» і «господарські відносини».

Студенти повинні *звернути увагу*, що у господарсько-правових нормах, як і у відповідних їм правових відносинах, знаходять своє відображення як приватні інтереси учасників господарської діяльності, так і інтереси суспільства. Вважаємо, що саме господарські правовідносини покликані бути тією ланкою в регламентації поведіння учасників господарської діяльності, що узгоджує їхні інтереси, погоджує їхні взаємні вольові відносини. Причому цю функцію правовідносини виконують за допомогою методу

господарсько-правового регулювання, основне призначення якого — забезпечити рівне підпорядкування суб'єктів господарювання суспільному господарському порядку.

Студентам необхідно враховувати, що на відміну від інших правовідносин господарські правовідносини — це нове явище в економіці і праві, яке виникло у відповідь на потреби сучасної ринкової економіки. Змістом і одночасно структурою господарських правовідносин служить взаємозв'язок юридичних прав і обов'язків господарських організацій та їхніх внутрішніх підрозділів. При цьому юридичні права й обов'язки суб'єктів господарювання тут взаємозалежні, кореспондуються один одному. Для господарських правовідносин не характерне різке протиставлення права одного суб'єкта обов'язкам іншого (як, наприклад, в адміністративно-правових відносинах).

Розглядаючи питання про розуміння сутності господарських правовідносин, *студентам необхідно акцентувати свої висновки на ті їхні риси, які притаманні їм як загальні правовому інституту, так і на виключно властиві їм риси (відображають характер і структуру суспільного виробництва, ґрунтуються на господарсько-правових нормах, особливий суб'єктивний склад, складність і багатоланковість і т.п.).*

У науці господарського права використовуються різні класифікаційні критерії для виділення видів господарських правовідносин: за об'єктом господарсько-правового регулювання, учасниками (суб'єктами) цих правовідносин, підставами їхнього виникнення, зміни і припинення, застосовуваним у них методам регулювання та ін.

Відповідно до ст. 3 ГК України можна виділити основні види власне господарських відносин:

- господарсько-виробничі відносини;
- організаційно-господарські;
- внутрішньогосподарські відносини.

Під господарсько-виробничими відносинами розуміють майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання під час безпосереднього здійснення господарської діяльності.

Внутрішньогосподарськими є відносини, які складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Окремі автори організаційно-господарські відносини не відносять до господарських відносин, оскільки вони належать до адміністративно-господарських. Під організаційно-господарськими відносинами розуміють відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Вивчаючи тему, *студенти повинні також зосередити увагу на такій особливій ознаці господарських правовідносин, як їх суб'єктивний склад. Суб'єктами господарських правовідносин (суб'єктами господарювання), згідно з Господарським кодексом України, є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно й несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.*

Дискусійним є використання в цьому визначенні словосполучення «господарська компетенція». *Студентам слід з'ясувати сутність поняття компетенція, правосуб'єктність і визначити, який з цих термінів можна використовувати щодо суб'єкта господарювання.*

У теорії існує також таке визначення суб'єктів господарських правовідносин: «юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську або управлінську діяльність на основі юридично відокремленого майна в межах своєї компетенції».

ГК України поряд з поняттям «господарські відносини» використовує поняття «відносини у сфері господарювання». Друге поняття дещо ширше, оскільки поряд з власне господарськими відносинами передбачає й відносини організаційного та управлінського характеру.

Відповідно й коло учасників відносин у сфері господарювання є ширшим, аніж коло суб'єктів господарювання. До учасників відносин у сфері господарювання належать: суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Зазначимо, що вичерпний перелік суб'єктів господарювання визначений у ст. 55 ГК України. Суб'єктами господарювання є:

1. Господарські організації:

1.1. юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України;

1.2. державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу України, а також

1.3. інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані в установленому законом порядку.

2. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Наступним питанням, яке має бути вивчене, є питання про методи правового регулювання господарських правовідносин. *Студентам слід дати визначення поняттю «метод» і дослідити природу основних методів правового регулювання господарських правовідносин: метод автономного рішення, метод рекомендації, а також метод припису. Необхідно врахувати, що метод господарсько-правового регулювання дотепер залишається предметом досить тривалої дискусії.*

Сутність господарського права визначається тими завданнями, що воно покликано вирішувати в суспільстві. Завданням ж господарського права — є так зване системне правове забезпечення господарської діяльності. В науці господарського права є існують багато підходів щодо сутності господарського права, проте з їх усіх можна зробити висновок, що воно є інструментом, засобом забезпечення порядку в господарському обороті.

Зміст господарського права як системи правового регулювання господарської діяльності складають юридичні норми — «правила гри», підсистеми цих норм, різні комбінації норм, що утворюють юридичні конструкції, що забезпечують цілеспрямований вплив на поведінку суб'єктів господарювання.

Студенти повинні зауважити, що до складу господарського права входять не тільки норми законів, але і норми, що містяться в указах Президента і постановках (розпорядженнях) Кабінету Міністрів України, в нормативно-правових актах міністерств і відомств, що вони видають у рамках наданої їм господарської компетенції. Господарське право включає також норми, що містяться в міжнародних конвенціях по економічних питаннях, ратифікованих Україною. Особливе місце у господарському праві займають норми регіональної дії, що містяться в рішеннях районних, міських, обласних рад, органів Автономної Республіки

Крим, прийнятих у рамках їхньої господарської компетенції, а також правила локальної дії, установлені волею контрагентів у межах договірних відносин.

На практиці, в господарсько-правових нормах поєднуються, в більшій, чи меншій мірах, загальні норми господарського права і норми спеціальні. Для змісту норм господарського права характерне поєднання елементів публічно-правового і приватноправового характеру, з приводу чого в науці господарського права існують широкі дискусії, до яких варто долучитись і студентам, що вивчають цю тему, і запропонувати своє бачення на досліджуване питання плану заняття.

Особливу увагу студентам слід приділити дослідженню дискусійного питання про розмежування змісту (предмета правового регулювання) господарського права і підприємницького та/і комерційного права, яке є предметом широкого кола наукових дискусій, проте більшістю вітчизняних і зарубіжних вчених кожен з відомих варіантів передбачає поглинання підприємницького (комерційного) права більш широким предметом господарського права.

Важливим для вивчення студентами є питання про джерела господарського права. Джерело господарського права як різновид загального поняття джерела права можна визначити як офіційно визначений спосіб зовнішнього і внутрішнього (змістового) вираження правил поведінки в сфері господарювання, що забезпечує їхнє загальнообов'язкове значення як господарсько-правової норми. Проте, не слід зводити, як це часто акцентується в юридичній літературі, питання про джерела господарського права до аналізу господарського законодавства, що збіднює саме поняття джерела й обмежує його як різновид лише актів правотворчої діяльності держави.

Класифікація джерел господарського права можлива на підставі своєрідності способу вираження (формування) права. Відповідно до цього критерію виділяються наступні види джерел господарського права: 1) нормативно-правовий акт; 2) правовий звичай; 3) юридичний прецедент; 4) нормативний договір; 5) юридична доктрина. *Студентам необхідно дати розгорнутий аналіз та характеристику* вказаних джерел, навести їх приклади та видові ознаки.

В межах цієї теми вивчається блок питань, пов'язаних із системою та особливостями систематизації господарського права. Систематизація в господарському праві як загальноправове поняття — це діяльність законодавця й інших суб'єктів правотворчості по об'єднанню господарсько-правових норм у єдину, внутрішньо погоджену систему. Для господарського права України систематизація має першорядне значення, оскільки господарсько-правові норми не об'єднані в цілісну систему.

Сьогоднішня ситуація в господарсько-правовому регулюванні в Україні така, що багато норм господарського права включені в акти інших галузей права, чи в так звані комплексні (міжгалузеві) акти.

Системоутворюючим актом у сфері господарсько-правового регулювання України безумовно є Господарський кодекс України, що був прийнятий 16 січня 2003 року, який забезпечує функціонування цілісної нормативної системи як основи правової регламентації господарських відносин, ієрархію джерел господарського права, їхній взаємозв'язок і взаємоузгодження, єдність загальногалузевого і спеціально-галузевого господарсько-правового регулювання тощо.

Студентам слід звернути увагу та обґрунтувати своє бачення на проблему співвідношення господарського права і господарського законодавства, адже історичний розвиток вітчизняної (а раніше радянської) господарсько-правової науки відображає

багатомірність поглядів на концептуальне обґрунтування господарського права і господарського законодавства.

Господарське право як самостійна галузь співвідноситься з відповідною галуззю законодавства — господарським законодавством. Останнє у формі Господарського кодексу України — забезпечує об'єднання господарського законодавства у внутрішню погоджену цілісну систему — галузь законодавства.

Важливим питанням цієї теми є питання, присвячене господарському законодавству. Останнє можна розглядати в кількох аспектах.

У широкому розумінні господарське законодавство є системою нормативних актів, які регулюють відносини в сфері господарювання. Таке законодавство включає в себе нормативні акти цивільного, адміністративного, фінансового, трудового, екологічного та власне господарського законодавства.

У вузькому розумінні господарське законодавство — це система нормативних актів, що регулюють відносини з організації та здійснення виробничо-господарської діяльності.

Системі господарського права як самостійної галузі відповідає галузева система господарського законодавства. Ця система охоплює ті господарсько-правові норми, що містяться в таких джерелах права, як закони і підзаконні акти, які цілком чи частково відносяться до предмета господарсько-правового регулювання.

У загальнотеоретичному і загальноправовому змісті система господарського законодавства включає систему господарського права, що включає всю сукупність діючих у суспільстві джерел господарського права. Основним галузевим кодифікованим актом є Господарський кодекс України, який закріплює єдність предмета, загальні принципи і напрямки господарсько-правового регулювання і виступає тому системоутворюючим актом. Однак, *студенти повинні звернути увагу*, що наявність кодексу не виключає необхідності подальшої систематизації господарського законодавства, оскільки безупинний розвиток економіки і господарських відносин обумовлює деталізацію і конкретизацію його предметного регулювання, про що вказують періодичні внесення змін до останнього.

Студенти повинні звернути увагу, що в літературі система господарського законодавства характеризується неоднозначно. Так, господарське законодавство іменується комплексним утворенням, зовнішньою формою складної взаємодії норм різних галузей права в регулюванні різних сторін господарської діяльності. Разом з тим, навряд чи є обґрунтованим протиставлення системи господарського законодавства (сукупність нормативно-правових актів) системі господарського права як сукупності господарсько-правових норм, оскільки законодавство включає ті норми, що містяться в джерелах права, іменованих нормативно-правовими актами.

Студенти мають виявити ознаки нормативного акту господарського законодавства, дослідити поняття «правова інформація». Застосовуючи знання, отримані під час вивчення інших юридичних дисциплін, *студентам слід дати визначення* поняття «господарсько-правова норма», зазначити елементний склад господарсько-правової норми та охарактеризувати всі елементи.

Реалізація правових норм, як відомо, можлива за допомогою їхнього дотримання, виконання, використання і застосування. Дотримання господарсько-правових норм означає утримання від їхнього порушення, виконання припускає здійснення обов'язків, передбачених нормами господарського законодавства, використання є здійснення прав, закріплених нормами господарського законодавства. Застосування господарсько-правових

норм — це діяльність, в результаті якої настають визначені наслідки юридичного характеру (сприятливі чи несприятливі для відповідних суб'єктів).

Достатньо важливим для як серед науковців, так і для вивчення студентами, є питання про розмежування господарського права від інших галузей права. Суперечка йде в основному про розмежування господарського і цивільного права. В науковому обороті існують різні погляди на розмежування господарського і фінансового права, господарського й адміністративного права. Усі ці погляди в достатній мірі відображені в літературі, у тому числі навчальній, про які з необхідністю *повинні ознайомитись студенти* для більш повного розуміння даної теми.

Господарське законодавство перебуває нині в процесі становлення. Цим пояснюється наявність у цій галузі законодавства значної кількості колізій. *Студентам слід знайти визначення* поняття «колізія» та на підставі одержаних знань з інших юридичних дисциплін назвати види колізій та дати їх характеристику.

Питання для обговорення

1. Господарська діяльність як предмет господарського права.
2. Поняття та ознаки господарської діяльності.
3. Конституційні основи правопорядку в сфері господарювання.
4. Господарська діяльність та господарські відносини.
5. Види господарської діяльності.
6. Цілі господарської діяльності.
7. Принципи та методи господарювання.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глави 1, 4, 5).
3. Закон України від 16.04.1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність».
4. Закон України від 28.12.1994 р. «Про оподаткування прибутку підприємств» (редакції Закону від 22. 05. 1997 р.).
5. Закон України від 01.06.2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».
6. Указ Президента України від 01.06.2005 р. N 901 «Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики».
7. Концепція переходу Української РСР до ринкової економіки. Схвалена Верховною Радою Української РСР від 01.11.1990 р..

Додаткова література:

1. Бондаренко І. *Формування господарських відносин: деякі правові питання // Право України. – 2000. - №4. – С.*
2. Вінник О. *Приватні та публічні інтереси, їх роль і відображення в господарському праві // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 4. - С. 6; №5.-С. 11-13.*
3. Герчикова И.Н. *Регулирование предпринимательской деятельности: государственное и внутрифирменное: Учебное пособие. - М.: Консалтбанкир, 2002. - 704 с.*
4. Задихаймо Д.В. *Конституційний економічний порядок: проблема систематизації нормативно-правового забезпечення // Вісник Академії правових наук України. - 2006. - № 4. - С. 127-137.*

5. Знаменський Г.Л. Не повторювати помилки минулого // *Юридичний вісник*. -2005. - № 52 (31.12.2005). - С. 12.
6. Курбатов А.Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности. - М., 2001. - 212 с.
7. Мамутов В.К. Экономика и право: Сб. науч. трудов. - К.: Юринком Интер, 2003. - 544 с.
8. Мамутов В.К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственной мысли в суверенной Украине // *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб. науч. тр. / НАН Украины. ИЗПИ; Редкол: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др.* - Донецк: Юго-восток, Лтд, 2005. - С. 12-36.
9. Реалізація чинних Цивільного та Господарського кодексів України: проблеми та перспективи: Зб. наук, праць. - К., 2006. - 318 с.
10. Чувпило А.А. Экономическая политика и право Евросоюза // *Хозяйственное законодательство Украины: практика применения и перспективы развития в контексте европейского выбора: Сб. науч. тр. / НАН Украины. ИЗПИ; Редкол: Мамутов В.К. (отв.ред.) и др.* - Донецк: Юго-восток, Лтд, 2005. - С. 101-103.

Тема 3. Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ здійснювати розширене тлумачення проблематики обґрунтованості/необґрунтованості концепції втручання/невтручання держави в економічні процеси;
- ✦ тлумачити правові, економічні й організаційні принципи системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України;
- ✦ аналізувати умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів та засобів державного регулювання господарської діяльності;
- ✦ трактувати правові і організаційні принципи здійснення ліцензування в Україні, його співвідношення із патентуванням;
- ✦ пояснювати елементи змісту та сутності контролю в сфері господарювання як особливого напрямку діяльності держави, обумовленості й необхідності у державному управлінні.

Методичні вказівки

Приставаючи до вивчення даної теми студенти повинні звернути увагу, що до останнього часу поняттю та проблемам участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання або так званої державної економічної політики, в юридичній науці не приділялось достатньої уваги. А даремно. Події пов'язані із світовою економічною кризою 2008-2009 років ставлять перед суспільствами питання про відновлення провідної ролі та активнішої участі держави в економічних процесах, а зокрема і в сфері економічної політики та політики господарювання.

Хоча інститут державної економічної політики і притаманний господарському праву, але найбільше докладно питання державного регулювання економіки освітлені в економічній літературі, у тому числі і новітній. А це, в свою чергу, вимагає від студентів

додаткового опанування основних інструментаріїв економічної теорії та інших суміжних дисциплін.

Отже, у сфері господарювання держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику, спрямовану на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому.

А тому, *студенти повинні опанувати наступне*, що господарська компетенція органів державної влади та органів місцевого самоврядування реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи. Безпосередня участь держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у господарській діяльності може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

В Україні, як і в багатьох країнах змішаної економіки, держава ввійшла в господарський механізм, з одного боку, як один із підприємців, будучи безпосереднім суб'єктом господарських відносин, а з іншого боку — як особливий інститут управління господарською діяльністю, обумовлюючи тим самим існування особливих господарських відносин — між господарським центром і усією виробничою системою суспільства.

Студенти повинні дійти до певних узагальнюючих висновків, що важлива роль держави в економічній політиці в юридичному розумінні означає наявність у державних органів, що здійснюють регулювання чи управління тими чи іншими процесами в економіці, визначену компетенцію, певні права і обов'язки стосовно усіх учасників економічних відносин. Зокрема, держава в особі своїх уповноважених органів зобов'язана створювати сприятливі умови для ведення господарської діяльності (наприклад, захищати від несумлінної конкуренції, особливо іноземної, від поборів з боку різних державних і недержавних структур і т.п.).

Щодо питання про напрями економічної політики, то *студенти повинні уважно ознайомитись* із статтею 10 ГК України та виокремити на її основі конкретні приклади із господарської практики та вміти їх проаналізувати.

А саме, основними напрямками економічної політики, що визначаються державою, є: структурно-галузева політика; інвестиційна політика; амортизаційна політика; політика інституційних перетворень; цінова політика; антимонопольно-конкурентна політика; бюджетна політика; податкова політика; грошово-кредитна політика; валютна політика; зовнішньоекономічна політика тощо.

У сфері господарювання держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику, спрямовану на реалізацію та оптимальне узгодження інтересів суб'єктів господарювання і споживачів, різних суспільних верств і населення в цілому.

Отже, *студенти повинні зауважити*, що форми державного регулювання у сфері господарювання є різноманітні. До їхнього числа можна віднести також договори-плани (у Франції, наприклад, уряд укладає план-договір з національною залізничною компанією), ведення доступних для всіх суб'єктів господарювання державних реєстрів (в Австрії, наприклад, ведеться загальнодержавний реєстр юридичних осіб, з якого будь-яка особа може одержати довідку про статутний фонд зацікавленої їй організації, його динаміці і т.п.) тощо. Формами державного регулювання можна вважати також націоналізацію і денаціоналізацію окремих підприємств чи груп підприємств.

Важливий напрямок державного регулювання — регулювання цін. Тут господарське законодавство ставить визначені рамки межі цін, з одного боку, і компетенцію державних органів в сфері встановлення цін — з іншої. Проте, вважаємо, що вільне ціноутворення в соціально орієнтованій економіці — це значною мірою міф.²

Отже, студенти повинні вміти наводити відомі їм приклади із практики господарювання України про окремі форми та напрями господарського державного регулювання.

Таким чином, аналізуючи економічну роль сучасної держави в господарському обороті України *студенти повинні прийти до певного обґрунтованого висновку про обґрунтованість /необґрунтованість концепції втручання/невтручання держави в економіку.*

Складовою частиною системи державного регулювання економічного і соціального розвитку країни є розробка прогнозних і програмних документів. Зміст цих документів є орієнтиром при розробці бізнес-планів (і не тільки) суб'єктами господарювання, а в випадках, спеціально передбачених законодавством, — юридичною підставою для укладання господарських договорів чи окремих умов договорів.

Студенти повинні дійти висновку, що без планування, без розробки загальнодержавних і регіональних програм соціально-економічного розвитку неможливо забезпечити соціальну орієнтацію економіки. Не маючи перспективних прогнозів, планів і програм розвитку, не можна складати обґрунтовані бюджети на державному і місцевому рівнях. А це вже підтверджено багаторічною практикою.

Основними формами державного планування господарської діяльності є Державна програма економічного та соціального розвитку України, Державний бюджет України, а також інші державні програми з питань економічного і соціального розвитку.

Конституція України містить ряд статей, які ставлять за обов'язок Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України і регіональні органи влади і управління здійснювати планування у формі розробки загальнодержавних і регіональних програм соціально-економічного розвитку (п. 6 ст. 85; п. 3 ст. 116; п. 4 ст. 116; п. 5 ст. 116; п. 3 ст. 119; ст. 143 Конституції України).

У розвиток цих положень Конституції України 23 березня 2000 р. був прийнятий Закон України «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України», у якому конкретизовані деякі її положення.

Так, *студенти повинні належним чином опанувати цей закон та визначити правові, економічні й організаційні принципи системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України.*

Відповідно до вказаного Закону державне прогнозування економічного і соціального розвитку — *це науково обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки чи окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки і соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і термінів досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. А програма економічного і соціального розвитку — документ, у якому визначаються цілі і пріоритети цього розвитку, засоби і шляхи їхнього досягнення, формується взаємопогоджена і комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на ефективне вирішення проблем економічного і соціального розвитку,*

² Найбільш зарегульовані ціни у Швейцарії — на 60 відсотків товарів. У Японії під контролем держави знаходиться 20 відсотків цін. 30 відсотків цін контролюється й у Греції. У США держава контролює 10 відсотків цін.

досягнення стабільного економічного росту, а також характеризуються очікувані зміни в стані економіки і соціальній сферах.

Зазначений Закон визначає також порядок розробки прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст, а також прогнози і програми розвитку галузей економіки.

Студенти також повинні звернути увагу, що у Державній програмі економічного і соціального розвитку України повинно бути відображено перелік державних цільових програм, що будуть фінансуватися в наступному році за рахунок коштів Державного бюджету. За рахунок цих коштів здійснюються, зокрема, постачання продукції для державних потреб — потреб України в продукції, необхідної для вирішення соціально-економічних проблем, підтримки обороноздатності країни і її безпеки, створення і підтримки на належному рівні державних матеріальних ресурсів, забезпечення функціонування органів державної влади.

Відповідно до Закону України «Про постачання продукції для державних потреб» від 22 грудня 1995 р. такі постачання забезпечуються шляхом формування, розміщення і виконання суб'єктами господарювання на договірній (контрактній) основі замовлень держави на постачання (закупівлю) товарів, робіт, послуг для задоволення державних потреб.

Закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти провадиться відповідно до Закону України «Про закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 22 лютого 2000 р. Цей Закон встановлює загальні правові й економічні основи здійснення процедур таких закупівель з метою створення конкурентного середовища в цій сфері, забезпечення їхньої прозорості й оптимального використання.

Вказані закони також повинні бути *опрацьовані студентами* при підготовці до даної теми.

Під час вивчення цієї теми необхідно з'ясувати природу та засоби державного регулювання господарської діяльності. Підтримка економічної системи суспільства в ефективному стані, як уже відзначалося, передбачає достатньо гнучкі засоби впливу держави на економічні процеси. А тому, держава для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних та інших програм і програм економічного і соціального розвитку застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності.

Так, основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- державне замовлення, державне завдання;
- ліцензування, патентування і квотування;
- сертифікація та стандартизація;
- застосування нормативів та лімітів;
- регулювання цін і тарифів;
- надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
- надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Студенти повинні вміти узагальнювати вказані засоби та повинні вміти виокремити відповідну їх правову базу та загальні засади їх застосування. Умови, обсяги, сфери та порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності визначаються Главою другою ГК України, іншими законодавчими актами, а також програмами економічного і соціального розвитку, які необхідно також *опрацювати*

студентам. Встановлення та скасування пільг і переваг у господарській діяльності окремих категорій суб'єктів господарювання здійснюються відповідно до законів.

Обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності, а також перелік видів діяльності, в яких забороняється підприємництво, встановлюються Конституцією України та спеціальним законом, який, проте, ще до сьогоднішнього дня так і не був прийнятий.

Важливим для вивчення цієї теми є дослідження однієї із важливих засобів державного регулювання господарськими процесами як ліцензування господарської діяльності.

Отже, як нами відзначалося, економічна та господарська політика передбачають достатньо гнучкі засоби впливу держави на економічні процеси. Крім податкових, фінансово-кредитних важелів, правил ціноутворення та інших, держава застосовує і систему ліцензування деяких видів господарської діяльності.

Стаття 14 ГК України та відповідний Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. і ряд постанов Кабінету Міністрів України, прийнятих відповідно до згаданого Закону, визначають ліцензування як видачу, переоформлення й анулювання ліцензій — документів державного зразка, що засвідчують право ліцензіата — суб'єкта господарювання на здійснення зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного терміну за умови виконання ліцензійних умов.

Студенти повинні належним чином опанувати цей закон та визначити правові і організаційні принципи здійснення ліцензування в Україні.

Студентам слід звернути увагу, що вказаний закон вніс певну визначеність в існуючі визначення щодо поняття господарської діяльності, і встановив, що господарська діяльність є більш широким поняттям, чим підприємницька. Тому ліцензується не тільки остання.

Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» встановлено, що ліцензія є єдиним документом дозвільного характеру, яка надає право на заняття визначеним видом господарської діяльності, що відповідно до законодавства підлягає обмеженню, виходячи з основних принципів державної політики в цій сфері.

Закон встановлює єдиний перелік видів цієї діяльності, які підлягають ліцензуванню. До них віднесені понад шістдесят найменувань (станом на сьогодні 68) таких видів, починаючи від пошуку (розвідки) корисних копалин і закінчуючи посередницькою діяльністю митних брокерів і митних перевізників. Законом визначені документи, які подаються в орган ліцензування для одержання ліцензії, терміни для ухвалення рішення про видачу ліцензії чи про відмову в її видачі. Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржене в судовому порядку.

Перелік органів ліцензування затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2000 р. У нього ввійшли, зокрема, Мінекономіки, Мінагрополітики, Мінекоресурсів, МВС, МОНУ, МОЗ, Мінфін, Мінекономіки, Мінпраці, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, Київська і Севастопольська міські державні адміністрації тощо. Цей перелік передбачає і види господарської діяльності, що ліцензуються цими органами.

Видача ліцензій органом ліцензування провадиться на підставі заяви суб'єкта господарювання, який має намір здійснювати визначений вид господарської діяльності, що ліцензується. Рішення про видачу ліцензії чи відмову в її видачі орган ліцензування приймає в термін не пізніше десяти робочих днів з дати надходження заяви і документів, поданих до

неї, якщо спеціальним законом, який регулює відносини в сфері господарської діяльності, не передбачений інший термін видачі ліцензій на окремі види діяльності (наприклад банківська діяльність).

Орган ліцензування повинен оформити ліцензію не пізніше чим за три робочих дня з дня надходження документа, який підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

На підставі ліцензії, виданої центральним органом виконавчої влади, господарська діяльність проводиться на всій території України, а на підставі ліцензій, виданих місцевими органами виконавчої влади, — на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Державні контролюючі органи й органи місцевого самоврядування у випадку виявлення порушення ліцензійних умов зобов'язані повідомити про ці порушення орган ліцензування. Як наслідок ліцензію можуть анулювати.

Студентам слід також проаналізувати положення Закону України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23.03.1996 р. та здійснити порівняння спільних та відмінних рис процедур ліцензування та патентування.

Контроль в сфері господарювання є особливим напрямом діяльності держави. І це не дивно, оскільки стаття 19 ГК України надає право суб'єктам господарювання без обмежень самостійно здійснювати господарську діяльність, що не суперечить законодавству. Саме свобода господарської (підприємницької діяльності), яка впливає із ст.42 Конституції України «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом», по суті, реалізує принцип – дозволено все, що не заборонено законом. Проте, студенти повинні зауважити, що суб'єкти господарювання підлягають обов'язковій державній реєстрації відповідно до ГК України та спеціального закону.

Отже, вивчаючи дане питання *студенти повинні звернути увагу*, що держава здійснює так званий загальний контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Зокрема, контроль і нагляд здійснюється у таких сферах, як перевірка стану і достовірності бухгалтерського обліку та звітності; за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни; з питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і послуги; з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства; за використанням і охороною земель, вод і лісів; за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою; за дотриманням стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності; за якістю і безпечністю продукції та послуг; з питань технологічної, економічної, екологічної та соціальної безпеки тощо.

Варто зазначити, що незаконне втручання та перешкоджання господарській діяльності суб'єктів господарювання з боку органів державної влади, їх посадових осіб при здійсненні ними державного контролю та нагляду забороняються.

Суб'єкт господарювання має право на одержання інформації про результати інспектування і перевірок його діяльності. Дії та рішення посадових осіб, які проводили інспектування і перевірку, можуть бути оскаржені суб'єктом господарювання у встановленому законодавством порядку.

Отже, *студенти повинні пам'ятати*, що усі суб'єкти господарювання зобов'язані здійснювати первинний (оперативний) та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, складати статистичну інформацію, а також надавати фінансову звітність та статистичну

інформацію щодо своєї господарської діяльності, інші дані. Забороняється вимагати від суб'єктів господарювання надання статистичної інформації та інших даних, не передбачених законодавством.

Студенти повинні звернути увагу, що держава здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад своєї внутрішньої і зовнішньої політики.

Варто зазначити, що суб'єктами господарювання державного/комунального сектора економіки є суб'єкти, що діють на основі лише державної/комунальної власності, а також суб'єкти, державна/комунальна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі/органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Законодавством можуть бути визначені види господарської діяльності, які дозволяються здійснювати виключно державним підприємствам, установам і організаціям.

Держава реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, що належать до цього сектора і здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління.

Правовий статус окремого суб'єкта господарювання у державному чи комунальному секторі економіки визначається уповноваженими органами управління відповідно до вимог законодавства. Відносини органів управління з названими суб'єктами господарювання у випадках, передбачених законом, можуть здійснюватися на договірних засадах.

Держава застосовує до суб'єктів господарювання у державному секторі економіки усі засоби державного регулювання господарської діяльності, передбачені ГК України, враховуючи особливості правового статусу даних суб'єктів.

Що стосується особливостей управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки, то *студенти повинні зауважити*, що здійснюється вона через систему організаційно-господарських повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо суб'єктів господарювання, які належать виключно до комунального сектора економіки і здійснюють свою діяльність також на основі права господарського відання або права оперативного управління.

Проте, органи місцевого самоврядування несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектора економіки, на підставах, у межах і порядку, визначених законодавством.

Питання для обговорення

1. Особливості участі держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування в господарській діяльності.
2. Основні напрямки та форми економічної політики держави.
3. Загальнодержавне та регіональне прогнозування та планування економічного та соціального розвитку.
4. Засоби державного регулювання господарської діяльності, їх види та зміст.
5. Ліцензування та патентування господарської діяльності.
6. Державний контроль та нагляд за господарською діяльністю.
7. Особливості управління господарською діяльністю у державному і комунальному секторах економіки.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 2).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 9, 10, 11).
4. Закон України від 11.09.2003 р. «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».
5. Закон України від 05.04.2007 р. «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
6. Закон України від 21.05.1997 р. «Про місцеве самоврядування в Україні».
7. Закон України від 09.04.1999 р. «Про місцеві державні адміністрації».
8. Закон України від 21.12.2006 р. «Про Кабінет Міністрів України».
9. Закон України від 23.03.2000 р. «Про держане прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».
10. Закон України «Про закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти» від 22.02.2000 р.
11. Закон України «Про постачання продукції для державних потреб» від 22.12.1995 р.
12. Закон України від 19.10.2000 р. «Про державну підтримку малого підприємництва».
13. Закон України від 21.12.2000 р. «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні».
14. Закону України від 06.09.2005 р. «Про дозвільну систему України у сфері господарської діяльності».
15. Закон України від 01.06.2000 р. «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».
16. Закон України від 23.03.1996 р. «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності».
17. Закон України від 21.09.2006 року «Про управління об'єктами державної власності».
18. Закон України від 22.12.1995 р. «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб».
19. Закон України від 24.01.1997 р. «Про державний матеріальний резерв»
20. Указ Президента України від 01.06.2005 р. N 901 «Про деякі заходи щодо забезпечення здійснення державної регуляторної політики».
21. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування».
22. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03. 1996 р. № 364 «Про Єдиний ліцензійний реєстр».
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2001 р. N 756 «Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності»
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2000 р. № 1719 «Про запровадження ліцензії єдиного зразка для певних видів господарської діяльності».
25. Інструкція про порядок оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення законодавства про ліцензування певних видів господарської діяльності, затверджена наказом Держкомпідприємництва від 10 квітня 2007 року N 47.

Додаткова література:

1. Бобкова А.Г., Дутов М.М. О некоторых результатах принятия и применения Хозяйственного кодекса Украины: Брошюра / ИЗПИ НАН Украины. - Донецк: Юго-восток, Лтд, 2005. - 22 с.
2. Борисова В.І., Баранова Л.М., Ігнатенко В.М., Первомайський О.О., Сиротенко С.Є. Правові проблеми комунальної власності: Монографія (За заг. ред. В.І. Борисової). – Харків: Ваняччук Н.М., 2007. – 144 с.
3. Дойников И.В. Правовое регулирование государственного предпринимательства: Учебно-методическое пособие. - М., 2001. - 112 с.
4. Задихаймо Д.В. Державне регулювання ринкових відносин як актуальна юридична проблема // Українське комерційне право. - 2005. - № 6. - С. 10-17.
5. Курбатов А.Я. Сочетание частных и публичных интересов при правовом регулировании предпринимательской деятельности. - М., 2001. - 212 с.
6. Мамутов В.К. Экономика и право: Сб. научн. трудов. - К.: Юринком Интер, 2003. - 544 с.
7. Музика Л.А. Проблемы права коммунальной собственности в Украине: Монография. – К.: Атіка, 2006. – 228 с.
8. Саніахметова Н.О. Правовий захист підприємництва в Україні: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 336 с.
9. Саніахметова Н. Поняття державного регулювання підприємництва // Українське комерційне право. - 2005. - № 6. - С. 10-17.
10. Сумиггулин В.К. Право и не право // Государство и право. - 2002. - № 3. -С. 5-8.
11. Пастух І. Критерії ліцензування підприємницької діяльності // Право України. - 2000. - № 5. - с. 33.
12. Пастух І. Підстави відмови у видачі ліцензії на здійснення окремих видів підприємницької діяльності // Право України. - 2000. - № 9. - С. 37.
13. Хозяйственное право: Учебник / Под общ. ред. Лаптева В.В. - М.: Юридическая литература, 1983. - 528 с.
14. Шпомер А.І. Ліцензування господарської діяльності як засіб державного регулювання економіки // Підприємництво, господарство і право. - 2004. - № 2. -С. 41-44.

Тема 4. Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ трактувати юридичну сутність підприємництва та його істотних ознак через характеристику їх змісту;
- ✦ аналізувати основні засади організації і здійснення підприємницької діяльності в Україні та напрями її вдосконалення;
- ✦ давати правову оцінку підприємницькій діяльності шляхом характеристики юридичної природи гарантій прав суб'єктів підприємницької діяльності та їх ролі у формуванні конкурентної економіки України;
- ✦ аналізувати роль і значення підприємництва в ринковій економіці та в системі господарювання загалом через характеристику прямих та непрямих форм державної підтримки і розвитку підприємництва в Україні;

- ✦ пояснювати особливості застосування та класифікації організаційно-правових форм господарювання, та оцінювати у практичних ситуаціях підстави та умови застосування організаційних форм підприємництва.

Методичні вказівки

Вивчення цієї теми слід розпочинати із з'ясування змісту поняття «підприємництво».

Слід наголосити, що стаття 3 ГК України встановлює види господарської діяльності. Зокрема, «Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних та соціальних результатів з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями». Таким чином, господарське законодавство розрізняє господарську комерційну діяльність (підприємництво) та не комерційну господарську діяльність. Отже, поняття господарської комерційної діяльності ототожнюється законодавцем із поняттям підприємництво.

Підприємництво (ст.42 ГК України) – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку.

Студентам слід виявити істотні ознаки підприємницької діяльності, які вирізняють її від інших видів господарської діяльності, в тому числі від некомерційної, проаналізувати їх складові та навести відповідні приклади. До ознак підприємницької діяльності належить: самостійність, ініціативність, систематичність, ризик, особливе коло суб'єктів, мета тощо.

Під час вивчення цієї теми слід пам'ятати, що свобода підприємницької діяльності впливає із ст.42 Конституції України: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» (по суті реалізація принципу – дозволено все, що не заборонено законом).

Стаття 43 ГК України наділяє підприємців правом без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Більше того, господарське законодавство вказує на застереження, що є ряд окремих видів підприємництва, які у зв'язку із особливістю їх здійснення (наприклад, виробництво алкоголю, ліків тощо) законодавством встановлюється певні умови здійснення таких видів діяльності. А є ряд видів діяльності, які здійснювати звичайним підприємцям взагалі заборонено.

Таким чином, можна виділити види підприємницької діяльності:

- *Вільна* (її здійснення нічим не обмежується, не потрібно ніяких ліцензій – наприклад, торгівельна діяльність);
- *Дозвільна* (її здійснення вже обмежується необхідністю отримати ліцензію на здійснення певного виду діяльності у зв'язку із її особливим режимом);
- *Обмежена* (її здійснення можливе лише тими суб'єктами, що були спеціально уповноважені державою).

Слід також звернути увагу на те, що окремими нормативно-правовими актами можуть встановлюватися певні особливості по здійсненню окремими видами підприємницької діяльності, зокрема банківська діяльність, діяльність пов'язана із обігом цінних паперів тощо. Щодо юридичних осіб та громадян, для яких підприємницька

діяльність не є основною, положення ГК України застосовуються до тієї частини їх діяльності, яка за своїм характером є підприємницькою.

Слід пам'ятати, що реалізація права на підприємницьку діяльність у фізичної особи виникає з моменту набуття нею повної цивільної дієздатності. А тому, студенти повинні з'ясувати випадки, коли особа набуває повну цивільну дієздатність, яка дозволяє їй займатись підприємництвом.

Студенти повинні також повинні з'ясувати характер обмежень окремих осіб щодо здійснення підприємницької діяльності та чітко визначити коло таких осіб. Наприклад, закон прямо забороняє здійснювати підприємницьку діяльність органам державної влади та органам місцевого самоврядування. Підприємницька діяльність посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом у випадках, передбачених частиною другою статті 64 Конституції України.

Обмеження стосуються, як ми і казали, також і щодо окремих видів підприємництва. Так, єдина ст.4 Закону України «Про підприємництво», яка є чинною сьогодні до прийняття спеціального закону, встановлює обмеження у підприємницькій діяльності: діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; діяльність, пов'язана з виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї; охорона особливо важливих об'єктів права державної власності; проведення криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз; розробка, випробування, виробництво та експлуатація ракет-носіїв, космічних об'єктів; інші.

Підприємницька діяльність здійснюється на підставі таких принципів:

- вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;
- самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законодавством, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;
- вільного найму підприємцем працівників;
- комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;
- вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;
- самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на власний розсуд.

Студентам слід докладно вивчити сутність цих принципів.

Відповідно до статті 45 ГК України підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах на вибір підприємця. Проте, чинне законодавство не дає нам визначення що таке організаційна форма підприємництва. Однак, *студентам слід звернути увагу* на так звану «Класифікацію організаційно-правових форм господарювання», затверджену наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року №97 та проаналізувати її положення на предмет щодо поняття та видів організаційно-правових форм господарювання.

Під час вивчення цієї теми варто зупинитися на питанні про гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності.

Усі гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності поділяють на *загальні* та *майнові*. Так, до загальних відносять ті, що держава гарантує усім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права та рівні можливості для залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових,

інформаційних, природних та інших ресурсів. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності і т.д.

Майнові гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності включають недоторканність їхнього майна і забезпечення захисту державою майнових прав підприємця. Вилучення державою або органами місцевого самоврядування у підприємця основних і оборотних фондів, іншого майна допускається відповідно до статті 41 Конституції України на підставах і в порядку, передбачених законом. Збитки, завдані підприємцю внаслідок порушення громадянами чи юридичними особами, органами державної влади чи органами місцевого самоврядування його майнових прав, відшкодовуються підприємцю відповідно до законодавства.

Враховуючи роль і значення підприємництва в ринковій економіці та в системі господарювання загалом, держава створює всі умови і для підтримки і розвитку підприємництва в Україні. Так, з метою створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку підприємництва органи влади на умовах і в порядку, передбачених законом надають підприємцям земельні ділянки, передають державне майно, необхідне для здійснення підприємницької діяльності; сприяють підприємцям в організації матеріально-технічного забезпечення та інформаційного обслуговування їх діяльності, підготовці кадрів; здійснюють первісне облаштування неосвоєних територій об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури з продажем або передачею їх підприємцям у визначеному законом порядку; стимулюють модернізацію технології, інноваційну діяльність, освоєння підприємцями нових видів продукції та послуг; подають підприємцям інші види допомоги.

Особливу увагу держава приділяє та сприяє розвитку малого підприємництва, створює необхідні умови для цього. *Студентам слід проаналізувати* чинну правову базу, яка упорядковує особливості діяльності так званого малого підприємництва.

Питання для обговорення

1. Підприємництво як вид господарської діяльності.
2. Свобода підприємницької діяльності.
3. Принципи підприємницької діяльності.
4. Організаційні форми підприємництва.
5. Гарантії прав підприємців.
6. Державна підтримка підприємництва.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 4).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 7).
4. Закон України від 07.02.1991 р. «Про підприємництво» (стаття 4).
5. Закон України від 19.10.2000 р. «Про державну підтримку малого підприємництва».
6. Закон України від 21.12.2000 р. «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні».
7. Указ Президента України від 15.07.2000 р. N 906 «Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності».

8. Указ Президента України від 12.05.2005 р. N 779 «Про лібералізацію підприємницької діяльності та державну підтримку підприємництва».
9. Класифікація організаційно-правових форм господарювання, затверджена наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 року №97.

Додаткова література:

1. Жук Л.А. *Господарське право: Навч. посіб.* // Л.А. Жук, І.Л. Жук, О.М. Неживець. – К.: Кондор, 2000.
2. Грицаєнко Л. *Підприємництво в Україні: проблеми державного регулювання* // *Підприємництво, господарство і право.* - 1999. - № 7. - С. 53-55.
3. Зинченко С.А. *Предмет и метод хозяйственного права.* - Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1984.
4. Знаменский Г.Л. *Хозяйственное законодательство Украины: формирование и перспективы развития.* – К., 1996.
5. Кузьмин Р.І., Кузьмін Р.Р. *Співвідношення понять «підприємництво» та «господарська діяльність»* // *Право України.* - 1999. - № 5. - С. 88-91.
6. Лаптев В.В. *Предпринимательское право: понятие и субъекты.* - М.: Юрист, 1997. - 140 с.
7. *Правова культура та підприємництво.* – Київ-Донецьк, 1999.
8. Самойленко А.В. *Суб'єктний склад внутрішньогосподарських відносин: деякі правові аспекти* // *Юридична Україна.* - 2006. - № 4. - С. 65-71.
9. Селиванова І. *Ещё раз к вопросу о понятии предпринимательства* // *Підприємництво, господарство і право.* - 1999. - № 2. - С. 40-42.
10. Саніахметова Н. *Поняття суб'єктів підприємницької діяльності* // *Право України.* - 2001. - № 9. - С. 27-33.

Тема 5. Суб'єкти господарювання. Загальні положення.

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ трактувати поняття суб'єкта господарського права та види учасників відносин у сфері господарювання, предмета їх правового регулювання, аналізувати їх ознаки, загальні та спеціальні права та обов'язки;
- ✦ демонструвати навички аналізувати правові ситуації з точки зору наявності/відсутності господарської правосуб'єктності в суб'єктів господарського права, можливості участі їх в підприємницької діяльності;
- ✦ підтвердження практичних навичок та вмінь тлумачити положення установчих документів, розмежовувати юридичну природу статуту й засновницького договору;
- ✦ пояснювати основні аспекти утворення, державної реєстрації та припинення діяльності суб'єкта господарювання;
- ✦ з'ясування суті та природи процедури державної реєстрації як факту підтвердження виникнення нового суб'єкта господарювання і завершення процесу його утворення.

Методичні вказівки

Приступаючи до вивчення цієї теми *студенти повинні звернути увагу*, що суб'єкти господарського права в чинному законодавстві України, й у ГК України зокрема, позначаються зазвичай такими термінами як «суб'єкт господарювання», «суб'єкт господарської діяльності», «суб'єкт, що господарює», «господарська організація». Ці терміни можна розглядати як синоніми. Проте, зустрічаються і більш широкі поняття — «учасник господарських відносин», де маються на увазі організації, які виступають стороною, учасником господарських правовідносин, але по основному своєму призначенню не можуть бути віднесені до категорії саме господарських організацій.

Згідно статті 2 ГК України, учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Необхідно зазначити, що суб'єкти господарювання бувають різними. У залежності від критерію, покладеного в основу класифікації, суб'єкти господарювання, а отже, і суб'єкти господарського права, можуть бути поділені на види.

Відповідно можна вести мову про *індивідуальних і колективних* суб'єктів господарювання: фізичних особах — суб'єктах підприємницької діяльності (їх часто називають індивідуальними чи приватними підприємцями) і колективних утвореннях — організаціях. Залежно від характеру здійснюваної діяльності розрізняють: *суб'єктів підприємницької діяльності* (безпосередньо здійснюють господарську діяльність — індивідуальні підприємці, підприємства, виробничі кооперативи, господарські товариства) і *некомерційних суб'єктів господарювання* (здійснюють керівництво господарською діяльністю — господарські міністерства і відомства, господарські об'єднання, промислово-фінансові групи, власники майна тощо).

Таким чином, *студенти повинні уважно підійти до питання* про класифікаційні види суб'єктів господарювання (підприємництва) та вміти виокремити та пояснити ці критерії і їх види (за характером діяльності, за формою власності, на базі якої вони функціонують, інші критерії.)

Відповідно до статті 55 ГК України суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Студенти повинні вивчити самостійно, чому законодавець виключив з числа суб'єктів так звані відокремлені підрозділи господарських організацій.

Безпосередніми суб'єктами господарських відносин (господарського права) є лише ті учасники відносин у сфері господарювання, які законодавством наділені господарською правосуб'єктністю і достатньою сукупністю визначених ознак — ознак суб'єкта господарського права.

Студенти повинні дати чітке визначення та проаналізувати правову природу терміну **господарська правосуб'єктність**. Господарська правосуб'єктність — це визнана законодавством за суб'єктом підприємництва сукупність загальних юридичних можливостей

по участі в безпосередній господарській діяльності обсяг якої фіксується в законі та в установчих документах (наприклад, для фізичної особи – це вік 18 років і перераховані нижче ознаки, для юридичних осіб – перераховані нижче ознаки).

Отже, до ознак суб'єкта господарювання відносять наступні:

- 1) *Безпосереднє здійснення господарської діяльності або управління нею.* Студенти повинні розмежовувати як зміст діяльності так і відповідне коло суб'єктів, які можуть цю діяльність здійснювати та в якому обсязі.
- 2) *Визначена організаційно-правова форма суб'єкта господарювання.* Студенти повинні чітко знати критерії розмежування цієї ознаки від так званої організаційної єдності.

1. *Майнова відокремленість.* Студенти повинні проаналізувати форми майнової відокремленості та правові підстави закріплення майна за різними суб'єктами господарювання.

2. *Легітимність існування як суб'єкта господарювання.* Студенти повинні проаналізувати сутність термінів легітимація та реєстрація і визначити можливі правові наслідки недотримання цих умов.

3. *Наявність господарських прав і обов'язків.* Студентам слід розкрити зміст поняття господарської компетенції щодо окремих видів суб'єктів (компетенція містить у собі конкретні права й обов'язки, якими суб'єкт володіє безпосередньо в силу закону, у тому числі конкретне право набувати інші права й обов'язки, що називається правоздатністю).

4. *Відповідальність за результати господарювання.* Студентам доцільно знати вид і міру відповідальності суб'єктів господарського права, які використовуються як засоби економічного стимулювання та виражаються в трьох формах: економічна відповідальність, організаційно-управлінська (оперативно-господарська) відповідальність, майнова відповідальність у вигляді неустойки (пені, штрафних санкцій) чи відшкодуванні збитків.

Отже, відповідно до статті 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

З урахуванням сукупності вищезгаданих ознак суб'єкта господарського права *студенти повинні зрозуміти*, що суб'єкт господарювання (учасник господарських відносин) та суб'єкт підприємницької діяльності співвідносяться між собою як загальне та спеціальне. **Суб'єкт підприємницької діяльності** – це учасник господарських відносин, який безпосередньо здійснює господарську діяльність (*але не керує чи управляє нею*), створений у встановленому законом порядку, має необхідне для здійснення для такої діяльності майно і володіє господарською правосуб'єктивністю.

Однією із основних умов діяльності суб'єктів господарювання є наявність у них господарських прав і обов'язків. *Студентам слід звернути увагу на наступне*, що обсяг правосуб'єктності (прав та обов'язків) кожного із суб'єктів залежить від багатьох чинників, котрі визначають елементи його правового статусу, зокрема: правовий титул майна (право власності, право господарського відання, право оперативного управління, право довірчої власності), яким є основний вид діяльності, можливість чи неможливість здійснювати окремі спеціальні види господарської діяльності (наприклад, банківська, страхова діяльність, спільне інвестування, біржові операції і т.д.). *Слід детально проаналізувати* вказані чинники та дати їм правовому характеристику.

Отже, з цих положень *студенти повинні зробити висновок* про існування так званих *загальних* прав та обов'язків суб'єктів господарювання (притаманні усім суб'єктам господарського права) і *спеціальних*, котрі можуть мати лише певні окремі види суб'єктів господарювання.

Студенти повинні проаналізувати та виокремити існуючі загальні права та обов'язки суб'єктів господарювання та скласти, наприклад їх схему. Щодо спеціальних прав та обов'язків, то їх *правовий аналіз студенти повинні здійснити вивчивши* відповідні положення спеціальних законів, котрі визначають особливості вказаних спеціальних видів господарської діяльності (Закони України «Про банки і банківську діяльність», «Про страхування», «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», «Про цінні папери та фондовий ринок» тощо).

Окремим питанням для вивчення студентами цієї теми стоїть так зване утворення та державна реєстрація суб'єкта господарювання. Студентам слід звернути увагу, що в поняття «утворення суб'єкта господарювання» не завжди вкладається однаковий зміст. Так, ГК України розділяє утворення і державну реєстрацію суб'єкта господарювання (підприємництва) як окремі етапи. Разом з тим, поняттям «утворення» охоплюється визначений порядок, послідовність здійснення певних юридичних дій, необхідних для виникнення нового суб'єкта господарювання (процес створення). *Тобто утворення в своєму змісті передбачає і окремий етап – реєстрацію.*

Процес (порядок) утворення суб'єктів господарювання різних видів різний. Відмінності в порядку виникнення суб'єктів господарювання обумовлені, *по-перше*, існуванням різних видів суб'єктів; *по-друге*, наявністю різних способів створення колективних суб'єктів господарювання; *по-третьє*, розходженнями, характерними для окремих організаційно-правових форм комерційних організацій; *по-четверте*, особливими додатковими вимогами до суб'єктів окремих галузей господарювання (банківська і страхова діяльності, інвестиційна діяльність і ін.).

З огляду на види суб'єктів підприємницького права, можна говорити про виникнення:

- а) фігури фізичної особи - підприємця;
- б) юридичної особи - господарської організації.

Студенти повинні уважно проаналізувати правові підстави (рішення власника майна) та етапи започаткування (заснування) суб'єктів господарювання та вивчити їх відповідний зміст щодо вказаних вище їх двох видів. Причому, *окремим пунктом вивчення, повинно стати* питання про характеристику існуючих в господарському законодавстві шляхів їх утворення (заснування та реорганізація).

Отже, можна виділити наступні *етапи процесу утворення* господарської (підприємницької) організації:

- 1. перший етап** — ухвалення рішення про створення і розробка установчих документів;
- 2. другий етап** — організація і формування майнової бази створюваного учасника комерційного обороту;
- 3. третій етап** — організація і проведення установчих зборів;
- 4. четвертий етап** — державна реєстрація створеного суб'єкта.

Студенти повинні детально розглянути особливості проведення процесуальних та інших дій наведених етапів.

Створення суб'єктів господарювання здійснюється з додержанням вимог антимонопольно-конкурентного законодавства.

Суб'єкт господарювання утворюється і діє на підставі установчих документів (документа), які мають відповідати встановленим вимогам. Вид (види) установчих документів залежить від виду суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми.

Студенти повинні звернути увагу на те, що ст. 57 ГК України визначає лише загальні вимоги до установчих документів господарських організацій, а спеціальні – містяться в законах, які визначають особливості правового статусу суб'єктів господарювання і пов'язані із виключними видами їх діяльності.

Слід уважно підійти до вивчення поняття та видів установчих документів, їх змісту та особливостям спеціальних вимог, структури документів, порядку та процедури розробки і затвердження тощо.

Таким чином, в господарській практиці прийнято виділяти такі установчі документи господарських організацій:

- статут;
- засновницький договір (договір засновників);
- установчі документи міністерств/відомств (установчий акт, положення);
- меморандум (одноособова заява);
- положення як установчий документ структурних одиниць господарських організацій.

Отже, установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання.

Проте, *студенти повинні звернути на одне застереження* – називаючи статут і засновницький договір установчими документами, законодавець не розмежує достатньо чітко їх зміст. Висловлювання багатьох юристів зводяться до того, що статут і засновницький договір є самостійними документами, які мають різне призначення. Інші юристи називають статут лише додатком до засновницького договору. Наслідком невизначеності юридичної природи статуту й засновницького договору є і відсутність розмежування їхнього змісту. Тому, на практиці вони дуже часто й у досить великому обсязі дублюють один одного, що навряд чи є доцільним.

Процес утворення суб'єкта господарювання завершується державною реєстрацією. Звертаємо увагу, що саме державна реєстрація підтверджує виникнення нового суб'єкта господарювання і завершує процес його утворення.

Державна реєстрація — обов'язкова умова легітимації суб'єктів господарської діяльності, що однаково відноситься як до громадян, так і до колективних суб'єктів господарювання незалежно від їхньої організаційно-правової форми, форми власності на майно чи сфери діяльності.

Студенти повинні зауважити, що порядок реєстрації суб'єктів підприємництва в порівнянні з порядком реєстрації некомерційних організацій більш уніфікований, але і він неоднаковий і залежить від сфери здійснення підприємницької діяльності створюваного суб'єкта.

Загальний порядок, як правило, поширюється на учасників ринку товарів і послуг. Він урегульований ст. 58 ГК України та Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» від 15 травня 2003 р. (вступив в дію з 1 липня 2004 року).

Зазначений закон достатньо ґрунтовно в своїх 53 статтях упорядковує більшість питань, пов'язаних із державною реєстрацією зазначених осіб. А тому, *студенти повинні детально вивчити його зміст та дати відповіді на питання пов'язані із:*

- поняттям та етапами державної реєстрації;
- місцем та строками державної реєстрації;
- особливостями правового статусу державного реєстратора та спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації;
- вимоги до оформлення документів, які подаються для державної реєстрації;
- особливостям державної реєстрації утворення та припинення юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- про поняття та вимоги до Державного реєстру та порядку його ведення;
- поняттям та особливостям веденням реєстраційних справ тощо.

Слід знати, що поряд із загальними, виділяють спеціальні правила реєстрації окремих суб'єктів підприємництва. Вони встановлені для банків, об'єднань громадян (у тому числі професійних спілок), благодійних організацій, партій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, банків, торгово-промислових палат, фінансових установ (у тому числі кредитних спілок), бірж, а також інших установ та організацій (ст. 3 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців»). Вказані спеціальні правила державної реєстрації також *повинні бути досліджені студентами*.

Достатньо важливим та складним за своїм змістом є вивчення студентами питання про припинення діяльності суб'єктів господарювання. *Студенти повинні звернути увагу* на широкий спектр та складність правового регулювання цієї процедури – це ГК України (ст. 59-61), ЦК України (щодо юридичних осіб ст. 104-112), Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» (ст. 33-41, 46-52), а також спеціальні закони - «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про банки та банківську діяльність», «Про страхування», «Про цінні папери та фондовий ринок» та ін.

Припинення діяльності суб'єктів господарювання (юридичних осіб в першу чергу) може здійснюватися двома способами — шляхом реорганізації чи ліквідації в добровільному чи примусовому порядку. *Студенти повинні докладно проаналізувати* підстави (добровільне, примусове, добровільно-вимушене) та форми (ліквідація, реорганізація, скасування державної реєстрації) припинення діяльності суб'єктів господарювання. Базою для такого аналізу повинні стати як господарське, так і цивільне законодавство.

Окремим аспектом вивчення *студентами повинно стати дослідження* етапів (порядку) ліквідації та реорганізації відповідно. Шляхом порівняння повинно бути досліджено форми припинення шляхом реорганізації (поділ, злиття, приєднання, перетворення).

Питання для обговорення

1. Поняття та види суб'єктів господарського права.
2. Ознаки суб'єктів господарювання (підприємництва).
3. Права та обов'язки суб'єктів господарювання.
4. Правові підстави утворення суб'єкта господарювання та його етапи.
5. Установчі документи суб'єкта господарювання, їх зміст.
6. Державна реєстрація суб'єктів господарських правовідносин.

7. Основні засади припинення діяльності суб'єктів господарювання.

Нормативно-правові акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 6).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 5, 7).
3. Закон України від 15 травня 2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців»
4. Закон України від 19.09.1991 р. «Про господарські товариства».
5. Закон України від 07.12.2000 р. «Про банки і банківську діяльність».
6. Закон України від 07.03.1996 р. «Про страхування» (в редакції Закону від 04.10.2001 р.).
7. Закон України від 15.03.2001 р. «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)».
8. Закон України від 23.02.2006 р. «Про цінні папери та фондовий ринок».
9. Закон України від 11.01.2001 року «Про захист економічної конкуренції».
10. Указ Президента України від 12.03.1996 р. «Про загальне Положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади».
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 118 «Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України».
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. N 236 «Про роз'яснення особливостей застосування окремих норм Указу Президента України від 3 липня 1998 р. №727 для фізичних осіб, які провадять підприємницьку діяльність за межами України, в умовах світової фінансово-економічної кризи».
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.11.1999 р. № 2103 «Про реєстр суб'єктів підприємницької діяльності».
14. Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 781.
15. Типовий статут казенного підприємства: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.1998 р. № 914.
16. Типовий статут відкритого акціонерного товариства, затв. наказом ФДМ України від 12.12.1994 р. № 787, наказом Мінекономіки України від 13.12.1994 р. № 177.
17. Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень: затв. постановою Правління НБУ від 31.08.2001 р. № 375.
18. Рішення Держкомісії цінних паперів від 08.04.2004р. № 123 «Про затвердження зразкових Статуту та внутрішніх Положень відкритого акціонерного товариства».

Додаткова література:

1. *Архіпова О.В. Припинення юридичної особи й права, що впливають з її участі в інших підприємствах // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 62-64.*
2. *Гайворонський ВМ. Предмет і суб'єкти господарського права: Конспект лекцій. - Харків: Українська юридична академія, 1994.*
3. *Грущинський І.М., Кравчук В.М., Пограничний Е.П. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності: Нав.-практ. посіб. – Львів: Престиж-Інформ, 2000.*
4. *Дойников И.В. Государственное предпринимательство. Учебник. - М.: Изд-во ПРИОР, 2000. - 240 с.*

5. Дорошенко Л.Н. Правовое регулирование прекращения деятельности хозяйствующих субъектов // Субъекты хозяйствования и экономическая преступность: вопросы предупреждения: Сб. материалов «круглого стола» (Донецк, 1 ноября 2001 г.). - Донецк: ИЗПИ НАН Украины, Юго-восток, Лтд, 2002. - С. 35-38.
6. Коссак В. Здійснення спільної підприємницької діяльності, пов'язаної зі створенням юридичних осіб // Право України. - 1996. - № 11. - С. 21-24.
7. Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2002. - №7. - С.
8. Красько И. Юридические проблемы компании одного лица // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1998. - № 11.
9. Кучеренко ІМ. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія. - К.: Аста, 2004. - 328 с.
10. Лаптев В.В. Предпринимательское право: понятие и субъекты. - М.: Юрист, 1997. - 140 с.
11. Лаптев В.В. Проблемы предпринимательской (хозяйственной) правосубъектности // Государство и право. - 1999. - № 11. - С. 80-89.
12. Мамутов В.К., Хахулин В.В. Дефекты нормативно-правового закрепления статуса субъектов хозяйствования в проекте Гражданского кодекса // Детенизация экономики: опыт законодико-правового и экономико-математического исследования (Сб. научных трудов). - Донецк: ИЗПИ НАН Украины, 2000. -С.137-149.
13. Медведєва Л., Гончарова Н. Зміни в законодавстві щодо організаційно-правових форм юридичних осіб // Право України. - 2004. - № 4. - С. 125-130.
14. Поляков Б., Замойский И. Проблемы реорганизации юридических лиц // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1997. - № 5. - С. 3-6.
15. Саніахметова Н. Поняття суб'єктів підприємницької діяльності // Право України. - 2001. - № 9. - С. 27-33.
16. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недоброчесної конкуренції. Реклама: Навч. посібник. 3-є вид., перероб. і доп. - К.: А.С.К., 2005. - 912 с.
17. Сумской Д.А. О сущности юридического лица // Социальные проблемы права. Выпуск №3. - М.: МГСУ, 2002. - С. 181-211.
18. Щербакова Н.В. Поняття реорганізації як способу припинення підприємств, його відмінність від ліквідації // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 65-68.
19. Хеда С.М. Поняття та обсяг цивільної правосуб'єктності іноземних юридичних осіб за законодавством України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 48-50.
20. Янкова Е.С. Сроки прекращения предприятий и особенности окончания реорганизационных процедур // Проблемы совершенства господарського законодавства України. Тези виступів учасників «круглого столу» (17-18 квітня 2001 р . м. Київ). - С. 42-45.

Тематичний план Змістового модуля 2

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
------	--------	-------------------	-------------------

<i>Тема №6. Правове становище підприємств</i>	2	2	8
<i>Тема №7. Правовий статус господарських товариств</i>	2	2	8
<i>Тема №8. Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права</i>	2	2	8
<i>Тема №9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання</i>	2	2	8
<i>Тема №10. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання</i>	2	2	8
<i>Тема №11. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом</i>	2	2	8
<i>Тема №12. Господарські зобов'язання</i>	2	2	8
<i>Тема №13. Господарсько-правова відповідальність</i>	2	2	8
Разом годин	16	16	64

Тема №6. Правове становище підприємств

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ *пояснювати особливості правового регулювання статусу підприємств в Україні, предмета їх правового регулювання;*
- ✦ *демонстрування знань та вмінь юридично грамотного володіння та користування знаннями про види та організаційні форми підприємств;*
- ✦ *аналізувати основні положення, умови діяльності та особливості правового становища державних комерційних та казенних підприємств їх ознаки;*
- ✦ *трактувати юридичну природу та розуміння змісту правового статусу підприємств колективної власності, їх види та відмінності від інших суб'єктів господарювання;*
- ✦ *проводити аналіз правових ситуацій до теми та вмінь юридично грамотно їх оцінювати та кваліфікувати.*

Методичні вказівки

Приступаючи до вивчення даної теми студенти повинні звернути увагу на особливості правового регулювання статусу підприємств в Україні. А саме, це відповідні норми ГК України (ст..62-72) та ЦК України (ст..191), які повинні стати предметом особливої уваги студентів, оскільки вони по-різному підходять як до визначення поняття підприємства, так і до їх видів.

Відповідно до ст.. 62 ГК України підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого

самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Виходячи із наведеного визначення студенти повинні проаналізувати і відповідні риси (ознаки) підприємств та дати їм належну аргументацію:

- суб'єкт основної ланки економіки;
- безпосередньо здійснюють виробничу, науково-дослідну, торгівельну, комерційну (підприємницьку) та іншу господарську діяльність;
- можуть функціонувати на будь-якій формі власності;
- можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності;
- обов'язковий установчий документ – статут, якщо законом не встановлено інше;
- наявність господарської правосуб'єктності;
- функціонують на базі відокремленого майна, що знаходить вираження у наявності самостійного балансу та рахунків в установах банку;
- особливості управління підприємством (одноособово чи за допомогою створених учасниками органів);
- ступінь самостійності залежить від правового режиму майна підприємства тощо.

Студенти повинні уважно ознайомитись із ст.63 ГК України та проаналізувати критерії класифікації підприємств за різними критеріями:

1. залежно від форми власності;
2. залежно від наявності в статутному фонді іноземних інвестицій;
3. залежно від способу заснування (утворення) та формування статутного фонду;
4. залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік;
5. залежно від критерію залежності від іншої господарської організації.

Разом з тим, *студенти повинні виявити* і ті види підприємств, які не згадуються у ГКУ, але котрі здійснюють підприємницьку діяльність – підприємства художніх промислів, інноваційні підприємства тощо.

Вивчаючи питання про державні підприємства *студенти повинні звернути увагу на те*, що державні підприємства були і є основним суб'єктом господарювання в Україні незважаючи на приватизаційні процеси. Це пов'язано з тим, що вони є основою виконання державою своїх функцій, забезпечують соціальний розвиток, підтримують життєдіяльність держави в цілому, види їх діяльності є державною монополією тощо.

Правовий статус державних підприємств регулюється ГК України (ст.73-77, 167-172). Отже, підприємства державної власності можуть бути як унітарного (*державне комерційне і казенне підприємство*), так і корпоративного (*державне (національне) акціонерне товариство*) типу.

Державне комерційне підприємство – є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з ГК України та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу.

Студенти повинні ґрунтовно проаналізувати ознаки державного комерційного підприємства, які містяться в статтях 74-75 ГК України.

Казенне підприємство – це державне некомерційне унітарне підприємство, яке діє на базі відокремленої частини державної власності, що не підлягає приватизації, без поділу її на частки, створюється шляхом перетворення з державного підприємства (за наявності визначених законом умов), за рішенням КМУ і входить до сфери управління органу, уповноваженого управляти відповідним державним майном.

Особливості правового становища казенних підприємств та їх особливі риси визначаються ст. 76-77 ГК України, Постановами КМУ України «Про Типовий статут казенного підприємства» від 16.06.1998 р., та «Про перетворення державних підприємств у казенні» від 30.06.1998 р..

Значною мірою близькими за правовим статусом до державних підприємств є комунальні підприємства. *Студенти повинні звернути увагу на те*, що цим підприємствам у ГК України присвячена ст. 78, проте, яка визначає правовий статус лише так званих унітарних комунальних підприємств.

Комунальне унітарне підприємство – це таке унітарне підприємство, яке утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління.

Слід уважно проаналізувати чинники які зумовлюють необхідність функціонування в господарському обороті комунальних підприємств та розкрити їх основні та відмінні риси, форми та види діяльності.

ГК України за ознакою форми власності виділяє такий їх різновид як підприємства колективної власності. До них належать:

- виробничі кооперативи;
- колективне підприємство (в тому числі колективне сільськогосподарське підприємство);
- унітарне дочірнє підприємство, створене виробничим кооперативом чи колективним підприємством;
- унітарне підприємство, що створюється суб'єктами права колективних власності (підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій та інші).

Студенти повинні звернути увагу, що підприємства колективної власності можуть бути унітарними та корпоративними (у формі виробничого кооперативу або господарського товариства).

Підприємством корпоративного типу є виробничий кооператив. **Виробничим кооперативом** – є добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

Студенти повинні уважно підійти до аналізу правової бази діяльності виробничого кооперативу – ГК України (ст. 94-112), ЦК України (ст. 163-166), а також Закони України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. та «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. Також *слід проаналізувати* особливості правового статусу і так званих колективних сільськогосподарських підприємств (Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14.02.1992 р.). Важливим для цього є *необхідність студентам виокремити* із цих законів істотні характерні риси вказаних підприємств.

Вивчаючи питання про приватні підприємства, то *студенти повинні зауважити*, що особливості їх правового статусу регламентується законодавством лише схематично.

Так, відповідно до ст.113 ГК України **приватним підприємством** є підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи.

Отже, ключовою ознакою такого підприємства є лише форма власності, на основі якого воно функціонує. Проте, *студенти повинні виокремити характерні риси* цих підприємств, їх види (комерційні, некомерційні) та організаційно-правові форми (унітарні, корпоративні).

Предметом вивчення повинно стати також і фермерське господарство, яке є різновидом приватного підприємства і формою сімейного бізнесу зі спеціальним предметом діяльності та низкою інших специфічних ознак, які містяться в Законі України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р.

Орендні підприємства попри приватизаційні процеси все ще зберігаються в законодавстві України як специфічний вид підприємств.

Орендне підприємство – це підприємство у формі господарського товариства, створеного членами трудового колективу державного, комунального чи іншого підприємства з метою оренди та експлуатації цілісного майнового комплексу останнього для здійснення господарської комерційної діяльності.

Студентам слід проаналізувати правову базу їх діяльності в Україні (ст.115 ГК України, Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р., Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 14.03.1995 р.).

За критерієм участі іноземного інвестора господарське законодавство виділяє два види підприємств, яким притаманна певна специфіка – підприємства з іноземними інвестиціями та іноземні підприємства.

Студентам доцільно дослідити особливості правового становища вказаних підприємств на основі вивчення їх правової бази – ГК України (116-117, 390-400), Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р., Положенням «Про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій», затв. Постановою КМУ України від 07.08.1996 р.

Питання для обговорення

- 1.** Поняття підприємства як організаційної форми господарювання.
- 2.** Види та організаційні форми підприємств.
- 3.** Особливості правового становища окремих видів підприємств.
 - 3.1.** Державні підприємства.
 - 3.2.** Комунальні підприємства.
 - 3.3.** Підприємства колективної власності.
 - 3.4.** Приватні підприємства.
 - 3.5.** Орендне підприємство.
 - 3.6.** Підприємство з іноземними інвестиціями та іноземне підприємство.

Нормативно-правові акти:

- 1.** Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 7, 8, 10, 11).
- 2.** Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 7, 8).

3. Закону України від 04.03.1992 р. «Про приватизацію державного майна» (в ред. Закону від 19.02.1997 р.)
4. Закон України від 10.04.1992 р. «Про оренду державного та комунального майна» (в редакції Закону від 14.03.1995 р.)
5. Закон України від 17.07.1997 р. «Про сільськогосподарську кооперацію».
6. Закон України від 19.06.2003 р. «Про фермерське господарство».
7. Закон України від 10.07.2003 р. «Про кооперацію».
8. Закон України від 10.04.1992 р. «Про споживчу кооперацію».
9. Закон України «Про захист прав споживачів» (в редакції Закону від 01.12.2005 р.)
10. Закон України від 21.09.2006 р. «Про управління об'єктами державної власності»
11. Закон України від 21.12.2006 р. «Про Кабінет Міністрів України»
12. Указ Президента України від 19.12.2000 р. «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах»
13. Типовий статут казенного підприємства: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.1998 р. № 914
14. Порядок надання статусу підприємства народних художніх промислів: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 283 «Деякі питання реалізації Закону України «Про народні художні промисли»
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2006 р. № 886 «Про затвердження Порядку проведення перевірки робочими групами центральних органів виконавчої влади суб'єктів господарювання державного сектору економіки».
16. Постанова Ради Міністрів УРСР від 30.04.1985 р. № 186 «Про затвердження Примірного статуту житлово-будівельного кооперативу».
17. Порядок продажу на публічних торгах майнових паїв членів колективних сільськогосподарських підприємств: затв. наказом Міністерства аграрної політики України від 28.01.2003 р. № 14.

Додаткова література:

1. Венгер В. До питання про управління державними підприємствами // *Економіка України* . - 2005. - № 2. - С. 46-52.
2. Винар Л. Окремі аспекти адаптації правового статусу юридичних осіб, заснованих державою, до стандартів Європейського Союзу // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XI регіональної науково-практичної конференції (3-4 лютого 2005 р.)*. - Львів, 2005. - С. 213-215.
3. Винар Л. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою// *Підприємництво, господарство, право*. - 2005. - № 8. - С. 6-10.
4. Вінник О. Господарські товариства та виробничі кооперативи: правове становище. *Монографія*. - К.: Знання, 1998. - 309 с.
5. *Кооперативне право. Підручник / За ред. чл.-кор. НАН України В.І.Семчика*. -К.: Ін Юре, 1998.
6. Лаптев В.В. *Законодательство о предприятиях (критический анализ) // Государство и право*. - 2000. - № 7. - С. 22-28.
7. Песков В. *Правові аспекти організації дочірніх підприємств // Право України*. - 1999. - № 10. - С. 22-23.
8. Петриченко О.П. *Організаційно-правові форми державних підприємств за законодавством України // Право України*. - 2000. - № 4.

9. Петриченко О. Правовий режим майна державних унітарних підприємств: актуальні питання // *Право України*. - 2000. - № 12. - С. 97-101.
10. Правове регулювання господарських відносин за участю промислових підприємств: Підручник / В.М.Гайворонський, В.П.Жушман. - Х.: Право, 2000. - 288 с.
11. Пронська Г.В. Правове становище орендного підприємства в Україні // *Реферативний огляд діючого законодавства України та практики його застосування*. - К, 1996. - С. 59-76.
12. Соловьева Л. Что хорошо в унитарном предприятии // *Юридическая практика*. - 2006. - № 1-2 (10.01.2006). - С. 15.
13. Черненко О. Державні підприємства за законодавством України // *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XI регіональної науково-практичної конференції (3-4 лютого 2005 р.)*. - Львів, 2005. - С. 229-232.

Тема №7. Правовий статус господарських товариств

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ аналізувати стан основних положень, умов і правового статусу господарських товариств як одних із основних суб'єктів підприємництва;
- ✦ демонструвати розуміння практичної суті та значення правового статусу акціонерного товариства на основі кваліфікації та вирішення різноманітних практичних завдань;
- ✦ пояснювати притаманні риси та базові елементи статусу господарських товариств, їх поділ на види за ознаками, та за формою;
- ✦ проявляти вміння характеризувати критерії розмежування підприємства, об'єднання підприємств, господарського товариства;
- ✦ робити поточну правову оцінку змісту господарської практики про господарські товариства та проводити аналіз правових ситуацій до теми, вмінь юридично грамотно їх оцінювати та кваліфікувати.

Методичні вказівки

Визначальним серед юридичних осіб у виробничій та інших сферах економіки є господарські товариства, що мають найбільшу значимість в господарській системі держави. Поширеність господарських товариств спричинило їх виокремлення як комплексного правового інституту та і як одного із виду (різновиду) підприємств.

Правове положення господарських товариств (суспільств) визначено Главою 9 ГК України (ст.79-92), Главою 8 ЦК України (113-162) та окремим Законом України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. та новим Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р.

Відповідно до ст.79 ГК України **господарськими товариствами** визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку.

Відповідно до ст.113 ЦК України **господарським товариством** є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками.

Характерні риси господарських товариств:

- господарські організації корпоративного типу;
- універсальність цієї організаційно-правової форми;
- наявність статусу юридичної особи;
- основний правовий титул майна товариства – право власності;
- корпоративний тип управління;
- подільність майна товариства на частки, розмір яких визначається установчими документами товариства;
- обов'язкова наявність в товариств двох фондів – статутного та резервного (страхового): перший формується за рахунок вкладів засновників та учасників; другий – за рахунок частини чистого прибутку, розмір якого визначається установчими документами товариства, але не менше 25% статутного фонду, з щорічними відрахуваннями до нього не менше 5% чистого прибутку за рік;
- засновники мають право вибору виду товариства з числа тих, що передбачені законодавством (АТ, ТОВ, ТДВ, ПТ, КТ).

Господарські товариства можуть бути різних форм та видів. *Студенти повинні звернути увагу*, що поділ господарських товариств на види здійснюється за певними ознаками, а на форми – за сукупністю ознак. Крім того, класифікація має і практичне значення, оскільки законодавство передбачає застосування різних принципів правового регулювання щодо певних видів господарських товариств.

За критерієм домінування – персональні (ПТ, КТ) та об'єднання капіталів (АТ, ТОВ, ТДВ). Студенти повинні уважно проаналізувати критерії виокремлення їх на такі види та обґрунтувати відповідні їх характерні риси.

Цивільне законодавство розрізняє і так зване *залежне господарське товариство*. Залежним є таке товариство (АТ, ТзОВ, ТзДВ), якщо іншому (головному) господарському товариству належить 20 або більше % статутного капіталу ТзОВ або ТзДВ чи 20 і більше % простих акцій АТ.

Повні товариства беруть свій початок ще в римському праві. Як відзначається в російській дореволюційній літературі, «повне товариство є поєднанням осіб, що відповідають один за одного своїм майном».

У відповідності до ст. 80 ч.5 ГК України *Повним товариством* є товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Стаття 119 ЦК України зазначає, що *Повним товариством* є товариство, учасники якого до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і солідарно несуть відповідальність за його зобов'язаннями усім майном, що їм належить.

Характерні риси ПТ, які повинні бути опрацьовані студентами:

- спеціальне правове регулювання: ГК України (ст.80), ЦК України (ст.119-132), Закон України «Про господарські товариства» (ст.66-74).
- установчий документ – засновницький договір;
- кількість учасників не менше двох та їх особиста довіра один до одного;
- вимога до учасника – наявність статусу зареєстрованого статусу суб'єкта господарювання;

- відсутність законодавчих вимог до розміру та порядку формування майна, що регулюється засновницьким договором;
- відсутність органів товариства, оскільки управління справами товариства здійснюється самими учасниками в порядку, який вони самі визначають в засновницькому договорі;
- можливість вибору таких схем управління: а) управління здійснюється спільно всіма учасниками; б) управління доручається одному або частині учасників, які діють на підставі доручення;
- повна відповідальність товариства за власними зобов'язаннями;
- субсидіарна відповідальність учасників за зобов'язаннями товариства усім своїм майном (все, що мають у власності учасники);
- обмежений рух учасників;
- заборонено звертання стягнень на частку учасника ПТ за його власними зобов'язаннями;
- можливість ліквідації ПТ на вимогу кредиторів одного із учасників, якщо ПТ відмовиться виділити частку такого учасника-боржника.

Згідно із ст.80 ч.6 ГК України - **Командитним** є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Характерні риси КТ, які повинні бути опрацьовані студентами:

- спеціальне правове регулювання: ГК України (ст.80), ЦК України (ст.133-139), Закон України «Про господарські товариства» (ст.75-83).
- установчий документ – засновницький договір або меморандум (ч.3.ст.134 ЦК України);
- дві категорії учасників, як мінімум по одному учаснику з кожної категорії;
- відсутність законодавчих вимог до розміру та порядку формування майна, що регулюється установчим договором;
- обмеження сукупної частки вкладників 50% майна КТ;
- відсутність органів товариства, оскільки управління справами товариства здійснюється самими повними учасниками;
- можливість реорганізації у ПТ, якщо вибувають усі вкладники, і необхідність ліквідації КТ, у разі вибуття повних учасників (одного із двох);
- повні учасники – відповідають за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, їх правовий статус аналогічний учасникам ПТ;
- вкладники – беруть участь тільки майновим внеском, їх відповідальність обмежується внеском у майні товариства, вони не беруть участі в управлінні справами товариства, розподіл прибутку відповідно до розміру їх часток.

Найбільш широке поширення в Україні одержало ТОВ. Засновників приваблює вже сама назва товариства з обмеженою відповідальністю, тобто можливість об'єднати частину свого майна, але не ризикувати відповідальністю, яка б виходила за його межі. Таким товариствам віддається перевага перед акціонерними (де відповідальність також обмежена) ще і тому, що створення останніх пов'язане з дотриманням багатьох формальностей.

Сучасна практика функціонування ТОВ в Україні свідчить, що переважна більшість господарських товариств приходить саме на ці товариства.

У відповідності до ст.80 ч.3 ГК України **ТОВ** — це господарське товариство, що має статутний фонд, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

За статтею 140 ЦК України **ТОВ** є засноване одним або кількома особами товариство, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких встановлюється статутом.

Характерні риси ТОВ, які повинні бути опрацьовані студентами:

- спеціальне правове регулювання: ГК України (ст.80), ЦК України (ст.140-150), Закон України «Про господарські товариства» (ст.50-64);
- максимальна кількість учасників (зокрема, не більше 10) встановлюється законом; якщо перевищується – то ТОВ підлягає перетворенню в АТ;
- одна особа може бути учасником лише одного ТОВ, яке має одного учасника;
- якщо є кілька засновників – вони можуть укласти договір про заснування ТОВ, але це не є установчий договір;
- установчим документом є статут, який є відкритим для ознайомлення;
- обов'язкова наявність статутного та резервного фондів;
- відповідальність товариства за власними зобов'язаннями усім своїм майном;
- поділ статутного фонду на частки, розмір яких визначається установчими документами і може бути будь-яким (рівним або нерівним);
- наявність в учасників, які не повністю сплатили свої вклади, додаткової відповідальності за борги товариства у межах вартості несплаченої частини вкладу;
- корпоративний характер управління: вищий орган – збори учасників; виконавчий – дирекція або одноособовий директор; контрольний – ревізійна комісія чи ревізор;
- можливість формування виконавчого органу з найманих працівників, які не є учасниками товариства;
- обов'язковість для учасників майнової участі в товаристві: сплата основного та додаткових (якщо останні передбачені установчими документами або рішенням зборів учасників) внесків;
- необхідність обов'язкової персональної участі при розгляді зборами учасників питань, щодо яких закон вимагає одностайності (визначення основних напрямків діяльності товариства і затвердження його планів та звітів про їх виконання; внесення змін до статуту товариства; виключення учасника з товариства);
- можливість відступлення учасником товариства своєї частки (її частини) іншому учаснику (учасникам) (як правило, пропорційно до розмірів своїх часток) за згодою решти учасників або самому товариству, з подальшою реалізацією між учасниками або третім особам;
- обмежений рух учасників,;
- припинення участі в товаристві відбувається внаслідок: а) смерті – фізична особа; ліквідація/реорганізація – юридична особа; б) відступлення частки; в) виключення учасника з товариства; г) добровільного виходу учасника з товариства з викупом його частки самим товариством; д) виділення частки учасника для покриття його боргів, коли не вистачає його власного майна.

Нерідко ТОВ ототожнюють із ЗАТ, а тому, *студенти при вивченні цього питання повинні проаналізувати* спільні та відмінні риси цих товариств.

Стаття 80 ч.4 ГК України дає визначення, за якою - **ТДВ** є господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його не достатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного із учасників.

Стаття 151 ЦК України **ТДВ** називає товариство, засноване однією чи кількома особами, статутний капітал якого поділений на частки, розмір яких визначається статутом.

Характерні риси ТДВ, які повинні бути опрацьовані студентами:

- спеціальне правове регулювання: ГК України (ст.80), ЦК України (ст.151), Закон України «Про господарські товариства» (ст.65), Декрет КМУ України «Про довірчі товариства» від 17.03.1993р.
- правовий статус ТДВ характеризують ті самі риси, що притаманні ТОВ;
- відмінність ТДВ і ТОВ: в ТОВ відсутня субсидіарна відповідальність учасників за його боргами; в ТДВ учасники несуть субсидіарну обмежену майнову відповідальність за зобов'язаннями товариства, граничний розмір якої встановлюється статутом товариства і є однаково кратною для всіх учасників до вартості внесеного ними вкладу;
- однак все це не означає, що ТДВ є різновидом ТОВ.

Найпоширенішим у підприємницькій діяльності України є *довірче товариство*. **Довірче товариство** – це товариство з додатковою відповідальністю, що здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірцями майна щодо реалізації їх прав власників.

Студенти повинні проаналізувати правову базу діяльності довірчих товариств в Україні та визначити їх істотні риси.

І на кінець акціонерні товариства. Стаття 80 ч.2 ГК України **Акціонерне товариство** — це господарське товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність по зобов'язаннях тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій.

Згідно із статтею 152 ЦК України **Акціонерним є товариство**, статутний капітал якого поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості.

Характерні риси АТ, які повинні бути опрацьовані студентами:

- спеціальне правове регулювання: ГК України (ст. 80, 81), ЦК України (ст.152-162), Закони України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р., «Про господарські товариства» (ст.24-49), «Про холдингові компанії» від 15.03.2006 р., «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. та інші спеціальні закони;
- поділ статутного капіталу на частки рівної номінальної вартості, що іменуються акціями;
- відповідальність АТ за своїми зобов'язаннями лише майном, що належить йому на праві власності (кошти і майно сплачені за акції, виготовлена продукція, отримані прибутки, інше майно набуто на законних підставах);
- акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, що їм належать;
- засновники – фізичні та/або юридичні особи;

- кількість засновників – один та/або два і більше;
- обов'язковість майнової участі акціонерів в АТ і не обов'язковість для них персональної участі в діяльності АТ;
- обов'язкова наявність статутного та резервного фондів, вимоги до мінімального розміру, співвідношення і порядок формування яких визначається Законом (статутний фонд – не менше 1250 мін. з. п., резервний фонд – не менше 25 % статутного, і поповнення його за рахунок щорічних відрахувань не менше 5% суми від чистого прибутку);
- придатність форми АТ для підприємств, інших господарських організацій, господарських об'єднань;
- корпоративний характер управління: вищий орган – загальні збори акціонерів; виконавчий – правління; контрольний – ревізійна комісія (за фінансово-господарською діяльністю АТ), спостережна рада (за діяльністю правління);
- участь акціонерів в управлінні залежить від кількості акцій, що належать їм на праві власності;
- можливість у засновників (акціонерів) вибору типу АТ – закритого або відкритого;
- можливість залучення великих інвесторів на правах власників привілейованих акцій;
- визначення обсягу прав акціонерів в залежності від типу акцій (прості чи привілейовані), що їм належать;
- вихід акціонера з АТ здійснюється шляхом відчуження акцій.

Акціонерне товариство може бути *публічним* і *приватним*. Вказані типи товариств різняться між собою рядом критеріїв, котрі повинні стати предметом вивчення студентами при підготовці до теми.

Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки господарських товариств.
2. Види господарських товариств.
3. Особливості правового становища господарських товариств:
 - 3.1. Повне товариство.
 - 3.2. Командитне товариство.
 - 3.3. Товариство з обмеженою відповідальністю.
 - 3.4. Товариство з додатковою відповідальністю.
 - 3.5. Акціонерне товариство.

Нормативно-правові акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 6, 9).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 7, 8).
3. Закон України від 17.09.2008 р. «Про акціонерні товариства».
4. Закон України від 19.09.1991 р. «Про господарські товариства».
5. Закон України від 15.05.2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».
6. Декрет Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 р. «Про довірчі товариства».
7. Указ Президента від 15.06.1993 р. «Про корпоратизацію підприємств».
8. Указ Президента України від 21.03.2002 р. «Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах».

9. Положення про порядок корпоратизації підприємств: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.1993 р. № 508.
10. Положення про спостережну раду: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19.07.1993 р. № 556.
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.10.2003 р. № 1679 «Про формування ведення Реєстру корпоративних прав держави».
12. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження заходів щодо реалізації пріоритетних напрямів розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 18 січня 2003 року N 25-р.
13. Статут відкритого акціонерного товариства «Державний ощадний банк України»: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25.02.2003 р. № 261.
14. Типовий статут відкритого акціонерного товариства, затв. наказом ФДМ України від 12.12.1994 р. № 787, наказом Мінекономіки України від 13.12.1994 р. № 177.
15. Рішення Держкомісцінних паперів від 08.04.2004р. № 123 «Про затвердження зразкових Статуту та внутрішніх Положень відкритого акціонерного товариства».
16. Принципи корпоративного управління, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2003 року N 571.

Додаткова література:

1. Блюмгардт А. Модели корпоративного управління: Монографія. - К.: Наукова думка, 2003. - 160 с.
2. Вінник О. Господарські товариства та виробничі кооперативи: правове становитє. Монографія. - К.: Знання, 1998. - 309 с.
3. Вінник О. Господарське товариство як складна соціальна система: проблеми правового забезпечення балансу інтересів // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13-14 лютого 2003 р.). - Львів, с. 252-256.
4. Вінник ОМ. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: Монографія. - К.: Атіка, 2003. - 324 с.
5. Воловик О. Організаційно-господарські відносини у системі корпоративного управління // Право України. - 2004. - № 7. - С. 58-61.
6. Воловик О.А. Інтереси господарських товариств: проблеми правового забезпечення в корпоративних відносинах: Монографія. - Луганськ, 2006. – 132 с.
7. Задихайло Д.В., Дибенко О.Р., Назарова Г.В. Корпоративне управління: Навчальний посібник. - Харків, 2003. - 688 с.
8. Зубарева Н.В. Обращение взыскания на акции закрытого акционерного общества // Закон (Журнал для деловых людей). - 2006. - № 3. - С. 106-107.
9. Зубарева Н.В. Обращение взыскания на долю в обществе с ограниченной ответственностью // Закон (Журнал для деловых людей). - 2006. - № 3. - С. 107-108.
10. Ионцев М.Г. Акционерные общества: Правовые основы. Имущественные отношения. Управление и контроль. Защита прав акционеров. - М.: «Ось-89,2002. -512 с.
11. Коссаk ВМ. Товариство з обмеженою відповідальністю в австрійському праві (порівняльний аналіз з українським законодавством) // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали І регіональної наукової конференції (лютий 1995 року). - Львів: Львівський державний ун-т ім. Івана Франка, 1995.- С. 67-71.

12. Кочергіна К. Організаційно-правові форми підприємницьких товариств як об'єкт законотворчого моделювання // *Українське комерційне право*. - 2005 (№6). - С. 65-71.
13. Кочергіна Е.А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства. Монография. - Харьков: Основа, 2005. - 236 с.
14. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. - К.: Істина, 2005. - 720 с.
15. Петрик І. Право на інформацію про акціонерне товариство: подання доказів до суду // *Право України*. - 2000. - № 2. - С. 52.
16. Пилипенко А.Я., Щербина В.С. Очерки акционерного права України. - К., 1995.
17. Повар П.О. Проблемні аспекти ліквідації повного товариства // *Молодь у юридичній науці: 36. тез міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «П'яті осінні юридичні читання» (27-28 жовтня 2006 р.)*. Ч. 3. Підтом 2. - Хмельницький, 2006. - С. 67-70.
18. Повар П.О. Захист прав кредиторів при ліквідації товариств // *Наукові правничі школи Київського університету. Матеріали міжнародної наукової конференції. Київ, 12 жовтня 2005 р.* - К.: Київський університет, 2005. - 148-151.
19. Потюк М. Дочірні підприємства як юридичні особи // *Предпринимательство, хозяйство и право*. - 1999. - № 1. - С. 124-125.
20. Рябота В. Проблеми отримання інформації акціонерами щодо злиття/приєднання товариства // *Підприємництво, господарство і право*. - 2006. - № 10. - С. 39-41.
21. Рябота В.В. Щодо доцільності запровадження права на витіснення акціонерів в Україні // *Молодь у юридичній науці: 36. тез міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «П'яті осінні юридичні читання» (27-28 жовтня 2006 р.)*. Ч. 3. Підтом 2. - Хмельницький, 2006. - С. 100-102.
22. Спасибо-Фатеева И.В. Акционерные общества: корпоративные правоотношения. Монография. - Харьков: Право, 1998. - 251 с.
23. Спасибо-Фатеева И.В. Акціонерні товариства: акції, власність, корпоративне управління (збірник статей). - Харків: Райдер, 2002.
24. Сумський Д.О. Соціальне значення правового статусу акціонера за континентальним правом // *Вісник господарського судочинства*. - 2001. - № 2. - С. 165-167.
25. Щербина О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 160 с.
26. Яворська О., Сивий Р. Закриті акціонерні товариства в Україні: проблеми та перспективи правового регулювання корпоративних відносин // *Юридична Україна*. - 2004. - № 4. - С. 40-47.

Тема №8. Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ пояснювати базові загальнотеоретичні положення та сферу правового регулювання некомерційного господарювання та юридичні критерії розмежування господарської (комерційної) від негосподарської (некомерційної) діяльності;

- ✦ знати порядок створення, реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів окремих форм некомерційної господарської діяльності, вирізняти їх функції та цілі;
- ✦ аналізувати роль та місце господарських об'єднань як господарських організацій, які здійснюють управління господарською діяльністю, в т.ч. і координацію такої діяльності;
- ✦ знати правовий статус Кабінету Міністрів України та господарських міністерств та відомств, як органів, які здійснюють керівництво господарською діяльністю;
- ✦ практичне закріплення уявлень про систему та види благодійних та інших неприбуткових організацій, їх характерні риси, порядок та особливості їх господарської діяльності.

Методичні вказівки

Поряд із типовими суб'єктами господарювання, що діють у сфері виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг або задоволення матеріальних потреб, у господарських правовідносинах беруть участь організації, що створюються не для здійснення функцій господарського характеру, а для виконання благодійних, культурних, наукових, управлінських функцій, функцій по охороні здоров'я громадян, задоволенню їх духовних та інших нематеріальних потреб, захисту прав і законних інтересів і т.п.

Отже, студенти при вивченні цієї теми повинні з'ясувати критерії розмежування господарської (комерційної) від негосподарської (некомерційної) діяльності.

Розходження між двома напрямками господарської діяльності вбачається за **критерієм мети** їх основної діяльності: для перших — це господарський процес, тоді як для других — нематеріальна взаємодія людей (соціально-культурне, наукове обслуговування, керування чи управління і т.п.). Однак цей окремо взятий критерій не дозволяє чітко розмежувати господарську і негосподарську діяльність і відповідно спеціально створені для здійснення тієї чи іншої господарські і негосподарські організації³.

Таким чином, соціально-культурний чи виробничий характер діяльності відноситься до змісту діяльності, визначення ж її як господарської — до способу її організації і відчуження, її режиму. Це різнопланові ознаки, і наявність однієї з них зовсім не виключає наявності іншого.

У теорії господарського права застосовується ще і **критерій розмежування за суб'єктами, що господарюють**. Це розподіл на суб'єкти підприємницької діяльності (комерційні організації), основною метою діяльності яких є одержання прибутку, і некомерційні (неприбуткові) організації, що не переслідують як головну мету отримання прибутку і не розподіляють її між своїми засновниками (учасниками).

Таким чином, некомерційне господарювання (Глава 5 ГК України) — це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Негосподарські організації завжди мають некомерційний статус і складають основу некомерційного сектора, що є невід'ємною частиною ринкового господарства і

³ Наприклад, соціально-культурна діяльність (повинна фінансуватися за рахунок бюджетних коштів і добродійності) в наш час дуже часто організовується на господарській основі (видавництва, засоби масової інформації, підприємства в сфері шоу-послуг, кіновиробництво і кінопрокат, туризм, платні клініки і навчальні заклади, недержавні наукові організації й ін.) у формі надання послуг і відчуження цих послуг по договорах на матеріальних засадах.

дозволяє компенсувати так називані недосконалості ринку. Навпроти, господарські організації можуть бути як комерційними (підприємства і їхні об'єднання, господарські товариства, виробничі кооперативи), так і некомерційними (товарні біржі, споживчі кооперативи, торгово-промислові палати, саморегульовані організації професійних учасників ринку цінних паперів і ін.).

Студенти повинні звернути увагу, що в умовах ринкової економіки визначальну роль грають розходження не в галузевій приналежності організації, складі використовуваних ресурсів чи вироблених продуктів (послуг), а в логіку господарського поводження, зумовлюваної комерційним чи некомерційним статусом суб'єкта господарювання.

Негосподарські організації, як і суб'єкти підприємницької діяльності, повинні створюватися в організаційно-правових формах, що не суперечать законодавству. Порядок створення, реєстрації, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів окремих форм некомерційної господарської діяльності визначаються ГК України та спеціальними законами.

Найбільш устояними на практиці і які отримали відповідну, хоча і не достатню, правову регламентацію є такі організаційно-правові форми (види) негосподарських організацій:

- об'єднання громадян;
- релігійна організація;
- благодійний (інший некомерційний) фонд;
- установа, у тому числі бюджетна;
- негосподарське об'єднання юридичних осіб (асоціація, союз).

Об'єднання громадян, більшість релігійних організацій і негосподарські об'єднання юридичних осіб побудовані на засадах членства, позбавленого, однак, у силу їхнього безприбуткового статусу майнового корпоративного елемента. Некомерційні фонди й установи відносяться до організацій, не засновані на членстві, тобто не мають у своєму складі інших осіб. При цьому всі перераховані різновиди негосподарських організацій, крім установ, можуть бути власниками майна, переданого засновниками (учасниками) і набувають його в процесі їх діяльності.

Найчастіше в господарські відносини розглянуті організації вступають у процесі споживання результатів господарської діяльності інших суб'єктів. Але споживчими господарськими операціями далеко не вичерпується зміст їхньої господарської правосуб'єктності: якщо це дозволено установчими документами, вони самі можуть виробляти товари (підсобні господарства, учбово-виробничі майстерні і т.п.), виконувати роботи (наприклад, науково-дослідні і дослідно-конструкторські), надавати платні послуги (освітні, медичні, культурні й ін.). Оскільки така діяльність може бути організована і як підприємницька, то вона підпорядковується правовим нормам відповідного виду підприємницької діяльності, однак отриманий прибуток не підлягає розподілу між засновниками (учасниками), а повинна витратитися на основні цілі і розвиток матеріальної бази організації.

Сферу господарських відносин становлять не тільки господарсько-виробничі та внутрішньогосподарські відносини, але і так звані організаційно-господарські відносини (ст. 3 п.4 ГК України).

Організаційно-господарськими є відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

До господарських організацій, які здійснюють управління господарською діяльністю, в т.ч. і координацію такої діяльності, належать Кабінет Міністрів України та господарські міністерства та відомства.

КМ України здійснює виконавчу владу безпосередньо, так і через міністерства (відомства), Раду Міністрів АРК та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів (ст.1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 21.12.2006 р.).

В системі господарювання розрізняють три категорії міністерств (відомств):

1. *Функціонального типу* (Міністерство Економіки, Міністерство Фінансів тощо);
2. *Галузевого типу* (або господарські міністерства), сферою управління яких є певна галузь економіки (Державний комітет зв'язку та інформатизації, Міністерство транспорту, Міністерство вугільної промисловості тощо);
3. *Спеціального типу*, які здійснюють державне регулювання певною сферою економіки (Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, Державний комітет з питань регуляторної політики і підприємництва).

Господарське міністерство (відомство) – це господарська організація (центральный орган державної виконавчої влади), яка здійснює координацію діяльності усіх підприємств та організацій галузі економіки, віднесених до сфери її управління, а також функції власника майна щодо підпорядкованих їй державних підприємств та організацій.

Правовою основою діяльності господарських міністерств (відомств) є Закон України від 21.09.2006 р. «Про управління об'єктами державної власності», «Загальне Положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади», затверджене Указом Президента України від 12.03.1996 р.) та положення про конкретні господарські міністерства (відомства).

Студенти повинні звернути увагу, що володіючи загальною компетенцією, ці органи у своїй діяльності широко використовують таку форму керівництва, як нормативне регулювання.

Основні риси господарського міністерства (відомства), які повинні бути опрацьовані студентами:

- господарська організація, яка здійснює управління господарською діяльністю підвідомчих державних підприємств і координацію діяльності всіх підприємств галузі;
- господарська організація унітарного типу;
- підпорядкованість КМУ;
- установчий документ - положення, розроблене відповідно до «Загального Положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України»;
- наявність статусу юридичної особи;
- необхідна для здійснення міністерством (відомством) своїх функцій частка державного майна, закріплена за ним на праві оперативного управління;
- наявність функцій двох видів: а) функція загально галузевого управління; б) функція управління майном державних підприємств.

До господарських організацій, які здійснюють управління господарською діяльністю, в т.ч. і координацію такої діяльності, належать також *господарські об'єднання*.

Хоча, *студенти повинні звернути увагу*, що в законодавстві (Глава 12 ГК України) використовується термін «об'єднання підприємств».

Об'єднання підприємств – це господарська організація, створена в складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Характерні риси ОП, які повинні бути опрацьовані студентами:

- господарські організації корпоративного типу з статусом юридичної особи;
- належність до організацій, які здійснюють управління діяльністю їх учасників (в т.ч. координацію їх діяльності) і є вторинними структурами;
- вимоги до учасників ОП – наявність статусу юридичної особи (як підприємства України, так і іноземних держав);
- основна мета діяльності – координація діяльності учасників і об'єднання їх зусиль для вирішення спільних економічних та соціальних завдань (досягнення спільних соціальних та економічних результатів);
- відсутність спрямованості (мети) на отримання прибутку;
- утворюються на невизначений строк або як тимчасові об'єднання;
- тяжіння до монополізму, що зумовлює необхідність отримання згоди Антимонопольного комітету на створення ОП та здійснення цим органом контролю за функціонуванням за цим ОП;
- реєстрація в загальному для всіх суб'єктів підприємницької діяльності порядку;
- добровільність входження та виходу учасників з ОП (за винятком державних) з внесенням відповідних змін до установчих документів і відомостей державної реєстрації та збереженням за учасниками, що вийшли з ОП, їхніх зобов'язань по укладених договорах.

Студенти повинні уважно підійти до вивчення питання про види ОП, та здійснити відповідну їх правову характеристику:

- *залежно від порядку заснування* – приватно-колективні ГО (або т.з. добровільні) та державні чи комунальні ГО.
- *за ознакою ступеня централізації управлінських повноважень*: асоціації, корпорації, консорціум, концерн
- *за ознакою обов'язкового установчого документу* – договірні (асоціації, корпорації, ПФГ) та статутні (концерни та консорціуми, державні та комунальні ГО);
- *за галузевою ознакою* – галузеві (ОП певної галузі - транспорту, зв'язку, вугільної промисловості), міжгалузеві (до складу яких входять ГО різних галузей економіки);
- *за територіальною ознакою* – республіканські, обласні, міські тощо.
- *за ознакою терміну діяльності* – тимчасові об'єднання (консорціум, ПФГ), та об'єднання, що утворюються на невизначений строк (асоціації, корпорації, концерни);
- *за ознакою наявності/відсутності статусу юридичної особи* – ГО, що мають статус юридичної особи (асоціації, корпорації, концерни, консорціуми, державні/комунальні ГО) та ГО, що не мають статусу юридичної особи (ПФГ як виключення із загального правила).

Ряд особливостей у порівнянні з ГО, мають системні господарські утворення: холдингові компанії і промислово-фінансові групи (ПФГ), що у цілісній сукупності юридичними особами не є.

Різновидом господарських об'єднань є холдингові групи. В ГК України (ст.126 ч.5) та Законі України «Про холдингові компанії» від 15.03.2006 р. законодавець унікає поняття «холдингова група» оперуючи поняттями холдингова компанія та її корпоративні підприємства. **Холдингова компанія** в холдинговій групі це відкрите АТ, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

В свою чергу **корпоративне підприємство** визначається як господарське товариство, холдинговим корпоративним пакетом акцій (часток, паїв) якого володіє, користується та розпоряджається холдингова компанія.

Студенти повинні звернути увагу, що між холдинговою компанією і її дочірніми підприємствами установлюються відносини економічної залежності і на цій основі — відносини контролю-підпорядкування, що законодавчо регламентуються.

Студенти повинні ознайомитись із особливостями правового статусу холдингових компаній, в тому числі їх особливого виду державних холдингових компаній, виявити їх характерні риси, способи та порядок утворення.

Промислово-фінансові групи можуть створюватися і діють відповідно до Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні» від 21.11.1995 р. та Положення «Про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп», затверджених Постановою КМУ України від 20.07.1996 р.

Відповідно до цього Закону **промислово-фінансова група** — це об'єднання, у яке можуть входити промислові і сільськогосподарські підприємства, банки, наукові і проектні установи, інші організації будь-яких форм власності, що мають метою одержання прибутку.

Характерні риси ПФГ повинні бути опрацьовані студентами.

Особливістю правового статусу **благодійних та інших неприбуткових організацій** є те, що вони мають спеціальне правове регулювання, а саме Закони України «Про благодійництво і благодійні організації» від 16.09.1997 р., «Про об'єднання громадян» від 16.06.1992 р., «Про свободу совісті і релігійні організації» від 23.04.1991 р., «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності» від 15.09.1999 р., «Про професійних творчих працівників і творчі союзи» від 07.10.1997 р., «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 р., «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р., «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 р., «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 р., «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. та інші.

Характерні риси неприбуткових організацій, які повинні бути опрацьовані студентами:

- установчий документ – статут (положення), що затверджується вищим органом організації;
- порядок створення та специфіка реєстрації встановлюється спеціальним законом;
- вправі здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання статутних цілей та завдань;
- можливість чи заборона створення підприємницьких організацій та участі в таких організаціях;

- у разі здійснення діяльності у вигляді надання послуг, виконання робіт, підлягають обов'язковій сертифікації чи ліцензуванню тощо.

Питання для обговорення

1. Поняття, ознаки та види некомерційних суб'єктів господарювання.
2. Суб'єкти господарського права, які здійснюють керівництво господарською діяльністю (господарські міністерства та відомства).
3. Господарські об'єднання (об'єднання підприємств) як організації, що здійснюють управління господарською діяльністю: їх види та статус.
4. Правовий статус холдингових компаній та промислово-фінансових груп.
5. Благодійні та інші неприбуткові організації у сфері господарювання.

Нормативно-правові акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 2, 5, 12, 13).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 7, 9).
3. Закон України від 21.09.2006 р. «Про управління об'єктами державної власності».
4. Закон України від 21.12.2006 р. «Про Кабінет Міністрів України».
5. Закон України від 21.11.1995 р. «Про промислово-фінансові групи в Україні».
6. Закон України від 15.03.2006 р. «Про холдингові компанії в Україні».
7. Закон України від 16.09.1997 р. «Про благодійництво і благодійні організації».
8. Закон України від 16.06.1992 р. «Про об'єднання громадян».
9. Закон України від 23.04.1991 р. «Про свободу совісті і релігійні організації».
10. Закон України від 15.09.1999 р. «Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності».
11. Закон України від 07.10.1997 р. «Про професійних творчих працівників і творчі союзи».
12. Закон України від 05.04.2001 р. «Про політичні партії в Україні».
13. Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. «Про об'єднання державних підприємств вугільної промисловості».
14. Декрет Кабінету Міністрів України від 13.03.1993 р. «Про об'єднання державних підприємств транспорту та шляхового господарства».
15. Декрет Кабінету Міністрів України від 29.04.1993 р. «Про об'єднання державних підприємств нафтової, газової, нафтопереробної промисловості та нафтопродуктозабезпечення».
16. Декрет Кабінету Міністрів України від 29.04.1993 р. «Про об'єднання державних електроенергетичних підприємств».
17. Указ Президента України від 12.03.1996 р. «Про загальне Положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади».
18. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2006 р. № 789 «Про затвердження Положення про Міністерство транспорту та зв'язку України».
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2006 р. № 1477 «Про погодження з Кабінетом Міністрів України рішення щодо утворення державних холдингових компаній у процесі корпоратизації та приватизації».
20. Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 781.

Додаткова література:

1. Бейцун І. Проблема правосуб'єктності об'єднань юридичних осіб. - Підприємництво, господарство, право. - 2004. - № 2. - С. 45-49.
2. Гончарова І. Холдинг у країнах перехідної економіки як специфічне об'єднання підприємств. - Підприємництво, господарство, право. - 2002. - № 7. - С. 13-16.
3. Гриненко Р. Коментар до Закону України «Про холдингові компанії в Україні»// Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2006. - № 6. - С. 21.
4. Дерев'янюк Б.В., Грудницька С.М. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності, монографія / За заг. ред. М.К. Галантича. - К: НДІ ППП АПрН України, 2005. - 176 с.
5. Ершова І.В. Проблеми правового статусу державної корпорації // Государство и право. - 2001. - № 6. - С. 35-41.
6. Кравець І. Господарські об'єднання: окремі проблеми вдосконалення правового становища // Підприємництво, господарство і право. - 2006 - № 5. - С. 79-81.
7. Кравець І. Поняття, ознаки та класифікація суб'єктів організаційно-господарських повноважень // Підприємництво, господарство і право. - 2006 - №3. - С. 201-206.
8. Мельник С.Б. Деякі правові аспекти діяльності некомерційних організацій в Україні // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 56-58.
9. Мшайлов Н.И. Совершенствование правовой организации финансово-промышленных групп // Государство и право. - 2002. - № 7. - С. 63-70.
10. Муратова Д.А. Проблемы правового регулирования холдингов как объединений юридических лиц // Конституционные основы гражданского законодательства: Материалы межвузовской научной конференции студентов и аспирантов, посвященной десятилетию Конституции Российской Федерации (9 декабря 2003 г.) - М.: МГСУ, 2004. - С. 100-104.
11. Правові проблеми створення та діяльності промислово-фінансових груп в Україні. Монографія / За заг. ред. Галантича М.К. - К., 2005. - 224 с.
12. Уманців Г.В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці. - К.: Альтер-прес, Віра-Р, 2002. - 430 с.
13. Шиткина И.С. Холдинги: правовое регулирование и корпоративное управление: научно-практ. изд. - М.: Волтерс Клувер, 2006. - 648 с.

Тема №9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ підтвердження практичних навичок та вмінь правомірно діяти як приватний підприємець використовуючи господарсько-правові механізми;
- ✦ аналізувати особливості правового статусу індивідуального підприємця, узагальнювати його характерні риси;
- ✦ висловлювати свої пропозиції про шляхи вдосконалення інституту малого підприємництва;
- ✦ демонструвати уміння узагальнювати норми господарського законодавства про правовий статус особистого селянського господарства як особливої форми

індивідуального (сімейного) господарювання, кредитних спілок та інших суб'єктів внутрішньогосподарських відносин;

- ✦ *вміння обґрунтовувати свої погляди, демонструвати знання правильного оцінювання сучасного стану реалізації конституційного права фізичної особи на свободу підприємництва.*

Методичні вказівки

Право на здійснення підприємницької діяльності надається «кожному», у тому числі громадянам інших держав, особам без громадянства, біженцям. Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статус юридичної особи - ст.128 ГК України.

Можливість реалізувати право на безпосереднє заняття підприємницькою діяльністю виникає в особі з моменту настання її повної дієздатності. Згідно ЦК України дієздатність у повному обсязі виникає у фізичної особи з настанням повноліття, тобто по досягненні 18 років.

Приступаючи до вивчення цієї теми *студенти повинні звернути увагу* як на норми господарського, так і цивільного законодавства. Оскільки, ЦК України (ч.3 ст.35) містить новелу, відповідно до якої повна цивільна дієздатність, як виключення, може бути надана фізичній особі, що досягла 16 років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. За наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування така особа може бути зареєстрована як підприємець. У цьому разі фізична особа набуває повної цивільної дієздатності з моменту державної реєстрації її як підприємця.

Таким чином, фізична особа, якій виповнилося 16 років, при наявності двох умов — бажання займатися підприємницькою діяльністю і згоди батьків (опікунів, органа опіки і піклування) може бути зареєстрована як підприємець і з моменту державної реєстрації набуває повну цивільну дієздатність. Більше того, у разі припинення фізичною особою підприємницької діяльності надана особі повна цивільна дієздатність зберігається.

Такий спосіб набуття фізичною особою повної дієздатності до досягнення ним встановленого законом віку повноліття називають емансипацією. Студенти повинні проаналізувати чинну правозастосовчу практику про такі випадки.

По законодавству України, громадяни, що досягли 16 років, можуть бути засновниками і членами кооперативу.

Таким чином, **фізичні особи-підприємці** – це фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни чи особи без громадянства), не обмежені законом в правоздатності та дієздатності, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, які безпосередньо здійснюють таку діяльність (виробляють продукцію, виконують роботи, надають послуги) і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усім майном, що належить їм на праві власності.

Отже, вивчаючи дане питання студенти повинні розкрити *характерні риси фізичних осіб-підприємців:*

- особливості спеціального правового регулювання;
- обмеження для певних категорій осіб займатися підприємництвом;
- загальний порядок державної реєстрації;
- наявність заборон здійснювати окремі види господарської діяльності;

- особливі форми здійснення підприємницької діяльності (самостійно, спільно з іншими підприємцями, без створення юридичної особи чи створюючи юридичну особу);
- особливе коло обов'язків по дотриманню закону щодо ліцензування, патентування, обліку результатів своєї діяльності, додержання прав споживачів і т.д.

Студенти повинні також звернути свою увагу на те, що здійснюючи підприємницьку діяльність без створення юридичної особи такий підприємець вважається суб'єктом малого підприємництва і на нього поширюються положення спеціального Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 р., яким зокрема передбачається спрощена система оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності тощо. Студенти уважно повинні ознайомитись із цим законом.

Достатньо цікавим для вивчення студентами повинна стати особлива форми індивідуального (сімейного) господарювання, така як особисте селянське господарство.

Особисте селянське господарство не передбачає створення юридичної особи і здійснюється з метою задоволення особистих потреб членів господарства шляхом виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг у сфері сільського зеленого туризму.

Відповідно до Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. *студенти повинні розкрити характерні риси* такого суб'єкта господарювання:

- чисельність господарства (один громадянин або члени однієї сім'ї);
- наявність статусу суб'єкта непідприємницької діяльності;
- не потребує реєстрації, а підлягає обліку;
- особливості майнової основи (земельні ділянки не більше 2.0 гектара і т.д.);
- державна підтримка;
- особливий порядок припинення діяльності.

Розповсюдженням, останнім часом, в Україні стали такі фінансові господарюючі суб'єкти як кредитні спілки.

Кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Спеціальне правове регулювання діяльності кредитних спілок встановлене ст. 130 ГК України та спеціальними Законами України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. та «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. та іншими.

Студенти повинні знати характерні риси кредитних спілок за критеріями:

- основні принципи їх діяльності;
- кількість учасників/засновників (мінімум 50 осіб);
- статус юридичної особи;
- здійснення неприбуткової діяльності і пов'язаних з цим обмежень;
- ліцензування діяльності кредитних спілок;
- установчий документ – статут;
- основні засади членства в спілці;
- особливості майнових відносин в спілці;

- органи управління та контролю;
- особливості ліквідації тощо.

Достатньо особливу увагу приділяє законодавець і таким особливим суб'єктам господарських відносин як відокремленим підрозділам (структурним одиницям) господарських організацій або так званим суб'єктам внутрішньогосподарських відносин.

Відокремлений підрозділ (філія, представництво, структурна одиниця) господарської організації – це суб'єкт внутрішньогосподарських відносин без прав юридичної особи, що створюється за рішенням організації, до структури якої входить, і діє в межах повноважень, закріплених у положенні, затвердженому організацією-засновником.

Студенти повинні приділити належну увагу до цього суб'єкта та вміти проаналізувати такі його риси:

- спеціальне регулювання;
- відсутність прав юридичної особи та наявність статусу суб'єкта внутрішньогосподарських відносин;
- належність до структури організації що його створила;
- створюється за рішення господарської організації до структури якої входить;
- повна залежність (юридична, майнова, організаційна) від господарської організації до структури якої входить;
- діє на підставі положення, яке затверджується організацією яка його створила;
- здійснення господарської діяльності від імені господарської організації до структури якої входить;
- управління здійснюється одноособово керівником, який призначається господарською організацією та діє на підставі довіреності;
- відповідальність по зобов'язанням несе господарська організація до структури якої входить;
- ліквідація здійснюється за рішенням господарської організації до структури якої входить.

Питання для обговорення

1. Громадянин як суб'єкт господарювання.
2. Особисте селянське господарство.
3. Кредитні спілки у сфері господарювання.
4. Правове становище відокремлених підрозділів (структурних одиниць) господарських організацій.

Нормативно-правові акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 13).
2. Цивільний кодекс України (Глава 4, 5, 7).
3. Закон України від 07.02.1991 р. «Про підприємництво» (стаття 4).
4. Закон України від 19.10.2000 р. «Про державну підтримку малого підприємництва».
5. Закон України від 15.05.2003 р. «Про особисте селянське господарство».
6. Закон України від 19.06.2003 р. «Про фермерське господарство».
7. Закон України від 20.12.2001 р. «Про кредитні спілки».
8. Закон України від 12.07.2001 р. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

9. Закон України від 16.07.1999 р. «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».
10. Закон України від 15.05.2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців».
- Указ Президента України від 03.07.1998 р. «Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва» (в редакції Указу Президента № 746/99 від 28.06.1999р.).
11. Розпорядження ДК ринків фінансових послуг від 02.12.2003 р. № 146 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження діяльності кредитних спілок з надання фінансових послуг».
12. Розпорядження ДК ринків фінансових послуг від 13.03.2008 р. № 338 «Про затвердження Примірного статуту та примірних внутрішніх положень, що регулюють діяльність органів управління кредитної спілки».
13. Лист Держпідприємництва від 12.11.2007 р. № 8514 «Про розгляд звернення щодо права відкривати свої філії, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи».

Додаткова література:

1. *Беляневич О.А.* Відокремлені підрозділи підприємства як учасники господарського обороту // Вісник Вищого арбітражного суду України. - 1998. - № 2. - С. 248-251.
2. *Беляневич Е.* Физическое лицо как субъект хозяйственных отношений // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1997. - № 1. - С. 12-15.
3. *Волгин В.В.* Защита интересов индивидуального предпринимателя: Практическое пособие. - 2-е изд., доп. - М.: Маркетинг, 2002. - 244 с.
4. *Духневич А.В.* Правове регулювання діяльності кредитних спілок в Україні: історія і сучасність // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. - Івано-Франківськ, 2003. - С. 92-94.
5. *Коваль Е.* Особенности правового статуса физического лица как субъекта предпринимательской деятельности // Підприємництво, господарство і право. -2001.-№ 5.-С. 18-21.
6. *Ленина Е.* Проблема малого бизнеса, или «Вакханалия» // Закон и право. -2005. - № 4. - С. 67-69.
7. *Мазур Е.Е.* Малое предпринимательство как необходимый элемент переходной экономики // Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління. -Т. 2. - 36. наук, праць. - Одеса: Астропринт, 1999. - С. 373-384.
8. *Ленина Е.* Проблема малого бизнеса, или «Вакханалия» // Закон и право. -2005. - № 4. - С. 67-69.
9. *Самойленко А.В.* Суб'єктний склад внутрішньогосподарських відносин: деякі правові аспекти // Юридична Україна. - 2006. - № 4. - С. 65-71.

Тема №10. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ *знати правову природу економічних відносини власності та їх юридичне закріплення у праві власності, пояснювати основні поняття про майнову базу діяльності суб'єктів господарювання;*
- ✦ *класифікувати види похідних від права власності інші речові права суб'єктів господарювання, знати їх правову природу та особливості застосування в господарській діяльності;*
- ✦ *вирішення практичних ситуацій з питань встановлення правового режиму окремих категорій майна у сфері господарювання, особливостей правових форм реалізації права власності на засоби виробництва;*
- ✦ *ознайомлення з основними положеннями про особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання, об'єктів права інтелектуальної власності;*
- ✦ *демонструвати уміння застосовувати набуті знання про корпоративні права, про підстави їх виникнення у особи, розуміти суть володіння корпоративними правами і підприємництво;*

Методичні вказівки

Здійснювати господарську (підприємницьку) діяльність притаманно не лише з використанням організаційних та управлінських зусиль, але й майна.

Приступаючи до вивчення вказаної теми студенти повинні ознайомитись не тільки із відповідними положеннями ГК України (Розділ III) та спеціального господарського законодавства, але й із базовими нормами про право власності, що містяться в ЦК України (Книга третя).

Отже, майном у сфері господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Студент повинні проаналізувати правову природу основних формам майна, та дати їм господарсько-правову оцінку. Так, прийнято розрізняти: 1) майно в речовій формі (речі та інші предмети матеріального світу) та нематеріальні активи (об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, цінні папери, корпоративні права). По кожному із виді в форм майна студент повинен дати розгорнуту загально-прикладну характеристику з посиланням на відповідні нормативні акти.

В цьому контексті, студенти повинні проаналізувати можливу майнову базу діяльності суб'єктів господарювання, тобто так звані джерела формування їх майна.

Однією із особливостей майна в сфері господарювання є те, що воно закріплюється за суб'єктами господарювання на основі певних **титулів**. Основними правовими титулами закріплення майна є право власності, право оперативного управління, право господарського відання. *Додатковими* - право довірчої власності, право володіння та право користування, які виникають відповідно внаслідок укладання відповідних договорів по управлінню майном.

Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності суб'єкта господарювання належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів. Студенти повинні дати характеристику вказаним поняттям.

Студенти повинні звернути увагу, що майновий стан суб'єкта господарювання визначається сукупністю належних йому майнових прав та майнових зобов'язань, що відображається у бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.1999 р.. Суб'єкти господарювання зобов'язані на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, проводити інвентаризацію належного їм майна для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, надавати фінансову звітність відповідно до вимог закону та їх установчих документів.

В економічному аспекті власність – це присвоєння матеріальних благ, суть якого полягає в належності наявних засобів виробництва і одержуваних продуктів праці державі, територіальній громаді, окремому колективу чи індивіду. Це матеріально-речовий аспект процесу присвоєння, який характеризує відношення людей до речі.

Економічні відносини власності дістають юридичне закріплення у праві власності, яке виникає внаслідок правового регулювання зазначених економічних відносин. Сукупність правових норм, що регулюють відносини власності, становить право власності в об'єктивному розумінні.

Правом власності відповідно до ст.316 ЦК України, є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Зміст права власності полягає в тому, що власникові належать права володіння, користування і розпорядження своїм майном. Власник може володіти, користуватися і розпоряджатися своїм майном на власний розсуд, а також має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Право власності в суб'єктивному розумінні є основним речовим правом у сфері господарювання, зміст якого складають повноваження власника щодо володіння, користування і розпорядження належним йому майном при здійсненні господарської діяльності. Студенти повинні ретельно проаналізувати суть цих категорій.

Володіння – це закріплення матеріальних благ за конкретними власниками – індивідами і колективами, фактичне утримання речі у сфері господарювання цих осіб. *Користування* – це вилучення із речей їхніх корисних властивостей, які дають можливість задовольнити відповідні потреби суб'єкта господарювання. *Розпорядження* – це визначення власником юридичної або фактичної долі речі.

Проте, аналізуючи класичну тріаду права власності, студенти повинні з'ясувати, що до правомочностей власника суб'єкта господарювання щодо його майна також входять повноваження іншого типу: *засновницькі* (наприклад, наділення відповідним майном тих суб'єктів, які засновуються власником), *регулятивні* (визначення меж використання майном, яке передається в користування), *оперативно-управлінські* (управління суб'єктом господарювання, що був створений власником), *контрольні* (контроль за використанням майном) та *охоронні* (охорони своїх прав як власника майна). Отже, вказані правомочності дозволяють власнику в повній мірі здійснювати функції по управлінню своїм майном.

Суб'єкт господарювання, який здійснює господарську діяльність на основі права власності, на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або на основі інших форм правового режиму майна, передбачених ГК України.

Студенти повинні ознайомитись із організаційно-установчими повноваженнями власника (ст.135 ГК України), які мають безпосереднє відношення до здійснення господарської діяльності.

Достатньо специфічним для вивчення є питання про похідні від права власності інші речові права суб'єктів господарювання, коли власник передає своє майно іншому суб'єкту господарювання на певній правовій основі (титулі). В господарській практиці України існує особлива практика, коли за власникам зберігається значна частина повноважень щодо майна, яке закріплюється за іншими суб'єктами без передачі останнім всіх сукупностей прав, які притаманні традиційному власнику. Такими правовими титулами є:

- право господарського відання;
- право оперативного управління;
- право довірчої власності;
- право користування (в тому числі оренда).

Студенти повинні уважно проаналізувати кожен із титулів та визначити їх правову природу та особливості застосування в господарській діяльності.

Право господарського відання є речовим правом суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГК України та іншими законами.

Правом оперативного управління є речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених ГК України та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом).

Право довірчої власності є особливим видом права власності, яке виникає внаслідок закону або договору управління майном. Право довірчої власності започатковане в Україні недавно (у зв'язку із внесення змін до ЦК України в 2003 році). Правовою базою використання інституту довірчої власності є Закони України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19.06.2003 р. та «Про фінансово-кредитні механізми та управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» від 19.06.2003 р.

Право користування широко використовується як додатковий титул майна суб'єкта господарювання, який виникає виключно на договірних засадах. Зокрема, на підставі договору оренди та інших видів договорів, які передбачають користування чужим майном – договір лізингу, концесійний договір тощо.

Особливості правового режиму окремих категорій майна у сфері господарювання пов'язані із особливим статусом їх суб'єкта. Тому, приступаючи до вивчення цього питання студенти повинні всебічно проаналізувати правові форми реалізації права власності на засоби виробництва щодо різних форм власності, зокрема як публічних, так і приватно-колективних.

Право державної власності на засоби виробництва. Своєрідність права державної власності полягає в тому, що, по-перше функції власника щодо об'єктів державної власності (засобів виробництва у тому числі) здійснюються вищими органами державної влади: Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України і реалізуються через їх повноваження; по-друге, суб'єкт права власності (держава) сам встановлює правові норми, що регулюють відносини державної власності; і по-третє, реалізація права державної

власності здійснюється за допомогою створених державою підприємств та організацій, які діють в певних правових формах. Основними формами реалізації права державної власності є:

- загальне управління фондом державної власності;
- господарське управління окремими частинами фонду державної власності;
- корпоративні права;
- господарське відання державними засобами виробництва;
- оперативне управління державним майном;
- користування державним майном.

Право комунальної власності на засоби виробництва. Право комунальної власності виділилося із права державної власності і на цей час зберігає значний генетичний зв'язок з ним. Зокрема, основною підставою набуття права комунальної власності є безоплатна передача державою майна територіальним громадам. Основні форми реалізації права комунальної власності співпадають із формами державної власності, але із урахуванням відповідного законодавства про місцеве самоврядування.

Право колективної власності на засоби виробництва — це юридично визначене і забезпечене право організації — юридичної особи, створеної на базі об'єднання майна її членів (учасників), використовувати засоби виробництва, що їй належать, на власний розсуд і в інтересах її членів (учасників).

Суб'єкт, який передав своє майно до колективної власності, втрачає на нього право власності, отримуючи натомість зобов'язальні права щодо нового власника — організації корпоративного типу, членом (учасником) якої став цей суб'єкт, а саме: а) право на отримання грошового чи майнового еквівалента своєї частки в майні нового власника — юридичної особи у разі виходу зі складу її учасників (членів); б) право участі в розподілі майна юридичної особи у разі її ліквідації в) право на отримання частини чистого прибутку (дивідендів) суб'єкта колективної власності; г) право участі в управлінні справами юридичної особи, що діє на базі колективної власності, якщо інше не передбачено її установчими документами.

Як правило, суб'єкт права колективної власності сам використовує належне йому майно своєю владою і в інтересах його учасників (членів). При цьому він може використовувати такі правові форми реалізації права колективної власності:

- право господарського відання;
- право оперативного управління;
- право довірчого управління: застосовується на договірних засадах;
- право користування (на підставі договорів оренди, лізингу та ін.).

Право приватної власності на засоби виробництва — це юридичне визначене і забезпечене право фізичної особи (громадянина України, особи без громадянства або громадянина іншої держави) використовувати засоби виробництва, що їй належать, на власний розсуд і у власних інтересах.

Об'єктами права приватної власності може бути майно виробничого призначення, в т. ч. засоби виробництва, виготовлена продукція, транспортні засоби, цінні папери, гроші, за винятком майна, вилученого з обороту, а також цілісних майнових комплексів, на базі яких здійснюється діяльність, що належить до монополії держави.

Суб'єкт права колективної власності зазвичай сам використовує належне йому майно своєю владою і у власних інтересах, однак може застосовувати і такі правові форми реалізації які характерні для права колективної власності. Також суб'єкт права

приватної власності може взяти участь у господарській організації корпоративного типу (зазвичай господарському товаристві чи корпоративні), передавши своє майно на праві власності, отримавши натомість корпоративні права.

Окремих питань теми, яке повинно стати предметом самостійного вивчення є питання про особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання. Природні ресурси є особливими видами майна, які можуть використовуватись в сфері господарювання, а отже характеризуються особливим режимом. Студенти повинні опанувати Главу 15 ГК України та загальні положення спеціальних кодексів та законів про окремі види природних ресурсів. Предметом вивчення повинні стати спеціальні права та обов'язки суб'єктів господарювання щодо використання природних ресурсів, які їм надаються на праві власності чи користування.

Сьогодні в сфері господарювання дуже широко використовуються та застосовуються право інтелектуальної власності. Студенти повинні дослідити і цей аспект особливої сфери господарювання. Студенти повинні уважно проаналізувати положення Глави 16 ГК України, Книги 4 ЦК України та загального Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 р. та низки спеціальних законів, зокрема в сфері права промислової власності. Об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються:

- винаходи та корисні моделі;
- промислові зразки;
- сорти рослин та породи тварин;
- торговельні марки (знаки для товарів і послуг);
- комерційне (фірмове) найменування;
- географічне зазначення;
- комерційна таємниця;
- комп'ютерні програми;
- інші об'єкти, передбачені законом.

Студенти повинні знати, що загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на вказані об'єкти, визначаються ЦК України.

Господарська діяльність тісно пов'язана із цінними паперами. Студенти повинні проаналізувати положення Глави 17 ГК України, Глави 14 ЦК України та спеціального Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. та вміти дати визначення цінним паперам та їх класифікацію, знати вимоги до процедури емісії цінних паперів, зміст зобов'язань по цінним паперам та участі держави в управлінні ринком цінних паперів тощо.

Як у вітчизняній, так і в світовій економіках дедалі збільшується питома вага господарських організацій корпоративного типу, а відповідно це пов'язує виникнення особливого інституту (галузі) – інституту корпоративних прав. Студенти повинні проаналізувати Главу 18 ГК України, яка присвячена корпоративним правам.

Корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Отже, студенти повинні зробити висновок, що корпоративні права виникають у особи, яка в обмін на майнову участь в господарській організації отримує право на частку в її статутному фонді (майні).

Корпоративні права включають такі складові: основні корпоративні права (встановлюються ГК України, ЦК України, Законом України «Про господарські товариства»), спеціальні (спеціальними законами про окремі організаційно-правові форми) та локальні права (передбачаються установчими документами). Студенти повинні проаналізувати правомочності власника корпоративних права.

Володіння корпоративними правами не вважається підприємництвом. Законодавством встановлюються обмеження певним особам щодо володіння корпоративними правами та/або їх здійснення. Студенти повинні навести такий перелік категорій осіб.

Окремим пунктом вивчення корпоративних права повинне стати опанування студентами особливостей правового режиму державних корпоративних прав. Студенти повинні вивчити відповідні положення ГК України та спеціальних Законів України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р., «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 р. на предмет - які правомочності має держава по управлінню корпоративними правами.

Питання для обговорення

1. Поняття майна в сфері господарювання.
2. Право власності як основне речове право у сфері господарювання.
3. Похідні речові та інші права суб'єктів господарювання.
4. Особливості правового режиму окремих категорій майна у сфері господарювання.
5. Особливості правового режиму використання природних ресурсів у сфері господарювання.
6. Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності.
7. Цінні папери у господарській діяльності.
8. Корпоративні права.

Нормативні акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Розділ III).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Книга III, IV, Глава 14).
4. Закон України від 07.02. 1991 р. «Про власність».
5. Закон України від 19.06.2003 р. «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати».
6. Закон України від 04.03.1992 р. «Про приватизацію державного майна» (в редакції Закону від 19.02.1997 р.).
7. Закон України від 10.04.1992 р. «Про оренду державного та комунального майна» (в редакції Закону від 14.03.1995 р.).
8. Закон України від 02.10.1992 р. «Про інформацію».
9. Закон України від 15.12.1993 р. «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (в редакції Закону від 01.06.2000 р.).
10. Закон України від 15.12.1993 р. «Про охорону прав на промислові зразки».

11. Закон України від 23.12.1993 р. «Про авторське право і суміжні права» (в редакції Закону від 11.07.2001 р.).
12. Закон України від 21.05.1997 р. «Про місцеве самоврядування в Україні».
13. Закон України від 03.03.1998 р. «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності».
14. Закон України від 09.04.1999 р. «Про місцеві державні адміністрації».
15. Закон України від 21.09.2006 року «Про управління об'єктами державної власності».
16. Закон України від 23.02.2006 року «Про цінні папери та фондовий ринок».
17. Закон України від 30.10.1996 р. «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні».
18. Указ Президента України від 26.03.2001 р. «Про додаткові заходи щодо розвитку фондового ринку України».
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1991 р. № 311 «Про розподіл державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю)».
20. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2000 р. № 791 «Про управління корпоративними правами держави».
21. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.10.2003 р. № 1679 № «Про формування і ведення Реєстру корпоративних прав держави».
22. Постанова КМУ від 02.10.2003 р. № 1540 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами».
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1992 р. № 459 «Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення».
24. Порядок управління акціями (частками), що знаходяться в державній власності, господарських товариств, створених за участю Фонду державного майна України: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.2001 р. № 518.
25. Положення про реєстр державних корпоративних прав: Затв. наказом Національного агентства України з управління державними корпоративними правами від 14.05.1999 р. № 72.
26. Правила складання та подання заявоч на винахід та заявки на корисну модель: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 р. №22.
27. Правила складання та подання заявки на промисловий зразок: затв. Наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 р. № 110.
28. Наказ Фонду державного майна від 16.07.2002 р. № 1262 «Щодо Концепції корпоративно-дивідендної політики держави».

Додаткова література:

1. Атаманова Ю. *Участие в хозяйственных обществах правами промышленной собственности: правовые проблемы передачи инновационного продукта: Монография.* - Харьков, 2004. - 208 с.
2. Безклубий І. *Цінні папери: поняття, зміст, юридичні характеристики // Право України.* - 2001. - № 9. - С. 39-41.
3. Безсмертна Н. *Межі здійснення права приватної власності в Україні // Право України.* - 2002. - № 6. - С. 53-56.

4. Васильєва В. До питання про поняття корпоративного права // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13-14 лютого 2003 р.). - Львів. - С. 247-248.
5. Воловик О. Організаційно-господарські відносини у системі корпоративного управління // Право України. - 2004. - № 7. - С. 58-61.
6. Герц А. Поняття підприємства як майнового комплексу // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13-14 лютого 2003 р.). - Львів. - С. 257-259.
7. Гнатієнко Г. Нормативно-правове забезпечення управління корпоративними правами держави // Управління державною власністю: правова модель та досвід інших країн. Матеріали конференції. - Українсько-Європейський консультативний центр з питань законодавства, ТАСІС, 1999. - С. 44-50.
8. Гуньковський С.Л. Актуальні проблеми існування колективної власності в Україні // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002.-№ 2.-С. 109-111.
9. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 256 с.
10. Дзера О.В. Правовий режим комунальної власності та її розмежування з державною власністю // Реферативний огляд чинного законодавства України / За ред. В.В.Цвіткова, Є.Б.Кубко. - К.: Салком, 2000. - С. 95-112.
11. Демченко Т. С. Право власності на товарний знак // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 118-120.
12. Державна та комунальна власність в Україні. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 448 с.
13. Ершова І.В. Проблемы правового статуса государственной корпорации // Государство и право. - 2001. - № 6. - С. 35-41.
14. Капіца ЮМ. Питання адаптації законодавства України у сфері промислової власності до законодавства Європейського Союзу // Економіка і право. - 2006. - №2(15). -С. 21-26.
15. Космін Ю. Про форми власності // Право України. - 2001. - № 10. - С. 75-77.
16. Коссак В.М. Проблеми вирішення спорів, пов'язаних із захистом корпоративних прав // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: 36. наук. ст. Вип. XI. - Івано-Франківськ: Плай, 2003. - С. 94-96.
17. Кохановська О.В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. - К.: Київський університет, 2006. - 463 с.
18. Кравчук В.М. Корпоративне право. Науково-практичний коментар законодавства та судової практики. - К.: Істина, 2005. - 720 с.
19. Майданик Р.А. Проблеми довірчих відносин в цивільному праві. - К.: Київський університет, 2002. - 502 с.
20. Музика Л.А. Територіальна громада як суб'єкт права комунальної власності // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 100-102.
21. Назарова Ю.С. Проблеми актуалізації властивостей об'єктів промислової власності в цілях здійснення корпоративної трансакції // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 131-134.
22. Нецька Л. Правовий режим майна товариства з обмеженою відповідальністю // Вісник Вищого арбітражного суду України. - 2000. - № 1. - С. 145-148.

23. Паскарь А.Д., Польовий В.І. До питання про управління обласними радами майном, що перебуває у спільній власності територіальних громад сіл, селищ і міст // Вісник господарського судочинства. - 2002. - № 2. - С. 225-229.
24. Первомайський О.О. Окремі питання участі територіальних громад у цивільних правовідносинах // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 69-70.
25. Петренко О. Захист прав на об'єкти промислової власності: поняття, теоретико-практичні аспекти // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13-14 лютого 2003 р.). - Львів. - С. 295-297.
26. Петриченко О. Правовий режим майна державних унітарних підприємств: актуальні питання // Право України. - 2000. - № 12. - С. 97-101.
27. Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: Монографія. - К: Юстиніан, 2006. - 424 с.
28. Порошенко П. Державне управління корпоративними правами в Україні. Теорія формування правовідносин: Монографія. - К, 2000. - 104 с.
29. Право власності в Україні: Навч. посіб. / О.В.Дзера, Н.С.Кузнєцова, О.А.Підпригората ін.; За заг. ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової. - Юрінком Інтер, 2000.-816 с.
30. Реалізація чинних Цивільного та Господарського кодексів України: проблеми та перспективи: 36. наукових праць. - К, 2006. - 318 с.
31. Рубаник В. Власність і право власності: деякі нотатки з приводу українських реалій і співвідношення їх з понятійно-категоріальним апаратом і науковим інструментарієм // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 11. - С. 39-42.
32. Сарақун І. Суб'єкти корпоративних правовідносин // Підприємництво, господарство, право. - 2005. - № 3. - С. 16-20.
33. Слипченко С.А. Право доверительной собственности. Монография. - Харьков: Консум, 2000. - 176 с.
34. Снісаренко Л.Ю. Особливості реалізації державою права на участь в управлінні акціонерним товариством // Проблеми вдосконалення господарського законодавства України: тези виступів учасників «круглого столу» (17-18 квітня 2001 р., Київ). - С. 49-53.
35. Спасібо-Фатєєва ІЗ. Акціонерні товариства: акції, власність, корпоративне управління (зб. статей). - Харків: Райдер, 2002. - 172 с.
36. Степанчук Н. Правове регулювання відчуження майна державними підприємствами // Право України. - 2001. - № 10. - С. 32-35.
37. Угриновська О. Особливості звернення стягнення на корпоративні права // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції (13-14 лютого 2003 р.). - Львів. - С. 313-315.
38. Федоров О., Чумакова Н. Питання права власності в колективному сільськогосподарському підприємстві // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - М° 5. - С. 19-21.
39. Цюра В.В. Речові права на чуже майно: Науково-практичний посібник. - К.: КНТ, 2006. - 136 с.
40. Яворська О.С. Право власності юридичних осіб // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 105-109.

41. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія. - Харків: Право, 2006. - 544 с.

Тема №11. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ трактувати основні поняття та ідеї теми на основі роботи з текстом Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 30 червня 1999 р.;
- ✦ демонструвати розуміння практичної суті та значення інституту банкрутства на основі вивчення процедури її проведення та вирішення різноманітних практичних завдань;
- ✦ пояснювати притаманні риси та базові елементи правового статусу учасників справи про банкрутство, їх повноваження;
- ✦ вміти характеризувати стадії провадження справи про банкрутство, особливості розгляду справ про банкрутство в господарському суді;
- ✦ демонструвати вміння узагальнювати матеріали судової практики про банкрутство, вміння вирішувати практичні ситуації, котрі призводять до виникнення банкрутства, та інших, що виникають при банкрутстві.

Методичні вказівки

Пристаючи до вивчення цієї теми студенти повинні опрацювати низку актів законодавства, що складають інститут банкрутства, а саме: глава 23 ГК України, ЦК України (ст.18, 110), Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. та інші нормативно-правові акти подані в списку літератури до теми.

Студенти повинні звернути увагу, що система норм, які регламентують відносини, пов'язані із банкрутством, являють собою господарсько-правовий інститут, якому властиві поєднання публічно-правових і приватноправових засад. Правове регулювання банкрутства спрямоване на досягнення не приватного інтересу, а загальної мети — відновлення платоспроможності боржника і збереження господарюючого суб'єкта. Норми інституту банкрутства являють собою поєднання як норм матеріального, так і процесуального права.

Інститут банкрутства приходить на допомогу кредиторам тоді, коли інші норми (інститути) господарського права вже не можуть нічого зробити для виконання грошових зобов'язань боржником. Такий стан боржника є *неплатоспроможністю*. Прийнято розрізняти абсолютну і відносну неплатоспроможність.

Абсолютна неплатоспроможність полягає в неможливості боржника через повний крах фінансового положення оплатити борги кредиторам, минаючи судові процедури банкрутства.

Відносна неплатоспроможність — це неможливість погашення боргів кредиторів через тимчасові фінансові утруднення і наявності майнових активів, перевищуючих

кредиторську заборгованість. У цьому випадку кредитори реалізують свої майнові права через виконавче провадження, минаючи інститут банкрутства.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлює визначені зовнішні ознаки абсолютної неплатоспроможності, які повинні самостійно бути проаналізовані студентами. Згідно ст. 1 даного Закону **неплатоспроможність** — це нездатність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого терміну їхньої оплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання по оплаті податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Закон установив такі критерії абсолютної неплатоспроможності:

- розмір заборгованості (300 мінімальних розмірів заробітної плати);
- термін несплати (протягом трьох місяців із дня примусового чи добровільного стягнення через чи банк державну виконавчу службу).

Перераховані зовнішні ознаки неплатоспроможності боржника характеризують її абсолютність (стійкість) і дають підставу ініціювати процедуру банкрутства.

У свою чергу абсолютна неплатоспроможність буває двох видів: *оборотна* і *необоротна*. Оборотна неплатоспроможність характеризується можливістю відновлення (реанімації) платоспроможності боржника через різні санаційні механізми процедури банкрутства. Необоротна неплатоспроможність означає ймовірне відновлення платоспроможності боржника винятково за допомогою ліквідаційної процедури. Така неплатоспроможність установлюється судом шляхом визнання боржника банкрутом. Тільки господарський суд може оголосити боржника банкрутом.

Отже, **банкрутство** — це встановлений господарським судом факт неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати свої грошові зобов'язання не інакше як через застосування ліквідаційної процедури у справі про банкрутство.

Студенти повинні також зауважити, що держава в процедурі банкрутства не може і не повинна залишатися осторонь, її завдання полягає в упорядкуванні питань банкрутства підприємств із пріоритетом державних інтересів і збереження господарюючих суб'єктів. У зв'язку з цим держава встановлює *механізм попередження банкрутства*. Студенти повинні розкрити ці механізми та визначити правову базу діяльності держави в цьому напрямі.

Щодо питання про нормативно-правову характеристику банкрутства, то студенти повинні здійснити порівняння інституту банкрутства, як за епохи СРСР, так і за доби незалежності України.

Студенти повинні також дати розгалужену характеристику чинного нормативного регулювання банкрутства, зокрема, Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції від 30 червня 1999 р. та розкрити науково-практичні аспекти застосування інституту банкрутства.

Так, основна ідея Закону закладається в збереженні суб'єкта, що господарює, шляхом застосування до нього спеціальних реабілітаційних процедур. Його своєрідність полягає в тому, що він має пріоритет перед іншими законами, зокрема Цивільним, Господарським і Цивільно-процесуальним кодексами.

На відміну від цих законів, де існує рівність сторін, інтереси кредитора як окремої особи, Закон містить інші принципи, оскільки тут загальний інтерес, в остаточному підсумку, суспільний, який спрямований на збереження господарюючого суб'єкта. Інститут банкрутства починає діяти тоді, коли норми інших інститутів уже нічого не можуть зробити в сформованій ситуації — неплатоспроможності боржника.

На відміну від деяких інших інститутів господарського права, в інституті банкрутства має місце пріоритет державних інтересів. Так, держава вивела з процедури банкрутства казенні підприємства й встановила особливий порядок реалізації майна державних підприємств у процедурі санації і ліквідації.

Інститут банкрутства передбачає в залежності від виду суб'єкта боржника, характеру його діяльності, наявності майна – загальний, спеціальний чи спрощений порядок провадження в справі про банкрутство. Загальний порядок припускає використання стадії розпорядження майном з наступним переходом до процедур санації, ліквідації і мирової угоди.

До спеціального порядку варто віднести процедуру банкрутства *громадянина-підприємця*, де є відсутніми розпорядження майном і санація, але застосовується мирова угода і ліквідація. Спрощений порядок застосовується при ліквідації боржника без попереднього використання процедури розпорядження майном.

У відповідності зі ст. 1 вищевказаного Закону учасниками справи про банкрутство є:

1. кредитори,
2. боржник,
3. арбітражний керуючий,
4. власник майна (орган уповноважений керувати майном).

У деяких випадках, передбачених цим Законом, беруть участь і інші особи: Фонд держмайна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, центральний орган виконавчої влади, представник працівників боржника.

Основними діючими особами процедури банкрутства є сторони (кредитори і боржник) та арбітражний керуючий. Інші учасники справи про банкрутство залучаються епізодично, у зазначених у Законі випадках.

Студенти під час вивчення цього питання повинні проаналізувати правовий статус усіх учасників справи про банкрутство та виокремити їх повноваження.

Кредитором, у розумінні ст. 1 Закону, є юридична чи фізична особа, що має у встановленому порядку підтвержені документами вимоги по грошових зобов'язаннях до боржника, по виплаті заборгованості по заробітній платі боржника, а також органи державної податкової служби й інші державні органи, що здійснюють контроль за правильним і своєчасним зарахуванням податків і зборів (обов'язкових платежів). Аналіз Закону дозволяє зробити висновок про наявність шести видів кредиторів: а) ініціюючі; б) змушені; в) заставні; г) поточної заборгованості; д) пріоритетні (привілейовані); е) реєстрові.

Боржник — це суб'єкт підприємницької діяльності, нездатний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами протягом трьох місяців після настання терміну їхньої оплати.

Банкрут — це боржник, нездатність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом. Суб'єкт підприємницької діяльності стає боржником після порушення справи про банкрутство і до визнання його банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. Після визнання банкрутом боржник уже називається банкрутом.

Арбітражний керуючий — це фізична особа, яка призначається господарським судом для здійснення (проведення) процедури банкрутства. Така особа виступає в трьох якостях: розпорядник майна, керуючий санацією і ліквідатор. Закон встановлює особливі вимоги до кандидатури арбітражного керуючого.

Найбільшим за обсягом та змістом є питання про безпосередній розгляд справ про банкрутство в господарському суді. Саме йому студенти повинні приділити особливу увагу. Необхідно проаналізувати стадії провадження справи про банкрутство і відповідно встановлені Законом судові процедури.

Студенти повинні знати алгоритм порядку ініціювання справи про банкрутство і зміст кожної із супроводжуваних судових процедур.

Розпорядження майном боржника — це система заходів для нагляду і контролю за управлінням і розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника і проведення аналізу його фінансового положення.

Санація являє собою систему заходів, здійснюваних під час провадження в справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації, спрямованих на оздоровлення господарчого-фінансово-господарського положення боржника, а також задоволення в повному чи обсязі частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу і/чи зміну організаційно-правової і виробничої структури боржника.

Ліквідація — це припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

Під **мировою угодою** в справі про банкрутство розуміється домовленість між боржником і кредиторами щодо відстрочки і/чи розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, що оформляється угодою сторін.

По кожній із судових процедур студенти повинні знати їх цілі (мету проведення), підстави, поетапність та їх загальна тривалість, права і обов'язки учасників, правові наслідки застосування, види судових рішень, зміст та види правових документів (угоди, плани, звіти), які приймаються на певних судових процедурах тощо.

Питання для обговорення

1. Поняття неплатоспроможності і банкрутства.
2. Нормативно-правова характеристика банкрутства.
3. Учасники справи про банкрутство.
4. Розгляд справ про банкрутство в господарському суді:
 - 4.1. Порядок ініціювання справи про банкрутство.
 - 4.2. Розпорядження майном боржника.
 - 4.3. Санація.
 - 4.4. Ліквідація.
 - 4.5. Мирова угода.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Глава 23).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (ст. 53, Глава 7).
 1. Закон України від 14.05.1992 р. «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції Закону України від 30.06.1999 р.).
 2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. (в редакції Закону від 21.06.2001 р.).

3. Закон України від 07.02.2002 р. «Про судоустрій України».
4. Закон України від 21.04.1999 р. «Про виконавче провадження».
5. Рішенні Конституційного Суду № 5-рп/2007 від 20.06.2007 р. у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положень частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» справа щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності).
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 765 «Про реалізацію статей 31 і 43 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2006 р. № 533 «Про затвердження Положення про Державний департамент з питань банкрутства».
8. Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства».
9. Наказ Мін. промислової політики від 29.08.2008 р. № 549 «Про затвердження Примірного плану реструктуризації та досудової санації».
10. Наказ Фонду державного майна від 17.11.2004 р. № 2502 «Про затвердження Типового плану реструктуризації та досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка становить більше ніж 50 відсотків».
11. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів): Затверджено наказом Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва і Міністерства економіки України від 04.05.2001 р. № 72/49.
12. Лист Вищого господарського суду України від 19.03.2002 р. № 01-8/307 «Про деякі питання, пов'язані з введенням мораторію на задоволення вимог кредиторів згідно з Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"».
13. Рекомендації Вищого господарського суду України №04-5/1193 від 04.06.2004 р. «Про деякі питання практики застосування Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"».

Додаткова література:

1. Афанасьев Р.Г. Банкрутство: напрямки удосконалення ліквідаційної процедури // Вісник Вищого арбітражного суду України. - 2000. - № 1.
2. Банкрутство в Україні. Нормативна база (3-є вид.) / Упоряд. Роїна О.М. - К.: КНТ, 2006. - 248 с.
3. Варгіч С.С. Реформування власності в Україні через банкрутство // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. - 2000. - № 3. - С. 74-75.
4. Дмузгельдиева Г. Арбитражный управляющий как особый субъект хозяйственного права // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 8. - С. 15-18.
5. Джунь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід і особливості становлення в Україні: Монографія. - К.: Юридична практика, 2006. - 384 с.
6. Дубовик ОЕ. Становление института арбитражных управляющих в Украине // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління: Збірник наукових праць. Т. 4. - Одеса: Астропринт, 2001. - С. 93-102.

7. Закурін М.К. Проблеми реалізації мирової угоди у разі її невиконання обома або однією зі сторін // *Вісник господарського судочинства*. - 2002. - № 2. - С. 45-46.
8. Коломієць О.О. Визнання громадянина-підприємця банкрутом // *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. - 2002. - № 2. - С. 51-52.
9. Костицький В.В. Банкрутство як правова форма пошуку ефективного власника // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. Випуски 45-48*. - Київський університет: ВГЦ, 2002. - № 48. - С. 288-295.
10. Лочман Я. Процедура банкрутства банків // *Право України*. - 2001. - № 3. - С. 61-63.
11. Подцерковний О.П. Проблеми мирових угод в арбітражному процесі // *Правосуддя - гарант законності у сфері економічних правовідносин. Міжвідомчий науковий збірник / За ред. А.Л.Комарової, Д.М.Притики, В.В.Медведчука, М.О.Потебенька та ін.* - К., 2000. - Том 21 (2). - С. 142-147.
12. Поляков Б.М. Процедура банкрутства в Україні: теорія і практика. - Донець: Донбасе, 2001. - 480 с.
13. Поляков Б.М. Совершенствование правового регулювання отношений несостоятельности (банкрутства) в Украине. - Донець: Донбасе, 2001. - 340 с.
14. Поляков Б.М. Практика розгляду справ про банкрутство. - К.: Юридична практика, 2006. - 336 с.
15. Радзивілюк В.В. Проблеми вдосконалення правового регулювання та термінологічні проблеми деяких судових процедур банкрутства: розпорядження майном боржника та санації // *Правосуддя - гарант законності у сфері економічних правовідносин. Міжвідомчий науковий збірник / За ред. А.І.Комарової, Д.М.Притики, В.В.Медведчука, М.О.Потебенька та ін.* - К., 2000. Том 21 (2). - С. 103-107.
16. Радзивілюк В.В. Деякі питання, пов'язані з регламентацією ведення судової процедури санації // *Проблеми вдосконалення господарського законодавства України: тези виступів учасників «круглого столу» (17-18 квітня 2001 р., м. Київ)*. - С. 104-106.
17. Радзивілюк В.В. До питання про класифікацію санаційних процедур // *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. Випуски 49-51*. - 2003. - № 51. - С. 144-146.
18. Радзивілюк В.В. Судові процедури санації: Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005. - 116 с.
19. Тітов М.І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / За наук. ред. В. М. Гайворонського. - Х.: Консум, 1997. - 192 с.

Тема №12. Господарські зобов'язання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ з'ясування суті та природи господарсько-договірних зобов'язань, основних засад їх здійснення та забезпечення виконання;
- ✦ аналізувати зміст та права учасників зобов'язальних відносин, демонструвати навички аналізувати правові ситуації з точки зору повноважень суб'єкта, можливості участі у них;

- ✦ *інтерпретувати зміст видів господарських зобов'язань, а також підтвердження практичних навичок та вмінь приймати рішення, правомірно діяти та захищати права суб'єкта господарювання використовуючи правові можливості та механізми охорони;*
- ✦ *аналізувати юридичний зміст та форму господарських договорів та демонструвати ці навички в практичних ситуаціях шляхом складання проектів господарських договорів, знання способів їх укладення;*
- ✦ *пояснювати основні поняття про зміст зобов'язань та характеризувати основні види господарських договорів, умов їх дійсності та практичних навичок їх укладення, особливостей виконання та розірвання;*
- ✦ *демонструвати уміння застосовувати набуті знання про господарські зобов'язання у практичних ситуаціях; влучно та стисло висловлювати свою думку, відстоювати її, наводячи належні твердження та аргументи.*

Методичні вказівки

Однією із прикладних за змістом є тема про господарські зобов'язання. Дійсно, безпосередній зв'язок учасників господарських відносин між собою здійснюється, як правило, у формі господарських зобов'язань. Саме тому, студенти повинні опанувати не тільки теоретичний та нормативний аналіз господарських зобов'язань, але і дослідити їх практичний аспект, вміти складати відповідні види господарських договорів, знати їх правову природу застосування тощо.

Нормативно-правовою основою вивчення цієї теми повинні слугувати Розділ IV ГК України, Книга п'ята ЦК України та ряд спеціальних законів.

Відповідно до ст.173 ГК України *господарським визнається зобов'язання*, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених ГК України, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Отже, сторонами зобов'язальних відносин є: зобов'язана сторона та управнена сторона. *Зміст господарського зобов'язання* — це сукупність суб'єктивних прав і суб'єктивних обов'язків учасників відносини по організації господарської діяльності, безпосередньому її здійсненню. Зміст окремих видів господарських зобов'язань визначається законодавством, що регулює такі зобов'язання. Якщо із законодавства не випливає інше, сторони можуть за взаємною згодою конкретизувати чи розширити зміст господарського зобов'язання в процесі його виконання.

Особливу увагу студенти повинні приділити видам господарських зобов'язань. Основними видами господарських зобов'язань є *майново-господарські* зобов'язання та *організаційно-господарські* зобов'язання.

Майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Студенти повинні звернути увагу, що майнові

зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються нормами ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України.

Організаційно-господарськими визнаються господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання. Суб'єкти господарювання можуть, незалежно від статутної мети своєї діяльності, брати на себе зобов'язання про господарську допомогу у вирішенні питань соціального розвитку населених пунктів їх місцезнаходження, у будівництві й утриманні соціально-культурних об'єктів та об'єктів комунального господарства і побутового обслуговування, подавати іншу господарську допомогу з метою розв'язання місцевих проблем.

Публічні зобов'язання суб'єктів господарювання. Суб'єкт господарювання, який відповідно до закону та своїх установчих документів зобов'язаний здійснювати виконання робіт, надання послуг або продаж товарів кожному, хто до нього звертається на законних підставах, не має права відмовити у виконанні робіт, наданні послуг, продажу товару за наявності у нього такої можливості або надавати перевагу одному споживачеві перед іншими, крім випадків, передбачених законодавством.

Належну увагу повинні приділити студенти питанням про особливості виконання, забезпечення та припинення господарських зобов'язань.

Суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання - відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться. Неналежне виконання зобов'язання третьою особою не звільняє сторони від обов'язку виконати зобов'язання в натурі. Господарське зобов'язання підлягає виконанню за місцем, визначеним законом, господарським договором, або місцем, яке визначено змістом зобов'язання.

Наголосимо, що належне і реальне виконання господарських зобов'язань забезпечується такими заходами, як:

1. Захист прав;
2. Відповідальність учасників господарських відносин.

За погодженням сторін можуть застосовуватися передбачені законом або такі, що йому не суперечать, види забезпечення виконання зобов'язань, які звичайно застосовуються у господарському (діловому) обігу.

Господарське зобов'язання припиняється: виконанням, проведеним належним чином; зарахуванням зустрічної однорідної вимоги або страхового зобов'язання; у разі поєднання управненої та зобов'язаної сторін в одній особі; за згодою сторін; через неможливість виконання та в інших випадках, передбачених ГК України або іншими законами. Господарське зобов'язання припиняється також у разі його розірвання або визнання недійсним за рішенням суду.

До відносин щодо виконання, забезпечення та припинення господарських зобов'язань застосовуються відповідні положення ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України.

Майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і не господарюючими суб'єктами — юридичними особами на підставі господарських договорів, є господарсько-договірними зобов'язаннями. Саме вивчення правової природи господарських договорів студенти повинні приділити найбільшу увагу.

Студенти повинні здійснити порівняльно-практичний аналіз терміну «господарський договір», його спірність в правозастосовній практиці, думки вчених з цього приводу (Олейник О.М., Мамутов В.К., Щербини В.С. та інших) тощо.

Термін "господарський договір" використовується в таких значеннях, як:

- а) угода (правочин), що породжує права та обов'язки учасників господарських відносин;
- б) зобов'язання сторін (учасників господарських відносин), що ґрунтується на укладеній ними угоді;
- в) правовий документ, в якому фіксується факт угоди та зміст зобов'язань сторін.

До ознак господарського договору, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів (в т. ч. цивільних) слід віднести:

- 1) особливий суб'єктний склад (обов'язковим учасником господарського договору є суб'єкт господарювання — індивідуальний підприємець чи господарська організація);
- 2) спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин;
- 3) тісний зв'язок з плановим процесом, насамперед, внутрішньо фірмовим плануванням;
- 4) поєднання в договорі майнових (виготовлення/передача продукції, її оплата тощо) та організаційних елементів (визначення порядку виконання, приймання виконання тощо).

Таким чином, визначивши ознаки господарського договору студенти повинні дати його визначення. **Господарський договір** — це зафіксовані в спеціальному правовому документі на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності.

Господарський договір виконує ряд функцій. Одні з них є притаманні будь-яким договорам (*регулятивна, координаційна, контрольна, охоронна*), інші властиві виключно господарським договорам (*функцію інструменту планування, опосередкування відносин між суб'єктами господарювання, узгодження економічних інтересів сторін договірною зв'язку*). Студенти повинні дати розгорнутий аналіз їх прояву в господарській практиці суб'єктів господарювання.

Щодо видів, тобто класифікації господарських договорів, то студенти повинні самостійно здійснити такий аналіз за такими критеріями: обов'язковості, за взаємним становищем сторін, за строками дії, за економічним змістом та юридичними ознаками, за тривалістю застосування в сфері господарювання, за ступенем складності, залежно від ролі у встановленні господарських зв'язків, за ознакою можливості/неможливості коригувати умови договору, залежно від домінування в договорі майнових чи організаційних елементів та інші.

При укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі:

- вільного волевиявлення, коли сторони мають право погоджувати на свій розсуд будь-які умови договору, що не суперечать законодавству;
- примірного договору, рекомендованого органом управління суб'єктам господарювання для використання при укладенні ними договорів, коли сторони мають право за взаємною

згодою змінювати окремі умови, передбачені примірним договором, або доповнювати його зміст;

- типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів України, чи у випадках, передбачених законом, іншим органом державної влади, коли сторони не можуть відступати від змісту типового договору, але мають право конкретизувати його умови;
- договору приєднання, запропонованого однією стороною для інших можливих суб'єктів, коли ці суб'єкти у разі вступу в договір не мають права наполягати на зміні його змісту.

Особливу увагу студенти повинні звернути увагу на способи укладення господарських договорів. Єдиного порядку укладення господарського договору не існує. Розрізняють конкурентні та неконкурентні способи укладення господарських договорів.

Конкурентними способами укладення господарських договорів є торги (аукціони, тендери), конкурси, двоступеневі торги (конкурентні переговори) та процедура запиту цінових пропозицій (котирувань).

До *неконкурентних способів* слід віднести укладення господарських договорів шляхом:

- 1) проведення прямих переговорів повноважними представниками сторін, що завершуються підписанням договору як єдиного документу (з можливими додатками у вигляді спеціальних графіків виконання, технічних завдань, проектно-кошторисної документації тощо);
- 2) направлення однією стороною іншій стороні проекту договору та узгодження позицій сторін щодо його умов. Цей спосіб є найбільш розповсюдженим. Розрізняють загальний і спеціальний порядок врегулювання розбіжностей, що виникають при укладанні господарських договорів. Спеціальний порядок (вірніше, спеціальні порядки) встановлено тими діючими на території України нормативними актами, які регулюють конкретні види господарсько-договірних відносин (Закони України «Про фінансовий лізинг», «Про оренду державного та комунального майна», «Про закупівлю товарів, робіт і послуг для державних потреб», Статут залізниць України, «Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення», «Положення про поставки товарів народного споживання» та ін.).

Загальний порядок передбачений ст. 181 ГК України, застосовується тоді, коли не встановлено спеціального порядку. Студенти повинні розкрити кожен із стадій укладання договору. Також студенти повинні розкрити особливості укладання попередніх договорів та господарських договорів за державним замовленням, а також порядок внесення відповідних змін та розірвання господарських договорів передбачений ст.188 ГК України.

Однією із характерних рис господарського договору є його особливий зміст, спрямований на забезпечення господарських потреб його сторін.

Зміст господарського договору — це сукупність його умов. Зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

За критерієм обов'язковості розрізняють обов'язкові та необов'язкові умови. За ознакою впливу на юридичну силу договору виділяють істотні умови (ст.180 ГК України), звичайні умови та випадкові умови. Студенти повинні належним чином вивчити особливості таких умов використовуючи за основу зразки різних за змістом господарських договорів та запропонувати універсальну (на їх думку) модель господарського договору, який би забезпечував належний захист інтересів його сторін.

Господарський договір укладається, як правило, в письмовій формі. Усна форма застосовується як виняток стосовно угод, які виконуються під час їх укладання (ст. 206 ЦК України), але з обов'язковим отриманням організацією, що оплатила товари чи послуги, письмового документу, який підтверджує одержання грошей та їх підстави одержання.

Розрізняють кілька модифікацій письмової форми, що застосовуються при укладанні господарських договорів:

- повна письмова форма господарського договору;
- скорочена письмова форма;
- стандартна форма;
- нотаріальна форма.

Студенти повинні розкрити вказані форми та визначити правові основи їх застосування відносно окремих видів господарських договорів.

Слід звернути увагу на способи забезпечення належного виконання господарських договорів. Наявність господарського договору, укладеного в передбаченій законом формі, не гарантує дотримання сторонами умов договору. Реальному та належному виконанню господарських договорів сприяють різноманітні способи забезпечення виконання договірних зобов'язань. Поряд з цивільно-правовими способами забезпечення виконання договірних зобов'язань (глава 49 ЦК України) застосовуються господарсько-правові, до яких належать:

- *правова (в т. ч. договірна і претензійно-позовна) робота*;
- *позитивне стимулювання*, тобто надання стороні, яка належним або покращеним способом виконала покладені на неї договірні зобов'язання, певних пільг чи додаткових матеріальних благ;
- *негативне стимулювання*, тобто заходи відповідальності, що застосовуються до порушника договірних зобов'язань згідно із законом або договором (відшкодування збитків, сплата неустойки, оперативно-господарські санкції).

Вивчаючи особливості правового регулювання окремих видів господарських договорів студенти повинні приділити належну увагу їх безпосередньому нормативно-правовому регулюванню. Необхідно здійснити певні порівняння положень ГК України та ЦК України про окремі види договорів, дати характеристику їх істотних ознак, особливостям укладення, змісту та форми, спеціальні закони чи підзаконні акти, скласти їх проекти і таке інше.

Отже, студенти повинні вміти дослідити правову природу:

- 1) договорів на реалізацію майна (купівля-продаж, поставка, міни (бартеру), контракції сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами);
- 2) договорів на користування чужим майном (оренда, лізинг);
- 3) підрядний договір (підряду на капітальне будівництво, підряду на проведення проектних та досліджуваних робіт);
- 4) транспортних договорів (договір на перевезення вантажів, договір транспортного експедирування).

Крім того, студенти повинні ознайомитись із практикою розгляду спорів по окремим договорам, що містяться в низці роз'яснень та листах Вищого господарського суду України.

Питання для обговорення

1. Загальні положення про господарські зобов'язання.
2. Види господарських зобов'язань.
3. Особливості виконання, забезпечення та припинення господарських зобов'язань.

4. Поняття господарського договору, їх види та функції.
5. Порядок укладення, зміни та розірвання господарських договорів.
6. Правові вимоги до змісту та форми господарських договорів.
7. Особливості правового регулювання окремих видів господарських договорів:
 - 7.1. Договори на реалізацію майна;
 - 7.2. Договори на користування чужим майном;
 - 7.3. Підрядні договори;
 - 7.4. Транспортні договори.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. (Глава 19, 20, 22, 30, 32, 33).
 2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. (Глава 47-54, 58, 61-65).
 3. Закон України від 12.05.1991 р. «Про захист прав споживачів» (в редакції Закону від 01.12.2005 р.).
 4. Закон України від 02.10.1992 р. «Про заставу».
 5. Закон України від 14.03.1993 р. «Про оренду державного та комунального майна» (в редакції Закону від 14.03.1995 р.).
 6. Закон України від 10.11.1994 р. «Про транспорт».
 7. Закон України від 12.12.1995 р. «Про державне замовлення для задоволення пріоритетних для державних потреб» (назва в редакції Закону № 3205-ІУ від 15.12.2005 р.).
 8. Закон України від 04.07.1996 р. «Про залізничний транспорт».
 9. Закон України від 24.01.1997 р. «Про державний матеріальний резерв».
 10. Закон України від 16 грудня 1997 р. (в редакції Закону від 11.12.2003 р.) «Про фінансовий лізинг».
 11. Закон України від 06.10.1998 р. «Про оренду землі».
 12. Закон України від 14.09.1999 р. «Про угоди про розподіл продукції».
 13. Закон України від 16.07.1999 р. «Про концесії».
 14. Закон України від 14.12.1999 р. «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг».
 15. Закон України від 22.02.2000 р. «Про закупівлю товарів, робіт, послуг за державні кошти».
 16. Закон України від 05.04.2001 р. «Про автомобільний транспорт».
 17. Указ Президента України від 12.01.2002 р. «Про заходи щодо посилення державного захисту прав споживачів».
 18. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457 «Про затвердження Статуту залізниць».
 19. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2000. № 72 «Про реєстр концесійних договорів».
- * * *
20. Постанова Ради Міністрів УРСР від 27.06.1969 р. № 401 «Про Статут автомобільного транспорту УРСР».
 21. Правила о договорах подряда на капитальное строительство. Утвержд. постановлением Совета Министров СССР от 26 декабря 1986 г. № 1550.
 22. Постановление СМ СССР от 25.07.1988 р. № 888 «Об утверждении Положения о поставках продукции производственно-технического назначения, Положения о поставках

товаров народного потребления и Основных условий регулирования договорных отношений при осуществлении экспортно-импортных операций».

23. Положение о договорах на создание (передачу) научно-технической продукции. Утв. постановлением Госкомитета СССР по науке и технике от 19 ноября 1987 г. № 435 по согласованию с Госпланом СССР, Минфином СССР, Госкомцен СССР, Госарбитражем СССР.

24. Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за кількістю (затверджена постановою Держарбітражу СРСР від 15 червня 1965 року № П-6).

25. Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за якістю (затверджена постановою Держарбітражу СРСР від 25 квітня 1966 року № П-7).

Додаткова література:

1. *Беляневич О. А. Господарський договір та способи його укладання: Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 2002. - 279 с.*
2. *Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти). -К.: Юрінком Інтер, 2006. - 592 с.*
3. *Бервено С.М. Проблеми договірного права України: Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 392 с.*
4. *Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві: Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 272 с.*
5. *Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения: Изд. 2-е испр. - М.: Статут, 1997. - 848 с.*
6. *Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая. Договоры о передаче имущества. - М.: Статут, 2000. - 800 с.*
7. *Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. - М.: Статут, 2003.- 1055 с.*
8. *Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга четвертая: Договоры в сфере транспорта.- М.: Статут, 2004. -910 с.*
9. *Васильева В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: Монографія. - Івано-Франківськ, 2006. - 246 с.*
10. *Витрянский В.В. Договор перевозки. - М.: Статут, 2001. - 526 с.*
11. *Віхров О. Роль і місце організаційно-господарських зобов'язань у сучасній економіці // Право України. - 2004. - № 4. - С. 53-57.*
12. *Гриджук Д. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. - К.: Оріяни, 2002. - 324 с.*
13. *Дозорець О. Договір перевезення вантажу різними видами транспорту: правова характеристика // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 21-23.*
14. *Зобов'язальне право: теорія і практика. Навчальний посібник для студентів юридичних вузів і факультетів університетів / О.В.Дзера, Н.С.Кузнєцова, В.В.Луць та ін.; за ред. О.В.Дзери. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 912 с.*
15. *Егизаров В. А. Транспортное право: Учебное пособие. - М.: Юридическая литература, 2001.-272 с.*

16. Ігнатенко В.М. Місце і структура інституту позадоговірних зобов'язань в зобов'язальному праві України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 195-197.
17. Калаур І.Р. Правовий генезис підприємницького договору // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. - Івано-Франківськ, 2003. - С. 134-140.
18. Кисіль С. Лізинг як специфічний вид цивільно-правових зобов'язань // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 4. - С. 21-17; № 5. - С. 22-30; № 6. - С. 12-15.
19. Колонтирська М. Виконання договору поставки продукції для державних потреб як основа належного функціонування України // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. - Івано-Франківськ, 2003. - С. 122-126.
20. Коморний О. Правова природа угод про розподіл продукції // Право України. - 2002. - № 4. - С. 43-46.
21. Коссак В.М. Проблеми зміни і припинення господарських договорів // Проблеми вдосконалення господарського законодавства України: тези виступів учасників «круглого столу» (17-18 квітня 2001 р., м. Київ). - С. 83-85.
22. Коссак В.М. Співвідношення категорій «розірвання» та «припинення» договірних зобов'язань // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 34-36.
23. Кукуруза М.Б. Свобода укладання підприємницького договору // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. - Івано-Франківськ, 2003. - С. 144-150.
24. Лідовець Р.А. Право сторін на укладення договору, не передбаченого законом, як один з елементів свободи договору // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: 36. наук, статей. Випуск XI. - Івано-Франківськ: Плай, 2003. - С. 97-102.
25. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 560 с.
26. Малиновська В. До питання про специфіку договорів у сфері підприємницької діяльності // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 53-56.
27. Мережко А. Договір в частном праве. - К.: Юстиніан, 2003. - 176 с.
28. Мілаш В.С. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов: Монографія. - Харків, 2007. - 440 с.
29. Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: Монографія. - К.: Юстиніан, 2006. - 424 с.
30. Сальніков Г. Про деякі види договорів з елементами посередництва // Вісник Академії правових наук України. - 2000. - № 2.
31. Саніахметова Н.О. Поняття та класифікація підприємницьких договорів /, Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 31-33.
32. Транспортне право України: Навчальний посібник / За ред. Гіжєвського В.К., Демського Е.Ф. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 416 с.

33. Трофімова О.В. *Правове регулювання лізингової діяльності в Україні: Монографія.* - К.: КИТ, 2005. -216 с.
34. Турчак І. О. *Основні аспекти виконання договору поставки // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: 36. наук, статей. Випуск XI.* - Івано-Франківськ: Плай, 2003. - С. 103-111.
35. Чабан ОМ. *Договори (контракти) про виробничу кооперацію // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права.* - 2002. - № 2. - С. 191-194.

Тема №13. Господарсько-правова відповідальність

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ *аналізувати систему, принципи та наукові підходи та складові проблеми у визначенні правової природи господарсько-правової відповідальності;*
- ✦ *демонструвати навички використання основних положень про господарсько-правову відповідальність як важливу складову господарського правопорядку, та відокремлення тих об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на її виникнення;*
- ✦ *застосовувати практичні уміння по узагальненню та оцінці засвоєного матеріалу з питань підстав та умов притягнення до господарсько-правової відповідальності, вчення про вину у господарській і юрисдикційній практиці;*
- ✦ *аналізувати окремі форми господарсько-правової відповідальності та їх склади, умови та порядок застосування господарсько-правових санкцій за їх вчинення шляхом визначення характеру та міри обраної санкції, аналізувати тенденції юридичної практики;*
- ✦ *висловлювати свої міркування про стан реалізації в судовому порядку відповідальності за правопорушення у сфері господарювання., орієнтуватись в їх системі, розуміння основних проблем галузі, закріплення навичок володіння відповідною термінологією.*

Методичні вказівки

Приступаючи до вивчення питання про поняття господарсько-правової відповідальності студенти повинні врахувати, що серед правознавців воно продовжує залишатися одним з найбільш дискусійних. А тому, студентам слід самостійно проаналізувати різні підходи та виокремити найбільш складові проблеми у визначенні правової природи цього явища. Слід дослідити позиції таких авторів, як О.М. Вінник, В.С. Мартемьянова, А.Я. Пилипенка, В.С. Щербини, В.К. Мамутова, С.Н. Братуся та інших.

Насамперед усі прихильники господарського права розглядають господарсько-правову відповідальність тільки в ретроспективному плані, як наслідок правопорушення, як несприятливі економічні наслідки. Єдині прихильники господарського права й у питанні щодо суб'єкта відповідальності. Ним є тільки суб'єкт господарювання, а не окремі громадяни. Крім того, у них немає особливих розбіжностей у поглядах по питанню віднесення до числа мір відповідальності майнових санкцій (неустойки, штрафи, пені і відшкодування збитків). Розбіжності стосуються в основному лише можливості охоплення цим поняттям деяких інших санкцій, використовуваних у господарських відносинах.

Отже, господарсько-правова відповідальність відрізняється особливою сукупністю визначених ознак. До їхнього числа можна віднести наступні:

- 1) суб'єктами відповідальності є як суб'єкти господарювання, так і учасники господарських відносин, у тому числі міністерства, відомства і їхні органи, що здійснюють контроль за дотриманням правил (чи умов) ведення господарської діяльності;
- 2) при притягненні до відповідальності мова йде (у кінцевому рахунку) про набуття несприятливих наслідків економічного характеру, незалежно від того, чи застосовуються тільки грошові санкції (неустойка, штраф, пеня, відшкодування збитків) чи також такі, котрі обмежують правоздатність суб'єкта господарювання (анулювання ліцензії, скасування державної реєстрації, примусова ліквідація чи реорганізація);
- 3) застосовується у формі визначеної системи господарських (економічних) санкцій, передбачених як господарським законодавством, так і укладеними договорами, і локальними актами суб'єктів господарювання;
- 4) застосовується тільки у випадку правопорушення, тобто на такій юридичній підставі як об'єктивній протиправній дії чи бездіяльності правопорушника;
- 5) на відміну від відповідальності цивільно-правової, адміністративно-правової, відповідальності по трудовому праву і т.ін, вона настає незалежно від вини правопорушника (так звана презумпція вини). Як виняток законом чи договором може бути встановлена відповідальність і за вину.

Господарсько-правова відповідальність – це майново-організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасника господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

Отже, з вищенаведеного можна встановити, що господарсько-правова відповідальність являє собою визначений механізм перекладання несприятливих наслідків з одного учасника господарських відносин на іншого. Цим вона відрізняється від відповідальності економічної.

Господарсько-правова відповідальність різноманітна. Відповідно до ст.217 ГК України господарські санкції визнаються як заходи впливу на правопорушника в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Проте, в юридичній літературі характерним є змістове різноманіття поняття «санкція». Дотепер не вироблено визначення санкції, що було б загальноприйнятим. Одні автори визначають санкцію як форму відповідальності, інші — як міру відповідальності, треті — як обов'язковий елемент (частина) логічної структури правової норми, четверті — як атрибут правової норми і т.д.

Студенти повинні здійснити самостійне дослідження проблематики співвідношення понять «господарсько-правова відповідальність» та «господарсько-правові санкції».

Господарсько-правова відповідальність як важлива складова господарського правопорядку виконує ряд важливих функцій, зміст котрих повинен бути досліджений студентами.

Функції господарсько-правової відповідальності:

- попереджувально-стимулююча;
- штрафна;
- компенсаційно-відновлювана;
- сигналізаційна (інформаційна).

Господарсько-правова відповідальність настає лише за наявності відповідних підстав. Розрізняють юридичні та фактичні підстави

Юридичні підстави – це той правовий документ, що характеризує певну поведінку суб'єкта господарювання як протиправну і передбачає за неї відповідну міру і форму відповідальності (закон, договір).

Фактичні підстави – це ті життєві ситуації, що характеризуються законом або договором як неправомірні. Такі ситуації іменуються складом господарського правопорушення.

Господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими:

- потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;
- сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;
- у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Студенти повинні також дослідити межі застосування господарсько-правової відповідальності, адже за загальним правилом порушник має компенсувати негативні наслідки свої неправомірної поведінки. Проте, законодавство встановлює свої особливості, котрі встановлюються ГК України, ЦК України та іншими законами. Студенти повинні дослідити вказані особливості.

Студенти повинні звернути увагу на те, що при реалізації в судовому порядку відповідальності за правопорушення у сфері господарювання застосовуються загальний та скорочені строки позовної давності, передбачені ЦК України, якщо інші строки не встановлено ГК України.

Розрізняють різні форми господарсько-правової відповідальності залежно від характеру впливу на порушника, механізму реалізації, фактичних підстав застосування тощо.

Студенти повинні звернути увагу, що законодавець закріпив лише чотири форми господарсько-правової відповідальності, назвавши їх видами господарсько-правових санкцій: *відшкодування збитків, штрафні санкції, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції*.

Проте, студенти повинні проаналізувати і інші форми господарсько-правової відповідальності, які виділяються в літературі: конфіскація, планово-розрахункові (оціночні) санкції, господарсько-організаційні санкції, відповідальність у формі обмеження правоздатності, відповідальність у формі визнання суб'єкта господарювання банкрутом тощо.

Відшкодування збитків передбачаються ГК України (статті 224-229), ЦК України (статті 623-624, Глава 82), численними Законами України, які регулюють договірні («Про концесії», «Про фінансовий лізинг» та ін.) та позадоговірні відносини («Про захист від недобросовісної конкуренції»).

Під *збитками* розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Студенти повинні також дослідити склад та порядок визначення розміру відшкодування збитків, умови та порядок їх відшкодування тощо. Особливістю відшкодування збитків є те, що вони застосовуються виключно в претензійно-позовному порядку.

Штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання. Передбачаються ГК України (статті 230-234), ЦК України (статті 549-552, 624),

Студенти повинні дослідити порядок визначення розміру штрафних санкцій, умови та порядок їх застосування, можливості зменшення тощо.

Оперативно-господарські санкції - це заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. Відкритий перелік оперативно-господарських санкцій передбачений ст.236 ГК України.

Студенти повинні дослідити склад та порядок визначення їх застосування, характерні риси цих санкцій тощо. Слід звернути увагу, що перелік оперативно-господарських санкцій не є вичерпним. Сторони можуть передбачити у договорі інші оперативно-господарські санкції.

Адміністративно-господарські санкції – це заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків, що застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності. Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами.

Студенти повинні виокремити їх характерні риси, проаналізувати їх види, склад та порядок застосування тощо.

Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки господарсько-правової відповідальності.
2. Види господарсько-правової відповідальності.
3. Функції та підстави господарсько-правової відповідальності.
4. Принципи, межі та строки застосування господарсько-правової відповідальності.
5. Форми господарсько-правової відповідальності.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 24-27).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 51).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. (в редакції Закону від 21.06.2001 р.).
4. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 р.
5. Закон України від 14.05.1992 р. «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції Закону України від 30.06.1999р.).
6. Закон України «Про контрольно-ревізійну службу в Україні».
7. Закон України від 14.10.1994 р. «Про відповідальність підприємств, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування».

8. Закон України від 22.11.1996 р. «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань».
9. Закон України від 18.11.1997 р. «Про внесення змін до деяких законів України, що передбачають безспірне списання (стягнення) коштів за рахунок юридичних осіб та фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності».
10. Закон України від 23.12.1997 р. «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини».
11. Закон України від 20.02.1999 р. «Про відповідальність суб'єктів підприємницької діяльності за несвоєчасне внесення плати за спожиті комунальні послуги та утримання придомових територій».
12. Положення про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 р. № 1177.
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2006 р. № 1673 «Про стан фінансово-бюджетної дисципліни, заходи щодо посилення боротьби з корупцією та контролю за використанням державного майна і фінансових ресурсів».
14. Положення про порядок накладення адміністративних штрафів: Затверджено постановою Правління Національного банку України від 29.12.2001 р. № 563.
15. Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2002 р. № 289 «Про безспірне списання бюджетних коштів».
16. Лист Держпідприємство від 20.02.2004 р. № 1019 «Щодо відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності за здійснення діяльності без ліцензії».

Додаткова література:

1. *Андрейцев В.В. Проблеми цивільної відповідальності за інноваційними договорами // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка.*
2. *Верховиць А.А. Форми вини в сучасній вітчизняній цивілістиці // Вісник господарського судочинства. - 2005. - № 3. - С. 214-220.*
3. *Вінник О.М. Проблеми відповідальності суб'єктів господарювання, їх учасників і власників майна // Вісник Вищого арбітражного суду України. - 1998. - №3. - С. 130-136.*
4. *Витрянский В. Ответственность по договору перевозки груза // Хозяйство и право. - 2001. - № 5. - С. 36-54.*
5. *Гелевей О. Способи визначення розміру неустойки // Підприємство, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 50-52.*
6. *Зобов'язальне право: теорія і практика. Навчальний посібник для студентів юридичних вузів і факультетів університетів / О.В.Дзера, Н.С.Кузнецова, В.В.Луць та ін.; за ред. О.В.Дзери. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 912 с.*
7. *Комаров С. Ответственность в коммерческом обороте. - М., 1991. - 208 с.*
8. *Кравченко К.В. Правові аспекти компенсації моральної (немайнової) шкоди // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 84-87.*
9. *Липницький Д.Х. Проблемы хозяйственно-правовой ответственности // Проблемы становления хозяйственного законодательства Украины. - Донецк, 1993. - С. 124-133.*
10. *Нам К.В. Убытки и неустойки как формы договорной ответственности // Актуальные проблемы гражданского права: Сб. статей / Под ред. М.И.Брагинского. - М.: Статут, 1999. - С. 330-379.*

11. Подцерковний О.П. Проблеми навмисного невиконання господарських зобов'язань // Проблеми вдосконалення господарського законодавства України: тези виступів учасників «круглого столу» (17-18 квітня 2001 р., м. Київ). - С. 93-96.
12. Подцерковний О., Черновол А. Законодательные пробелы, способствующие умышленному неисполнению хозяйственных обязательств // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 10-13.
13. Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: Монографія. - К.: Юстиніан, 2006. - 424 с.
14. Примок ВД. Непереборна сила у контексті цивільно-правової відповідальності // Вісник господарського судочинства. - 2001. - № 4. - С. 167-173.
15. Примок Д.В. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: Дисертація на здобуття канд. юрид. наук. - К.: 2005. - 209 с.
16. Саніахметова Н., Мельник С. Підстави і види юридичної відповідальності за зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринку // Підприємництво, господарство, право. - 2003. - № 3. - С. 27-29.
17. Середюк А. Неустойка и убытки по денежным обязательствам как правовая природа снижения хозяйственных рисков // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1999.-№ 9. - С. 9-10.
18. Сукманова О.В. Проблеми відповідальності в договорах по наданню консалтингових послуг // Правосуддя - гарант законності у сфері економічних правовідносин. Міжвідомчий науковий збірник / За ред. А.Л.Комарової, Д.М.Притики, В.В.Медведчука, М.О.Потебенька та ін. - К, 2000. Том 21 (1) - С. 320-325.
19. Уланова В. Про відповідальність за користування чужими коштами // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 5. - С. 41-44.
20. Чернадчук В., Чернадчук Т. До питання щодо оперативно-господарських санкцій // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 3. - С. 13-15.
21. Шевченко Н. Понятие административно-хозяйственных санкций // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 7. - С. 80-82.
22. Щербина В.С. Попередження господарських правопорушень. - К.: Либідь, 1993. - 132 с.
23. Шульженко Ф. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері економіки: Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 171 с.

Тематичний план Змістового модуля 3

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема №14. Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання	2	2	8
Тема №15. Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання	2	2	8
Тема №16. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції	2	2	8

<i>Тема №17. Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин</i>	2	2	8
<i>Тема №18. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності</i>	2	2	8
<i>Тема №19. Спеціальні режими господарювання</i>	2	2	8
<i>Тема №20. Правові основи забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів</i>	2	2	8
Разом годин	14	14	56

Тема №14. Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ аналізувати стан господарсько-торгівельної діяльності як складової господарської діяльності шляхом дослідження існуючих форм господарсько-торгівельної діяльності;
- ✦ трактувати відповідно до вимог законодавства поняття біржі в господарському законодавстві України, їх види та ознаки, правовий статус;
- ✦ аналізувати механізм використання в господарсько-правовій практиці комерційного посередництва (агентського договору) як нового виду господарського договору;
- ✦ з'ясування основних положень про капітальне будівництво як комплексну галузь економіки сфери матеріального виробництва, та як форму інвестиційної діяльності;
- ✦ вияснення основних ознак поняття «інновації» та правове забезпечення інноваційної діяльності як одного із видів господарської діяльності;
- ✦ висвітлення правової природи комерційної концесії та інших режимів господарювання, що інтегрують організаційні, економічні та правові заходи розвитку певних територій, об'єктів, галузей народного господарства.

Методичні вказівки

Господарські відносини надзвичайно різноманітні. Багатогалузевість сучасної економіки, різні умови господарювання, різні сфери підприємництва, незвичні умови підприємництва створюють в Україні складність господарського життя, а звідси - складність самих господарських відносин.

Прийнято розрізняти загальне правове регулювання господарської діяльності (основні засади створення, діяльності та припинення суб'єктів, їх майнова основа, договірні засади відносин між ними, господарсько-правова відповідальність, визнання цих суб'єктів банкрутами і т. д.) та спеціальне регулювання господарських відносин.

Студенти повинні звернути увагу, що спеціальне правове регулювання певних категорій господарських відносин знайшло своє відображення у ГК України (Розділи VI-VIII), а також у великій кількості спеціальних законів та прийнятих відповідно до них підзаконних нормативно-правових актів.

Особливості правового регулювання господарських відносин визначаються залежно від сфери суспільного виробництва, в якій складаються ці відносини, особливостей галузі господарювання, виду господарської діяльності, економічної форми результату господарської діяльності, простору, на якому складаються господарські відносини (внутрішньому чи зовнішньому ринку), особливостей суб'єктів, між якими виникають господарські відносини.

Слід врахувати, що правове регулювання господарських відносин здійснюється з урахуванням суспільного розподілу праці, що склався, та об'єктивно існуючих галузей народного господарства.

Відповідно до ст.259 ГК України **вид господарської діяльності** має місце у разі об'єднання ресурсів (устаткування, технологічних засобів, сировини та матеріалів, робочої сили) для створення виробництва певної продукції або надання послуг. Окремий вид діяльності може складатися з єдиного простого процесу або охоплювати ряд процесів, кожний з яких входить до відповідної категорії класифікації.

Студенти повинні проаналізувати практичне значення класифікації господарської діяльності за цими критеріями.

Загальна **класифікація галузей економіки** є складовою частиною єдиної системи класифікації і кодування техніко-економічної і статистичної інформації, яка використовується суб'єктами господарювання та іншими учасниками господарських відносин, а також органами державної влади та органами місцевого самоврядування в процесі управління господарською діяльністю.

Галузь народного господарства - це сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності.

Студенти повинні проаналізувати так звані галузі матеріального та нематеріального виробництва, визначити коло їх суб'єктів, специфічні ознаки, критерії класифікації (виключні, універсальні), специфіка правового регулювання тощо.

До *сфери матеріального виробництва* належать галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності.

Невиробнича сфера – галузі, що забезпечують надання різноманітних послуг (банківських, страхових, посередницьких, управління майном та ін.)

Важливою складовою господарської діяльності є господарсько-торговельна діяльність. *Господарсько-торговельною* є діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг.

Залежно від ринку (внутрішнього чи зовнішнього), в межах якого здійснюється товарний обіг, господарсько-торговельна діяльність виступає як внутрішня торгівля або зовнішня торгівля.

Господарсько-торговельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання в таких формах: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передача в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності та інша допоміжна діяльність по забезпеченню реалізації товарів (послуг) у сфері обігу.

Студенти повинні проаналізувати вказані форми господарювання та визначити сферу їх застосування, в якій формі опосередкування договірні господарсько-торговельні відносини (поставка, контракція сільськогосподарської продукції, енергопостачання, купівля-продаж, оренда, міна (бартер), лізинг та іншими договорами.), зміст цих договорів, сфера застосування тощо.

Студенти повинні врахувати, що у частині, не врегульованій ГК України та спеціальними нормативно-правовими актами, до більшості господарсько-торговельних відносин можуть застосовуватися відповідні положення ЦК України, якими регулюються ці відносини також.

Універсальне поняття біржі в господарському законодавстві України відсутнє, оскільки правове становище двох основних бірж, котрі діють, - фондової та товарної, – регулюється різними нормативно-правовими актами – Законами України «Про товарну біржу» від 10.12.19991 р. та «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.06.2006 р. В ГК України положення про види бірж містяться також в різних главах: про товарну біржу – в параграфі «Біржова торгівля» глави 39, про фондову біржу – в параграфі три глави 35.

Студенти повинні в повній мірі вивчити правові положення вказаних актів, визначити поняття, види та ознаки бірж, розкрити їх правовий статус.

До спеціальних кваліфікуючих ознак біржі належать:

- зазвичай корпоративні засади створення та діяльності;
- спеціальний предмет діяльності як виключний вид діяльності, некомерційної за своїм характером;
- заборона здійснювати комерційне посередництво;
- можливість отримання плати за надані послуги;
- наявність власного майна;
- обов'язковість двох локальних документів: статут біржі та правила біржової торгівлі;
- особливий порядок укладання угод на біржах.

Аналізуючи відповідні положення вище вказаних спеціальних законів та інших нормативно-правових актів студентам слід дослідити порядок заснування та реєстрації товарної та фондової бірж, зміст їх установчих документів, основні засади функціонування, права та обов'язки біржі, особливості укладання угод на біржі, види біржових угод (касові, строкові, форвардні, ф'ючерс, опціон), процедура проведення біржових торгів тощо.

Комерційне посередництво відносно новий вид господарського договору, що зазвичай виникає на підставі своєрідного договору – агентського договору. Цей договір має спільні риси із договором комісії та договором доручення.

Комерційне посередництво (агентська діяльність) є підприємницькою діяльністю, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Студентам слід проаналізувати характерні риси агентських відносин, а саме:

- різновид підприємницької діяльності;
- спеціальний суб'єктивний склад (комерційний агент, принципал, треті особи);
- підстава виникнення агентських відносин – агентський договір;
- особливий зміст агентських відносин;
- встановлення обмежень щодо здійснення агентських відносин.

Розрізняють немонополльні та монополльні агентські відносини (ст.299 ГК України).

Отже, аналізуючи це питання студентам слід вияснити систему нормативно-правових актів, що регулюють агентські відносини: ГК України (глава 31), ЦК України (глава 68), спеціальні нормативно-правові акти, що визначають особливості комерційного посередництва в окремих галузях господарювання (в сфері страхування, банківської діяльності, транспорту, приватизації, спільного інвестування, туризму тощо). Окремим пунктом вивчення повинно стати дослідження правової природи агентського договору (сторони, зміст, обов'язки та відповідальність сторін, припинення договору).

Капітальне будівництво використовується в двох значеннях.

По-перше, як комплексна галузь економіки сфери матеріального виробництва, завдання якої – інвестування шляхом створення чи відтворення основних фондів, перетворення інвестицій в будівельну продукцію.

По-друге, як форма інвестиційної діяльності, а саме: господарська діяльність щодо виробництва основних фондів народного господарства, що полягає у здійсненні суб'єктами інвестиційної діяльності практичних дій щодо реалізації інвестицій в будівельну продукцію.

Розрізняють види будівництва: *нове будівництво, реновація, консервація.*

Студентам при вивченні цього питання слід вияснити: способи капітального будівництва (*підрядний та господарський*), його стадії (*стадія проектування, реалізація інвестиційного проекту, прийом в експлуатацію*), характеристику учасників та правовідносин, що складаються в капітальному будівництві, місце і роль держави в регулюванні відносин по капітальному будівництву, будівельне законодавство тощо.

Студенти повинні дослідити правове забезпечення інноваційної діяльності як один із видів господарської діяльності.

Так, інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Вирішальною ознакою інноваційної діяльності є інновації, що створюються в результаті її здійснення та/або застосовуються в процесі її здійснення. Студенти повинні звернути увагу, що від мети здійснення інноваційна діяльність може бути *некомерційною* та *комерційною*. Слід розкрити напрямки інноваційної діяльності, та охарактеризувати їх зміст та види:

- проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;
- розробка, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій;
- розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища;
- технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології.

Необхідно проаналізувати низку нормативно-правових: ГК України (глава 34), ЦК України (глава 62), спеціальні Закони України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р., «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р., «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 р. та інші,

акти Президента, Уряду України, міжнародно-правові акти в сфері інноваційних відносин тощо.

Особливого використання у сучасній підприємницькій діяльності в Україні набуло використання прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія). Комерційна концесія як вид підприємництва здійснюється на підставі відповідного договору – договору *комерційної концесії* (зарубіжні аналоги - франчайзингу чи франшизи).

За договором *комерційної концесії* одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду.

За допомогою системи договорів комерційної концесії комерційна організація - правоволоділець отримує можливість збільшити виробництво певних товарів (послуг) з підтриманням відповідних стандартів їх якості, залучивши до цього інших суб'єктів підприємництва та контролюючи їх діяльність (автомобільна промисловість, підприємства швидкого приготування, готельне господарство, ресторани і таке інше).

Розкривши систему актів законодавства про комерційну концесію (глава 36 ГК України, глава 76 ЦК України, ряд законів в сфері інтелектуальної власності) студентам слід проаналізувати поняття комерційної концесії та комерційної субконцесії та визначити правову природу договору комерційної концесії за українським законодавством.

Питання для обговорення

1. Умови, що визначають особливості регулювання господарських відносин.
2. Види та галузі господарської діяльності та їх класифікація.
3. Особливості правового регулювання господарсько-торговельної діяльності.
4. Правове регулювання біржової діяльності.
5. Правове регулювання комерційного посередництва (агентських відносин) у сфері господарювання.
6. Правове регулювання капітального будівництва.
7. Правове забезпечення інноваційної діяльності.
8. Використання у підприємницькій діяльності прав інших суб'єктів господарювання (комерційна концесія).

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 30, 31, 33, 34, 36).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 61, 62, 68, 76).
3. Закон України від 16.04.1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність».
4. Закон України від 10.12.1991 р. «Про товарну біржу».
5. Закон України від 23.02.2006 р. «Про цінні папери та фондовий ринок».
6. Закон України від 08.10.1992 р. «Про основи містобудування».
7. Закон України від 14.10.1994 р. «Про відповідальність підприємств, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування».
8. Закон України від 20.05.1999 р. «Про архітектурну діяльність».
9. Закон України від 20.04.2000 р. «Про планування і забудову територій».
10. Закон України від 22.12.2006 р. «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду».

11. Закон України від 04.07.2002 р. «Про інноваційну діяльність України».
12. Закон України від 16.01.2003 р. «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».
13. Закон України від 16.07.1999 р. «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків».
14. Закон України від 15.12.1993 р. «Про охорону прав на промислові зразки».
15. Закон України від 23.12.1993 р. «Про авторське право і суміжні права» (в редакції Закону від 11.07.2001 р.).
16. Закон України від 15.12.1993 р. «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».
17. Закон України від 15.12.1993 р. «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (в редакції Закону від 01.06.2000 р.).
18. Закон України від 06.06.1999 р. «Про охорону прав на зазначення походження товарів (із змінами від 21.12.2000 р.).
19. Постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 р. «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України».
20. Указ Президента України від 20.04.2004 р. № 454/2004 «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави».
21. Указ Президента України від 30.12.2005 р. «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій».
22. Указ Президента України від 18.08.2006 р. «Про Національну раду з інноваційного розвитку України».
23. Постанова КМУ від 26.12.2005 р. № 1285 «Про створення Аграрної біржі».
24. Постанова КМУ від 22.09.2004 р. № 1243 «Про Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів».
25. Загальні умови укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 01.09.2005 р. № 668.
26. Порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх державної експертизи, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31.10. 2007 р. № 1269.
27. Постанова КМУ від 18.10.2006 р. № 1434 «Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію».
28. Постанова КМУ від 25.11.1999 р. № 2137 «Про затвердження Порядку проведення архітектурних та містобудівних конкурсів».
29. Постанова КМУ від 22.05.1996 р. № 549 «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів».
30. Постанова КМУ від 14.12.2001 р. № 1691 «Про порядок укладення договорів про спільну діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів».
31. Постанова КМУ від 17.07.2003 р. № 1094 «Про затвердження Порядку формування, експертизи та обговорення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності».
32. Постанова КМУ 17.09.2003 р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів».
33. Постанова КМУ від 24.09.1999 р. № 1756 «Про заходи щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності».

34. Постанова КМУ від 05.08.2002 р. № 1106 «Про заходи щодо підтримки інноваційно-інвестиційних проектів».
35. Розпорядження КМУ від 24.02.2003 р. № 77-р «Про перелік офшорних зон».

Відомчі нормативно-правові акти:

36. Рішення ДКЦПФР від 04.09.2003 № 364 «Про затвердження «Положення про державну реєстрацію фондових бірж та торговельно-інформаційних систем».
37. Положення про функціонування фондових бірж, затв. Рішення ДКЦПФР від 19.12.2006 р. № 1542.
38. Правила (умови) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами, затв. рішенням ДКЦПФР від 12.12.2006 р. № 1449.
39. Наказ Міністерства промислової політики України від 11.09.2006 р. № 329 «Про затвердження Порядку конкурсного відбору інвестиційних проектів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції у сфері промисловості, у тому числі вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу».
40. Порядок конкурсного відбору інноваційних проектів для їх фінансової підтримки, затв. наказом Державного агентства України з інвестицій та інновацій від 16.11.2006 р. № 34.

Додаткова література:

- 1. Атаманова Ю. Участие в хозяйственных обществах правами промышленной собственности: правовые проблемы передачи инновационного продукта: Монография. - Харьков, 2004. - 208 с.*
- 2. Атаманова Ю.Є. Інноваційне право України: проблеми теорії та систематизації: Монографія. - Харків: СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. - 128 с.*
- 3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. - М.: Статут, 2003. - 1055 с.*
- 4. Бервено С.М. Проблемы договорного права Украины: Монография. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 392 с.*
- 5. Буткевич О.В. Сторони в договорі (контракті) на реалізацію інвестиційного проекту у вільній економічній зоні // Бюлетень Міністерства юстиції України. -2003. - № 10. - С. 70-77.*
- 6. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: Монографія. - Івано-Франківськ, 2006. - 346 с.*
- 7. Вінник О. Правові засоби захисту інтересів інвесторів у сфері будівництва // Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України. -1996. -№3.-С. 310-314.*
- 8. Висоцкий Д.Е. Правовые формы объектов инновационной деятельности: -Донецк: Вебер, 2007. - 118 с.*
- 9. Гальчинський А. Інноваційна стратегія українських реформ. - К.: Знання України, 2004. - 338 с.*
- 10. Гришаев С.П. Договор участия в долевом строительстве // Закон. - 2006. -№3.-С. 17-21.*
- 11. Дегтярева О. Биржевое дело: Учебник для вузов. (Переизд.). - М.: Юнити, 2001.-680 с.*
- 12. Доценко-Белоус Н.А. Правовая энциклопедия инвестирования строительства. - К., 2006. - 544 с.*
- 13. Дрішлюк АГ. Агентський договір у цивільному праві України // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 3. - С. 37-39.*

14. Завидов Б.Д. Посреднические договоры. - М.: Экзамен, 2001. - 96 с.
15. Іолкін Я. Деякі аспекти правового регулювання договору франшизи // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 10. - С. 27-29.
16. Кашинцева О. Щодо необхідності правового регулювання франчайзингу // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 1. - С. 13-14.
17. Килимник Особливості правового регулювання договору комерційної концесії (франчайзингу): Монографія. - Харків: Друкарня № 13, 2006. - 161 с.
18. Крамаренко В. Біржова діяльність: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2003. - 264 с.
19. Луць В.В. Контракты у підприємницькій діяльності: Навчальний посібник. -К.: Юрінком Інтер, 1999. - 560 с.
20. Ляшенко В., Хахулін В., Боярчук П. Про необхідність створення правової бази розвитку франчайзингу в Україні // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 10. - С. 22-26.
21. Право інтелектуальної власності: науково-практичний матеріал до Цивільного кодексу України / За ред. В.М.Паладія, Н.М.Мироненко, В.О.Жарова. - К.: Парламентське вид-во, 2006. - 432 с.
22. **Самицин Е.С.** Венчурные фонды и инновационная деятельность // Закон. -2006. - № 3. - С. 42-48.
23. Святоцький О. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. - К.: Ін-Юре, 2003. - 80 с.
24. Смаровоз М. Деякі особливості інвестиційних договорів, укладених у сфері спеціального режиму інвестиційної діяльності // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 1. - С. 19-21.
25. Солодкий М. Біржовий ринок (2-ге вид.). - К.: Джерела, 2002. - 336 с.
26. Сорочинський Ю.В. Інноваційна діяльність як правова категорія // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 187-191.
27. Сохацька О. Біржова справа: Підручник. - Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. - 602 с.
28. Циглик І. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навч. посібник. -К.: ЦУЛ, 2004.- 128 с.
29. Чижмар Ю. Правовий статус посередників на товарних біржах // Право України. - 2000.-№ 1. - С. 27-33.
30. Яроцький ВЛ. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): Монографія. - Харків: Право, 2006. - 544 с.

Тема №15. Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ аналізувати способи захисту господарських прав та інтересів суб'єктів господарювання, особливостей їх застосування шляхом трактування суті та змісту господарського спору, його юридичної природи;
- ✦ знати особливості захисту права власності та способи захисту права власності, вміти трактувати судову практику по речово-правові способи захисту права власності;

- ✦ *пояснювати механізм основних засад організації господарських судів в Україні, їх систему та повноваження у сфері врегулювання господарських спорів і ролі в системі органів правосуддя; вміння трактувати принципи здійснення судочинства, правильно їх оцінювати та застосовувати;*
- ✦ *здійснювати правовий аналіз господарської системи України та характеризувати особливості врегулювання господарських спорів без звернення до суду, його значення по забезпеченню господарської дисципліни;*
- ✦ *аналізувати основні положення, умови і зміст претензії та позову, як підстав для провадження справи по вирішенню господарського спору;*
- ✦ *вміння складати процесуальні та інші документи, що супроводжують позовне провадження.*

Методичні вказівки

Суб'єкти господарювання не можуть стабільно працювати без відповідного законодавства, що визначає загальні, однакові для всіх правила господарювання. Держава, установлюючи ці правила, гарантує дотримання прав і законних інтересів усім суб'єктам господарських відносин. При цьому захист як суспільних, так і приватних інтересів забезпечується державою публічно-правовими засобами.

Прийнято вважати, що державні гарантії прав та інтересів господарюючих суб'єктів можна поділити на *загальні і майнові*.

Загальні полягають у тому, що держава гарантує суб'єктам господарювання, незалежно від обраних ними організаційно-правових форм господарської діяльності і форм власності, однакові права і створює рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних і інших ресурсів.

Майнові гарантії прав підприємств і інших суб'єктів господарювання полягають у тому, що держава шляхом прийняття відповідного законодавства, створення спеціальних органів гарантує недоторканність їхнього майна і забезпечує захист права власності (ст. 13 Конституції України).

Студенти повинні звернути увагу, що інститут захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, має комплексний характер, оскільки форми, способи, порядок правового захисту забезпечуються нормами як матеріального, так і процесуального права, і, навіть, різними галузями права.

Кожний суб'єкт господарювання має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом:

- визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку в натурі;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;

- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установа, зміна і припинення господарських правовідносин;
- іншими способами, передбаченими законом.

Студенти повинні проаналізувати кожен із способів та визначити їх правову природу та особливості застосування в господарській практиці.

Слід звернути увагу, що порядок і форми захисту прав суб'єктів господарювання визначаються насамперед нормами Господарського процесуального кодексу України, відповідно до якого господарські спори вирішуються *в порядку позовного провадження*, а справи про банкрутство — також з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності чи боржника визнанні його банкрутом». А тому, приступаючи до вивчення цієї теми, необхідно опрацювати відповідні положення ЦК України (глава 3, 29) та ГПК України від 04.12.1990 р. (в редакції від 24.12.2001 р. з наступними змінами та доповненнями.)

Отже, господарські суперечки вирішуються на підставі Конституції України, законів і інших нормативно-правових актів України, міжнародних договорів і угод, згода на обов'язковість застосування яких дано Верховною Радою України.

Особливу увагу законодавець приділяє *захисту права власності*, оскільки власність є основою існування і діяльності суб'єктів господарювання будь-яких організаційно-правових форм.

Передбачені чинним законодавством способи захисту права власності прийнято поділяти на *речово-правові* і *зобов'язально-правові*.

Речово-правові способи захисту права власності й інших речових прав спрямовані на захист від безпосереднього неправомірного впливу будь-яких інших осіб. Одним з них є витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикація). *Віндикаційний позов* — це позов власника про витребування майна з чужого незаконного володіння. В усіх випадках це позов про витребування майна в натурі і тільки за умови його реальної наявності у відповідача.

Власник може також подати в суд позов про усунення будь-яких порушень його права, навіть якщо ці порушення не пов'язані із позбавленням володіння. Такий позов називається *негаторним позовом*. Підставою для негаторного позову є порушення, що перешкоджає власнику здійснювати свої права користування і розпорядження майном.

Студенти повинні розкрити правову природу таких позовів, проаналізувати судову практику по речово-правових способах захисту права власності.

Зобов'язально-правові способи захисту права власності застосовуються, якщо існують зобов'язальні, зокрема договірні, відносини між власником і особою, яка необґрунтовано утримує майно (наприклад, коли орендар не повертає орендодавцю-власнику його майно по закінченні терміну договору оренди). У таких випадках господарський суд вправі застосовувати зобов'язально-правові способи захисту і не може застосовувати речово-правові, оскільки орендар одержав майно від власника на підставі договору, у зв'язку з чим його не можна вважати незаконним власником.

Студенти вивчаючи це питання повинні зробити висновок, що уміння розмежувати правові підстави для застосування тих чи інших способів захисту дозволяє суб'єктам господарювання пред'являти юридично обґрунтовані позови, а господарським судам у повній відповідності з чинним законодавством захищати порушені права суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що гарантії держави спрямовані на захист прав не тільки від неправомірних дій юридичних чи фізичних осіб, але і від таких дій самої держави. Відповідальність державних органів перед суб'єктами, що господарюють, передбачена нормами діючого законодавства.

Ринковий механізм, як і будь-яке складне явище, не може розвиватися без зіткнень, конфліктів, розбіжностей між суб'єктами господарської діяльності. Такі розбіжності відносно їхніх прав і обов'язків у господарських відносинах одержали назва господарських спорів.

Для окремих категорій господарських спорів законодавством визначений *спеціальний механізм* їх досудового врегулювання, передбачений розділом II Господарського процесуального кодексу України. За загальним правилом, порядок досудового врегулювання спорів визначається Господарським процесуальним кодексом, якщо інший порядок не встановлений діючим на території України законодавством, що регулює конкретний вид господарських відносин.

Отже, студенти повинні розкрити механізм досудового врегулювання господарських спорів, визначити його етапи та складові дії по його проведенню.

Так, більшість спорів може бути передана на вирішення господарського суду без досудового врегулювання. Слід звернути увагу, що ст. 5 ГПК України на пряму вказує, що сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору виключно за домовленістю між собою.

Проте, порядок досудового врегулювання господарських спорів *не поширюється* на спори про визнання договорів недійсними, спорів про визнання недійсними актів державних і інших органів, підприємств і організацій, які не відповідають законодавству і порушують права і законні інтереси підприємств і організацій, спори про стягнення заборгованості по опротестованих векселях, спори про стягнення штрафів Національним банком України з банків і інших фінансово-кредитних установ, а також на суперечки про звертання стягнення на заставлене майно.

Для тих господарських спорів, у відношенні яких передбачена процедура досудового врегулювання, сторони можуть звертатися за захистом своїх законних інтересів у господарський суд лише після того, як контрагенту була направлена **претензія**, яку він відхилив чи не дав на неї відповідь у термін, встановлений чинним законодавством.

Такий порядок можна вважати своєрідним інструментом саморегуляції господарського обороту, виховання законслухняності і дисциплінованості підприємців. Інститут досудового врегулювання господарських спорів довів своє право на існування як інструмент підтримки дисциплінованості і відповідальності суб'єктів господарювання за свою діяльність, як можливість розвантажити органи господарського правосуддя від необхідності вирішення дрібних (а іноді дріб'язкових) непорозумінь між контрагентами.

Діюче законодавство (ст. 6 ГПК України) передбачає, що підприємства й організації, що порушили майнові права і законні інтереси інших підприємств і організацій, зобов'язані відновити їх, не чекаючи пред'явлення претензії.

Студенти повинні проаналізувати та чітко знати вимоги до змісту і форми претензії, вміти складати її проекти.

Слід зазначити, що право на пред'явлення претензії — суб'єктивне право підприємства чи підприємця, а відповідь на претензію у встановленому порядку й у визначений термін — їхній обов'язок.

Законодавством встановлені два види термінів розгляду претензій — *загальний і спеціальний*.

За загальним правилом претензія підлягає розгляду в *місячний термін*, що обчислюється з дня її одержання.

В окремих випадках, наприклад, коли за обов'язковими для обох сторін правилами чи договором передбачене право повторного огляду забракованої продукції (товарів) підприємством-виготовлювачем, претензії, пов'язані з якістю і комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом *двох місяців*.

При розгляді претензії підприємства й організації в разі потреби повинні звірити розрахунки, провести експертизу чи зробити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору і направити відповідь заявнику. В свою чергу, студенти повинні чітко знати форму і зміст відповіді на претензію.

Основним способом захисту порушених прав і законних інтересів суб'єктів господарювання є *судовий захист*, який здійснюється від імені держави шляхом подання позовної заяви. Порядок і форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання господарськими судами визначаються насамперед нормами Господарського процесуального кодексу України.

Варто підкреслити, що *звернення в суд за захистом* — це право підприємства, підприємця, але будь-яка угода про відмову від такого права є недійсною.

Висвітлюючи зміст цього питання студенти повинні з'ясувати, що правосуддя в господарських відносинах здійснюється виключно господарськими судами. Відповідно до Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 р. систему спеціалізованих судових органів, що здійснюють правосуддя в господарських відносинах, складають Вищий господарський суд України, апеляційні господарські суди регіонів, а також місцеві господарські суди. Також слід вияснити завдання господарського суду, які категорії справ їм підвідомчі тощо.

При зверненні до господарського суду з позовом про захист своїх порушених прав підприємство чи підприємець повинні сплатити державне мито в бюджет України у встановленому порядку і розмірі. Для позовів майнового характеру законодавством встановлена *сума держмита* в розмірі 1 відсотка від суми позову, але не менш 6 і не більш 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для позовів немайнового характеру, а також для заяви в справах про банкрутство — 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Порядок оплати і розмір державного збору визначений Декретом Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 р. з наступними змінами. Цим же Декретом визначене коло суб'єктів, звільнених від її сплати.

Важливою складовою вивчення цього питання повинні стати знання студентів щодо змісту і форми позовної заяви, вміння складати її проекти, види судових документів, дослідження правового статусу учасників господарського процесу, їх процесуальні права та обов'язки. Отже, порядок розгляду справ і інші питання судової процедури визначаються Господарським процесуальним кодексом України.

Підсумком судового розгляду будь-якого господарського спору є *судове рішення*. Рішення приймається господарським судом при вирішенні спору, тобто при повному чи частковому задоволенні позову чи відмові в позові. В інших випадках господарський суд виносить ухвалу, а по справах про банкрутство — постанова про визнання боржника банкрутом. Постанови також виносяться апеляційною і касаційною інстанціями за підсумками перегляду винесених судом попередніх інстанцій рішень, ухвал і постанов.

Рішення господарського суду набуває *законної сили* по закінченні денн-10-денного терміну з дня його прийняття. У випадку подачі апеляційної скарги чи внесення прокурором

апеляційного протесту рішення, якщо воно не скасовано, набуває законної сили після розгляду справи апеляційною інстанцією.

Зміст і структура судового рішення повинні відповідати вимогам ст. 84 ГПК України, яка повинна детально бути досліджена студентами. Судове рішення складається з вступної, описової, мотивувальної і резолютивної частин.

Студентами також повинно бути досліджено процедуру оскарження рішень господарських судів, поняття та зміст апеляційного та касаційного провадження, перегляд справ за нововиявленими обставинами, механізм виконання судових рішень тощо.

Господарські спори можуть розглядатися не тільки господарськими судами. Відповідно до чинного законодавства суб'єкти господарювання мають право передати підвідомчий господарським судам спір на вирішення третейського суду. У відповідності до Закону України «Про третейські суди» від 11.05. 2004 р. до третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних та господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом. Проте, дія цього Закону не поширюється на міжнародний комерційний арбітраж.

Третейський суд це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин.

Студенти повинні проаналізувати цей закон на предмет дослідження порядку передачі спору на розгляд третейського суду, винятки підсудності, порядок розгляду та особливості прийняття рішення у спорі, особливостей виконання тощо.

В Україні діє також Міжнародний комерційний арбітражний суд, який є самостійною постійно діючою арбітражною установою (третейським судом), що здійснює свою діяльність згідно із Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.94 р. правова природа діяльності якого також повинна бути досліджена студентами.

Питання для обговорення

1. Правові гарантії суб'єктів господарської діяльності.
2. Порядок та способи захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання.
3. Врегулювання господарських спорів без звернення в суд.
4. Захист прав і інтересів суб'єктів господарювання господарськими судами.
5. Розгляд спорів третейськими судами.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (статті 20, 39, 147, 389).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 3, 29,).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р.
4. Закон України від 07.02.2002 р. «Про судоустрій України».
5. Закон України від 11.05.2004 р. «Про третейські суди».
6. Закон України від 24.02.1994 р. «Про міжнародний комерційний арбітраж».
7. Закон України від 22.12.2005 р. «Про доступ до судових рішень».
8. Закон України від 18.11.2003 р. «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».
9. Постанова Верховної Ради України від 19.12.1992 р. «Про ратифікацію Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності».

10. Указ Президента України від 26.03.2009 р. № 191 «Про додаткові заходи щодо посилення захисту права власності».
11. Указ Президента України від 11.07.2001 р. № 511 «Про утворення апеляційних господарських судів та затвердження мережі господарських судів України».
12. Указ Президента України від 03.09.2007 р. № 816 «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності».
13. Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361 «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів».
14. Постанова Кабінет Міністрів України від 13.02.2008 р. № 54 «Про утворення Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України».
15. Наказ Мінагрополітики від 19.06.2007 р. № 429 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення претензійно-позовної роботи в Міністерстві аграрної політики України».
16. Наказ Держпідприємництва від 04.02.2004 р. № 12 «Про затвердження Положення про уповноваженого Держпідприємництва України з питань захисту прав підприємців».
17. Лист Вищого господарського суду України від 06.08.2008 р. № 01-8/471 «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України)».
18. Лист Вищого господарського суду України від 16.10.2008 р. № 01-8/626 «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України)».
19. Лист Вищого господарського суду України від 12.03.2009 р. № 01-08/163 «Про деякі питання, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів України у другому півріччі 2008 року щодо застосування норм Господарського процесуального кодексу України».
20. Лист Вищого господарського суду України від 25.03.2009 р. № 01-08/183 «Про Перелік питань, порушуваних господарськими судами протягом 2002-2009 років щодо застосування деяких норм процесуального права, на які Вищим господарським судом України надано відповіді в інформаційних листах».
21. Лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України».
22. Лист Вищого господарського суду України від 18.03.2008 р. № 01-8/164 «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2007 році».
23. Рекомендації Вищого господарського суду України від 27.06.2007 р. № 04-5/120 «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам».
24. Регламент Торгово-промислової палати від 25.08.1994 р. № 107 Регламент Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України
25. Регламент Торгово-промислової палати від 25.08.1994 р. № 107 Регламент Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України. Положення про арбітражні збори і витрати
26. Положення Укоопспілки від 16.03.2005 р. № 68 «Щодо Положення про постійно діючий третейський суд при Центральній спілці споживчих товариств України (Укоопспілці), його Регламенту та Списку суддів».
27. Конвенція Організації об'єднаних націй (ООН) від 21.04.1961 р. «Європейська конвенція

- про зовнішньоторговельний арбітраж».
28. Конвенція Організації об'єднаних націй (ООН) від 10.06.1958 р. «Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень»
 29. «Типовий закон ЮНСИТРАЛІ щодо міжнародного торговельного арбітражу» Організації об'єднаних націй (ООН) від 21.06.1985 р.
 30. Регламент Міжнародної торговельної палати від 01.01.1988 р. «Добровільний регламент з примирення та арбітражний регламент Міжнародної торговельної палати»

Додаткова література:

1. *Вирішення господарських спорів. Застосування норм матеріального права в роз'ясненнях і листах Вищого господарського суду України -К.: Юстиніан, 2002, - 643 С.*
2. *Балюк І.А. Господарське процесуальне право: Навч.-метод. посібник для сам ост. вивч. дисц. / І.А. Балюк. – К.: КНЕУ, 2002.*
3. *Беляневич В.Е. Арбітражне судочинство: визнання недійсними актів державних та інших органів: Навч. посібник. - К.: Ін Юре, 2001. - 304 с.*
4. *Брунцева Е.В. Международный коммерческий арбитраж: Учебное пособие для высших учебных заведений. - СПб.: Сентябрь, 2001. - 368 с.*
5. *Винокурова Л.Ф. Практика разрешения споров // Международный коммерческий арбитраж в Украине: законодательство и практика / Под общ. ред. И.Г. Побирченко. - Научно-практическое издание. - К.: Ін Юре, 2000. - С. 22-54.*
6. *Головань І.В. Правова робота і захист прав підприємців: Монографія. - Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2003. - 168 с.*
7. *Гончар І. Претензійно-позовна робота органів ДПС України: Навч. посібник. - Ірпінь: Акад. ДПС, 2002. - 30 с.*
8. *Господарські суди в Україні: правові засади організації та здійснення правосуддя / ред.. Д.М. Притика. – К.: Ін Юре, 2002.*
9. *Загнітко О.П. Захист прав та інтересів господарюючих суб'єктів у системі права України // Вісник господарського судочинства. - 2001. - № 4. - С. 159-166.*
10. *Захарченко Т.Г. Исполнение в Украине решений международных коммерческих арбитражей // Международный коммерческий арбитраж в Украине: законодательство и практика / Под общ. ред. И.Г. Побирченко. - Научно-практическое издание. - К.: Ін Юре, 2000. - С. 65-74.*
11. *Кройтор В. Претензии и иски в практике разрешения хозяйственных споров. - Х.: Эспада, 2001. - 352 с.*
12. *Крупчан А.Д. Оспаривание решений международных арбитражных судов по национальному и международному законодательству // Международный коммерческий арбитраж в Украине: законодательство и практика / Под общ. ред. И.Г. Побирченко. - Научно-практическое издание. - К.: Ін Юре, 2000. - С. 55-64.*
13. *Международный коммерческий арбитраж в Украине: законодательство и практика / Под общ. ред. И.Г.т Побирченко. - Научно-практическое издание. - К.: Ін Юре, 2000.*
14. *Побірченко І.Г. Проблеми становлення і розвитку третейських судів в Україні // Реферативний огляд чинного законодавства України / За ред. В.В.Цветкова, Є.Б.Кубко. - К.: Салком, 2000. - С. 131-142.*
15. *Притика ЮД. Проблеми захисту цивільних прав та інтересів у третейському суді: Монографія. - К.: Ін Юре, 2006. - 636 с.*

16. Санахметова Н.О. Правовий захист підприємництва в Україні. Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 333 с.
17. Тітов М. Застосування процедури доарбітражного врегулювання господарських спорів: деякі питання практики // Право України. - 2000. - № 4.
18. Шаповалова О.В. Правове забезпечення підтримки і розвитку господарювання: Монографія. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2004. - 280 с.
19. Шевченко Н. Способы защиты прав субъектов хозяйствования // Підприємництво, господарство і право. - 2005. - № 8. - С. 51-53.
20. Цірат Г. Міжнародний комерційний арбітраж: Навчальний посібник. - К.: Істина, 2002. - 304 с.

Тема №16. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ трактувати поняття конкуренції та економічної конкуренції, ролі та виконувани функції, особливостей їх застосування;
- ✦ аналізувати основні засади організації антимонопольного регулювання в Україні, системи та повноваження учасників у сфері врегулювання цих відносин і ролі держави по демонополізації економіки;
- ✦ Пояснювати механізм провадження розгляду справи про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, його стадії, види рішень, що приймаються антимонопольними органами;
- ✦ аналізувати групи правопорушень антимонопольно-конкурентного законодавства та їх складу, умови та порядок застосування кримінальних покарань відповідних санкцій за їх вчинення, аналізувати тенденції юридичної практики;
- ✦ знати висхідні та загальнотеоретичні положення правового статусу та сфери правового регулювання діяльності антимонопольних органів, які уповноваження розглядати справи про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Методичні вказівки

Неодмінним елементом ринкового господарства є розвиток конкуренції як одного із його регуляторів. Конкуренція означає – «зіштовхуватися», тобто суперництво в боротьбі по досягненню результатів будь-якої діяльності.

Студенти повинні знати, що у сфері господарювання діє економічна конкуренція, роль якої проявляється через її функції: регулююча; стимулююча; контрольно-сигналізаційна. Необхідно дати правову характеристику кожній із функцій.

Основними учасниками ринкової конкуренції є виробники та споживачі, інтереси яких взаємопов'язані. Однак, малі та середні виробники (підприємці), більшість споживачів часто опиняються в залежності від ставлення до них крупних виробників. Саме зловживання останніми своїми можливостями призводить до порушення законних інтересів інших виробників та споживачів.

Студенти повинні дійти висновків, що економічна конкуренція можлива лише за умови збалансованого поєднання приватних інтересів її учасників і публічних інтересів.

Зазначена обставина зумовлює необхідність регулювання економічної конкуренції з подвійною метою: з одного боку, для стимулювання конкуренції як економічного регулятора, а з іншого – для забезпечення її цивілізованості, тобто врахування публічних інтересів та законних інтересів окремих учасників конкуренції від проявів недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань.

Антимонopolне регулювання — це процес обмеження монополної діяльності, що передбачає безпосереднє державне регулювання на конкретних монополізованих ринках або діяльності конкретних монополістичних утворень шляхом централізованого встановлення кількісних і якісних показників.

Держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку.

Метою антимонополного регулювання є захист інтересів споживачів і суспільства в цілому від негативних наслідків монополної діяльності конкретних господарюючих суб'єктів. Студенти повинні проаналізувати, що конкретно, і в який спосіб, здійснює держава для досягнення цієї мети слід.

Поняття конкуренції, монополії, домінуючого становища на ринку товарів, зловживання монополістичним становищем містяться в законодавстві: ГК України (ст.18, глава 3, глава 28), спеціальних Законах України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р., «Про Антимонополний комітет» від 26.11.1993 р., «Про природні монополії» від 20.04.2000 р. та інших нормативно-правових актах.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає **економічну конкуренцію** як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Отже, студенти повинні визначити складові поняття позитивної конкуренції (добросовісна конкуренція) та недобросовісної конкуренції

Монополізм означає домінування окремого підприємця або групи підприємців на ринку певного товару. Законодавство визначає поняття "*монополістичне становище*" як домінуюче становище суб'єкта господарювання, що дає йому можливість самотійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару. Ринок товару — це сфера обороту товару однієї споживчої вартості, в межах якої визначається монополістичне становище. *Монополістична діяльність* — це не лише дії чи бездіяльність суб'єктів господарювання, що займають монополістичне становище на ринку, а й дії (бездіяльність) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів адміністративного-господарського управління та контролю, спрямовані на недопущення, суттєве обмеження чи усунення конкуренції.

Суб'єкт господарювання визнається монополістом якщо: по-перше, на ринку немає жодного конкурента; по-друге, він не зазнає значної конкуренції *Монополістичним визнається становище* суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару перевищує 35% і він не доведе, що зазнає значної конкуренції.

Саме по собі монопольне становище того або іншого суб'єкта господарювання не визнається порушенням антимонопольного законодавства. Таким порушенням є *зловживання монопольним становищем* на ринку.

У разі суспільної необхідності та з метою усунення негативного впливу на конкуренцію органи державної влади здійснюють стосовно існуючих монопольних утворень *заходи антимонопольного регулювання* відповідно до вимог законодавства та *заходи демонополізації економіки*, передбачені відповідними державними програмами, за винятком природних монополій.

Отже, студенти повинні проаналізувати позитивні та негативні сторони монополізму на прикладах як вітчизняних, так і зарубіжних компаній.

Залежно від характеру правопорушень антимонопольно-конкурентного законодавства розрізняють такі їх групи:

- *недобросовісна конкуренція*;
- *антиконкурентні дії (монополістичні зловживання)*;
- *протидія антимонопольним органам*.

Недобросовісна конкуренція це будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. Своєю чергою недобросовісна конкуренція має три великих групи правопорушень:

- неправомірне використання ділової репутації;
- створення перешкод господарюючим суб'єктам у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- неправомірні дії щодо комерційної таємниці конкурента/іншого суб'єкта господарювання.

Антиконкурентні дії (монополістичні зловживання) це поведінка учасників економічної конкуренції, спрямована на недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції, що в кінцевому підсумку призводить (може призвести) до монополізації товарних ринків. Монополістичні зловживання поділяються на такі види:

- антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання (групові зловживання);
- зловживання монопольним становищем на ринку (індивідуальні зловживання);
- анти конкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративного-господарського управління та контролю;
- обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання;
- економічна концентрація без отримання відповідного дозволу АМК України у разі обов'язковості такої згоди.

Протидія антимонопольним органам (їх працівникам) при виконанні ними покладених законом повноважень. До таких правопорушень належать:

- неподання суб'єктами господарювання у встановлені строки інформації, подання неповної чи недостовірної інформації антимонопольним органам;
- створення перешкод працівникам антимонопольних органів щодо виконання ними своїх повноважень;
- невиконання суб'єктами господарювання погоджених з антимонопольними органами установчих документів (у випадках економічної концентрації) або вимог та зобов'язань, якими було обумовлено рішення про надання дозволу на узгодженні дії чи концентрацію.

Завданням студентів є дослідження численних проявів вказаних правопорушень, встановлених ГК України та Законом України «Про захист економічної конкуренції». Студенти повинні також дослідити *організаційно-правові методи боротьби з монопольними зловживаннями*:

- а) контроль за створенням, реорганізацією (злиттям, приєднанням), ліквідацією суб'єктів господарювання;
- б) контроль за придбанням, передачею в оренду майна;
- в) примусовий поділ монопольних утворень.

Питанням відповідальності за порушення антимонопольного законодавства і присвячена Глава 28 ГК України та Закони України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції» тощо.

Відповідно до змісту актів законодавства за порушення антимонопольного законодавства до суб'єктів господарювання застосовуються такі види санкцій:

1. *Господарсько-організаційні санкції* (примусовий поділ суб'єкта господарювання, що зловживає монопольним становищем, надання обов'язкових до виконання вказівок, скасування дозволу на узгодженні дії чи концентрацію, обов'язкове спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей інші).
2. *Господарські штрафи* накладаються на суб'єктів господарювання та/або їх посадових осіб за передбачені актиконкурентним законодавством правопорушення. При чому розмір штрафу залежить від багатьох чинників: від виду порушення, розміру незаконно отриманого прибутку, особи порушника тощо. Студенти повинні проаналізувати передбачені випадки та порядок накладання таких штрафів. Слід звернути увагу, що рішення щодо накладення штрафів у розмірах понад тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймаються виключно на Антимонопольним комітетом України на його засіданнях.
3. *Господарсько-правова конфіскація (безоплатне вилучення)* товарів, які стали об'єктом неправомірного позначення або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця.
4. *Відшкодування шкоди*. Застосовується в судовому порядку за заявою заінтересованої особи, в інтересах держави – антимонопольні органи, прокуратура. Розмір шкоди визначається за правилами встановленими ЦК України, а в окремих випадках – в подвійному розмірі завданої шкоди.
5. *Адміністративна відповідальність*. Посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, а також громадяни, зареєстровані як підприємці, несуть адміністративну відповідальність згідно КпАП (статті 166-1 Зловживання монопольним становищем на ринку, 166-2 Неправомірні угоди між підприємцями, 166-3 Дискримінація підприємців органами влади і управління, 166-4 Порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень, 164-3 Недобросовісна конкуренція)
6. *Кримінальна відповідальність* згідно КК України (Стаття 228. Примушування до антиконкурентних узгоджених дій, Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару).

Студенти повинні самостійно дослідити порядок розгляду справи про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, його стадії, види рішень, що приймаються антимонопольними органами тощо. Слід звернути увагу, що спеціальний строк позовної

давності по притягненню до відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства становить 5 років з дня вчинення правопорушення.

З метою забезпечення державного контролю за дотриманням антимонопольного законодавства, захисту інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень утворено спеціальний державний орган — АМК України та його територіальні відділення.

Антимонопольний комітет України є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Щодо визначення правового статусу антимонопольних органів, то студенти повинні опрацювати Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р. та «Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України» від 19.02.2002 р. №23-р. На основі вивчення норм цих актів студенти повинні дослідити: систему антимонопольних органів та їх структуру, завдання АМК України та його територіальних відділень, правова природа виконуваних функцій (регулятивна, контрольна, розслідувально-юрисдикційна), права та обов'язки тощо.

Питання для обговорення

1. Поняття, роль та основні принципи економічної конкуренції.
2. Поняття і призначення антимонопольного регулювання.
3. Поняття монопольного становища та зловживання ним.
4. Монополістичні правопорушення та засоби боротьби з ними.
5. Відповідальність за порушення антимонопольного законодавства та порядок її застосування.
6. Система антимонопольних органів та їх компетенція.

Нормативні акти:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 3, 28).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (стаття 13).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р.
5. Закон України від 26.11.1993 р. «Про Антимонопольний комітет України».
6. Закон України від 07.06.1996 р. «Про захист від недобросовісної конкуренції».
7. Закон України від 11.01.2001 року «Про захист економічної конкуренції».
8. Закон України від 20.04.2000 р. «Про природні монополії».
9. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. Схвалена Постановою Верховної Ради України від 21.12. 1993 р..
10. Указ Президента України від 19.11.2001 р. № 1097 «Про Основні напрямки конкурентної політики на 2002-2004 роки».
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 219 «Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання».
12. Правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України: Затверджено розпорядженням АМК України від 29.06.1998 р. № 169 (з наступними змінами).

13. Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України: Затверджено розпорядженням АМК України від 23.02.2001 р. № 32-р. (з наступними змінами).
14. Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції: Затверджено розпорядженням АМК України від 25.12.2001 р. № 182-р.
15. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища на суб'єктів господарювання ринку: Затверджено розпорядженням АМК України від 05.03.2002 р. № 49-р.
16. Роз'яснення Вишого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про обмеження монополізму і недопущенні несумлінної конкуренції в підприємницькій діяльності» від 18 травня 1992 р.

Додаткова література:

1. *Базилевич В.Д. Формирование конкурентной среды в транзитивной экономике: проблемы, тенденции, противоречия // Конкуренция. - 2003. - № 2. - С. 24-28.*
2. *Бара Золтан. Зловживання монопольним становищем на ринку - джерела та засоби захисту // Конкуренція. - 2003. - № 6. - С. 53-57.*
3. *Безух О.В. Співвідношення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції із законодавством, що регулює використання інших об'єктів інтелектуальної власності // Вісник господарського судочинства. - 2001. - № 1. - С. 168-175.*
4. *Безух О.В. Захист від недобросовісної конкуренції як інститут конкурентного права // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 32-36.*
5. *Беляневич Е.А. Механизм правового регулирования отношений, возникающих в сфере экономической конкуренции // Конкуренция. - 2003. - № 3. - С. 28-30.*
6. *Валитов С.С. Конкурентное право Украины: Учебное пособие. - Донецк: Норд-пресс, 2005. - 384 с.*
7. *Володин А.В. Проявления монополизма // Конкуренция. - 2003. - № 3. - С. 37-42.*
8. *Жаров О.П. Енергетична монополія // Конкуренція. - 2003. - № 4. - С. 9-11.*
9. *Журик Ю. Поняття і види недобросовісних дій у конкуренції // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 2. - С. 10-12.*
10. *Журик Ю. Деякі питання правового статусу Антимонопольного комітету України // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 4. - С. 17-20.*
11. *Журик Ю. Порядок розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 7. - С. 14-17.*
12. *Журик Ю.В. Розгляд Антимонопольними органами України справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Монографія. - Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. - 148 с.*
13. *Коваль В.Я. Недобросовісна конкуренція: поняття та ознаки // Вісник господарського судочинства. - 2002. - № 3. - С. 178-185.*
14. *Корчах Н.М. До питання про предмет інституту антимонопольного регулювання // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 1. - Ужгород, 2002. - С. 101-105.*
15. *Костусев О.О. Конкурентна політика в розвинутих країнах і специфіка пострадянської економіки // Конкуренція. - 2003. - № 6. - С. 20-29.*

16. Кузьміна С. Правове регулювання запобігання недобросовісної конкуренції: окремі питання // *Право України*. - 2000. - № 3. - С. 91-93.
17. Кулишенхо В.С. Неправомерное использование деловой репутации в конкуренции в виде незаконного использования товара другого производителя и копирования его внешнего вида // *Підприємництво, господарство і право*. - 2002. - № 5. - С. 31-34.
18. Кулишенхо В.С. Недобросовісна конкуренція: поняття та види // *Актуальні проблеми держави та права*. - Одеса: Одеська національна юридична академія. -2000. - Вип. 7. - С. 54-58.
19. Ландз Д.В. Антимонопольна и конкурентная политика в сети Интернет // *Конкуренция*. - 2003. - № 3. - С. 16-20.
20. Мельник С.Б. Злоупотребление монопольным положением на рынке // *Предпринимательство, хозяйство и право*. - 2000. - № 12. - С. 14-16.
21. Мельник С. Державне регулювання діяльності монополій // *Українське комерційне право*. - 2005 (№ 6).- С. 29-36.
22. Мельниченко О.І. Про практику застосування судами конкурентного законодавства // *Вісник господарського судочинства*. - 2001. - № 1. - С. 38-51.
23. Нікіфоров Г. Підприємництво та правовий захист комерційної таємниці. - К.: Олан, 2001. - 208 с.
24. Першиков Є.В. Антимонопольне законодавство і правові питання недобросовісної конкуренції в Україні // *Вісник господарського судочинства*. - 2001. - № 1.-С. 50-55.
25. Подоляк О А. Правовий статус антимонопольних органів в арбітражному процесі // *Вісник Вищого арбітражного суду України*. - 1998. - № 2. - С. 235-237.
26. Правові аспекти злиття та поглинання в Україні. Практичний посібник // *Александров Д.К., Бартощук А.В., Войцехівська Т.А. та ін.* - К.: Юридическая практика, 2006. - 120 с.
27. Семенова Л.Н. Антимонопольне і конкурентне право: Курс лекцій. - К., 1999. -133 с.
28. Туйск И.И. Основание юридической ответственности за нарушение законодательства о защите экономической конкуренции // *Підприємництво, господарство і право*. -2002. - № 6. - С. 15-17.
29. Туйск И.И. Хозяйственно-правовые санкции за нарушение законодательства о защите экономической конкуренции // *Підприємництво, господарство і право*. -2002. - № 7. - С. 9-12.
30. Чирков В.Г., Соловійов В.П. Питання методології виміру та оцінок антимонопольних заходів // *Конкуренція*. - 2003. - № 4. - С. 15.
31. Шмуклерман М. Поняття концентрації суб'єктів господарювання // *Господарство і право*. - 2004. - № 9. - С. 44-46.
32. Шуміло І.А. Антиконтурентні узгоджені дії // *Підприємництво, господарство і право*. - 2001. - № 1. - С. 15-19.

Тема №17. Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ розуміння правової природи та завдання фінансової діяльності у сфері господарювання, шляхом аналізу основних засад організації та здійснення фінансової політики та фінансової системи України;
- ✦ трактувати систему та структуру банківського права та банківського законодавства, їх місця та ролі в правовій системі України оцінюючи принципи та складові банківської діяльності її безпеки та гарантії здійснення;
- ✦ аналізувати основні ознаки та зміст організації діяльності Національного Банку України та комерційних банків, розкривати особливості їх правового статусу;
- ✦ пояснювати механізм та оцінити понятійний зміст сутності банківських операцій через характеристику принципів та правових основ їх здійснення;
- ✦ робити поточну правову оцінку порядку проведення розрахункових операцій за безготівковими розрахунками, їх форми;
- ✦ робити правовий аналіз страхуванню та аудиту, як різновидах фінансової діяльності, демонструвати вміння орієнтуватись в правовій природі договору страхування, його характерних та в механізмах здійснення аудиторської діяльності.

Методичні вказівки

Фінансова діяльність у сфері господарювання – це діяльність, пов’язана із обігом коштів. А тому, студенти повинні знати, що вона може здійснюватись суб’єктами господарювання на професійних засадах, або як індивідуальна фінансова діяльність.

Метою першої є задоволення відповідних (фінансових) потреб інших осіб і здійснюють її відповідні фінансові установи. Така діяльність включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.

Індивідуальна фінансова діяльність має на меті забезпечити платоспроможність суб’єктів господарських правовідносин, у тому числі проведення розрахунків, пов’язаних з їх діяльністю, одержання прибутку (доходу) тощо.

Студенти повинні знати, що професійна фінансова діяльність підпорядковується спеціальному правовому режиму, основні засади якого визначаються главою 35 ГК України та спеціальним Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 17.07.2001 р., які повинні бути досліджені студентами при вивченні цієї теми.

Студенти повинні засвоїти наступні положення:

Ринок фінансових послуг – це сфера діяльності його учасників з метою надання та споживання певних фінансових послуг (банківських, страхових, інвестиційних, операцій х цінними паперами та інших), що забезпечують обіг фінансових активів.

Фінансовими послугами є операції з фінансовими активами, що здійснюються фінансовими установами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного державного реєстру фінансових установ (банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, пенсійні фонди та інші, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг).

Спеціальне державне регулювання ринків фінансових послуг в Україні здійснюється спеціально уповноваженими органами, в тому числі:

- щодо ринку банківських послуг – Національним банком України;
- щодо ринків цінних паперів – Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- щодо інших ринків фінансових послуг – Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг (діє відповідно до Положення про цю комісію, затв. Указом Президента від 04.04.2003 р.);
- з питань фінансового моніторингу – Державним комітетом фінансового моніторингу України, який діє відповідно до Положення, затв. Указом Президента від 24.12.2004 р.

Правове регулювання банківської діяльності в Україні та визначення специфіки правового статусу суб'єктів цієї діяльності здійснюється за допомогою системи нормативно-правових актів, зокрема ГК України (статті 334-351), ЦК України (глави 71,72, 73,74), Закони України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р., «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. та інші.

Аналізуючи відповідні положення вказаних нормативно-правових актів студенти повинні дати розгорнуту правову характеристику комерційним банкам як суб'єктам банківської діяльності за такими ознаками як:

- предмет діяльності;
- система та їх види;
- організаційно-правова форма;
- ліцензування діяльності;
- реєстрація в спеціальному порядку;
- спеціальні вимоги до засновників та учасників;
- створення банку з іноземним капіталом;
- спеціальні вимоги до статуту;
- вимоги до капіталу банку;
- додержання нормативів встановлених НБУ;
- спеціальні вимоги щодо складу та компетенції органів банку;
- види банківських операцій;
- служба внутрішнього аудиту банку;
- право створювати банківські об'єднання, філії та представництва.

Важливою складовою вивчення банківської діяльності є вивчення студентами особливостей її державного регулювання, яке здійснюється Національним банком України. Слід дослідити форми діяльності Національного банку України на основі вивчення положень Закону України «Про Національний банк України»:

- 1) *адміністративне регулювання* (реєстрація банків і ліцензування їх діяльності, встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків, застосування санкцій адміністративного чи фінансово характеру, нагляд за діяльністю банків, надання рекомендацій щодо діяльності банків);
- 2) *індикативне регулювання* (встановлення обов'язкових економічних нормативів, визначення норм обов'язкових резервів для банків, встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків, визначення процентної політики, рефінансування

банків, кореспондентські відносини, управління золотовалютними резервами, валютні інтервенції).

Фінансове посередництво здійснюється банками у формі банківських операцій. Основними видами банківських операцій є депозитні, розрахункові, кредитні, факторингові та лізингові операції. Банківські операції провадяться в порядку, встановленому Національним банком України.

Студенти повинні дослідити, зокрема, правову природу розрахункових операцій, а також порядок проведення розрахункових операцій за безготівковими розрахунками використовуючи положення норм Інструкції «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р.

Розрахункові операції банків спрямовані на забезпечення взаємних розрахунків між учасниками господарських відносин, а також інших розрахунків у фінансовій сфері.

Для здійснення розрахунків суб'єкти господарювання зберігають грошові кошти в установах банків на відповідних рахунках (за договором банківського рахунку - поточні рахунки, за договором банківського вкладу - вкладні (депозитні) рахунки).

Безготівкові розрахунки можуть здійснюватися у формі:

- платіжних доручень;
- платіжних вимог;
- вимог-доручень;
- векселів;
- чеків;
- банківських платіжних карток;
- дебетових і кредитових платіжних інструментів, що застосовуються у міжнародній банківській практиці.

Вказані форми розрахунків повинні бути досліджені студентами на предмет вивчення особливостей їх застосування та оформлення.

При безготівкових розрахунках усі платежі провадяться через установи банків шляхом перерахування належних сум з рахунку платника на рахунок одержувача або шляхом заліку взаємних зобов'язань і грошових претензій. Платежі здійснюються у межах наявних коштів на рахунку платника. У разі потреби банк може надати платникові кредит для здійснення розрахунків.

Установи банків забезпечують розрахунки відповідно до законодавства та вимог клієнта, на умовах договору на розрахункове обслуговування. Договір повинен містити реквізити сторін, умови відкриття і закриття рахунків, види послуг, що надаються банком, обов'язки сторін та відповідальність за їх невиконання, а також умови припинення договору.

Юридичні особи та громадяни-підприємці відкривають рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів банківських операцій у будь-яких банках України за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, встановленому Національним банком України.

Відповідно до Інструкції, затвердженої Постановою Національного банку України від 12.11.2003 р. N 492 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валютах», банки відкривають рахунки суб'єктам господарювання, нерезидентам-інвесторам, іноземним представництвам і фізичним особам у будь-яких банках України відповідно до їх власного вибору, крім випадків, коли банк не має можливості прийняти на

банківське обслуговування або якщо така відмова допускається законом або банківськими правилами.

Отже, студенти повинні ознайомитись з даною інструкцією та знати порядок відкриття рахунків в установах банків, форми розрахунків та порядок їх здійснення.

Страховання як різновид фінансової діяльності - це діяльність спеціально уповноважених державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), пов'язана з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страховання подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів.

Залежно від підстав надання страхових послуг розрізняють *добровільне* (здійснюється на основі договору між страхувальником та страховиком) та *обов'язкове страхування* (здійснюється на основі закону).

Основними учасниками правовідносин у сфері страхування є *страховики* (суб'єкти страхової діяльності), *страхувальники* (особи, яким надаються страхові послуги) та *спеціально уповноважений орган у сфері страхування* (Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг). Дослідження правового статусу вказаних суб'єктів повинно стати основою при вивченні цього питання.

Правове регулювання страхової діяльності в Україні та визначення специфіки правового статусу суб'єктів цієї діяльності здійснюється за допомогою системи нормативно-правових актів, зокрема ГК України (статті 252, 353, 355), ЦК України (глави 67), Закон України «Про страхування» від 07.02.1996 р., акти Уряду та інші відомчі нормативно-правові акти.

Важливою складовою вивчення теми є дослідження правової природи *договору страхування*. Студенти повинні знати характерні риси цього договору:

- сторони (страховик, страхувальник);
- форма договору;
- порядок укладання;
- особливості набуття чинності;
- предмет договору;
- зміст договору (істотні умови, обов'язки сторін).

Значну роль у сфері господарювання відіграє *аудиторська діяльність*, яка відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність» (в редакції від 14.09.2006 р.) є підприємницькою діяльністю, включає в себе організаційне та методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надання інших аудиторських послуг.

Аудит - це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності законодавству та встановленим нормативам.

Отже, аудит здійснюється незалежними особами (аудиторами), аудиторськими організаціями, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення. Студентам слід проаналізувати особливості їх правового статусу.

Студенти повинні дослідити характерні ознаки аудиторської діяльності:

- спеціальне правове регулювання;
- суб'єкти аудиторської діяльності, їх права та обов'язки;

- порядок надання аудиторських послуг;
- спеціальні вимоги щодо надання аудиторських послуг;
- державне регулювання аудиторської діяльності.

Особливості державного фінансового аудиту, який є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю тощо.

Державний фінансовий аудит здійснюється Рахунковою палатою та органами державної контрольно-ревізійної служби відповідно до законів.

Питання для обговорення

1. Поняття та види фінансової діяльності.
2. Правове регулювання банківської діяльності в Україні:
 - 2.1. Банківська система України.
 - 2.2. Порядок створення банків.
 - 2.3. Правова основа діяльності Національного банку України.
3. Правове регулювання кредитно-розрахункових відносин:
 - 3.1. Порядок відкриття рахунків в банках.
 - 3.2. Кредитний договір та його види.
4. Страхування в сфері господарювання.
5. Аудиторська діяльність.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 35).
2. Закон України від 12.07.2001 р. «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».
3. Закон України від 22.04.1993 р. «Про аудиторську діяльність» (в редакції Закону від 14.09.2006 р. № 140-У).
4. Закон України від 07.03.1996 р. «Про страхування» (в редакції Закону від 04.10.2001 р.).
5. Закон України від 16.07.1999 р. «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».
6. Закон України від 07.12.2000 р. «Про банки і банківську діяльність».
7. Закон України від 20.05.1999 р. «Про Національний банк України»
8. Закон України від 28.11.2002 р. «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом».
9. Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю».
10. Указ Президента України від 11.12.2002 р. «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України».
11. Положення про Державний комітет фінансового моніторингу України, затв. Указом Президента України від 24 грудня 2004 року № 1527/2004.
12. Постанова КМУ від 20.06.2006 р. № 844 «Про затвердження Стратегії співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2006-2008 роки».
13. Постанова КМУ від 28.02.2000 р. № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності».

14. Постанова КМУ від 04.02.2004 р. № 124 «Про затвердження Порядку та вимог щодо здійснення перестраховування у страховика (перестраховика) нерезидента».
15. Постанова Правління НБУ від 11.04.2000 р. № 135 «Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності».
16. Положення про валютний контроль: затв. постановою Правління НБУ від 08.02.2000 р. № 49 (з наступними змінами та доповненнями).
17. Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень: затв. постановою Правління НБУ від 31.08.2001 р. № 375.
18. Положення про порядок створення і державної реєстрації банківських об'єднань: затв. постановою Правління НБУ від 31.08.2001 р. № 377.
19. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: затв. постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492.
20. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: затв. постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22.
21. Постанова Правління НБУ від 02.02.2007 р. № 31 «Про затвердження Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними».
22. Розпорядження ДКРРФП від 28.08.2003 р. № 40 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності».
23. Розпорядження ДКРРФП від 05.12.2003 р. № 155 «Про Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків) України».
24. Розпорядження ДКРРФП від 19.02.2004 р. № 86 «Про затвердження Порядку ведення реєстру аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ».
25. Положення про Державний реєстр фінансових установ, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 23.08.2003 р. №41.

Додаткова література:

1. Алісов Є.О. *Гроші і грошовий обіг: теоретичні засади та стан правового регулювання в Україні: Монографія.* - Харків: Косилон, 2004. - 326 с.
2. Безклубий І. А. *Банківські правочини: цивільно-правові проблеми.* - К.: Київський університет, 2005. - 378 с.
3. Близнюк О.С. *Правова природа договору банківського рахунку // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права.* - 2002. - № 2. - С. 176-178.
4. Давидов Г.М. *Аудит: Навчальний посібник.* - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Знання, КОО, 2001.-374 с.
5. Джуль В.В. *Принцип номіналізму у грошових зобов'язаннях. Валютне застереження // Вісник господарського судочинства.* - 2002. - № 2. - С. 183-186.
6. Монтано Д. *Биржи и банки XXI столетия: новая волна. Перевод с англ.* - К.: Амадей, 2002.
7. Орлюк О.П. *Правові аспекти кредитної діяльності банків // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Юридичні науки. Випуски 45-48.* -2002. - № 45. - С. 30-34.
8. Орлюк О.П. *Проблеми законодавчого забезпечення банківського кредитування // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Юридичні науки. Випуски 45-48.* - 2002. - № 46. - С. 108-111.

9. Орлюк О.П. Банківська система: поняття, структура, функції // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. Випуски 45-48. - 2002. - № 47. - С. 172-176.
10. Пацурия Н.Б. Страхове право України: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 176 с.
11. Пацурия Н.Б. Страхіві організації (компанії) як суб'єкти господарського права // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 1. - С. 12-18.
12. Подцерковний О.П., Рябко Л.Г. Правова природа договору банківського рахунку // Право України. - 1999. - № 7. - С. 46-49.
13. Подцерковний О.П. Грошові зобов'язання господарського характеру: Монографія. - К.: Юстиніан, 2006. - 424 с.
14. Програма розвитку страхового ринку в Україні на 2001-2004 роки // Страхова справа. - 2001. - № 1. - С. 48-55.
15. Саніахметова Н.О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама. - К.: А.С.К., 2001.-704 с.
16. Фінансове право: Підручник / Відп. ред. Л.К. Воронова. - Х.: Консум, 1999. -496 с.

Тема №18. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ пояснити основні ознаки та завдання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання як особливої господарської діяльності шляхом аналізу основних засад організації та здійснення ЗЕД політики;
- ✦ аналізувати загальні та спеціальні права учасників зовнішньоекономічної діяльності, демонструвати навички аналізувати правові ситуації, можливості участі у них;
- ✦ трактувати систему та форми обмежувального та заборонного типу по регулюванню у сфері ЗЕД, їх місця та значення, оцінюючи механізм їх застосування та складові використання;
- ✦ пояснити механізм та оцінити понятійний зміст сутності зовнішньоекономічного договору (контракту) через характеристику його змісту, спеціальних вимог щодо форми, особливостей спеціального правового регулювання;
- ✦ розкрити механізм та практику застосування в Україні правового режиму іноземного інвестування, види, об'єкти та суб'єкти, форми здійснення іноземних інвестицій.

Методичні вказівки

Пристаюючи до вивчення цієї теми, студенти повинні знати, що загальні умови та порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності (далі ЗЕД) суб'єктами господарювання визначаються ГК України (розділ VII), Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. та іншими нормативно-правовими актами, рекомендованими до теми.

Ст. 377 ГК України визначає зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання як господарську діяльність, яка в процесі її здійснення потребує

перетинання митного кордону України майном, зазначеним у ч.1 статті 139 (майном у ГК України визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів), та/або робочою силою.

Деяке інше визначення дає Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначає *зовнішньоекономічну діяльність* як діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудовану на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Аналізуючи відповідні положення нормативно-правових актів студенти повинні виокремити характерні риси ЗЕД та дати їм відповідну правову характеристику:

- належність ЗЕД до господарської діяльності;
- обов'язкова наявність такої складової господарської діяльності, як перетин митного кордону України робочою силою та/або майном;
- особливий суб'єктивний склад;
- спеціальний режим господарської діяльності.

Усі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на здійснення будь-яких видів зовнішньоекономічної діяльності і зовнішньоекономічних операцій, якщо інше не встановлено законом.

Відкритий перелік видів зовнішньоекономічної діяльності та перелік зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються на території України, міститься в ст.4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Вказані види ЗЕД та їх правові режими повинні бути ґрунтовно досліджені студентами.

Принципи, якими повинні керуватися українські та іноземні суб'єкти господарської діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності також повинні бути досліджені студентами. До основних належать:

- суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- свободи зовнішньоекономічного підприємництва;
- юридичної рівності і недискримінації;
- принцип верховенства закону;
- принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ст.378 ГК України) є:

1) господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

У зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь також зовнішньоекономічні організації, що мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Студенти повинні проаналізувати та порівняти коло суб'єктів ЗЕД наведених вище, та тих, що містяться в ст.3 спеціального Закону України «Про зовнішньоекономічну

діяльність» та дослідити, чому ГК України виключив зі складу суб'єктів ЗЕД господарські організації, створені за законодавством України без статусу юридичної особи (наприклад, промислово-фінансові групи, пайові інвестиційні фонди, філії та інші відокремлені підрозділи господарських організацій, іноземні господарські організації тощо).

Студенти повинні дослідити також загальні та спеціальні права та обов'язки суб'єктів ЗЕД.

Держава гарантує однаковий захист усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Безпосереднє здійснення суб'єктами господарювання зовнішньоекономічної діяльності регулюється державою в особі її органів (ВР України, КМ України, НБУ, Мінекономіки України, ДМС України, АМК України, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, органи місцевого управління ЗЕД), недержавних органів управління економікою (товарних, фондових, валютних бірж, торговельних палат, асоціацій, спілок та інших організацій координаційного типу), самих суб'єктів ЗЕД на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Студенти повинні знати, що регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється з метою забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України, стимулювання прогресивних структурних змін в економіці та створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки нашої держави в систему світового поділу праці та наближення її до ринкових структур розвинених країн світу.

Отже, формами обмежувального та заборонного типу регулювання у сфері ЗЕД є:

- *Ліцензування зовнішньоекономічних операцій* – комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктами ЗЕД експорту (імпорту) товарів. Студенти повинні проаналізувати способи та порядок ліцензування експортно-імпортних операцій та їх види.
- *Квотування* (встановлення кількісних або інших обмежень) товарів, що підлягають експорту/імпорту. Студенти повинні проаналізувати порядок квотування зазначених операцій, знати види квот (контингентів), шляхи квотування.
- *Дотримання вимог митного регулювання* (відповідно до вимог Митного кодексу України та Закону України «Про Митний тариф України»).
- *Дотримання вимог валютного законодавства* (відповідно до вимог Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»).
- *Застосування спеціальних санкцій* за порушення законодавства про ЗЕД: накладання штрафів, індивідуальний режим ліцензування, тимчасового зупинення ЗЕД (ст.37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).
- *Дотримання спеціального порядку* встановлення та використання технічних, фармакологічних, санітарних, фіто санітарних, ветеринарних та екологічних стандартів і вимог (ст.18 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).
- *Використання спеціальних імпортних процедур* до яких належать: застосування процедури міжнародних торгів, режим попередніх депозитів, що вносяться у банки та інші (ст.19 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).
- *Обов'язковість обліку та звітності зовнішньоекономічних операцій* (ст.22 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

- Застосування дискримінаційних заходів (як виняток) до іноземних суб'єктів ЗЕД у випадках та порядку визначеному ст. 389 ГК України та ст.29 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».
- Дотримання встановлених вимог щодо захисту економічної конкуренції, національної економіки та національної безпеки (статті 20, 30, 31 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»).

Кожна із вказаних форм по регулюванню ЗЕД повинна бути досліджена студентами та визначена їх правова природа застосування.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — це матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Студенти повинні дослідити та здійснити порівняльний аналіз ознак ЗЕД договору за такими критеріями:

- особливий суб'єктний склад;
- особливості змісту договору;
- спеціальні вимоги щодо права, яке застосовується;
- спеціальні вимоги щодо форми договору;
- обов'язковість державної реєстрації;
- особливості порядку розгляду договірних спорів (арбітражне застереження).

Враховуючи положення ст.4 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» студенти повинні дослідити види зовнішньоекономічних договорів залежно від предмету договору, особливостей їх спеціального правового регулювання тощо.

Окремим питанням до вивчення повинно стати дослідження правового режиму іноземного інвестування в Україні, якому присвячена глава 38 ГК України.

Проте, студенти повинні знати, що режим іноземного інвестування в Україні забезпечується спеціальним правовим регулюванням, зокрема: Законами України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р., «Про захист іноземних інвестицій» від 10.09.1991 р., «Про операції з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах» від 15.09.1995 р., «Про правовий статус іноземців» від 04.02.1994 р., Митним кодексом України від 20.12.2001 р. та іншими нормативно-правовими актами.

Іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку.

Студенти повинні знати:

- види іноземних інвестицій (п.2 ст.1 Закону України «Про режим іноземного інвестування»);
- об'єкти та суб'єкти іноземних інвестицій;
- форми здійснення іноземних інвестицій – корпоративна та договірна (ст.3 Закону України «Про режим іноземного інвестування»);
- оцінка іноземних інвестицій;
- особливості державної реєстрації іноземних інвестицій (ст.395 ГКУ, ст.13 Закону України «Про режим іноземного інвестування»);
- правовий режим іноземних інвестицій (національний, спеціальний, режим найбільшого сприяння).

Слід знати, що на території України щодо іноземних інвестицій встановлюється *національний режим інвестиційної діяльності*, за винятками, передбаченими ГК України, іншими законами і чинними міжнародними договорами.

Важливою складовою вивчення цього питання є дослідження гарантій діяльності іноземних інвесторів в Україні (ст.396 ГК України, ст.8-12 Закону України «Про режим іноземного інвестування»):

- гарантії у разі зміни законодавства;
- гарантії щодо примусових вилучень;
- гарантії щодо незаконних дій державних органів та їх посадових осіб;
- гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій;

Законодавством може бути обмежено або заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях народного господарства або в межах окремих територій України виходячи з інтересів національної безпеки України.

Питання для обговорення

1. Поняття та види зовнішньоекономічної діяльності.
2. Принципи зовнішньоекономічної діяльності.
3. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.
4. Правовий режим зовнішньоекономічної діяльності.
5. Зовнішньоекономічний договір: поняття і види, зміст, форма, порядок укладання, зміни та розірвання.
6. Правовий режим іноземного інвестування.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України (Розділ VII).
2. Закон України від 16.04.1991 р. «Про зовнішньоекономічну діяльність».
3. Закон України від 18.09.1991 р. «Про інвестиційну діяльність».
4. Закон України від 19.03.1996 р. «Про режим іноземного інвестування».
5. Закон України від 15.09.1995 р. «Про операції з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах» (в редакції Закону від 04.10.2001 р.).
6. Закон України від 02.12.1997 р. «Про торгово-промислові палати в Україні».
7. Закон України від 22.12.1998 р. «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну».
8. Закон України від 22.12.1998 р. «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту».
9. Закон України від 22.12.1998 р. «Про захист національного виробника від субсидованого імпорту».
10. Закон України від 23.12.1998 р. «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності».
11. Закон України від 16.03.2000 р. «Про ратифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами».
12. Указ Президента України від 04.04.1994 р. № 567 «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів».

13. Указ Президента України від 07.07.2003 р. «Про додаткові заходи щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України».
14. Указ Президента України від 10.04.2006 р. «Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності».
15. Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій: затв. постановою КМУ від 07.08.1996 р. № 928.
16. Постанова КМУ від 30.01.1997 р. № 112 «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора».
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.1999 р. № 756 «Про деякі питання регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності» (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 р. № 1493).
18. Перелік товарів (робіт, послуг), експорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється; Перелік товарів (робіт, послуг), імпорт яких за бартерними (товарообмінними) операціями забороняється; Перелік високоліквідних товарів, у разі експорту яких за бартерним договором термін ввезення на митну територію України імпортованих товарів не повинен перевищувати 60 календарних днів з дати оформлення вивізної вантажної митної декларації: затв. постановою КМУ від 29.04.1999 р. № 756.
19. Постанова КМУ від 20.12.2001 р. № 1801 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки».
20. Постанова КМУ від 15.02.2002 р. № 155 «Про затвердження Порядку реєстрації зовнішньоекономічних контрактів (договорів) на здійснення експортних операцій з металобрухтом».
21. Постанова КМУ від 12.12.2002 р. № 1863 «Про затвердження Порядку ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності».
22. Положення про порядок іноземного інвестування в Україну: затв. постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 280.
23. Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): затв. наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.2001 р. № 201.
24. Наказ Міністерства економіки України від 16.03.2006 р. № 98 «Про порядок обліку (реєстрації) зовнішньоекономічних контрактів, предметом яких є операції з давальницькою сировиною українського замовника, коли контрактом передбачена реалізація готової продукції в країні виконавця або вивезення її до іншої країни».
25. Конвенція Організації об'єднаних націй (ООН) від 21.04.1961 р. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж

Додаткова література:

1. *Беляева А.П. Свобода укладення зовнішньоекономічного контракту за законодавством України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2002. - № 2. - С. 184-186.*
2. *Бентлі Ф., Оніщук О.В., Осика С.Г., Покрещук О.О., Стенбрук К. Демпінг у сучасній міжнародній торгівлі (міжнародно-правові та економічні питання): Навч. посіб. / Українська академія зовнішньої торгівлі. - К.: УАЗТ, 1999.*
3. *Бринцев О. До питання про право іноземного інвестора на гарантії від змін законодавства // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 8. - С. 19-22.*

4. Бутузов В.М., Марущак А.І. *Правові основи інвестиційної діяльності*. - К: КИТ, 2005. - 190 с.
5. Вінник ОМ. *Інвестиційне право: Курс лекцій. Навчальний посібник*. - К.: Атіка, 2000. - 260 с.
6. Виноградова А. *Проблеми реалізації гарантій для іноземних інвесторів в случае изменения законодательства Украины // Підприємництво, господарство і право*. - 2001. - № 2. - С. 14-16.
7. Винокурова Л.Ф. *Внеэкономические контракты: заключение, исполнение и арбитраж. Актуальные вопросы определения применимого права // Практика международного коммерческого арбитража*. - 2006. - № 2. - С. 2-20.
8. Громова Н. *Внешнеторговый контракт. Учебное пособие*. - М.: Юристъ, 2000. -141с.
9. Грошових Ю. *Зовнішньоекономічний документообіг як об'єкт тіньових відносин та засіб організації державного і корпоративного контролю за експортно-імпортними угодами // Право України*. - 2004. - № 4. - С. 73-77.
10. Касир Л.С. *Организация офшорного бизнеса*. - М.: Финансы и статистика, 2002. - 144 с.
11. Кибенко Р. *Інвестиційна діяльність: визначення, суб'єкти, класифікація та співвідношення з підприємницькою діяльністю // Вісник Університету внутрішніх справ*. - 1999. - № 6. - С. 217-221.
12. Козик В.В., Папкова ЛЛ., Карп'як Я.С. *Зовнішньоекономічні комерційні операції та контракти*. - Львів: Оксарт, 1998.
13. Коссак В.М. *Правові засади іноземного інвестування в Україні*. - Львів: Центр Європи, 1999.
14. Коссак В.М. *Удосконалення правового статусу іноземного інвестора як умова попередження економічних правопорушень // Суб'єкти хозяйствования и экономическая преступность: вопросы предупреждения: Сб. материалов «Круглого стола» (Донецк, 1 ноября 2001 г.)*. - Донецк: ИЗПИ НАН Украины, ООО «Юго-восток, Лтд», 2002. - С. 11-14.
15. Кочергіна О.М. *Головні недоліки Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» // Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні: Матеріали регіональної міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів*. - Івано-Франківськ, 2003. - С. 141-144.
16. Малиновська В. *Захисне застереження як особлива умова зовнішньоекономічного контракту // Підприємництво, господарство і право*. - 2001. - № 3. - С. 7-9.
17. Малиновська В. *Проблеми використання форс-мажорного застереження у зовнішньоекономічному контракті // Підприємництво, господарство і право*. - 2001. - № 5. -С. 41-44.
18. Мілаш В.С. *Захисні застереження в зовнішньоекономічному договорі: Монографія*. - Полтава, 2004. - 180 с.
19. Пащенко Е.Г. *Порядок заключения внешнеэкономических контрактов // Международный коммерческий арбитраж в Украине: законодательство и практика / Под общ. ред. И.Г.Побирченко*. - Научно-практическое издание. - К.: Ин Юре, 2000. - С. 18-22.
20. Поєдинок В.В. *Гарантії для інвесторів у разі примусових вилучень інвестицій // Вісник господарського судочинства*. - 2004. - № 2. - С. 236-244.
21. Поєдинок В.В. *Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник*. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 288 с.

22. *Правове регулювання іноземних інвестицій / За ред. В.М.Коссака. - К.: Українська правнича фундація, 1999. - 176 с.*
23. *Семерак О.С. Правове регулювання та захист іноземних інвестицій (за законодавством України, Угорщини, Польщі та Словаччини). - Ужгород, 2000. -164 с.*
24. *Уманців Ю., Швед Ю. Офшорне підприємництво у сучасній економіці: Монографія. - К.: Атака, 2004. - 144 с.*
25. *Чернов Є.В. Особливості розгляду справ, пов'язаних із застосуванням законодавства про зовнішньоекономічну діяльність за участю податкових та митних органів // ВВАС України. - 1999. - № 4. - С. 166-171.*

Тема №19. Спеціальні режими господарювання

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ *аналізувати зміст та права учасників відносин у сфері спеціального режиму господарювання, демонструвати навички аналізувати правові ситуації з точки зору повноважень суб'єкта, можливості участі у них;*
- ✦ *знати правову природу спеціальних (вільних) економічних зон та їх юридичне закріплення, аналізувати особливості правового статусу суб'єкта спеціальних (вільних) економічних зон, узагальнювати його характерні риси;*
- ✦ *практичне закріплення уявлень про систему та види спеціальних та інших режимів господарювання, їх характерні риси, порядок та особливості їх господарської діяльності;*
- ✦ *давати правову оцінку спеціальним режимам господарювання шляхом характеристики юридичної природи гарантій прав суб'єктів підприємницької діяльності та їх ролі у формуванні конкурентної економіки України.*

Методичні вказівки

Господарське законодавство встановлює спеціальні режими господарювання, які інтегрують в собі організаційні, економічні та правові заходи розвитку певних територій, об'єктів, галузей народного господарства. В спеціальному розділі (Розділ VIII ГК України) до таких режимів віднесені:

- спеціальні (вільні) економічні зони (Глава 39);
- концесійну діяльність (Глава 40);
- виключна (морська) економічна зона (ст.411);
- господарська діяльність на державному кордоні України (ст.412);
- санітарно-захисні та інші охоронні зони, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються (ст.413);
- спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства (ст.414);
- господарська діяльність на території пріоритетного розвитку (ст.415);
- господарська діяльність в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації (ст.416);

- господарська діяльність в умовах воєнного стану (ст.417).

Серед спеціальних режимів господарювання особливе місце посідають спеціальні (вільні) економічні зони - С(В)ЕЗ. Студенти, при вивченні цього питання, повинні звернути увагу на те, що система нормативно-правових актів, які упорядковують господарську діяльність в С(В)ЕЗ, складаються із *загальної частини* (містять загальні положення про С(В)ЕЗ – ГК України, МК України, Закон України «Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р., постанови КМ України «Про Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності» від 28.02.2001 р., «Деякі питання ввезення (пересилання) товарів у спеціальні (вільні) економічні зони та вивезення товарів за їх межі» від 30.11.2005 р. та інші) та *спеціальної частини*, до якої входять акти законодавства про конкретні С(В)ЕЗ (їх сьогодні 15 - див. рекомендовані нормативні акти до теми).

Відповідно до ч.1 ст. 401 ГК України *С(В)ЕЗ* – це частина території України, на якій встановлено спеціальний правовий режим господарської діяльності, особливий порядок застосування та дії законодавства України, включаючи можливість запровадження пільг митного, податкового, валютно-фінансового характеру та інші умови підприємництва вітчизняних та іноземних інвесторів.

Студенти повинні дослідити характерні ознаки С(В)ЕЗ:

- строковість;
- територіальна чинність;
- юридична підстава запровадження – виключно спеціальний закон про конкретну С(В)ЕЗ;
- мета створення – досягнення економічних, соціальних та науково-технічних завдань;
- спеціальний суб'єктний склад – обов'язковими учасниками С(В)ЕЗ є органи управління та суб'єкти господарювання, які набувають цього статусу в спеціальному порядку і за умови дотримання спеціальних умов;
- спеціальний режим господарської діяльності – який може включати пільги митного, податкового, валютно-фінансового характеру та інші умови підприємництва;
- особливості здійснення управління С(В)ЕЗ - із застосуванням спеціально створених органів.

Отже, аналізуючи відповідні акти законодавства студенти повинні вияснити, які цілі переслідує держава використовуючи інститут С(В)ЕЗ, особливості їх створення, функціонування та ліквідації, специфіку управління та режиму господарювання тощо. Важливу увагу студенти повинні приділити питанням класифікації С(В)ЕЗ, оскільки це питання є предметом дискусій багатьох науковців, таких як В.М. Коссак, О.С. Семерак, Л.В. Крупа та інших.

Концесія - це надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі вітчизняним або іноземним суб'єктам господарювання (концесіонерам) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єктом концесії за умови взяття концесіонером на себе відповідних зобов'язань, майнової відповідальності і підприємницького ризику.

Необхідно дослідити правове регулювання концесійної діяльності, зокрема Закони України «Про концесії» від 16.07.1999 р., «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» від 14.12.1999 р., постанови КМ України «Про реєстр концесійних договорів» від 18.01.2000 р., «Про затвердження Типового концесійного договору» від 12.04.2000 р. та інші.

Студенти повинні знати засади, на яких базується концесійна діяльність в Україні та проаналізувати її характерні ознаки:

- здійснюється як правило на базі державної та комунальної власності;
- її змістом є підприємницька діяльність і у тих сферах, які визначені законодавством;
- договірні засади здійснення (на підставі та в порядку визначеному концесійним договором);
- конкурентні засади визначення претендента на укладення концесійного договору;
- реєстрація концесійних договорів;
- особливе коло прав та обов'язків сторін концесійних зобов'язань;
- випадки припинення концесійної діяльності;
- державні гарантії захисту прав та законних інтересів концесіонерів тощо.

Студенти також повинні проаналізувати поняття та характерні риси інших спеціальних режимів, особливості їх правового режиму господарювання, засад створення, функціонування та ліквідації, специфіку управління, систему спеціального законодавства тощо.

Питання для обговорення

1. Спеціальні режими господарювання, як інтеграція організаційних, економічних та правових заходів розвитку певних територій, об'єктів, галузей народного господарства.
2. Правовий режим спеціальних (вільних) економічних зон:
 - 2.1. Поняття та види спеціальних (вільних) економічних зон.
 - 2.2. Система нормативно-правових актів про спеціальні (вільні) економічні зони.
 - 2.3. Порядок створення та ліквідації спеціальних (вільних) економічних зон.
 - 2.4. Управління спеціальними (вільними) економічними зонами.
 - 2.5. Особливості правового регулювання господарювання в спеціальних (вільних) економічних зонах.
3. Правовий режим концесійної діяльності.
4. Інші види спеціальних режимів господарювання.

Нормативні акти:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. (Глава 39-41).
2. Закон України від 13.10.1992 р. «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон».
3. Закон України від 06.04.2000 р. «Про правовий режим воєнного стану».
4. Закон України від 16.03.2000 р. «Про правовий режим надзвичайного стану».
5. Закон України від 13.07.2000 р. «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».
6. Закон України від 16.07.1999 р. «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків».
7. Закон України від 7 вересня 1999 р. «Про концесії».

8. Закон України від 14.12.1999 р. «Про концесії на будівництво автомобільних доріг».
9. Закон України від 16.05.1995 р. «Про виключну (морську) економічну зону України».
10. Закон України від 4 листопада 1991 р. «Про Державний кордон України».
11. Закон України від 25.06.1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища».
12. Закон України від 21.09.1991 р. «Про господарську діяльність у Збройних силах України».
13. Закон України від 15.01.1999 р. «Про спеціальну економічну зону «Яворів».
14. Закон України від 18.03.1999 р. «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортотополіс-Трускавець».
15. Закон України від 03.06.1999 р. «Про спеціальну економічну зону «Славутич».
16. Закон України від 15.07.1999 р. «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку в Луганській області».
17. Закон України від 23.03.2000 р. «Про спеціальну (вільну) економічну зону «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту».
18. Закон України від 23.03.2000 р. «Про спеціальну економічну зону «Рені».
19. Закон України від 13.07.2000 р. «Про спеціальну економічну зону «Миколаїв».
20. Закон України від 21.12.2000 р. «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку і спеціальну економічну зону «Порт Крим в Автономній Республіці Крим».
21. Закон України від 22.03.2001 р. «Про спеціальну економічну зону «Закарпаття».
22. Закон України від 05.04.2001 р. «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території пріоритетного розвитку у Волинській області».
23. Закон України від 22.12.2006 р. «Про науковий парк «Київська політехніка».
24. Указ Президента України від 22.06.1999 р. «Про спеціальну економічну зону «Інтерпорт Ковель».
25. Постанова КМУ від 27.07.1998 р. № 1147 «Про прикордонний режим».
26. Постанова КМУ від 05.07.1999 р. № 1199 «Про затвердження Типового договору (контракту) на реалізацію інвестиційного проекту на території пріоритетного розвитку, в спеціальній (вільній) економічній зоні».
27. Постанова КМУ від 24.09.1999 р. № 1756 «Про заходи щодо створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності».
28. Постанова КМУ від 28.02.2001 р. № 184 «Про Порядок проведення аналізу результатів функціонування спеціальних (вільних) економічних зон і територій із спеціальним режимом інвестиційної діяльності».
29. Постанова КМУ від 11.12.1999 р. № 2293 «Про затвердження Переліку об'єктів права державної власності, які можуть надаватися у концесію».
30. Постанова КМУ від 18.01.2000. № 72 «Про реєстр концесійних договорів».
31. Постанова КМУ від 12.04.2000 р. № 643 «Про затвердження Типового концесійного договору».
32. Постанова КМУ від 12.04.2000 р. № 642 «Про затвердження Положення про проведення концесійного конкурсу та укладення концесійних договорів на об'єкти права державної та комунальної власності, що надаються у концесію».
33. Наказ Міністерства економіки України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства фінансів України від 20.09.1999 р. № 114/600/496/221 «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу та функціонування

спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку та дотримання умов спеціальних режимів їх діяльності».

- 34.** Наказ Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України від 14.03.2000 р. № 28/51 «Про затвердження Положення про критерії визначення пріоритетних видів економічної діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності і порядок їх застосування».

Додаткова література:

- 1.** Бек Ю. *Поняття суб'єкта спеціальної економічної зони України // Підприємництво, господарство і право. - 2001. - № 7. - С. 57-59.*
- 2.** Буткевич О.В. *Органи управління вільних економічних зон України // Вісник господарського судочинства. - 2003. - № 2. - С. 170-175.*
- 3.** Буткевич О.В. *Сторони в договорі (контракті) на реалізацію інвестиційного проекту у вільній економічній зоні // Бюлетень Міністерства юстиції України. -2003. - № 10. - С. 70-77.*
- 4.** Василенко В.Н., Зельдіна Е.Р. *Реалізація спеціального режиму господарювання в регіоне. - Донецьк: ИЗПИ НАН України. - Східний видавничий дім, 2000. - 168 с.*
- 5.** Зельдіна О. *Спеціальний режим господарювання на територіальному та галузевому рівнях // Право України. - 2000. - № 7. - С. 25.*
- 6.** Зельдіна Е. *Особенности управления в условиях специального режима инвестиционной деятельности // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - №8. - С. 15-18.*
- 7.** Ершова И.В. *Инвестиционная деятельность в форме соглашений о разделе имущества // Закон. - 2006. - № 3. - С. 28-34.*
- 8.** *Использование зарубежного опыта в практике создания и функционирования свободных экономических зон. Научн. доклад Макогон Ю., Хахулина К. -Донецк, 2000. - 64 с.*
- 9.** Иценко Е.Е. *Лизинг как вид инвестиционной деятельности // Закон. - 2006. - № 3. - С. 25-27.*
- 10.** Кожевников В., Гончарова И. *Пределы экономической свободы в свободных экономических зонах // Предпринимательство, хозяйство и право. - 2000. - № 3. - С. 11-15.*
- 11.** Коссак В.М., Бек Ю.Б., Чабан О.М. *Науково-практичний коментар до Закону України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець». - Львів, 2000. - 144 с.*
- 12.** Лісова О. *Правові основи створення і функціонування вільних економічних зон в Україні // Підприємництво, господарство і право. - 2002. - № 6. - С. 12-14.*
- 13.** Мельник О.Ю. *Концесійні угоди: досвід правового регулювання в СРСР // Вісник господарського судочинства. - 2002. - № 2. - С. 219-224.*
- 14.** Носік В.В. *Проблеми здійснення права власності на землю у вільних економічних зонах України // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки. - 2001. - № 43. - С. 12-17.*
- 15.** Семерак О. *Правове регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах // Право України. - 2000. - № 10. - С. 34.*
- 16.** Сіваченко І.Ю., Кухарська Н.О., Левицька МА. *Вільні економічні зони: Навч. посібник. - К: Дакор; Алерта, 2001. - 480 с.*

Студенти повинні знати та вміти:

- ✦ *трактувати юридичну природу та розуміння змісту поняття якості продукції, її ознаки та критерії;*
- ✦ *аналізувати юридичний зміст та форми судового і не судового захисту прав споживачів;*
- ✦ *демонструвати навички аналізувати правові ситуації з точки зору безпосереднього споживача, можливості участі в цих відносинах;*
- ✦ *знати та пояснювати правовий механізм реалізації актів та норм господарського законодавства у сфері захисту прав споживачів, механізм закріплення практики необхідності неухильного дотримання принципів їх захисту;*
- ✦ *пояснювати особливості застосування та класифікації видів відповідальності за порушення законодавства про захист прав споживачів, та оцінювати у практичних ситуаціях підстави та умови їх застосування;*

Методичні вказівки

Одним із основних конституційних прав громадянина, передбачених ст. 42 Конституції України, є захист прав споживачів на придбання товарів належної якості.

Сьогодні, як ніколи, в господарській практиці велике значення набуває правове регулювання прав споживачів на придбання товарів (робіт, послуг) належної якості, кінцевою метою якого є задоволення їх очікувань.

При вивченні теми студенти повинні звернути належну увагу на дослідження питання правового регулювання якості продукції, оскільки проблема якості продукції, виконання робіт, надання послуг є однією із тих, якій приділяється значна увага серед науковців та практиків, бо досягнення успіхів соціально-економічного характеру можливе лише завдяки реалізації політики з належного забезпечення потреб.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. (в редакції Закону від 01.12.2005 р.) споживачі мають право на належну якість товарів (робіт, послуг), торговельного та інших видів обслуговування, безпеку товарів та на необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про кількість, якість і асортимент товарів, робіт, послуг, а також про їх виробника (виконавця). Положення Закону доповнюють і конкретизують положення Конституції України, а також формулюють це право, адже за Законом споживач (покупець) має не лише право на інформацію про якість товарів, а й безпосереднє право на належну якість товарів та їх безпеку.

Студенти повинні звернути увагу, що визначення змісту «право на належну якість» неможливе без розкриття змісту самого поняття якості товару (продукції). Це водночас дає змогу визначити поняття належної якості товару (продукції), щодо якого і досі існує неоднозначне тлумачення.

Якість продукції - це сукупність властивостей, які відображають безпеку, новизну, довговічність, надійність, економічність, естетичність, екологічність продукції тощо, надають їй здатність задовольняти споживача відповідно до її призначення. У правовому визначенні поняття якості продукції обов'язково мають поєднуватися його економічні та правові ознаки.

Ознаками якості вважаються:

- сукупність корисних властивостей продукції;
- здатність продукції задовольняти особисті і виробничі потреби.

Студентам слід приділити належну увагу дослідженню критеріїв якості продукції. Найважливішим критерієм якості продукції є її корисність, висловлена в ступені придатності, а здатність продукції задовольняти відповідні потреби людей обумовлюється її властивостями, зокрема, надійністю, довговічністю, ефективністю, які відповідають нормативним вимогам, плановим приписам і договорам.

Слід пам'ятати, що узагальнено якість продукції, як правило, розглядається як ступінь відповідності її техніко-економічних властивостей тим соціальним вимогам, які закріплюються в юридичних нормах. Отже, у правових визначеннях якості продукції за основу беруться техніко-економічні властивості продукції, які забезпечують той чи інший ступінь її придатності у використанні за призначенням.

В Україні створена нова власна система, яка забезпечує якість продукції в умовах ринкової економіки. На підставі Законів України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 р., «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 р. Декрету КМ України «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення» від 08.04.1993 р., а також Декрету «Про стандартизацію і сертифікацію» від 10.05.1993 р. та інших актів законодавства про якість продукції студентам слід дослідити правові засади функціонування та забезпечення цієї системи:

- правові основи державного нагляду за дотриманням стандартів, норм і правил суб'єктами підприємництва та відповідальність за їх порушення;
- правові та економічні основи систем стандартизації і сертифікації, організаційні форми їх функціонування;
- правові основи забезпечення в Україні єдності вимірювань за допомогою засобів вимірювань за зразками державних еталонів одиниць;
- правові основи захисту прав споживачів в разі порушення їх права на придбання товару (роботи, послуги) належної якості тощо.

Необхідно знати, що Закон України «Про захист прав споживачів» не закріплює право продавця продати товар належної якості, а зобов'язує його передати споживачеві товар, який за якістю відповідає вимогам нормативних документів, умовам договору, а також інформації про товар. Така норма є важливою, але не безумовною гарантією реалізації споживачем права на захист у разі придбання товару неналежної якості.

Студенти повинні дослідити систему так званого "технічного регулювання", яка включає стандартизацію та суміжні види діяльності (сертифікацію, метрологію, акредитацію).

Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 р. дає визначення поняття стандартизації. *Стандартизація* - це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву.

Студентам слід дослідити:

- види стандартів та правові основи їх застосування (ДСТУ, ГСТУ, СТТУ, ТУ, СТП);
- суб'єкти стандартизації;

- особливості їх розробки та встановлення;
- обов'язкові та рекомендовані вимоги до стандартів;
- правові форми, що забезпечують якість товарів.

Стандартизація — ціла галузь науки і техніки, від якої залежить якість. В даний час діють понад 22 тис. державних стандартів на найважливіші види сировини і готової продукції, крім того — понад 40 тис. галузевих стандартів і близько 200 тис. технічних умов.

Іншим засобом, що належить до правового регулювання питань якості, є сертифікація. *Сертифікація* - це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення відповідності продукції встановленим або ініційованим вимогам, про що видається відповідний сертифікат.

Сертифікація продукції (процесів, робіт, послуг) в Україні здійснюється з метою:

- запобігання реалізації небезпечної продукції;
- сприяння споживачам у компетентному виборі продукції;
- створення умов для участі суб'єктів підприємництва в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві і міжнародній торгівлі.

Сертифікація продукції може бути обов'язковою чи добровільною. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затверджений наказом Держстандарту України від 30.08.2002 р. Студенти *повинні вміти* розмежовувати стандартизацію і сертифікацію, та знати фактори їх впливу на забезпечення якості товарів.

Отже, крім нормативно-приписних гарантій, важливу роль у забезпеченні надходження у торговельну мережу якісних товарів відіграють і інші гарантії, які повинні стати предметом вивчення студентів. Умовно їх можна назвати таким заходами як:

- організаційними (наприклад, ліцензування, патентування);
- інформаційними (наприклад, маркування, штрихове кодування, рекламування);
- контрольно-запобіжними (контрольні перевірки якості, санітарні вимоги до умов продажу, зберігання тощо);
- правозахисними (санкції за порушення вимог законодавства про якість) тощо.

Студентам слід звернути увагу, що законодавство про захист прав споживачів від товарів, робіт, послуг неналежної якості являє собою комплексне законодавство, що включає нормативні акти й окремі правові норми не тільки господарського, але й інших галузей права. Саме юридичний вплив за допомогою правових норм на суспільні відносини, що складаються в процесі забезпечення якості на різних стадіях його формування (при розробці, виробництві, реалізації, споживанні, збереженні і т.д.), є важливим чинником і дозволяє одержати товари, роботи, послуги, що відповідають вимогам і запитам споживачів.

Важливим завданням по вивченню цієї теми є ретельне опрацювання студентами положень Закону України «Про захист прав споживачів», який регулює відносини між споживачами товарів (робіт, послуг) і виробниками, виконавцями, продавцями, встановлює права споживачів і визначає механізми реалізації державного захисту їхніх прав, в тому числі прав, що стосується якості.

Важливими для вивчення даної теми повинні стати питання про:

- характеристику окремих прав споживачів на відповідність якості придбаного товару (виконаної роботи, зробленої послуги) вимогам нормативних документів, умовам договору й інформації про товар та особливості їх реалізації;
- умови та порядок досудового та судового захисту прав споживачів;
- особливості державного та громадського захисту прав споживачів;

- порядок вилучення неякісних товарів, документів і інших предметів, що свідчать про порушення прав споживачів;
- порядок тимчасового припинення діяльності підприємств сфери торгівлі, громадського харчування і послуг, що систематично реалізують недоброякісні товари, порушують правила торгівлі і надання послуг, умови збереження і транспортування товарів;
- правові основи забезпечення якості і безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини;
- міри, які спрямовані на боротьбу з неякісною продукцією;
- регламентацію порядку приймання продукції по якості тощо.

Важливим також є вивчення питання про відповідальність у сфері відносин, що складаються в процесі забезпечення якості продукції. Відповідно до законодавства за правопорушення в даній сфері відносин передбачаються різні види відповідальності: кримінальна (ст. 147 КК України), адміністративна (статті 167, 168, 168, 169, 170, 170, 171, 172 і 172 КпАП), господарсько-правова (стаття 23 Закону України «Про захист прав споживачів») тощо. Студентам слід дослідити правову природу цих правопорушень та види санкції за їх вчинення.

Норми права, що передбачають відповідальність за продукцію неналежної якості, вимагають подальшого удосконалювання та адаптації до світового законодавства.

Питання для обговорення

1. Конституційні основи права споживачів на придбання товарів належної якості.
2. Поняття якості продукції, її ознаки та критерії.
3. Система заходів по забезпеченню правового регулювання в Україні якості продукції.
4. Стандартизація та інші суміжні види діяльності (сертифікація, метрологія, акредитація) по забезпеченню якості продукції.
5. Поняття захисту прав споживачів як особливого механізму реалізації державної політики в сфері господарювання.
6. Права та обов'язки споживачів та особливості їх захисту.
7. Діяльність органів державної влади та громадських організацій у сфері захисту прав споживачів.
8. Відповідальність за правопорушення в сфері забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів.

Нормативні акти:

1. Закон від 12.05.1991 р. «Про захист прав споживачів» (в редакції Закону від 01.12.2005 р.).
2. Закон України від 05.04.2007 р. «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
3. Закон України від 17.05.2001 р. «Про підтвердження відповідності».
4. Закон України від 17.05.2001 р. «Про стандартизацію».
5. Закон України від 01.12.2005 р. «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності».
6. Закон України від 23.12.1997 р. «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини».

7. Закон України від 14.01.2000 р. «Про вилучення з обороту, переробці, утилізації, чи знищенні подальшому використанні неякісної і небезпечної продукції».
8. Постанова Верховної Ради України від 25.01.1995 р. № 26/95-ВР «Про затвердження положень щодо захисту прав споживачів».
9. Декрет Кабінету Міністрів України від 08.04.1993 р. № 30-93 «Про державний нагляд за додержанням стандартів, норм і правил та відповідальність за їх порушення».
10. Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05.1993 р. № 46-93 «Про стандартизацію і сертифікацію».
11. Указ Президента від 23.07.1998 р. № 817/98 «Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності».
12. Указ Президента України від 23.02.2001 р. № 113 «Про заходи щодо підвищення якості вітчизняної продукції».
13. Указ Президент від 12.01.2002 р. № 16/2002 «Про заходи щодо посилення державного захисту прав споживачів».
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.1994 р. № 172 «Про реалізацію окремих положень Закону України "Про захист прав споживачів"».
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 р. № 1177 «Про затвердження Положення про порядок накладення та стягнення штрафів за порушення законодавства про захист прав споживачів».
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2007 р. № 555 «Питання Координаційної ради з питань захисту прав споживачів».
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.04.2008 р. № 649-р «Про схвалення Концепції Державної цільової програми захисту прав споживачів на 2008-2011 роки».
18. Наказ Держспоживстандарту України від 14.03.2003 р. № 42 «Про підвищення ефективності роботи державних органів у справах захисту прав споживачів при здійсненні перевірок суб'єктів господарської діяльності».
19. Наказ Держспоживстандарту України від 01.02.2005 р. № 28 «Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні».
20. Лист Держспоживстандарту України від 11.07.2008 р. № 6720-6-11/18 «Щодо захисту прав споживачів».
21. План Держспоживстандарту України від 09.08.2007 № 183 «Стратегічний план трансформації системи технічного регулювання та захисту прав споживачів відповідно до вимог Світової організації торгівлі та Європейського Союзу на 2007-2010 роки».
22. Постанова Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів».

Додаткова література:

1. Андрющенко В.А., Луста И.С. *Права потребителей в Украине: Справ. пособие для всех.* - К.: Наук. думка, 1999. - 218 с.
2. Гончарова И. *Размышления о потребителях и их правах // Предпринимательство, хозяйство и право.* - 1999. - № 6. - С. 55-56.
3. Кагал Т. *Законодавство про захист прав споживачів у сфері якості товарів у системі законодавства України // Право України.* - 1998. - № 8. - С. 98-101.
4. Кройтор В. А. *Защита прав потребителя.* - Х.: АО "Бизнес Информ", 1996. - 312 с.
5. Опришко В. Ф. *Якість продукції: управління і право.* — К.: Вища школа, 1982.

6. Парций Я. О защите прав потребителей // *Предпринимательство, хозяйство и право.* - 1996. - № 8. - С. 24-37; 1997. - № 2. - С. 3-18.
7. Рябченко Ю.Ю. Види позовів про захист прав споживачів // *Форум права.* -2008. -№1. – С.363-367.
8. Селезнев В.В. Как защищать свои права потребителя? – Х.: *Одиссей*, 2005. – 416 с.
9. Сосновський П., Ребицький В. Права споживача одне з найголовніших прав людини // *Предпринимательство, хозяйство и право.* - 2000. - № 2. - С. 35-36.
10. Торопчина-Агалакова С. О. На захист прав споживачів // *Адвокат.* - 1997. - № 2. - С. 77-78.
11. Цыганков А. Защита прав потребителей в Украине // *Предпринимательство, хозяйство и право.* - 1996. - № 4. - С. 34-39.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ:

1. Актуальні проблеми господарського права: Зб. наук. праць (за матеріалами «круглого столу», м. Київ, 16 грудня 2004 р.). – К.: НДІ приватного права і підприємництва АпрН України, 2005. – 140 с.
2. Вінник О.М. Господарське право: Навчальний посібник. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «правова єдність», 2008. – 766 с.
3. Господарське право України / За ред. В.М. Гайворонського, В.П. Шужмана. – Х.:Право, 2005. – 384 с.
4. Господарський кодекс України: Коментар / За ред. Саніахметової Н.О., Харитонова О.Є. – Х.:Одісей, 2004.- 848 с.
5. Накуово-практичний коментар до Господарського кодексу України / За ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінко-Інтер, 2004. – 688 с.
6. Саніхметова Н.О. Підприємницьке право: Навчальний посібник. – К.: А.С.К., 2005. – 912 с.
7. Реалізація чинних Цивільного та Господарського кодексів України: проблеми та перспективи: Зб. наук. праць. – К.:2006. – 320 с.
8. Хозяйственное право: Учебник / Под общ.ред. акад. Мамутова В.К. – К.: Юрінком-Інтер, 2002. – 912 с.
9. Хозяйственное право Украины: Учебник / За ред.А.С Васильева, О.П. Подцерковного. – Х.: Одисей, 2006. – 496 с.
10. Щербина В.С. Господарське право: Підручник: - 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком-Інтер, 2006. – 656 с.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є невід'ємною частиною навчального процесу і розцінюється як серйозне осмислення набутих знань отриманих студентом при вивченні курсу «Господарське право».

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується Планом підготовки студентів з курсу «Господарське право».

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення курсу: підручники, навчальні та методичні посібники, опорні конспекти лекцій, інтерактивний навчально-методичний комплекс дисципліни, електронно-обчислювальною технікою, даним практикумом тощо.

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів з курсу «Господарське право» передбачає й засоби самоконтролю (тести, пакет індивідуальних контрольних завдань тощо), обсяг та види яких визначаються викладачем. Зміст та обсяг самостійної роботи студента по вивченню даного курсу узгоджується з іншими видами навчальної діяльності студентів.

Завдання для самостійної роботи визначені цим розділом посібника використовуються для поточного та підсумкового контролю, а також можуть використовуватись для діагностики якості і рівня знань студента (в тому числі під час аудиторних та індивідуальних занять). Викладач зобов'язаний здійснювати аналіз самостійної навчальної роботи кожного студента.

Основна **мета самостійної роботи студента** – *засвоєння навчального матеріалу, розвиток у студентів правового мислення та формування правосвідомості, навичок цілеспрямованої роботи з нормативними актами та літературними джерелами, вміння на їх основі аналізувати та вирішувати проблемні питання і робити власні висновки та обґрунтування як теоретичного, так і практичного матеріалу.*

У зв'язку з цим планування, організація і реалізація самостійної роботи студента є найважливішим завданням у навчанні студента. В основі навчання кожного студента повинно лежати систематичне самостійне навчання (самоосвіта), оскільки саме воно найбільш гнучке, наближене до індивідуальних потреб того хто навчається і дозволяє швидко реагувати на прогресивні зміни в різних сферах діяльності, а особливо, в правовій сфері.

Для того щоб самостійна робота була ефективною, студенту необхідно виконати ряд умов, до яких можна віднести наступні:

1. *Методично правильно організувати свою роботу в аудиторії і поза нею.*
2. *Забезпечити виконання методичних матеріалів (індивідуальних завдань) з метою перетворення процесу самостійної роботи на процес творчий.*
3. *Самоконтроль та контроль з боку викладача за ходом самостійної роботи та інших заходів, що заохочують студента за її якісне виконання.*

Сьогодні змінюються відносини між студентом і викладачем. Якщо на перших курсах викладачеві належить активна творча позиція, то на старших курсах ця послідовність змінюється в сторону спонукання студента працювати самостійно, активно прагнути до самоосвіти. В ході виконання завдань самостійної роботи студент повинен вчитися мислити, аналізувати правові завдання, враховувати різні фактори та умови, ставити завдання,

вирішувати виникаючі проблеми, тобто процес самостійної роботи поступово повинен перетворитися на творчий.

До основних принципів самостійної роботи студентів слід віднести її комплексність, безперервність, системність, відповідність, що визначає відповідно її характер і вид джерел інформації, форми й способи інформаційного забезпечення самостійної роботи. У реалізації цих принципів можуть допомогти даний Розділ Посібника.

Пропоновані нижче рекомендації дозволять студенту, використовуючи типові пакети контрольних індивідуальних завдань, самому програмувати вирішення тих, або інших задач. В ході їх вирішення студент глибше пізнає суть навчального курсу «Господарське право», вивчає законодавство, правозастосовчу практику і літературу, шукає оптимальні способи вирішення практичних завдань і тих цілей (мети) що стоять перед конкретним заняттям. Це стимулювання інтересом. Ясно, що за таким кроком слідує стимулювання студента у формі інтересу однокурсників і викладача до виконаної самостійної роботи шляхом її оцінювання як результат *поточного контролю*.

Критеріями визначення рівня виконання та засвоєння самостійної роботи студентів виступають, як правило опитування (усні чи письмові), програмовий контроль, виконання модульних робіт, підсумкових модульних контролів, індивідуальних (навчальних) завдань, проведення колоквиумів та інших форм контролю.

Оцінки за 100-бальною шкалою оцінювання, отримані студентом за виконання самостійної роботи, в обов'язковому порядку враховуються при виставленні підсумкової оцінки при *поточному модульному контролі* з даної навчальної дисципліни і може виокремлюватися викладачем як окремий заліковий модуль з відповідним ваговим коефіцієнтом.

Для самостійної роботи студентів використовуються такі форми:

- *опрацювання лекційного матеріалу;*
- *вивчення та засвоєння навчальної та навчально-методичної літератури;*
- *вивчення нормативних актів, рекомендованої та спеціальної літератури;*
- *підготовка до семінарських і практичних занять;*
- *виконання індивідуальних та контрольних робіт/завдань;*
- *підготовка до колоквиумів з окремих тем чи групи тем;*
- *підготовка до модульних змістових контролів;*
- *виконання методичних та інших програмних завдань, тестовий контроль;*
- *підготовка до підсумкових модульних контролів та семестрового контролю у вигляді ККР.*

Таким чином, вивчення курсу «Господарське право» складається із двох найбільш істотних складових - самостійного вивчення навчальної літератури та законодавства і аудиторної роботи з викладачем на практичних (семінарських) заняттях, причому визначення питомої ваги кожного з них встановлюється *Орієнтовним планом підготовки студента із дисципліни «Господарське право» та планом самостійної роботи*.

Виходячи з багатоплановості самостійної роботи слід відмітити, що велику частину часу повинні складати витрати студента на отримання знань з першоджерел (посібників,

нормативно-правових актів, судово-арбітражної практики, джерел Інтернет), тому навички самостійної роботи слід визначати такими параметрами:

- уміння опрацьовувати джерело інформації;
- уміння узагальнювати отриману інформацію;
- використовувати і практично застосовувати інформацію;
- самоорганізувати себе на учбову, пізнавальну і творчу діяльність.

Самостійна Робота Студента – це форма індивідуальної роботи, яка спонукає інтелектуальну ініціативу і розвиває творче мислення студента у всіх видах пізнавальної діяльності. Самостійна робота студента включає наступні елементи: планування розробку форм і змісту, оцінку і контроль.

Роль викладача у виконанні студентом самостійної роботи зводиться, як правило, до перевірки і оцінювання якості конспектування лекцій, навиків вирішувати навчальні, практичні та інші пропоновані завдання і юридичні задачі чи тести, рівень розвитку здібностей, порівнювати різні правові елементи окремих сфер господарювання, його інститути, формувати уміння зробити доповідь або повідомлення по запропонованій темі на семінарському занятті, уміння користуватися термінологією, юридичною енциклопедією тощо.

Викладач, який забезпечує курс, включає в процес вивчення дисципліни різноманітні види самостійної роботи студента (як прості репродуктивні завдання, так і завдання творчого характеру) по окремих темах, що входять в Програму курсу «Господарське право», які реалізуються студентами у поза аудиторний час, але під методичним і організаційним керівництвом викладача. Обсяг і кількість видів самостійної роботи студента визначається викладачем і доводиться до відома студентів на перших заняттях.

Студенту може бути запропоновано наступні **види самостійної роботи**:

1. Написання наукових повідомлень на теми, пов'язані із програмою курсу.
2. Виготовлення ілюстративного матеріалу, де тема визначається викладачем, а зміст і форма, виконання - самим студентом (наприклад, плани-схеми).
3. Складання правових схем, таблиць, кросвордів, тестів та інше; - об'єм, складність і зміст яких можуть варіюватися самим студентом.
4. Написання наукової статті, її тез чи постановка правової проблематики та шляхи її вирішення, проблеми-дискусії, зміст яких визначаються відповідно до інтересів студента.
5. Розгорнуте конспектування наукових статей чи окремих нормативно-правових актів зкритичними коментарями і аргументованою оцінкою їх основних положень і/чи головної ідеї.
6. Рецензування наукових статей сучасних юристів-науковців чи юристів-практиків з виділенням їх основних положень і головної ідеї з особистою аргументованою оцінкою і рекомендаціями по використанню в механізмі освоєння курсу «Господарське право».
7. Аналіз-порівняння двох або більше правових колізій по конкретним параметрах, за способами вирішення одних і тих же проблем.
8. Аналіз судової, правозастосовної та іншої практики у сфері господарювання на основі розгорнутого вивчення та коментування правових позицій судів України.
9. Робота з правовими поняттями та категоріями: аналіз їх історичного походження (кореневого походження) і сучасного розуміння чи/і адаптацію їх в нових умовах тощо.
10. Написання проектів окремих матеріальних і процесуальних правових документів.

11. Конспектування розділів підручника/ів рекомендованих як основна література до курсу, по певній темі з наведенням власних прикладів.
12. Аналіз-узагальнення даних та інформації (в тому числі статистичної) отриманих на основі роботи з даними Інтернет-джерел офіційних і неофіційних сайтів України та світу, та його аналітики.

Усі види самостійної роботи студента над засвоєнням навчального матеріалу можуть виконуватись у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №1.

Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: *господарські відносини, відносини у сфері господарювання, господарсько-правові відносини, господарсько-правове регулювання, господарсько-виробничі відносини, організаційно-господарські відносини, внутрішньогосподарські відносини, суб'єкти господарських правовідносин, учасники господарських відносин, господарська компетенція, правосуб'єктність, метод господарсько-правового регулювання, система правового регулювання господарської діяльності, господарське право як самостійна галузь права, предмет господарського права, джерела господарського права, систематизація господарського права, господарське законодавство, господарсько-правова норма, правова інформація, колізія.*

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Поняття, види та характерні ознаки господарських правовідносин.*
- *Господарське законодавство та його ознаки (основні, тимчасові).*
- *Поняття, види та характерні ознаки господарсько-правових норм.*
- *Причини та напрями вдосконалення господарського законодавства.*

Завдання 2.

Робота з правовими поняттями та категоріями: докладно проаналізуйте розмежування понять «господарсько-правові відносини», «господарські відносини» та «господарська діяльність».

Завдання 3.

Розгорнуте конспектування розділу (ів) підручника з наведенням власних прикладів: дайте своє трактування сучасним науковим підходам до питання про правову природу господарських правовідносин. У зв'язку із цим, проаналізуйте відомі концепції про господарське право як галузь права (позиції С. С. Алексеєва, В. С. Щербини, В.К. Мамутова та інших).

Завдання 4.

Аналіз-порівняння: з'ясуйте сутність поняття «компетенція», «правосуб'єктність» і визначте, який з цих термінів можна використовувати щодо характеристики правового статусу суб'єкта господарювання.

Завдання 5.

Рецензування наукових статей: дослідіть в межах рекомендованої літератури до теми дискусійне питання про розмежування змісту (предмета правового регулювання) господарського права, підприємницького та комерційного права, котре є предметом широкого кола наукових дискусій.

Завдання 6.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: для змісту норм господарського права характерне поєднання елементів публічно-правового і приватноправового характеру, з приводу чого в науці господарського права існують широкі дискусії. Запропонуйте своє бачення на досліджуване питання.

Завдання 7.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: історичний розвиток вітчизняної (а раніше радянської) господарсько-правової науки відображає багатомірність поглядів на концептуальне обґрунтування господарського права і господарського законодавства.

Обґрунтуйте своє бачення на проблему співвідношення господарського права і господарського законодавства.

Завдання 8.

Розгорнуте конспектування розділу підручника(ів) з наведенням власних прикладів: дослідіть питання про розмежування господарського права від інших галузей права. Як в науковому обороті розмежовують господарське і цивільне право, господарське і фінансове право, господарське й адміністративне право тощо?

Завдання 9.

Написання наукової статті (її тез) чи постановка правової проблематики та шляхи її вирішення:

- Поняття «колізія», їх види. Характеристика відомих колізій в господарському законодавстві.

Завдання 10.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте Указ Президента України № 493/92 від 03.10.1992р. «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» та розкрийте відповідні етапи реєстрації вказаних актів.

Завдання для перевірки знань:

1. В чому Ви бачите динамічність господарського права? Як воно втілюється в економічних процесах держави?

2. Розкрийте правовий механізм понять господарсько-правові відносини та господарські відносини.
3. До якого саме виду суспільних відносин відносяться господарські правовідносини?
4. Розкрийте елементи господарських правовідносин та їх видові ознаки.
5. Якими є суб'єктивні права та обов'язки учасників господарських правовідносин?
6. Які юридичні факти породжують виникнення, зміну та припинення господарських правовідносин? Наведіть приклади.
7. Проаналізуйте сучасні наукові підходи до питання про правову природу господарських правовідносин.
8. Розкрийте відомі концепції господарського права. Котра з них Вам імпонує найбільше? Обґрунтуйте.
9. Дайте розгорнуту характеристику змісту господарських правовідносин.
10. В чому знаходять своє відображення приватні інтереси учасників господарської діяльності, так і інтереси суспільства та держави між собою відповідно?
11. Які методи господарсько-правового регулювання існують в сфері господарського обороту?
12. Що таке господарсько-правова норма, та якою є її правова природа порівняно із іншими нормами права?
13. В чому Ви бачите відмінність господарських правовідносин від інших правовідносин? Наприклад, цивільних, адміністративних, фінансових тощо.
14. Яким є зміст і структура господарських правовідносин?
15. Розглядаючи питання про розуміння сутності господарських правовідносин, розкрийте риси, які притаманні їм як загальні правовому інституту, так і виключно властиві їм риси?
16. Проаналізуйте класифікаційні критерії для виділення видів господарських правовідносин.
17. Розкрийте правову природу господарсько-виробничих, організаційно-господарських та внутрішньогосподарських відносин.
18. Хто належить до учасників відносин у сфері господарювання належать? Чому в теорії господарського права з цього приводу існують дискусії? Дайте свою оцінку щодо цього.
19. Проаналізуйте правову природу основних методів правового регулювання господарських правовідносин.
20. Розкрийте відомі в науці господарського права підходи щодо характеристики сутності господарського права як галузі права.
21. Для змісту норм господарського права характерне поєднання елементів публічно-правового і приватноправового характеру, з приводу чого в науці господарського права існують широкі дискусії. Дайте їм свою оцінку.
22. Якими є джерела господарського права? Дайте їх визначення та свою оцінку на предмет важливості в системі джерел права.
23. Дайте розгорнутий аналіз та характеристику джерел господарського права, наведіть їх приклади та видові ознаки.
24. В чому Ви бачите роль Господарського кодексу України як системоутворюючого акта у сфері господарсько-правового регулювання?
25. Яким є Ваше бачення на проблему співвідношення господарського права і господарського законодавства.
26. Яким Ви бачите загальнотеоретичний і загальноправовий зміст системи господарського законодавства?

Практичні завдання:

1. Які із вказаних суспільних відносин регулюються нормами господарського права і, відповідно, складають його предмет. Обґрунтуйте.

- відносини між комерційним банком та громадянином П., який вніс вклад;
- відносини між ТОВ і громадянином, який придбав товари в кредит у цього господарського товариства;
- відносини між виконавчим комітетом місцевої ради та громадянином В. у зв'язку із видачею йому торгового патенту;
- відносини між двома державними підприємствами, які уклали договір поставки;
- відносини між комерційним банком та організацією, що має розрахунковий рахунок в цьому банку;
- відносини між громадянином К., який володіє акціями цього товариства, та АТ з приводу звільнення громадянина К. і виходу його із числа акціонерів;
- укладення міністерством освіти договору про співпрацю з університетом;
- сплата відсотків за користування кредитом у банку;
- укладення договору про пошиття костюма;
- відносини між податковою інспекцією і фізичною особою-підприємцем, що виникають у зв'язку із сплатою останнім податку із доходів фізичних осіб.

2. Фізична особа-підприємець Ф. звернувся в господарський суд із позовом до свого контрагента про відшкодування збитків по невиконанню укладеного між ними договору поставки. В обґрунтування своїх позовних вимог Ф. посилався на Постанову ВГС України № 48/237 від 04.07.2007 р. Суд відмовив підприємцю в задоволенні його позовних вимог, оскільки у свої рішеннях може посилатись та керуватись виключно нормами законодавства, а не судової практики.

Чи є рішення, постанови та інші акти судів України джерелами права?

Чи зобов'язані суди в Україні в своїй діяльності керуватися Постановами вищих судових інстанцій в Україні (Верховного суду України, Вищого господарського суду, Конституційного суду України)?

Дайте своє розуміння поняттю «правові позиції суду».

3. Громадянин С. уклав із ТОВ «Ф.» підрядний договір щодо здійснення ремонту своєї квартири. ТОВ не встигло у передбачені договором строки завершити ремонтні роботи, оскільки частина матеріалів для ремонту була недопоставлена ПП «К.», з яким був укладений відповідний договір, а тому не визнає своєї вини в цьому.

Які відносини виникли між громадянином та товариством?

Дайте юридичну оцінку аргументам ТОВ «Ф.» щодо неможливості відповідати перед громадянином через невиконання своїх зобов'язань за договором третьою стороною.

Теми наукових повідомлень:

1. Розмежування понять «господарсько-правові відносини» та «господарські відносини».
2. Сучасні наукові підходи до питання про правову природу господарських правовідносин.
3. Співвідношення поняття «господарські правовідносини» з поняттями «господарська діяльність» і «господарські відносини».
4. Зміст і структура господарських правовідносин.

5. Суб'єкти господарських правовідносин (суб'єкти господарювання).
6. Методи правового регулювання господарських правовідносин.
7. Зміст норм господарського права: поєднання елементів публічно-правового і приватноправового характеру.
8. Розмежування змісту (предмета правового регулювання) господарського права і підприємницького та/і комерційного права.
9. Проблема співвідношення господарського права і господарського законодавства.
10. Колізії в господарському законодавстві.
11. Реалізація господарсько-правових норм (дотримання, виконання, використання і застосування).
12. Розмежування господарського права від інших галузей права.
13. Значення судової практики в удосконаленні господарського законодавства.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №2.

Поняття та принципи господарської діяльності

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: господарювання, господарська діяльність, господарські відносини, господарський процес, господарська практика, економічні відносини, ринкові відносини, ринкова інфраструктура, види господарської діяльності, матеріальне виробництво, не матеріальне виробництво, господарські цілі, принципи господарювання, методи господарювання.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- Поняття, види та характерні ознаки господарської діяльності.

Завдання 2.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: чому чинне законодавство України містить кілька визначень поняття «господарська діяльність»? З'ясуйте основні відмінності між ними та за результатами проведеного аналізу виділіть основні риси господарської діяльності.

Знайдіть в науковій літературі та/чи юридичних публікаціях погляди вчених на проблематику термінологічної сутності поняття «господарська діяльність».

Завдання 3.

Робота з правовими поняттями та категоріями: докладно проаналізуйте значення терміну «господарський» з іншими словами того ж роду — «господарювати», «господарювання», «господарство» і т.п.

Завдання 4.

Аналіз-порівняння: дослідіть комплекс проблем, котрі пов'язані із встановленням співвідношення господарських відносин і відносин виробничих. Як економічна і правова науки трактують ці проблеми (наприклад позиції науковців Н.Г. Александрова, Ю.М. Осипова, В.К. Мамутова та інші).

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте Постанову Верховного Суду України від 25.04.2003 р. № 3 «Про практику застосування судами законодавства про відповідальність за окремі злочини у сфері господарської діяльності» та дайте відповіді на наступні запитання:

- як повинні трактувати терміни «господарська діяльність» і «підприємницька діяльність» та похідні від них суди в Україні?
- що є додатковою гарантією діяльності держави у сфері правового регулювання економічних відносин і захисту конституційних прав осіб, які займаються господарською діяльністю, та засобом сприяння стабілізації національної економіки?
- чому держава встановлює кримінальну відповідальність за правопорушення в сфері господарської діяльності?
- яким чином розмежовуються господарські правопорушення між собою, що є таким критерієм?
- в чому полягає специфіка злочинів у сфері господарської діяльності, в тому числі підприємницької, і що необхідно ретельно з'ясувати судами під час розгляду таких справ?

Завдання 6.

Розгорнуте конспектування наукової статті (ей) рекомендованих до вивчення теми, з критичними коментарями і аргументованою оцінкою їх основних положень і головної ідеї.

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в його Рішенні № 17-02/10 від 16.10.1998р. «Про необхідність усунення порушень вимог Указу Президента України від 03.02.98 N 79/98 "Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності" Мінтрансом України та Держкомстатом України».

Завдання для перевірки знань:

1. Чим визначається та що входить в сферу дії господарського права, його предмет?
2. Чи можна стверджувати, що господарювання — це і є саме виробництво. Поясніть на прикладах.
3. Визначте специфіку сферу дії такої галузі права, як господарське право?
4. Дайте доктринальне визначення поняттю «господарська діяльність».
5. Якими є істотні характеристики господарської діяльності, охарактеризуйте найбільш важливі ознаки господарської діяльності?
6. Чим зумовлено спеціальне регулювання господарської діяльності?
7. Яким чином господарська діяльність створює основу (фундамент) економіки будь-якого типу?
8. Що є метою господарської діяльності?
9. Яке відношення має ринкова інфраструктура до господарської діяльності?
10. За якими критеріями класифікуються господарські відносини?
11. Які види господарської діяльності належать до сфери матеріального виробництва?
12. У чому специфіка невиробничої сфери? Які види господарської діяльності належать до неї?

13. Чи може мати специфіку господарська діяльність залежно від території її здійснення?
14. Яким чином можуть впливати на господарську діяльність умови її здійснення?
15. Відповідно до яких принципів здійснюється спеціальне регулювання господарських відносин?
16. Якими є принципи господарювання? Чим обумовлена їх реалізація в господарському обороті?
17. Охарактеризуйте методи господарювання та їх значення у механізмі господарсько-правового регулювання.

Теми наукових повідомлень:

1. Місце і роль господарської діяльності як предмета правового регулювання господарського права.
2. Поняття «господарська діяльність» в чинному законодавстві України.
3. Розмежування понять «господарські відносини», «господарська діяльність», «господарський процес», «господарська практика» та «господарювання».
4. Ринкові відносини як результат здійснення господарської діяльності.
5. Співвідношення та розмежування господарських відносин і відносин виробничих.
6. Ознаки господарської діяльності.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №3

Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: державна економічна політика, політика господарювання, державне регулювання економіки, напрями економічної політики, довгострокова (стратегічна) економічна політика, поточна (тактична) економічна політика, форми державного регулювання у сфері господарювання, ціноутворення, загальнодержавна і регіональна програми соціально-економічного розвитку, державне планування господарської діяльності, державна цільова програма, постачання продукції для державних потреб, закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти, державне замовлення, державне завдання, ліцензування, ліцензія, патентування, контроль в сфері господарювання, нагляд за господарською діяльністю, державний/комунальний сектор економіки, організаційно-господарські повноваження.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- Державне управління економікою (причини, засоби, правові форми, методи).
- Етапи та порядок ліцензування певних видів господарської діяльності.
- Етапи та порядок патентування певних видів підприємницької діяльності.

Завдання 2.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте Постанову ВГС України від 16.08.2001 р. № 6/98-24/433 та дайте відповіді на наступні запитання:

- які види господарської діяльності передбачають спеціальний порядок ліцензування? Вкажіть конкретні нормативно-правові акти, які встановлюють особливий (спеціальний) порядок ліцензування.
- розкрийте стисло особливості розмежування загального та спеціального ліцензування стосовно окремих видів господарської діяльності (зокрема, у сферах освіти, зовнішньоекономічної діяльності, банківської діяльності, інтелектуальної власності, виробництво і торгівля етиловим спиртом, коньячним і плодовим, алкогольних напоїв та тютюнових виробів тощо). Доцільно це зробити у вигляді таблиці.
- обґрунтуйте свою позицію стосовно наступного положення: Чи мають пріоритет принципи господарювання, визначені ГК України, над спеціальними принципами ліцензування визначені ЗУ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»?
- проаналізуйте правову проблематику, пов'язану із ліцензування автомобільних перевезень вантажів. Чи потрібна перевізнику ліцензія, якщо він доставляє власний товар покупцеві (див. Лист Держкомпідприємства від 06.08. 2001 р.)?

Завдання 3.

Аналіз судової та іншої практики: дайте правовий аналіз положенням про випадки визнання угод недійсними, які потребують відповідних ліцензій, що містяться в актах Президії Вищого господарського суду України:

- Роз'ясненні від 24.01.1997 р. № 01-8/276.
- Роз'ясненні від 12.03.1999 р. № 02-5/III;

Завдання 4.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: на підставі Закону України «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. визначте правові, економічні й організаційні принципи системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України.

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: зробіть оглядовий комплексний аналіз судової практики про ліцензування, що міститься в листах Вищого господарського суду України від 13.09.2001 р. №01-8/493 та від 06.08.1997 р. № 02-5/276.

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: яким чином правові позиції Конституційного Суду України висловлені у рішенні №10-рп/2008 (v010p710-08) від 28.05.2008 р. стверджують про форми участі держави у сфері господарювання? Як були порушені права суб'єктів господарювання в зазначених відносинах?

Завдання 7.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї:

відповідно до Закону України «Про закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти» визначте у вигляді таблиці загальні правові й економічні основи здійснення процедур таких закупівель.

Завдання 8.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: дослідіть ключові характеристики регіональної програми соціально-економічного розвитку свого регіону де ви проживаєте. В чому ви бачите проблеми економічного і соціального розвитку свого регіону, та яким чином вбачається програмою досягнення стабільного економічного росту регіону, а також які очікувані зміни в стані економіки і соціальній сферах передбачається у зв'язку із її виконанням.

Завдання 9.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 9221 від 31.10.2008р. «Щодо визначення переліку видів господарської діяльності в будівництві, що підлягає ліцензуванню»;
- № 286 від 19.01.2009р. «Щодо ліцензування господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом»;
- № 8864 від 21.10.2008р. «Щодо ліцензування у сфері професійно-технічної освіти»;
- № 504 від 24.01.2009р. «Щодо ліцензування та патентування певних видів господарської діяльності»;
- № 5363 від 25.06.2008р. «Щодо надання роз'яснення деяких норм чинного законодавства»;
- № 6544 від 03.09.2007р. «Про віднесення торгового патенту до документів дозвільного характеру»;
- № 5519 від 26.07.2007р. «Щодо патентування торгівлі».

Завдання 10.

Виготовлення ілюстративного матеріалу: керуючись положеннями Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» складіть таблицю контролюючих органів (міністерства, відомства, комітети, інспекції і т.д.), діяльність яких підпадає під сферу дії цього Закону за наступними критеріями:

Орган виконавчої влади	Предмет контролю (нагляду)	Суб'єкт контролю (нагляду)	Об'єкт контролю (нагляду) – вид діяльності, що підлягає контролю	Правові підстави для здійснення контролю (нагляду)
------------------------	----------------------------	----------------------------	--	--

Завдання для перевірки знань:

1. В чому проявляється так звана державна економічна політика?
2. Що означає в юридичному розумінні участь держави в економічній політиці?
3. Яким чином держава приймає участь в економічних процесах, і зокрема в сфері економічної політики та політики господарювання тощо?

4. *Якою Ви бачите довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику України? Яким є їх вплив на господарські процеси в Україні?*
5. *Хто безпосередньо реалізує господарську компетенцію органів державної влади та органів місцевого самоврядування? Наведіть приклади.*
6. *Оскільки держава ввійшла в господарський механізм, з одного боку, як один із підприємців, будучи безпосереднім суб'єктом господарських відносин, а з іншого боку — як особливий інститут управління господарською діяльністю, дайте свою оцінку ефективності такої участі держави в господарському обороті.*
7. *Проаналізуйте такий напрям економічної політики, що визначаються державою як структурно-галузева політика.*
8. *Якою є сьогодні інвестиційна політика в Україні? Які чинники визначають її ефективність?*
9. *В чому Ви бачите реалізацію політики інституційних перетворень? Які господарські нововведення були впроваджені останнім часом в Україні?*
10. *Дайте коротку анотацію на такі напрями економічної політики як цінова політика, антимонопольно-конкурентна політика, бюджетна політика, податкова політика, грошово-кредитна політика, валютна політика, зовнішньоекономічна політика тощо. Наведіть приклади.*
11. *Наведіть відомі приклади із практики господарювання України про окремі форми та напрями господарського державного регулювання.*
12. *В чому ви бачите обґрунтованість /необґрунтованість концепції втручання/невтручання держави в економіку з огляду на економічну кризу кінця 2008 року?*
13. *Розкрийте основні форми державного планування господарської діяльності в Україні. В чому проявляється їх необхідність та ефективність?*
14. *Дайте узагальнену характеристику Державній програмі економічного та соціального розвитку України на поточний рік.*
15. *Розкрийте регіональну програму соціально-економічного розвитку регіону де Ви безпосередньо проживаєте. Висвітліть її ключові аспекти.*
16. *Яким є порядок розробки прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів і міст, а також прогнози і програми розвитку галузей економіки?*
17. *Яким є законодавчо встановлений механізм постачання продукції для державних потреб? Наведіть приклади.*
18. *Розкрийте загальні правові й економічні основи здійснення процедур закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти.*
19. *Якими є основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання? Дайте характеристику їх правової бази та загальні засади.*
20. *Визначте правові і організаційні принципи здійснення ліцензування в Україні.*
21. *Що таке ліцензія, патент? Розкрийте порядок їх видачі.*
22. *Які види господарської діяльності підлягають ліцензуванню? Чим обумовлено саме такий перелік?*
23. *Хто уповноважений видавати ліцензії/патенти? Яким є перелік органів ліцензування/патентування?*
24. *Чим істотно відрізняється процедура ліцензування та патентування між собою? Наведіть приклади.*

25. Розкрийте особливості контролю та нагляду в сфері господарювання як особливих напрямів діяльності держави.
26. В який спосіб держава здійснює управління державним сектором економіки?
27. Яким є особливості управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки порівняно із державним сектором економіки?

Практичні завдання:

1. В Господарський суд Тернопільської області звернулося ДПІ в м. Тернополі з позовом про стягнення з підприємства «ППЗ» в дохід держави суми 107 640,93 грн. від здійснення діяльності без встановлених законом підстав.

В квітні 2007 р. ДПІ в м. Тернополі здійснило перевірку дотримання вимог податкового законодавства підприємством. Було встановлено, що вказане підприємство протягом 2006 р. займалося придбанням та реалізацією металобрухту з метою отримання прибутку без відповідної ліцензії.

Державне підприємство «ППЗ» заперечуючи проти позову стверджувало, що металобрухт було йому передано в рахунок погашення дебіторської заборгованості за перевезення вантажів, тобто брухт утворився на підприємстві внаслідок його господарської діяльності. А відповідно до ст.4 Закону України «Про металобрухт» встановлено, що не підлягає ліцензуванню діяльність юридичних осіб, пов'язана із збиранням та реалізацією промислового брухту чорних та кольорових металів, який утворюється в результаті їх діяльності.

Як повинен вирішити суд даний спір?

Чи підлягають ліцензуванню цивільно-правові угоди щодо металобрухту і та інші угоди пов'язані із переходом права власності?

2. Приватний підприємець громадянин А. вирішив здійснювати роздрібну торгівлю ветеринарними медикаментами і препаратами як основним видом своєї підприємницької діяльності.

Протягом трьох місяців його дохід від цієї діяльності становив 10 тис.грн. Проте під час планової перевірки його діяльності працівниками податкової інспекції було виявлено, що роздрібну торгівлю ветеринарними медикаментами і препаратами громадянин А. здійснював без ліцензії.

Працівниками податкової інспекції на приватного підприємця було накладено штраф в розмірі 1000 неоподаткованих мінімумів громадян та вилучено увесь товар. Окрім того, податкова інспекція звернулася до реєструючого органу з вимогою скасувати державну реєстрацію вказаного підприємця.

Чи правомірними є дії податкової інспекції?

Яку відповідальність нестиме громадянин А., який здійснював підприємницьку діяльність без відповідної ліцензії?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття та проблеми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання.*
2. *Господарська компетенція органів державної влади та органів місцевого самоврядування.*
3. *Роль держави в економічній політиці.*
4. *Сучасні напрями економічної політики в Україні.*
5. *Форми державного регулювання у сфері господарювання.*

6. Обґрунтованість /необґрунтованість концепції втручання/невтручання держави в економіку.
7. Основні форми державного планування господарської діяльності в Україні.
8. Засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання.
9. Правові і організаційні принципи здійснення ліцензування в Україні.
10. Порівняння спільних та відмінних рис процедур ліцензування та патентування.
11. Загальний контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання, його сфери.
12. Особливості управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки.
13. Особливості управління господарською діяльністю у державному секторі економіки.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №4.

Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: підприємництво, господарська комерційна діяльність, підприємець, свобода підприємницької діяльності, вільна підприємницька діяльність, дозвільна підприємницька діяльність, обмежена підприємницька діяльність, реалізація права на підприємницьку діяльність, принципи підприємницької діяльності, організаційно-правова форма господарювання, організаційна форма підприємництва, гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності, мале підприємництво.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть таблицю: відповідно до Класифікації організаційно-правових форм господарювання, що затверджена наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 року №97 складіть таблицю видів організаційно-правових форм господарювання.

Завдання 2.

Аналіз-порівняння: знайдіть в науковій літературі та/чи юридичних публікаціях погляди вчених на проблематику термінологічної сутності поняття «підприємницька діяльність». Запропонуйте своє бачення на досліджуване питання.

Завдання 3.

Робота з правовими поняттями та категоріями: докладно проаналізуйте значення терміну «підприємництво» з іншими словами того ж ряду — «підприємницька діяльність» та «господарська діяльність».

Завдання 4.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: складіть вичерпний перелік категорій осіб, яким заборонено займатися підприємницькою діяльністю. Проаналізуйте, у зв'язку з чим, законодавець обмежив їх у цьому праві. Як у сьогоdnішньому суспільному житті виконується ця норма?

Завдання 5.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: проаналізуйте, з чим пов'язана реалізація права на підприємницьку діяльність у фізичної особи? Яке відношення має цивільна дієздатність до права займатись підприємництвом? Як ці питання вирішує судова практика? Назвіть приклади із преси, джерел Інтернет тощо про випадки реалізації права на підприємницьку діяльність до настання повної цивільної дієздатності.

Завдання 6.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте чинну правову базу, яка упорядковує особливості діяльності так званого малого підприємництва в Україні. Яку роль відіграє держава у розвитку малого підприємництва, які необхідні умови створює для цього?

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 1960 від 07.03.2008 р. «Про розгляд листа щодо визначення виду діяльності».
- № 9549 від 13.11.2008 р. «Про надання роз'яснення щодо визначення організаційно-правової форми редакції газети»;
- № 3317 від 27.03.2009 р. «Щодо юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців Республіки Польща, які виявили бажання займатись підприємницькою діяльністю на території України»;

Завдання для перевірки знань:

1. Які є види господарської діяльності та чим істотно вони відрізняються між собою?
2. Чи дійсно поняття господарської комерційної діяльності слід ототожнювати із поняттям підприємництво?
3. Якими є істотні ознаки підприємницької діяльності, які вирізняють її від інших видів господарської діяльності, в тому числі від некомерційної? Проаналізуйте їх складові та наведіть відповідні приклади.
4. Розкрийте таку ознаку підприємницької діяльності як її мета. В чому Ви бачите її виключність для підприємництва?
5. Що означає свобода підприємницької діяльності, котра впливає із ст.42 Конституції України?
6. Проаналізуйте зміст статті 43 ГКУ. В чому Ви бачите її подальшу реалізацію в поточному господарському законодавстві?
7. Які види підприємницької діяльності виділяють з огляду на критерій її самостійності та вільного здійснення? Наведіть приклади.
8. Які види діяльності здійснювати звичайним підприємцям заборонено?
9. Якими нормативно-правовими актами встановлюються певні особливості по здійсненню окремими видами підприємницької діяльності, зокрема банківська діяльність, діяльність пов'язана із обігом цінних паперів тощо?
10. Яким чином застосовуються положення ГКУ щодо юридичних осіб та громадян, для яких підприємницька діяльність не є основною?

11. Як реалізує право на підприємницьку діяльність фізична особа? Коли виникає в неї це право? З'ясуйте випадки дострокового виникнення таких можливостей.
12. Яким є характер обмежень окремих осіб щодо здійснення підприємницької діяльності? Чітко визначте коло таких осіб.
13. Якими є обмеження щодо окремих видів підприємництва? Як це питання вирішує господарське законодавство?
14. На підставі яких принципів здійснюється підприємницька діяльність?
15. Дайте визначення що таке організаційна форма підприємництва.
16. Які види організаційно-правових форм господарювання встановлені законодавством?
17. Якими є гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності?
18. Яким чином держава створює умови для підтримки і розвитку підприємництва в Україні?
19. Дослідіть чинну правову базу, яка упорядковує особливості діяльності так званого малого підприємництва.
20. Як держава сприяє розвитку малого підприємництва, створює необхідні умови для цього?

Практичні завдання:

1. Статутом господарського товариства «Крок» передбачені такі види діяльності: торгівельна та посередницька діяльність; діяльність, пов'язана з реалізацією боєприпасів до військової зброї; виплата та доставка пенсій та інших соціальних грошових допомог; надання рекламних та консалтингових послуг; передача та постачання електроенергії; постачання природного та скрапленого газу; охорона особливо важливих об'єктів права державної власності; та деякі інші.

Які види діяльності можуть/не можуть зазначатися в установчих документах?

Чи усі із названих видів діяльності можуть здійснюватись цим товариством?

Які нормативні акти упорядковують обмежену підприємницьку діяльність?

2. Громадянин К. використовуючи найману працю здійснював виробництво та торгівлю столярних виробів (столи, меблі і т. ін.). Протягом року його дохід становив 60 тис. грн. Податковими органами було виявлено факт відсутності в громадянина К. свідоцтва про державну реєстрацію.

Варіант 2. Громадянин К. особисто здійснював виробництво та торгівлю столярних виробів.

Яку відповідальність нестиме громадянин К., який здійснював підприємницьку діяльність без державної реєстрації?

3. Використовуючи типові ознаки підприємництва, встановлені ГК України прослідкуйте їх наявність (відсутність) у так званому «вуличному підприємстві» (наприклад, торгівля біля ринку, на зупинках і т. п.).

Теми наукових повідомлень:

1. *Істотні ознаки підприємницької діяльності, які вирізняють її від інших видів господарської діяльності.*
2. *Природа, суть і умови підприємницької діяльності.*

3. *Поняття свободи підприємницької діяльності, що впливає із ст.42 Конституції України.*
4. *Культура підприємницької діяльності. Характерні риси особи підприємця і оцінка його підприємницьких якостей.*
5. *Сучасні форми підприємницької діяльності в Україні. «Вуличне підприємництво».*
6. *Механізм подолання адміністративних бар'єрів в розвитку підприємництва.*
7. *Особливості реалізації права на підприємницьку діяльність у фізичної особи.*
8. *Гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності.*
9. *Умови підтримки і розвитку підприємництва в Україні.*
10. *Співвідношення господарської та підприємницької діяльності.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №5.

Суб'єкти господарювання. Загальні положення

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: *суб'єкт господарського права, суб'єкт господарювання, суб'єкт господарської діяльності, суб'єкт, що господарює, господарська організація, учасник господарських відносин, господарська компетенція, суб'єкт підприємницької діяльності, некомерційний суб'єкт господарювання, індивідуальними чи приватний підприємець, господарська правосуб'єктність, права та обов'язки суб'єкта господарювання, утворення суб'єкта господарювання, заснування, установчі документи, статут, засновницький договір (договір засновників), установчі документи міністерств/відомств (установчий акт, положення), меморандум (одноособова заява), положення як установчий документ структурних одиниць господарських організацій, легітимація суб'єкта господарської діяльності, державна реєстрація суб'єкта господарювання, державний реєстратор, скасування державної реєстрації, спеціально уповноважений орган з питань державної реєстрації, припинення діяльності суб'єктів господарювання, реорганізація, ліквідація, поділ, злиття, приєднання, перетворення.*

Навчальні завдання:

Завдання1.

Складіть схему:

- *Загальні права та обов'язки суб'єктів господарювання.*
- *Шляхи створення господарських організацій.*
- *Етапи (стадії) започаткування (заснування) суб'єктів господарювання.*
- *Етапи створення господарської організації зі статусом юридичної особи шляхом реорганізації.*
- *Поняття та ознаки установчих документів.*
- *Загальний порядок державної реєстрації суб'єктів господарських правовідносин.*
- *Спеціальний порядок державної реєстрації суб'єктів господарських правовідносин.*
- *Основні засади припинення діяльності суб'єктів господарювання.*
- *Припинення господарської організації шляхом ліквідації.*
- *Припинення господарської організації шляхом реорганізації.*

Завдання 2.

Робота з правовими поняттями та категоріями: докладно проаналізуйте розмежування понять «суб'єкт господарювання», «суб'єкт господарської діяльності», «суб'єкт, що господарює», «господарська організація», «учасник господарських відносин».

Завдання 3.

Виготовлення ілюстративного матеріалу: дослідіть питання про класифікаційні види суб'єктів господарювання (підприємництва), виокреміть та поясніть ці критерії і їх види.

Завдання 4.

Робота з правовими поняттями та категоріями: дайте чітке визначення та проаналізуйте правову природу терміну господарська правосуб'єктність. З'ясуйте сутність поняття «компетенція» і визначте, який з цих термінів можна використовувати щодо характеристики правового статусу суб'єкта господарювання.

Завдання 5.

Складіть таблицю: розкрийте у вигляді таблиці (або схеми) спеціальні правила реєстрації окремих суб'єктів господарювання:

- банків;
- об'єднань громадян (у тому числі професійних спілок);
- благодійних організацій;
- партій;
- органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- торгово-промислових палат;
- фінансових установ (у тому числі кредитних спілок);
- бірж.

Завдання 6.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: дослідіть передбачені законодавством підстави для відмови та випадки скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Хто уповноважений ініціювати та здійснювати такі дії. Дослідіть практику господарського судочинства з приводу існуючих колізій в законодавстві в цій сфері?

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте Постанову ВГС України № 48/237 від 04.07.2007 р. Дайте свій коментар та розкрийте співвідношення скасування державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності та припинення юридичної особи. Обґрунтуйте позицію позивача.

Завдання 8.

Складіть проект установчих документів господарських організацій:

- статут;
- засновницький договір (договір засновників);
- установчі документи міністерств/відомств (установчий акт, положення);
- меморандум (одноособова заява);

- положення як установчий документ структурних одиниць господарських організацій.

Завдання 9.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 02-5/334 від 12.09.1996р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств». Проаналізуйте вказані роз'яснення щодо окремих стадій утворення та припинення суб'єкта підприємництва.

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в:

- Наказі № 65 від 09.06.2004 р. «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу»;
- Листі № 9523 від 12.11.2008 р. «Про надання роз'яснення (щодо пакета документів, який необхідно подати державному реєстратору при внесенні змін до відомостей про юридичну особу, які пов'язані зі зміною керівника, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців»;
- Листі № 129 від 13.01.2009 р. «Про порядок проведення злиття юридичних осіб»;
- Листі № 7919 від 18.09.2008 р. «Про надання роз'яснення щодо державної реєстрації припинення юридичної особи»;
- Листі № 5289 від 19.07.2007 р. «Щодо внесення змін до статуту товариства на підставі рішення суду»;
- Листі № 7687 від 10.10.2007 р. «Про порядок проведення державної реєстрації припинення юридичної особи»;
- Листі № 3285 від 15.04.2008 р. «Про порядок реорганізації осіб публічного права».

Завдання для перевірки знань:

1. *Хто відноситься до учасників відносин у сфері господарювання?*
2. *Чим відрізняється суб'єкт господарювання від суб'єкта організаційно-господарських повноважень?*
3. *Як співвідносяться між собою суб'єкт господарювання (учасник господарських відносин) та суб'єкт підприємницької діяльності?*
4. *Які категорії суб'єктів господарювання закріплені в ч. 2 ст. 55 ГК України?*
5. *Чому законодавець виключив з числа суб'єктів господарювання так звані відокремлені підрозділи господарських організацій? Обґрунтуйте.*
6. *За якими критеріями здійснюється класифікація суб'єктів господарських правовідносин?*
7. *Проаналізуйте правову природу терміну господарська правосуб'єктність.*
8. *Які критерії лежать в основі розмежування ознаки підприємництва як визначена організаційно-правова форма суб'єкта господарювання від так званої організаційної єдності?*
9. *Проаналізуйте форми майнової відокремленості суб'єкта підприємництва та правові підстави закріплення майна за різними суб'єктами господарювання.*
10. *В чому Ви бачите сутність термінів легітимація та реєстрація як ознаки підприємництва? Визначте можливі правові наслідки недотримання цих умов.*

11. Розкрийте зміст поняття господарської компетенції щодо окремих видів суб'єктів господарювання.
12. Якими є вид і міра відповідальності суб'єктів господарського права, які використовуються як засоби економічного стимулювання?
13. Проаналізуйте форми відповідальності суб'єктів підприємництва за результати свого господарювання та особливості їх реалізації в господарському обороті.
14. Які чинники визначають обсяг правосуб'єктності (прав та обов'язків) кожного із суб'єктів підприємництва? Дайте їм правовому характеристику.
15. В чому полягають так звані загальні і спеціальні права та обов'язки суб'єктів господарювання? Яка між ними істотна різниця? Наведіть приклади.
16. Що означає утворення і державна реєстрація суб'єкта господарювання (підприємництва) як окремі етапи? Чи розділяє ці етапи ГКУ?
17. Якими є відмінності в порядку виникнення суб'єктів господарювання? Чим вони обумовлені?
18. Якими є правові підстави та етапи започаткування (заснування) суб'єктів господарювання?
19. Яким встановленим вимогам повинні відповідати установчі документи (документ) суб'єктів господарювання?
20. Розкрийте зміст та особливості спеціальних вимог до структури установчих документів суб'єктів господарювання.
21. Яким є порядок та процедура розробки і затвердження установчих документів?
22. Яким Ви бачите розмежування змісту юридичної природи статуту та засновницького договору?
23. Від чого залежить загальний порядок реєстрації суб'єктів підприємництва в порівнянні з порядком реєстрації некомерційних організацій? Наведіть приклади.
24. Розкрийте поняття та етапи державної реєстрації суб'єктів підприємництва.
25. Що вважається місцем державної реєстрації суб'єкта підприємництва?
26. Якими є строки державної реєстрації суб'єктів підприємництва?
27. В чому полягають особливості правового статусу державного реєстратора та спеціально уповноваженого органу з питань державної реєстрації?
28. Якими є вимоги до оформлення документів, які подаються для державної реєстрації?
29. Вкажіть на спеціальні особливості державної реєстрації утворення та припинення юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
30. Дайте поняття та охарактеризуйте вимоги до Державного реєстру. Яким є порядок його ведення?
31. Що таке реєстраційна справа та які особливості її ведення?
32. В чому полягають так звані спеціальні правила реєстрації окремих суб'єктів підприємництва? До кого вони застосовується?
33. Які є способи припинення діяльності суб'єктів господарювання? Розкрийте їх зміст.
34. Які форми припинення шляхом реорганізації передбачені чинним законодавством?

Практичні завдання:

1. ВАТ «Альфа», яке володіло двома заводами по виробництву побутової техніки, продало один із них компанії «Омега». Здійснивши реконструкцію придбаного заводу, компанія «Омега» налагодила випуск побутової техніки того ж класу але із вдосконаленням моделі.

Побутова техніка випускалась під колишньою маркою «Альфа».

ВАТ «Альфа» зажадало від компанії «Омега» змінити назву побутової техніки, оскільки ця назва є фірмовим торговим знаком ВАТ «Альфа» і права на нього не були передані компанії «Омега» при здійсненні операції купівлі-продажу заводу. Компанія «Омега» не погодилася із цими вимогами. На її думку, завод був придбаний як майновий комплекс зі всіма правами, включаючи права на об'єкти промислової власності. А тому, компанія «Омега» має право випускати побутову техніку під назвою «Альфа».

Позицію якої сторони - продавця чи покупця заводу – Ви вважаєте правомірною?

При підготовці відповіді на поставлене питання проаналізуйте дві ситуації: 1) завод не був юридичною особою, 2) завод був юридичною особою.

Які засоби індивідуалізації відносяться до об'єктів промислової власності та можуть передаватися іншим особам?

Чи відносяться до промислової власності назви виробів (товарів), наприклад, «Samsung», «Лада», «Таврія» та інші логотипи?

2. Підприємство «П.» рішенням власника змінило свою назву. У зв'язку із цим були подані до реєструючого органу (міську раду за своїм місцем знаходження) документи для перереєстрації. Реєструючий орган відмовив підприємству в перереєстрації, мотивуючи свою відмову тим, що відповідно до законодавства в даному випадку потрібна повторна реєстрація, а не перереєстрація. Підприємство «П.» звернулось в адміністративний суд про вирішення спору.

Чи є правомірною відмова реєструючого органу?

В яких випадках та в якому порядку здійснюється перереєстрація суб'єктів підприємницької діяльності?

Охарактеризуйте правомірність дій реєструючого органу.

Яким судам підвідомчі спори про державну реєстрацію, перереєстрацію суб'єктів підприємництва?

3. Громадянин Полтавченко К.В., маючи намір здійснювати підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, подав до органу реєстрації такі документи: реєстраційну картку, копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера платника податків, нотаріально завірене рішення про намір провадити підприємницьку діяльність та рішення про повну матеріальну відповідальність як підприємця, нотаріально завірений дозвіл повнолітніх членів сім'ї, медичну довідку №86-О, довідку про склад сім'ї.

Чи має реєструючий орган підстави для відмови у державній реєстрації громадянина Полтавченко К.В. в якості фізичної особи-підприємця?

Якими є вимоги до оформлення документів, які подаються для державної реєстрації?

Розкрийте процедуру реєстрації фізичної особи-підприємця.

4. Власник приватного підприємства «КПП» вирішив реорганізуватись в акціонерне товариство.

Які недоліки та переваги такого рішення?

Що потрібно вчинити власнику для проведення процедури реорганізації?

5. Дві юридичні особи прийняли рішення про створення ТОВ зі статутним капіталом 10000 грн. частка кожного із учасників складає 50%, тобто 5000 грн. для реєстрації цього товариства державний реєстратор вимагає довідку Антимонопольного комітету про згоду на створення такого підприємства та відмітку податкової адміністрації на реєстраційній картці підприємства про взяття його на облік, а також надання директором нового підприємства довідки з податкової інспекції за місцем його проживання про присвоєння йому ідентифікаційного коду платника податків.

Чи є законними вимоги державного реєстратора?

Яким чином слід діяти учасникам для захисту своїх прав?

6. Громадяни П. та В. вирішили заснувати ТОВ. Однак орган державної реєстрації відмовив у реєстрації, мотивуючи тим, що кількість учасників ТОВ повинна бути не менше трьох осіб, оскільки Законом «Про господарські товариства» кількість членів ревізійної комісії повинна бути не менше трьох осіб.

Чи є законними дії реєструючого органу?

В яких випадках може бути відмовлено в державній реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності?

Яким чином громадяни П. та В. можуть захистити свої права та яку аргументацію вони повинні при цьому надати?

7. ТОВ реорганізується у АТ шляхом перетворення.

Які документи необхідно для оформлення цієї процедури?

Розкрийте механізм перетворення як форми реорганізації.

Чи обов'язково потрібно перереєструвати новостворене господарське товариство?

Теми наукових повідомлень:

1. Співвідношення понять «суб'єкт господарювання», «суб'єкт господарської діяльності», «суб'єкт, що господарює», «господарська організація» та «учасник господарських відносин».
2. Класифікаційні види суб'єктів господарювання (підприємництва).
3. Правова природа «господарської правосуб'єктності».
4. Співвідношення понять «суб'єкт господарювання (учасник господарських відносин)» та «суб'єкт підприємницької діяльності».
5. Чинники, що визначають елементи правового статусу суб'єкта господарювання.
6. Критерії відмінностей в порядку виникнення суб'єктів господарювання.
7. Етапи процесу утворення господарської (підприємницької) організації.
8. Розмежування статуту і засновницького договору як установчих документів.
9. Особливості державної реєстрації утворення та припинення фізичної особи-підприємця.
10. Спеціальні правила реєстрації окремих суб'єктів підприємництва.
11. Підстави (добровільне, примусове, добровільно-вимушене) припинення діяльності суб'єктів господарювання.
12. Форми (ліквідація, реорганізація, скасування державної реєстрації) припинення діяльності суб'єктів господарювання.

13. Порівняння форм припинення діяльності суб'єктів господарювання шляхом реорганізації (поділ, злиття, приєднання, перетворення).

**ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №6.
Правове становище підприємств**

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: підприємств, виробнича, науково-дослідна, торгівельна діяльність, державне підприємство, державне (національне) акціонерне товариство, державне комерційне підприємство, казенне підприємство, комунальне унітарне підприємство, підприємства колективної власності, виробничий кооператив, колективне сільськогосподарське підприємство, унітарне дочірнє підприємство, створене виробничим кооперативом чи колективним підприємством, унітарне підприємство, що створюється суб'єктами права колективних власності, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, приватне підприємство, фермерське господарство, орендне підприємство, підприємство з іноземними інвестиціями, іноземне підприємство.

Навчальні завдання:

Завдання1.

Складіть схему:

- Правовий статус підприємства (поняття, ознаки, види).
- Підприємство державної форми власності (поняття, форми, види, чинники, що забезпечують функціонування).
- Загальні ознаки унітарного підприємства (для комерційного та казенного підприємства).
- Поняття та характерні ознаки державного комерційного унітарного підприємства.
- Поняття та характерні ознаки казенного підприємства.
- Підприємство комунальної форми власності (поняття, форми, види, чинники, що забезпечують функціонування).
- Поняття та характерні ознаки колективного сільськогосподарського підприємства (відповідно до ЗУ «Про колективне сільськогосподарське підприємство»).
- Поняття та характерні ознаки кооперативу (відповідно до ЗУ «Про кооперацію»).
- Поняття та характерні ознаки сільськогосподарського виробничого кооперативу (відповідно до ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію»).
- Приватне підприємство (поняття, організаційно-правові форми, види, чинники, що забезпечують функціонування, характерні риси).
- Поняття та характерні ознаки фермерського господарства (відповідно до ЗУ «Про фермерське господарство»).
- Поняття та характерні ознаки підприємства з іноземними інвестиціями.
- Поняття та характерні ознаки іноземного підприємства.
- Поняття та характерні ознаки орендного підприємства (відповідно до ЗУ «Про оренду державного та комунального майна»).

Завдання 2.

Підготуйте проекти документів:

- Статут державного комерційного підприємства.
- Статут казенного підприємства.
- Статут комунального підприємства.
- Статут колективного сільськогосподарського підприємства.
- Статут виробничого кооперативу.
- Статут приватного підприємства.
- Статут фермерського господарства.
- Договір оренди цілісного майнового комплексу державного чи комунального підприємства.

Завдання 3.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 7654 від 09.10.2007 р. «Про розгляд звернення щодо діяльності кооперативів»;
- № 4264/0/2-07 від 14.06.2007 р. «Про визначення термінів "мале" та "середнє" підприємство»;
- № 4899 від 09.06.2008 р. «Про надання роз'яснень (щодо організаційно-правової форми садівничого товариства)»;
- № 1924 від 06.03.2008 р. «Про надання роз'яснень (щодо фермерського господарства)»;
- № 6784 від 08.08.2008 р. «Про надання роз'яснення щодо створення та діяльності фермерського господарства»;
- № 1011 від 07.02.2008 р. «Щодо можливостей обслуговуючого кооперативу (тип - житловий кооператив) виступати засновником товариства з обмеженою відповідальністю, формувати статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю за рахунок вкладу засновника...»;
- № 3696 від 25.04.2008 р. «Щодо утворення приватного підприємства і оформлення змін до статуту підприємства»;
- № 9652 від 25.12.2007 р. «Стосовно порядку визначення внесків у статутний капітал приватного підприємства, що створене двома або більше засновниками».

Завдання для перевірки знань:

1. Проаналізуйте відповідні риси (ознаки) підприємств та дайте їм належну аргументацію.
2. Чим відрізняється підприємство від інших суб'єктів господарських правовідносин?
3. За якими критеріями класифікують підприємства?
4. Дайте поняття (критерій належності) підприємству унітарного та корпоративного типу? Наведіть їх приклади.
5. Які підприємства належать до категорії малих підприємств?
6. У чому полягають відмінності між підприємством-власником і підприємством-невласником?

7. *Що означає поняття «асоційовані підприємства»? Чи можна класифікувати такі підприємства?*
8. *Розкрийте поняття «державне комерційне підприємство». Чим воно відрізняється від казенного підприємства?*
9. *Які види комунальних підприємств передбачені Господарським кодексом?*
10. *Які чинники зумовлюють необхідність функціонування в господарському обороті комунальних підприємств?*
11. *Розкрийте основні та відмінні риси комунальних підприємств та державних комерційних підприємств.*
12. *Чи можуть підприємства колективної власності можуть бути унітарними? Наведіть приклади.*
13. *В чому полягає специфіка підприємств колективної власності? Чи можна їх класифікувати?*
14. *З якою метою створюються виробничі кооперативи? Як ця мета відбивається в особливостях правового становища виробничого кооперативу?*
15. *Чи може приватне підприємство створюватися юридичною особою? Обґрунтуйте свою відповідь.*
16. *Виділіть характерні риси приватних підприємств, їх види та організаційно-правові форми.*
17. *Що є спеціальним предметом діяльності фермерського господарства, як форми сімейного бізнесу? Розкрийте його специфічні ознаки.*
18. *З якою метою та в якій організаційно-правовій формі можуть утворюватися орендні підприємства?*
19. *Яка специфіка притаманна підприємствам із іноземними інвестиціями та іноземним підприємствам порівняно із традиційними підприємствами?*

Практичні завдання:

1. Члени виробничого кооперативу «Веселка» на загальних зборах прийняли рішення про заснування дочірнього підприємства. Правління, як виконавчий орган кооперативу скасувало це рішення.

Які рішення можуть приймати члени кооперативу на загальних зборах?

Чи можливо здійснити такі дії відповідно до законодавства?

Розкрийте механізм управління справами кооперативу.

2. Майно комунального підприємства «П.» належить йому на праві повного господарського відання. Здійснюючи розрахунки із постачальниками по укладених угодах, керівник підприємства вирішив передати у власність одного із постачальників вантажний автомобіль, який належить комунальному підприємству.

Чи правомірним слід вважати рішення керівника комунального підприємства?

Яким є правовий титул майна, що є комунальною власністю і закріплене за комунальним підприємством?

3. За рішенням керівництва казенного підприємства «Тернопільський протезний завод», останнє вступило до асоціації «Українські протези» за погодженням Тернопільської обласної державної адміністрації. Проте, прокурором області було внесено протест на таке рішення.

Чи правомірний протест прокурора?

Чи має право казенне підприємство вступати в господарські об'єднання?

Чи встановлені законодавством умови вступу казенного та інших державних підприємств до господарських об'єднань?

4. В казенному підприємстві «Ф.» утворилася дебіторська заборгованість за енергоресурси на суму 320 тис. грн. протягом трьох місяців ця заборгованість не була ліквідована. У зв'язку з цим енергопостачальні компанії звернулися з позовом до господарського суду про визнання казенного підприємства банкрутом.

Чи може казенне підприємство визнано банкрутом?

На яке майно казенного підприємства може бути звернено стягнення для покриття цього боргу?

Які обов'язки щодо казенного підприємства несе міністерство (відомство), до сфери управління якого воно належить?

5. Засновник приватного підприємства громадянин Р. вирішив продати його громадянину Г. За усною домовленістю покупець зобов'язувався виплатити продавцеві за передане підприємство 1 млн. грн. До державного реєстратора для реєстрації змін до засновницьких документів були подані нотаріально засвідчена заява громадянина Р. про вихід його зі складу засновників та заява громадянина Г. про введення його в якості засновника приватного підприємства. Громадянин Р. передав покупцеві усю документацію підприємства, печатку та штампи. Громадянин Г. в установленій строк не оплатив вартість підприємства у розмірі 1 млн. грн.

Як треба правильно оформити відносини, пов'язані із відчуженням приватного підприємства?

Що є об'єктом відчуження приватного підприємства – саме підприємство, права засновника чи майно, належне підприємству?

6. Керівник казенного підприємства «В.» прийняв рішення про продаж нежитлового будинку (основний засіб підприємства).

Чи правомірне рішення керівника казенного підприємства?

Розкрийте правову природу правового титулу майна державних, в тому числі казенних підприємств.

Теми наукових повідомлень:

1. *Організаційно-правові форми підприємств в Україні.*
2. *Риси (ознаки) корпоративних підприємств як господарських організацій.*
3. *Риси (ознаки) унітарних підприємств як господарських організацій.*
4. *Порівняння правового становища державних комерційних підприємств та казенних підприємств.*
5. *Чинники які зумовлюють необхідність функціонування в господарському обороті комунальних підприємств.*
6. *Розмежування правового статусу державних та комунальних підприємств.*
7. *Категорії підприємств колективної власності, їх типи та форми.*
8. *Основні риси виробничого кооперативу відповідно до Закону «Про кооперацію».*
9. *Види та організаційно-правові форми приватних підприємств.*
10. *Фермерське господарство як форма сімейного підприємництва.*

11. Правова база діяльності в Україні орендних підприємств.
12. Діяльність в Україні іноземних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями.
13. Правове положення малих підприємств в Україні.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №7.

Правовий статус господарських товариств

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: господарське товариство, статутний (складений) капітал, корпоративне управління, статутний фонд, резервний (страховий) фонд, персональне товариство, товариство об'єднання капіталів, залежне господарське товариство, повне товариство, субсидіарна відповідальність, командитне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, довірче товариство, акціонерне товариство, прості акції, привілейовані акції, відкрите акціонерне товариство, закрите акціонерне товариство.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Поняття та характерні ознаки господарських товариств.*
- *Поняття та характерні ознаки персональних товариств.*
- *Поняття та характерні ознаки об'єднання капіталів.*
- *Поняття та характерні ознаки повного товариства.*
- *Поняття та характерні ознаки командитного товариства.*
- *Поняття та характерні ознаки акціонерного товариства (за новим законом)*
- *Поняття та характерні ознаки товариства з обмеженою відповідальністю.*
- *Поняття та характерні ознаки товариства з додатковою відповідальністю.*

Завдання 2.

Складіть порівняльну таблицю:

- *Поняття та характерні ознаки акціонерного товариства (за старим та новим законами).*
- *Поняття та характерні ознаки АТ та ТОВ і ТДВ.*
- *Реквізити акції.*
- *Розмежування між простими і привілейованими акціями.*

Завдання 3.

Підготуйте проекти документів (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- *Засновницький договір повного товариства.*
- *Меморандум (одноособова заява) про створення командитного товариства.*
- *Засновницький договір командитного товариства.*
- *Статут відкритого акціонерного товариства, створеного шляхом корпоратизації державного підприємства, яке не підлягає приватизації.*

- Статут відкритого акціонерного товариства, що утворене шляхом приватизації майна державного підприємства.
- Протокол Установчих зборів Засновників (Учасників) Товариства з обмеженою відповідальністю.
- Договір про конфіденційність наданої інформації про акціонерне товариство.
- Статут товариства з обмеженою відповідальністю.

Завдання 4.

Аналіз-порівняння: чи є поняття «засновник» та «учасник» господарського товариства тотожними? Дайте розширене тлумачення та порівняння цих термінів з точки зору позицій науковців та практики господарювання.

Завдання 5.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: згідно ч.1 ст. 79 Господарського Кодексу України встановлено, що у випадках, передбачених цим Кодексом, ГТ може діяти у складі одного учасника. А чи можливе створення ГТ одним засновником? Наведіть аргументи «за» і «проти» легалізації можливості заснувати ГТ однією особою.

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: дайте обґрунтовану відповідь – хто має (може) бути відповідачем за позовами про визнання недійсними рішень керівних органів АТ? Як вирішує це питання судова практика?.

Завдання 7.

Аналіз-порівняння: порівняйте положення ЦКУ та ГКУ про господарські товариства. Як кореспондуються положення цих актів з новим ЗУ «Про акціонерні товариства»?

Завдання 8.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: проаналізуйте чи є керівні органи АТ суб'єктом адміністративних відносин чи суб'єктом зобов'язальних відносин? Проаналізуйте це на основі прикладів із судової чи іншої практики.

Завдання 9.

Написання наукової статті (її тез) чи постановка правової проблематики та шляхи її вирішення: в яких випадках можуть визнаватися акти керівних органів (наприклад, акти керівних органів АТ) недійсними? Які є обов'язкові умови визнання таких актів недійсними встановлені новим законодавством про АТ?

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: чи встановлює чинне законодавство (судова практика) перелік підстав для визнання рішень керівних органів АТ недійсними. Як розглядається ця проблема науковцями (наприклад, В.С. Щербиною, І. Спасібо-Фатєєвою) та новим ЗУ «Про АТ»?

Завдання 11.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 181 від 14.01.2009 р. «Про надання роз'яснення (щодо командитного товариства)»;
- № 6320 від 25.07.2008 р. «Про надання роз'яснення щодо пакету документів, який необхідно надати державному реєстратору при внесенні змін до установчих документів, які пов'язані із зміною складу учасників юридичної особи»;
- № 11/03/22292 від 29.12.2007 р. «Про надання роз'яснень з деяких питань порядку державної реєстрації акціонерних товариств»;
- № 3393 від 17.04.2008 р. «Про розгляд листа (щодо утворення і відкликання виконавчого органу товариства)»;
- № 3895/0/2-07 від 31.05.2007 р. «Про формування статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю»;
- № 5837 від 07.08.2007 р. «Про порядок визначення чистих активів товариств»;
- № 8804 від 22.11.2007 р. «Стосовно формування статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю»;
- № 11210 від 31.12.2008 р. «Про надання роз'яснень з деяких проблемних питань товариств з обмеженою відповідальністю, кількість учасників яких перевищила встановлену законом межу»;
- № 8597 від 14.11.2007 р. «Про надання роз'яснення (щодо порядку участі в якості засновника органу місцевого самоврядування при створенні товариства з обмеженою відповідальністю)»;
- № 9706 від 26.12.2007 р. «Про господарські товариства»;
- № 4049 від 15.05.2008 р. «Про надання роз'яснення (щодо порядку відміни юридичною особою власного рішення, внесення змін до статуту та реорганізації юридичної особи)».

Завдання для перевірки знань:

- 1. В чому полягає універсальність організаційно-правової форми господарського товариства?*
- 2. Які види господарських товариств ви знаєте? За якими ознаками здійснюється класифікація господарських товариств?*
- 3. Чим відрізняються персональні товариства від об'єднань капіталів?*
- 4. Чи може створюватися господарське товариство однією особою?*
- 5. В чому Ви бачите істотну різницю у визначеннях поняття господарського товариства поданих в ГКУ та ЦКУ?*
- 6. Яке практичне значення має поділ господарських товариств на види та на форми?*
- 7. Яким вважається залежне господарське товариство? Проаналізуйте їх правовий статус.*
- 8. Які види установчих документів характерні для господарських товариств? Охарактеризуйте їх по кожному виду товариства.*
- 9. Якими є загальні та спеціальні права та обов'язки учасників господарського товариства?*
- 10. Порівняйте правове становище товариства з обмеженою відповідальністю і закритого акціонерного товариства, зазначивши їх спільні та відмінні риси.*

11. Чи можна стверджувати, що ТДВ є різновидом ТОВ? Обґрунтуйте відповідь.
12. Порівняйте правове становище повного та командитного товариства.
13. Проаналізуйте правову базу діяльності довірчих товариств в Україні та визначити їх істотні риси.
14. Назвіть характерні риси державного акціонерного товариства. Якими нормативно-правовими актами визначається особливість їх правового становища?
15. Які АТ вважаються публічними та приватними товариствами?
16. В чому Ви бачите істотну різницю у визначеннях поняття акціонерного товариства поданих в ГКУ та ЦКУ та новому ЗУ Про акціонерні товариства?
17. Чим відрізняється правовий статус акціонерного товариства встановлений новим ЗУ Про акціонерні товариства від 17.09.2008 р. у порівнянні із старим законодавством?
18. Яким є порядок відчуження акцій акціонерного товариства? Розкрийте механізм.
19. Яким є порядок заснування АТ згідно нового ЗУ Про акціонерні товариства?
20. Розкрийте основні вимоги до акцій товариства? Якими вони можуть бути, їх види, ціна, особливості обігу?
21. Які права та обов'язки характерні для акціонерів простих та привілейованих акцій?
22. Які вимоги ставляться законодавством до проведення загальних зборів АТ?
23. Який орган здійснює захист прав акціонерів в АТ?
24. Що вважається значним та контрольним пакетом акцій АТ? Розкрийте особливості їх придбання.
25. Що таке значні правочини та правочини щодо яких є заінтересованість згідно ЗУ Про акціонерні товариства?
26. Яким є порядок виділення та припинення АТ?

Практичні завдання:

1. У вересні 2006 року ЗАТ «У.» надіслало до господарського суду позов до АТ «С.» про визнання недійсним рішення загальних зборів акціонерів АТ «С.».

ЗАТ «У.» було акціонером АТ «С.» і володіло 15 відсотками акцій статутного капіталу АТ «С.».

Рішенням загальних зборів АТ «С.», крім питань, які були внесені до порядку денного, було прийнято ряд кадрових питань. Зокрема, було відсторонено від управління АТ «С.» голову правління К., призначено виконуючим обов'язків голови правління Ф., обрано заступником голови правління Є., створено комісію для проведення повного аналізу діяльності АТ «С.» тощо.

ЗАТ «У.» будучи акціонером АТ «С.» у своїх позовних вимогах просило суд визнати рішення загальних зборів акціонерів недійсними, оскільки вирішення кадрових питань не було включено до опублікованого у пресі порядку денного загальних зборів АТ «С.».

Відповідач мотивував свої дії тим, що в опублікованому порядку денному загальних зборів містився пункт 5 «Інше», а отже, загальні збори могли розглядати кадрові питання.

Хто має право вносити пропозиції щодо порядку денного загальних зборів акціонерів і коли?

Яке рішення повинен прийняти суд?

Розкрийте механізм скликання загальних зборів АТ встановлений новим Законом України «Про акціонерні товариства» та чим він істотно відрізняється від попереднього закону.

2. За повідомленням газети «Діловий Тернопіль» 15 травня 2008 року відбулися загальні збори акціонерів АТ «Прокатний завод» (ПЗ). Було прийнято рішення передати управління товариством відкритому акціонерному товариству «Будівна корпорація» (БК), якій належить 45% акцій АТ «ПЗ».

Чи є можливим відповідно до законодавства, щоб виконавчим органом одного акціонерного товариства було інше акціонерне товариство?

Чи має значення: 1) те, що компанія, яка управляє, є акціонером керованого товариства; 2) який відсоток акцій керованого товариства належить компанії, що управляє?

Як юридично грамотно оформити передачу управління товариством компанії, що управляє? Складіть проект договору.

3. Акціонер АТ «Азимут» продав належні йому акції своєму приятелю. Засновники цього товариства звернулися в суд з позовними вимогами про визнання недійсним договір купівлі-продажу цінних паперів на тій підставі, що засновницьким договором про утворення товариства була передбачена заборона на відчуження акцій товариства третім особам без згоди самого товариства та його акціонерів, які мали переважне право на придбання акцій товариства, що відчужуються.

Яке рішення має винести суд? Обґрунтуйте відповідь.

Який порядок відчуження акцій акціонерного товариства передбачений новим законом «Про акціонерні товариства»?

4. Приймаючи рішення про заснування акціонерного товариства, засновники мали вирішити питання:

1. Який тип товариства – публічне чи приватне – дозволяє розміщувати публічне чи приватне розміщення акцій? Яка істотна різниця між ними?

2. Яким є порядок відчуження акцій акціонерного товариства?

3. Яким чином має здійснюватись оплата вартості акцій засновниками акціонерного товариства?

4. Чи може один із учасників бути звільнений від сплати обов'язкової частини своєї частки до державної реєстрації?

5. Чи вважається засновницький договір установчим документом акціонерного товариства?

Надайте засновникам правову консультацію по запропонованих питаннях.

5. Один із трьох засновників акціонерного товариства через рік після заснування товариства вирішив продати весь пакет своїх акцій (70 відсотків), що належав йому на праві приватної власності, третій стороні. Інші два учасники, що володіли відповідно 20 відсотками та 10 відсотками акцій, заперечували проти цього.

Чи правомірними є ці заперечення? Аргументуйте свою відповідь, посилаючись на чинне законодавство про акціонерні товариства.

Розкрийте порядок придбання значного та контрольного пакета акцій акціонерного товариства.

Якою має бути процедура викупу акціонерним товариством розміщених ним цінних паперів?

6. Наглядова рада акціонерного товариства «П.» прийняла рішення на вигідних умовах придбати виробниче підприємство, яке було збитковим. Ринкова вартість майна, що мала стати предметом такого правочину, становила 33 відсотки від вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності акціонерного товариства.

Однак загальні збори трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості не ухвалили цього договору.

Яким є порядок укладання угод від імені акціонерного товариства?

Яка встановлена законодавством процедура прийняття рішення про укладання значних правочинів в АТ?

Розкрийте механізм прийняття рішень по правочинах, щодо вчинення яких є заінтересованість.

7. У заснуванні ТОВ прийняло участь три фізичні особи, частка яких у статутному капіталі складала – 35%, 35% та 30 %. Всі учасники внесли свої частки до статутного капіталу товариства та одержали свідоцтва товариства. Через півроку після заснування товариства між його учасниками виник конфлікт. Двоє із учасників з частками 35% та 30% підписали протокол загальних зборів про виключення третього учасника зі складу товариства «за систематичне перешкоджання діяльності товариства». Після цього засновницькі документи товариства, в складі якого один із учасників був відсутній, були подані до державного реєстратора та Perezареєстровані. Громадянин, якого виключили із числа засновників звернувся до суду.

Яке обґрунтування свої позовних вимог повинен надати позивач?

Хто є відповідачем за цим позовом – ТОВ, учасники товариства як фізичні особи, засновники товариства?

Яке рішення та з яким обґрунтуванням повинен винести суд?

Як би мала бути вирішена аналогічна ситуація, але якби засновників було двоє осіб?

8. Громадянин К., виконавчий директор ТДВ «Ф.», уклав із підприємством «Г.» договір купівлі-продажу будинку. Це будинок належав на праві власності ТДВ, членами якого окрім К. були також громадяни В., Ч. та М..

Через рік після укладення договору купівлі-продажу Ч. заявив позов про визнання вказаного договору недійсним. В обґрунтування своїх вимог Ч. назвав наступні обставини:

1. Він не давав згоди на продаж будинку співвласником якого він є;

2. Повноваження К., як виконавчого директора ТДВ, не розповсюджуються на укладання договорів про відчуження майна

Яке рішення має прийняти суд?

9. П'ятеро громадян уклали договір про утворення ТОВ. Були проведені установчі збори учасників ТОВ, на яких одного із учасників було уповноважено здійснити державну реєстрацію ТОВ.

Які дії має вчинити даний громадянин?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття та істотні риси господарського товариства.*
2. *Державні пакети акцій в українських компаніях.*

3. Практичне значення класифікації господарських товариств.
4. Поняття та ознаки персональних товариств.
5. Поняття та ознаки товариств об'єднання капіталів.
6. Історія становлення господарських товариств.
7. Види господарських товариств в зарубіжних країнах.
8. Поняття залежного господарського товариства.
9. Правовий статус учасників командитного товариства та повного товариства.
10. Правовий статус акціонерів АТ.
11. Управління АТ.
12. Характеристика акцій та дивідендів.
13. Правовий статус державних акціонерних товариств (на прикладі корпоративізованих підприємств).
14. Роль ДКЦПФР у створенні та діяльності АТ.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №8.

Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: негосподарська (некомерційна) діяльність, некомерційна (неприбуткова) організація, некомерційне господарювання, негосподарська організація, некомерційний суб'єкт господарювання, некомерційна господарська організація, організаційно-господарські відносини, господарська організація, яка здійснює управління господарською діяльністю, господарське міністерство (відомство), господарське об'єднання, об'єднання підприємств, асоціація, корпорація, консорціум, концерн, холдингова компанія, промислово-фінансова група, благодійництво, благодійний (інший некомерційний) фонд, установа, у тому числі бюджетна, негосподарське об'єднання юридичних осіб (асоціація, союз), об'єднання громадян, релігійна організація, професійна спілка, творчий союз, політична партія.

Навчальні завдання:

Завдання1.

Складіть схему:

- Поняття та характерні риси господарських об'єднань.
- Форми та характерні риси державних господарських об'єднань.
- Види та характерні ознаки Промислово-фінансової групи.
- Поняття та характерні ознаки холдингової групи.
- Особливості правового статусу благодійних та інших неприбуткових організацій.

Завдання2.

Складіть таблицю:

- некомерційних суб'єктів господарювання та порівняйте їх ключові ознаки, що визначають їх правовий статус (наприклад, засновник, установчі документи, орган реєстрації (легалізації) і т.д. – ознак для порівняння повинно бути не менше вісім).
- порівняйте правове становище господарських об'єднань та промислово-фінансової групи (спільні та відмінні риси).

Завдання3.

Аналіз-порівняння: використовуючи теоретичний матеріал та власний досвід і знання порівняйте суть та зміст господарської комерційної діяльності та некомерційної господарської діяльності.

Завдання4.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: наведіть основні відмінності між підприємницьким та не підприємницьким товариством. Як це питання розглядається в науковій літературі? Висловіть свої аргументи.

Завдання5.

Аналіз-порівняння: проаналізуйте Главу 5 Господарського кодексу України. В чому ви вбачаєте новизну в правовму регулюванні некомерційної господарської діяльності?

Завдання6.

Робота з правовими поняттями та категоріями: порівняйте види об'єднань підприємств за критеріями: порядку формування, характеру взаємин між членами об'єднання, ступінь централізації управління ін. Доцільно скласти схему порівняння.

Завдання7.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: розкрийте основи повноважень органів загальної компетенції та органів спеціальної господарської компетенції. Визначте їх роль в господарському керівництві та організації господарювання.

Завдання8.

Аналіз судової та іншої практики: ознайомтесь із позиціями науковців на дослідження проблеми розмежування комерційної та некомерційної господарської діяльності. З урахуванням цих поглядів, опишіть власне бачення на співвідношення норм ГК України і інших законів, що регулюють господарську діяльність в контексті некомерційного господарювання.

Завдання9.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте практику ВГС України, що міститься в його інформаційних Листах з питання правового статусу господарських об'єднань. Вкажіть ознаки об'єднань підприємств, та чому вони відносяться до некомерційних суб'єктів господарювання.

Завдання10.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте правову базу діяльності довірчих товариств в Україні та визначте їх істотні риси.

Завдання 11.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 5506 від 26.07.2007 р. «Про порядок державної реєстрації змін до установчих документів релігійних організацій»;
- № 6123 від 16.08.2007 р. «Про надання роз'яснення щодо об'єднання підприємств»;
- № 4691 від 03.06.2008 р. «Про особливості державної реєстрації деяких видів об'єднань громадян і професійних спілок та змін до їх установчих документів»

Завдання для перевірки знань:

1. Як співвідносяться поняття «господарська (комерційна)» і «негосподарська (некомерційна)» діяльність?
2. Які критерії розмежування лежать в основі негосподарської діяльності (мета діяльності, зміст діяльності, спосіб організації, режим діяльності). Проаналізуйте їх.
3. Чи дійсно негосподарська діяльність не має речової форми? Проаналізуйте та наведіть приклади.
4. Чи задовольняє некомерційна діяльність матеріальні чи духовні запиту, якщо її результати виступають як товар і відчужуються за гроші?
5. Які види суб'єктів можуть здійснювати некомерційну господарську діяльність? Наведіть приклади.
6. В яких організаційно-правових формах здійснюється некомерційна господарська діяльність?
7. Яке законодавство поширюється на суб'єктів, які здійснюють некомерційну господарську діяльність (загальне чи спеціальне)? Відповідь обґрунтуйте.
8. Якими є особливості режиму майна некомерційних суб'єктів господарювання?
9. Яким є зміст господарської правосуб'єктності некомерційних суб'єктів господарювання?
10. Чи можуть некомерційні суб'єкти господарювання здійснювати комерційну (підприємницьку) діяльність?
11. Куди спрямовують свій прибуток некомерційні суб'єкти господарювання займаючись підприємницькою діяльністю?
12. Чи підлягає діяльність некомерційних суб'єктів господарювання ліцензуванню?
13. Чи можуть некомерційні суб'єкти господарювання бути засновниками підприємств? Які є винятки, встановлені законодавством?
14. Чиї інтереси відображають об'єднання підприємств (господарські об'єднання) та органи господарського керівництва у сфері господарювання? Що є їх основною метою діяльності?
15. Дайте визначення поняття «об'єднання підприємств» та розкрийте зміст його істотних ознак.
16. Які види об'єднань підприємств встановлені чинним законодавством? Які критерії лежать основі їх класифікації?
17. Яким є порядок та механізм утворення та припинення діяльності об'єднання підприємств?
18. Яким є правовий статус підприємства - учасника об'єднання підприємств?
19. Який існує порядок врегулювання майнових відносин у господарському об'єднанні?

20. Розкрийте основи правового статусу визначених господарських об'єднань: «господарська асоціація», «корпорація», «концерн», «консорціум».
21. Розкрийте основи господарсько-правового статусу холдингової компанії та промислово-фінансової групи. Що це за об'єднання, та яке є їх призначення в господарському обороті?
22. Що таке дочірнє підприємство — як суб'єкт господарювання? Його правовий статус.
23. В чому ви вбачаєте роль органів господарського керівництва та органів, що організують господарювання в регулюванні господарських відносин?
24. Розкрийте види та виконувани функції в господарському обороті органів загальної компетенції. Яка їх роль в організації господарювання? Наведіть приклади.
25. Дайте характеристику поняттю «об'єднання громадян» (рух, конгрес, асоціація, фонд, союз тощо). Що є правовою основою їх діяльності?
26. Розкрийте господарсько-правовий статус релігійних організацій, їх правове положення.
27. Які некомерційні фонди вам відомі? З якою метою вони утворюються? Проаналізуйте їх господарсько-правовий статус.
28. Розкрийте особливості господарської правосуб'єктності благодійних організацій (фондацій, місій, ліг).
29. Проаналізуйте правову базу створення та діяльності державних цільових фондів. Які види їх вам відомі?
30. Розкрийте правовий статус установ, які відносяться до некомерційних організацій, що створюються власником для надання соціально-культурних послуг, і інших подібних функцій (бібліотеки, музеї, лікарні, школи, вузи, науково-дослідницькі інститути й таке ін.).

Практичні завдання:

1. Підприємство "Шанс" перерахувало кошти на розвиток фізкультури та спорту Всеукраїнському фізкультурно-спортивному товариству "Динамо".

Чи є це благодійним внеском, а перерахунок коштів благодійництвом?

Чи можна вважати Всеукраїнське фізкультурно-спортивне товариство "Динамо" благодійною організацією? Якщо ні, то якою?

2. Розглядаючи справу про скасування державної реєстрації промислово-фінансової група «К.», визначаючи правові засади її утворення та правовий статус застосував: Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» і відповідні положення ГК України.

Чи є промислово-фінансова група суб'єктом підприємницької діяльності?

Чи вірно застосував господарський суд вказану нормативно-правову базу?

3. Головне підприємство і учасник ПФГ уклали Генеральний установчий договір про подальшу діяльність, згідно з яким кожен із його учасників втрачає статус юридичної особи, а також незалежність у здійсненні господарської діяльності. Окрім цього, вказаний договір упорядковував питання щодо назви ПФГ, кінцевої продукції, терміну дії договору. В договорі було зазначено, що він набуває чинності з моменту досягнення сторонами згоди по всіх істотних умовах.

Чи правомірне укладення такого договору?

Які види договірних відносин можуть виникати між Головним підприємством та його учасниками?

Теми наукових повідомлень:

1. Критерії розмежування господарської (комерційної) від негосподарської (некомерційної) діяльності.
2. Порівняння правового статусу господарських та негосподарських організацій.
3. Організаційно-правові форми (види) негосподарських організацій.
4. Поняття та зміст організаційно-господарських відносин.
5. Кабінет міністрів України як суб'єкт організаційно-господарських повноважень.
6. Правова основа діяльності господарських міністерств (відомств).
7. Правовий статус державних господарських об'єднань.
8. Види промислово-фінансових груп в Україні.
9. Поняття банківської та фінансової холдингової групи.
10. Правовий статус державних холдингових компаній.
11. Транснаціональні корпорації: переваги та проблеми глобалізації політичних та економічних процесів.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №9.

Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: *підприємець без статусу юридичної особи, індивідуальний підприємець, право на підприємницьку діяльність, повна цивільна дієздатність, емансипація, суб'єкт малого підприємництва, індивідуальне (сімейне) господарювання, особисте селянське господарство, кредитна спілка, відокремлений підрозділ господарської організації, філія, представництво, структурна одиниця.*

Навчальні завдання:

Завдання1.

Складіть схему:

- *Правовий статус фізичної особи-підприємця (правова база, обмеження, особливості реєстрації, загальна правосуб'єктність, форми здійснення підприємництва, права та обов'язки, особливості припинення діяльності).*
- *Правовий статус особистого селянського господарства*
- *Правовий статус кредитних спілок (поняття, принципи діяльності, ознаки, функції, основні засади членства, майнові відносини у спілці, органи управління та контролю).*
- *Поняття та характерні риси відокремлених підрозділів (філія, представництво, структурна одиниця) господарських організацій.*

Завдання2.

Підготуйте проекти документів:

- Статут кредитної спілки.
- Статут особистого селянського господарства.
- Положення про відокремлений підрозділ господарської організації.

Завдання 3.

Аналіз судової та іншої практики: дослідіть норми як господарського, так і цивільного законодавства про вік з якого можна займатись підприємництвом, оскільки, ЦКУ (ч.3 ст.35) має новелу, відповідно до якої повна цивільна дієздатність, як виключення, може бути надана фізичній особі, що досягла 16 років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. Проаналізуйте чинну правозастосовчу практику про випадки емансипації.

Завдання 4.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте чинну правову базу, яка упорядковує особливості діяльності так званого малого підприємництва в Україні (зокрема ЗУ «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 р.).

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте Лист Вищого господарського суду України № 01-8/482 від 13.08.2008 р. «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у першому півріччі 2008 року» та Лист № 01-8/164 від 18.03.2008 р. «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2007 році» та дайте відповіді на наступні запитання:

- Чи може бути учасником судового процесу в господарському суді громадянин, який здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набув статусу суб'єкта підприємницької діяльності, але у спірних правовідносинах виступає не як суб'єкт підприємницької діяльності?
- Чи підвідомчі господарським судам справи зі спорів за позовами фізичних осіб, які не є учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, про визнання недійсними рішень учасників (засновників, акціонерів) таких товариств?

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 9403 від 06.11.2008 р. «Щодо особливостей функціонування підрозділів підприємств»;
- № 125 від 13.01.2009 р. «Щодо надання роз'яснення (стосовно порядку проведення державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця у разі її смерті)»;
- № 6680 від 07.08.2008 р. «Про подання документів встановленого зразка при створенні нової філії»;
- № 6653 від 06.09.2007 р. «Про представництва, філіали і виробничі підрозділи, відкриті юридичною особою за межами України»;
- № 3363 від 30.03.2009 р. «Щодо постанови КМУ від 05.03.2009 N 236»;
- № 8514 від 12.11.2007 р. «Про розгляд звернення щодо права відкривати свої філії, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи»;

- № 7688 від 10.10.2007 р. «Про відокремлені та структурні підрозділи юридичних осіб»;
- № 5292 від 19.07.2007 р. «Про відокремлені та структурні підрозділи юридичних осіб».

Завдання для перевірки знань:

1. Чи мають право на здійснення підприємницької діяльності громадяни інших держав, особи без громадянства, біженці?
2. Коли виникає в особи можливість реалізувати право на безпосереднє заняття підприємницькою діяльністю?
3. За яких умов фізична особа, якій виповнилося 16 років може бути зареєстрована як підприємець? Проаналізуйте відповідні положення ЦКУ.
4. Що таке емансипація?
5. Хто такі індивідуальні підприємці? Які їх характерні риси?
6. За якими критеріями слід розрізняти правовий статус фізичної особи-підприємця від статусу господарських організацій?
7. В яких організаційних формах можуть здійснювати підприємницьку діяльність фізичні особи?
8. Яким категоріям фізичних осіб заборонено займатися підприємництвом?
9. Яким є порядок державної реєстрації фізичної особи-підприємця?
10. Хто вважається суб'єктом малого підприємництва? Які преференції передбачені особам суб'єктам малого підприємництва?
11. В який спосіб та в якій формі держава підтримує мале підприємництво?
12. Чим відрізняється фермерське господарство від селянського господарства?
13. Якою може бути чисельність особистого селянського господарства?
14. Який статус має особисте селянське господарство - суб'єкта комерційної (підприємницької) чи непідприємницької діяльності? Обґрунтуйте.
15. Які принципи лежать в основі діяльності кредитних спілок в Україні?
16. Чи дійсно діяльність кредитних спілок пов'язано із здійсненням неприбуткової діяльності? Якщо так, то які існують пов'язані із цим обмеження?
17. Розкрийте механізм ліцензування діяльності кредитних спілок.
18. Якими є особливості майнових відносин в кредитній спілці?
19. Розкрийте поняття внутрішньогосподарських відносин. Хто є їх суб'єктами?
20. Чим відрізняються між собою відокремлені підрозділи господарських організацій - філія, представництво, структурна одиниця?
21. Чому у відокремлених підрозділів господарських організацій відсутні права юридичної особи? Обґрунтуйте.
22. Назвіть характерні риси відокремленого підрозділу господарської організації.
23. Хто уповноважений та в якому порядку створюється відокремлений підрозділ господарської організації?
24. В чому полягає юридична, майнова та організаційна залежність відокремленого підрозділу господарської організації?
25. Якими є особливості управління та відповідальності відокремленого підрозділу господарської організації?

Практичні завдання:

1. Зареєстрований як індивідуальний підприємець М. здійснював посередницьку діяльність: він зводив продавців і покупців між собою, сприяв укладанню контрактів і отримував за це комісійні.

Одна із компаній - його клієнт, не виплатила М. винагороду. М. звернувся до компанії з позовом про стягнення боргу.

Суд, що розглядав справу, відмовив в позові на тій підставі, що М. не має відповідної ліцензії на зайняття індивідуальною посередницькою діяльністю і тому не має права на отримання винагороди.

Чи правомірне рішення суду? Якому суду підвідомчий даний спір?

Якими договорами оформляються взаємовідносини М. із його клієнтами?

2. Фізична особа-підприємець не представила у податковий орган повідомлення про припинення своєї діяльності у встановлений законом строк.

Чи наступає в даному випадку відповідальність підприємця у відповідності до норм законодавства України?

Яким є порядок припинення діяльності фізичної особи-підприємця? розкрийте механізм вчинення таких дій.

3. Громадянин, зареєстрований в якості суб'єкта підприємницької діяльності (індивідуального підприємця), займається реалізацією підакцизної і продовольчої продукції.

Чи поширюється на нього законодавство про ліцензування та патентування?

Чи повинен він в такому випадку перераховувати прибутковий податок і подавати податкову декларацію в податковий орган?

4. Ваш товариш К. вирішив зареєструватися в якості суб'єкта підприємницької діяльності (індивідуальний підприємець), і займатись реалізацією книжкової продукції.

Надайте консультацію товаришу у вигляді рекомендацій по законодавчих вимогах по провадженню такого виду діяльності.

5. Громадянин України П. здійснює самостійну, безпосередню, систематичну та на власний ризик діяльність з метою отримання прибутку.

Чи можна вважати громадянина П. суб'єктом господарського права?

За яких умов фізична особа набуває статусу суб'єкта підприємницької діяльності?

Який порядок здійснення індивідуальної підприємницької діяльності встановлений для іноземних осіб? Чи істотно він відрізняється від громадян України?

6. Громадянин К. у судовому порядку визнаний недієздатним. При цьому він активно займається живописом, його картини купують колекціонери і це є джерелом його доходів. Гроші за власні картини автор отримує самостійно.

Чи можна вважати громадянина К. підприємцем? Обґрунтуйте.

Теми наукових повідомлень:

1. Організаційні та фінансові переваги і недоліки індивідуального підприємництва.
2. Інституційні аспекти в державному регулюванні малого бізнесу. Оцінка податкового навантаження при переході на спрощену систему оподаткування.
3. Закономірності та механізм створення власного бізнесу. Пошук ринкової ніші.

4. Особливості реалізації права на безпосереднє заняття підприємницькою діяльністю. Господарська правосуб'єктність фізичної особи.
5. Обмеження та заборони здійснення підприємницької діяльності для фізичних осіб-підприємців.
6. Форми здійснення індивідуальними підприємцями підприємницької діяльності.
7. Система спрощеного обліку та звітності для індивідуальних підприємців.
8. Діяльність в Україні кредитних спілок: тенденції господарювання.
9. Особисте селянське господарство як форма індивідуального підприємництва.
10. Відокремлений підрозділ господарської організації як суб'єкт внутрішньогосподарських відносин.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №10.

Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: майно у сфері господарювання, форма майна, майно в речовій формі, нематеріальні активи, право власності, право володіння, право користування, право розпорядження, титул майна, основних фонди, оборотні засоби, майнові права та майнові зобов'язання, право господарського відання, правом оперативного управління, право довірчої власності, право користування, право державної власності на засоби виробництва, право комунальної власності на засоби виробництва, право колективної власності на засоби виробництва, право приватної власності на засоби виробництва, правовий режим використання природних ресурсів у сфері господарювання, право інтелектуальної власності, винахід та корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка (знак для товарів і послуг), комерційне (фірмове) найменування, комерційна таємниця, ринок цінних паперів, цінні папери, фондовий ринок, емісія цінних паперів, корпоративні права, правомочності власника корпоративних прав, володіння корпоративними правами, державні корпоративні права.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- Форми реалізації права власності.

Завдання 2.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: складіть перелік нормативно-правових актів, що визначають форми власності в Україні. Чи існує в Україні колективна власність? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 3.

Розгорнуте конспектування (рецензування) наукової статті з критичними коментарями і аргументованою оцінкою її основних положень і головної ідеї: розкрийте взаємозв'язок права власності і права довірчого управління. Як це питання досліджується в науковій літературі?

Завдання 4.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: наведіть обґрунтуйте відмінності між правом господарського відання та правом оперативного управління.

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: дослідіть Постанову Вищого господарського суду України № 18/34 від 05.06.2007 р. та дайте свій коментар. Як судовою практикою вирішується питання про реалізацію майна військовими частинами?

Завдання 6.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: чи вважається володіння корпоративними правами підприємництвом? Обґрунтуйте свою позицію. Хто згідно законодавства не може володіти та/або здійснювати корпоративні права?

Завдання 7.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: дослідіть порядок формування та розпорядження майном в господарському товаристві. Яким чином вирішує це питання новий ЗУ «Про акціонерні товариства»?

Завдання 8.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: ознайомтесь із «Принципами корпоративного управління», що затвердженні Радою організацій економічного співробітництва і розвитку 27.04. 1998 року та дайте їм свою оцінку. Чи відносяться ці принципи до джерел корпоративного права? Визначте ключові тези цього документу.

Завдання 9.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: обґрунтуйте тезу, що корпоративні відносини складаються із двох блоків: 1) управлінські відносини; 2) майнові відносини. Чи згодні ви цим, наведіть аргументи?

Завдання 10.

Написання наукової статті (її тез) чи постановка правової проблематики та шляхи її вирішення: визначте місце корпоративного права у загальній системі права, як особливий предмет наукових дискусій. На вашу думку, це особливий інститут (підгалузь) адміністративного, цивільного чи господарського права?

Завдання 11.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування правових позицій, що містяться в:

- Листі Вищого арбітражного суду України № 01-8/98 від 31.01.2001 р. «Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом».
- Рекомендаціях Вищого господарського суду № 04-5/14 від 28.12.2007 р. «Про практику застосування законодавства у розгляді справ, що виникають з корпоративних відносин».

- Постанові Верховного Суду України № 13 від 24.10.2008 р. «Про практику розгляду судами корпоративних спорів».

Завдання 12.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте Лист Вишого господарського суду України № 01-8/164 від 18.03.2008 р. «Про деякі питання застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2007 році», та висловіть свою думку стосовно таких колізій:

- Чи є корпоративними спори за позовами учасників (акціонерів) господарських товариств про визнання недійсними угод, укладених такими товариствами?
- Чи належить до корпоративних спір, пов'язаний з оскарженням дій реєстратора щодо внесення змін до реєстру власників іменних цінних паперів та із спонуканням реєстратора внести відповідні зміни до реєстру?
- Чи належать до корпоративних спори за позовами спадкоємців учасників (акціонерів) господарських товариств, якщо такі спадкоємці не вступили до відповідних товариств?
- Чи підлягають розглядові господарськими судами як такі, що виникають з корпоративних відносин, справи за участю виробничих кооперативів споживчої кооперації?

Завдання 13.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 7772 від 12.10.2007 р. «Стосовно майна підприємств недержавної форми власності»;
- № 5620 від 31.07.2007 р. «Щодо права власника розпоряджатися своїм майном».

Завдання для перевірки знань:

1. *Яке майно використовується у сфері господарювання?*
2. *За якими критеріями можна класифікувати майно, що використовується у сфері господарювання?*
3. *За рахунок яких джерел формується майно суб'єкта господарювання?*
4. *Який склад майна суб'єкта господарювання (господарської організації)?*
5. *В чому полягають обов'язки суб'єкта господарювання щодо закріпленого за ним на певному правовому титулі майна?*
6. *На яких правових титулах може закріплюватися майно за суб'єктами господарювання?*
7. *Назвіть основні правові титули майна суб'єктів господарювання та похідні. Чим вони відрізняються?*
8. *За якими суб'єктами господарювання майно закріплюється на праві власності?*
9. *Чим відрізняються суб'єкти права господарського відання і суб'єкти права оперативного управління?*
10. *В яких випадках майно може закріплюватися за суб'єктом господарювання на праві довірчої власності?*
11. *Які форми права власності належать до публічних?*
12. *У чому полягає специфіка права державної власності на засоби виробництва?*

13. Які форми реалізації права комунальної власності?
14. В чому полягає мета і зміст приватизації державного та комунального майна?
15. Назвіть основні нормативно-правові акти, що регулюють приватизацію державного майна.
16. Які способи приватизації забезпечують інвестування підприємств у процесі їх приватизації та економіки в цілому?
17. В чому полягає особливість права приватної власності у сфері економіки?
18. Ваша точка зору щодо права колективної власності та доцільності закріплення його в законі.
19. Які характерні ознаки правового режиму природних ресурсів у сфері господарювання?
20. Чим характеризується правовий режим використання природних ресурсів у сфері господарювання?
21. Який зміст вкладається в поняття «право промислової власності»?
22. Назвіть категорії (види) об'єктів права промислової власності.
23. В чому полягає особливість правового регулювання використання об'єктів права промислової власності?
24. Чим відрізняється правовий режим цінних паперів у сфері господарювання?
25. За якими критеріями можна класифікувати цінні папери?
26. Які категорії суб'єктів господарювання можуть емітувати облігації?
27. Чим відрізняються акції від облігацій підприємств?
28. Які категорії документів належать до товаророзпорядчих?
29. Чи можна віднести інвестиційні сертифікати до емісійних цінних паперів?
30. Розкрийте зміст поняття «корпоративні права».
31. В чому проявляється специфіка корпоративних прав держави?
32. Які особи можуть здійснювати управління корпоративними правами держави?

Практичні завдання:

1. Майно комунального підприємства «П.» належить йому на праві повного господарського відання. Здійснюючи розрахунки із постачальниками по укладених угодах, керівник підприємства вирішив передати у власність одного із постачальників вантажний автомобіль, який належить комунальному підприємству.

Чи правомірним слід вважати рішення керівника комунального підприємства?

Розкрийте правовий титул майна, що є комунальною власністю і закріплюється за комунальними підприємствами?

2. Комунальна бібліотека внаслідок господарської діяльності (за послуги із надання копій та розмноження) отримала протягом року дохід в сумі 15 тис. грн. За вказані кошти бібліотечна установа придбала новий комп'ютер для своїх потреб.

Чи правомірне придбання зазначеного комп'ютера?

Чи може державна (комунальна) установа самостійно розпоряджатися власними доходами?

Які правомочності належать державній (комунальній) установі щодо закріпленого за нею майна?

3. Приватне акціонерне товариство «А.», керуючись законом «Про акціонерні товариства», викупило в акціонера Павлова А.А. сплачені ним акції (80 відсотків статутного

фонду) за рахунок сум, що не перевищують статутний фонд. На думку Голови правління акціонерного товариства все майно товариства є його власністю і товариство володіє, користується та розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Чи вірну позицію займає Голова правління приватного акціонерного товариства «А.»?

Чи існують в законодавстві обмеження щодо можливостей власником реалізації свого права власності на цінні папери?

Яким чином має оцінюватись ринкова вартість акцій акціонера Павлова А.А.?

Що таке оціночна діяльність та хто її може здійснювати?

4. Розпорядженням КМ України державне підприємство казенного типу з виробництва зброї «П.» було передане в комунальну власність. Генеральною прокуратурою України це розпорядження було опротестоване.

Чи буде підлягати задоволенню протест прокуратури?

Чи існують обмеження щодо передачі певних об'єктів із державної до комунальної власності?

5. Державне підприємство «П.» і акціонерно-комерційний банк «Е.» уклали договір оренди будівлі для приміщення філії банку.

Однією із умов договору оренди було передбачено укладання в майбутньому договору купівлі-продажу орендованого приміщення.

У зв'язку із приватизацією орендодавця його правонаступником була заявлена претензія про визнання даного договору недійсним, оскільки його умова про купівлю-продаж приміщення суперечить діючому законодавству.

В чому особливість правового режиму майна державних підприємств?

В якому порядку здійснюється передача майна державних підприємств?

Чи є підстави визнавати укладений договір недійсним?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття майна у сфері господарювання.*
2. *Правова природа основних форм майна, та їх господарсько-правова оцінка.*
3. *Право власності в економічному та юридичному аспектах*
4. *Види правомочностей (повноважень) власника суб'єкта господарювання.*
5. *Основні правові титули закріплення майна за суб'єктами господарювання.*
6. *Порівняльно-правова характеристика права повного господарського відання/оперативного управління та права власності.*
7. *Право довірчої власності як новий та особливий вид права власності.*
8. *Право користування як додатковий титул майна суб'єкта господарювання.*
9. *Порядок розпорядження майном господарських організацій.*
10. *Правові форми реалізації права власності на засоби виробництва щодо різних форм власності.*
11. *Природні ресурси як особливі види майна, які можуть використовуватись в сфері господарювання.*
12. *Сфери використання об'єктів прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.*
13. *Правомочності власника корпоративних прав.*

14. Правовий режим державних корпоративних прав.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №11.

Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: неплатоспроможність, абсолютна неплатоспроможність, відносна неплатоспроможність, оборотна і необоротна неплатоспроможність, банкрутство, процедура банкрутства, інститут банкрутства, механізм попередження банкрутства, кредитор, боржник, арбітражний керуючий, власник майна (орган уповноважений керувати майном), державний орган з питань банкрутства, банкрут, розпорядження майном боржника, санація, ліквідація, мирова угода.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Поняття та ознаки банкрутства (їх зміст).*
- *Підстави порушення провадження у справі про банкрутство (їх зміст).*
- *Учасники та сторони у справі про банкрутство (види, права та обов'язки).*
- *Стадії провадження у справі про банкрутство (їх загальний зміст).*
- *Підстави провадження справи про банкрутство.*
- *Поняття та види судових процедур у справі про банкрутство.*
- *Особливості банкрутства містоутворюючих підприємств.*
- *Особливості банкрутства особливо небезпечних підприємств.*
- *Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств.*
- *Особливості банкрутства страховиків.*
- *Особливості банкрутства професійних учасників ринку цінних паперів.*

Завдання 2.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування правових позицій про банкрутство поданих в Рішенні Конституційного Суду України №5-рп/2007 від 20.06.2007 р. у справі за конституційним зверненням ВАТ «Кіровоградолбенерго» про офіційне тлумачення положень ч.8 ст.5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р.» (справа щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності).

Завдання 3.

Складіть проект (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- Заяви про порушення справи про банкрутство.
- Заяви про майнові вимоги до боржника.

Завдання 4.

Аналіз судової та іншої практики: зробіть оглядовий комплексний аналіз судової практики про банкрутство поданих у Рекомендаціях Вищого господарського суду України № 04-5/1193 від 04.06.2004 р. «Про деякі питання практики застосування Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"».

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування правових позицій проаналізуйте та оцініть доводи сторін і рішення господарського суду, викладені в таких постановках Вищого господарського суду України:

- № Б11/367-07 від 17.01.2008р.;
- № 5/2346 від 16.01.2008р.;
- № Б-7-11/283 від 16.01.2008р.;
- № 22/1426 від 04.07.2007р.;
- № 4/136-Б від 19.06.2007р.;
- № 19/1/07 від 19.06.2007р.;
- № 1/52"Б" від 13.06.2007р.;
- № Б15/147/02 від 06.06.2007р.;
- № 7/93 від 05.06.2007р.

Завдання 6.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Наказу Агентства з питань банкрутства (ДГУ) № 81 від 27.06.1997 р. «Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій» та дайте відповіді на такі питання:

- яким Ви бачите завдання вказаної методики?
- як ця методика дозволяє виявляти фактори, які позитивно чи негативно впливають на кінцеві показники роботи підприємства, а звідси на прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства — платоспроможним (неплатоспроможним)?
- що є підставою для внесення господарюючих суб'єктів до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій?

Завдання 7.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: Розкрийте правовий статус Агентства з питань банкрутства відповідно до «Положення про Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 року N 990 (990-96-п). Прокоментуйте положення останнього, та дайте відповіді на наступні питання:

- якою Ви бачите роль і значення діяльності цього спеціального органу з питань банкрутства?
- яким чином це орган здійснює моніторинг процесів відновлення платоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності — боржника або визнання його банкрутом,

оперативності та об'єктивності доведення первинної та аналітичної інформації до відома органів виконавчої влади, арбітражних?

- проаналізуйте Наказ Агенства № 96 від 06.11.1999 р. «Про затвердження Положення про порядок формування та ведення єдиної бази даних про підприємства, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство». Прокоментуйте порядок формування бази цих даних та користування нею.

Завдання для перевірки знань:

1. В чому полягає призначення інституту банкрутства?
2. Які ознаки банкрутства?
3. Розкрийте поняття «суб'єкт банкрутства».
4. Назвіть матеріально-правові та процесуально-правові підстави порушення провадження у справі про банкрутство?
5. В яких судах розглядаються справи про банкрутство?
6. Чи може ініціювати порушення провадження справи про банкрутств: сам боржник?
7. Які категорії осіб беруть (можуть брати) участь у справі про банкрутство?
8. Назвіть категорії суб'єктів господарських правовідносин, які не можуть бути визнані банкрутом. Обґрунтуйте свою відповідь.
9. Які стадії можна виділити в процесі провадження справи про банкрутство?
10. В чому полягає роль кредиторів у справі про банкрутство? В якій форм: вони діють? Як приймають рішення, що мають значення у справі, зокрема, щодо запровадження певних судових процедур та призначення арбітражного керуючого (розпорядника майном, керуючого санацією ліквідатора)?
11. Які судові процедури застосовуються у справі про банкрутство? Яке їх призначення?
12. Яка з судових процедур є зазвичай обов'язковою у справі про банкрутство? Обґрунтуйте свою відповідь.
13. За наявності яких підстав припиняється провадження у справі про банкрутство?
14. Розкрийте зміст та порядок введення процедури санації у справі про банкрутство.
15. Чим відрізняється мирова угода від реєстру судових процедур у справі про банкрутство?
16. За наявності яких умов і в якому порядку запроваджується ліквідаційна процедура? Яка особа її очолює? Яке призначення ліквідаційної процедури?
17. В чому полягають правові наслідки визнання боржника банкрутом?
18. Відповідно до якої черговості покриваються борги банкрута?
19. Чим завершується ліквідаційна процедура?
20. Чи може суб'єкт господарювання, визнаний банкрутом, продовжити свою господарську діяльність після завершення ліквідаційної процедури?
21. Для яких категорій суб'єктів підприємницької діяльності передбачаються особливості провадження та застосування судових процедур у справі про банкрутство?

Практичні завдання:

1. У 2006 році АТ «Барвінок» створило дочірнє підприємство «Світанок». Згідно з установчими документами вищим органом управління ДП «Світанок» був власник, тобто акціонерне товариство. У 2007 році АТ «Барвінок» було визнано банкрутом в установленому законом порядку. Під час ліквідаційної процедури постало питання про звернення стягнення на частину майна ДП, пропорційну частці АТ у статутному капіталі ДП.

Які наслідки настають для дочірньої компанії у разі визнання материнської компанії банкрутом?

Як здійснюватиметься управління ДП у разі визнання АТ банкрутом?

Які нормативно-правові акти передбачають звернення стягнення на частину майна юридичної особи за боргами учасника?

В яких випадках і в якому порядку може бути звернено стягнення на частину майна юридичної особи за боргами учасника?

2. Командитне товариство «Іванко та Петренко» уклало договір купівлі-продажу комп'ютерної техніки з ТОВ «Соколята», згідно з яким передало у власність покупця зазначену техніку. Покупець, згідно з вимогами договору, зобов'язався перерахувати на банківський рахунок продавця 15 000 грн (у тому числі ПДВ) упродовж трьох місяців з моменту передачі комп'ютерної техніки.

Своїх договірних зобов'язань покупець не виконав, у зв'язку з чим Продавець звернувся до господарського суду з позовом про стягнення суми заборгованості за договором купівлі-продажу. У ході судового розгляду було з'ясовано, що ТОВ «Соколята» відсутнє за своїм місцезнаходженням. За результатами розгляду справи господарським судом було винесено рішення на користь командитного товариства «Іванко та Петренко» про стягнення на їх користь 15 000 грн.

Командитне товариство «Іванко та Петренко» подало до господарського суду заяву про порушення справи про банкрутство ТОВ «Соколята».

До якого господарського суду слід подати командитному товариству «Іванко та Петренко» заяву про порушення справи про банкрутство ТОВ «Соколята»?

Які підстави порушення справи про банкрутство?

Яке рішення має ухвалити господарський суд?

3. У січні 2007 року державне підприємство «Держпромбуд» на підставі договору виконало роботи для АТ «Криниця», про що було складено акт виконаних робіт. Вартість робіт становила 86 000 грн. Роботи мали бути оплачені замовником у строк до 1 грудня 2008 року.

10 січня 2008 року державне підприємство «Держпромбуд» звернулося до господарського суду з позовом про стягнення з АТ «Криниця» 86 000 грн. У ході судового розгляду з'ясувалося, що 5 червня 2007 року господарським судом було порушено провадження у справі про банкрутство, про що 10 вересня 2007 року було розміщено оголошення в друкованих ЗМІ.

Які правові наслідки порушення господарським судом провадження у справі про банкрутство?

Як задовольняються вимоги кредиторів під час процедури банкрутства?

До яких кредиторів (конкурсних або поточних) належить Державне підприємство «Держпромбуд»?

Які дії мало вчинити державне підприємство «Держпромбуд»?

4. ВАТ «О.» звернулось до господарського суду із заявою про визнання ТОВ «М.» банкрутом, оскільки згідно актом звірки проведених розрахунків заборгованість останнього в розмірі 32000 гривень не була сплачена протягом трьох місяців.

Яку ухвалу має винести господарський суд?

Які умови встановлені для порушення провадження у справі про банкрутство? Обґрунтуйте свою відповідь.

Чи може підприємство-боржник виступати ініціатором порушення відносно себе справи про банкрутство?

5. Ухвалою господарського суду розпорядником майна ВАТ «Б.» було призначено Карпіна В.В., який окрім втручання в оперативно-господарську діяльність припинив повноваження керівника ВАТ.

Чи має право розпорядник майна вчиняти такі дії?

Якими правами наділений розпорядник майна?

В яких випадках можна припинити повноваження керівника ВАТ «Б.»?

6. Мирову угоду підписано зі сторони боржника арбітражним керуючим, зі сторони кредиторів – кредитором, який має найбільшу кількість голосів у комітеті кредиторів.

Чи належними особами підписано мирову угоду?

В яких випадках і на яких стадіях провадження у справі про банкрутство можна укласти мирову угоду?

Назвіть сторони мирової угоди та осіб, які вправі її підписувати.

Теми наукових повідомлень:

- 1. Інститут банкрутства як інститут, якому властиві поєднання публічно-правових і приватноправових засад.*
- 2. Поняття та ознаки неплатоспроможності.*
- 3. Механізми попередження банкрутства.*
- 4. Історичний досвід становлення інституту банкрутства в Україні.*
- 5. Поняття загального, спеціального чи спрощеного порядку провадження в справі про банкрутство.*
- 6. Правовий статус учасників справи про банкрутство їх повноваження.*
- 7. Процедура банкрутства фізичної особи-підприємця.*
- 8. Роль держави в процедурі відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.*
- 9. Роль арбітражного керуючого в процедурі відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.*
- 10. Роль господарського суду в процедурі відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №12.

Господарські зобов'язання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: господарські зобов'язання, майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання, соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання, публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, виконання господарських зобов'язань, забезпечення господарських зобов'язань, припинення господарських зобов'язань, господарсько-договірне зобов'язання, господарський договір, угода (правочин), примірний договір, типовий договір, договір приєднання, укладення

господарських договорів, зміст господарського договору, умови договору, істотні умови договору, форма господарського договору, купівля-продаж, поставка, міна (бартер), контракція сільськогосподарської продукції, постачання енергетичними та іншими ресурсами, оренда, лізинг, підряд на капітальне будівництво, підряд на проведення проектних та досліджуваних робіт, договір перевезення вантажів, договір транспортного експедирування.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Господарський договір (ознаки, види, функції, зміст, форма).*
- *Способи укладення господарських договорів, їх зміст.*
- *Основні засади зміни та припинення господарських договорів.*
- *Способи забезпечення належного виконання господарських договорів, їх зміст.*

Завдання 2.

Аналіз-порівняння: порівняйте порядок виконання грошових зобов'язань, передбачених в Цивільному та Господарському кодексах України. Як ці питання вирішується науковцями?

Завдання 3.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: розкрийте взаємозв'язок між кредитним договором та договором поруки, який укладається з метою виконання зобов'язань позичальником за першим договором.

Завдання 4.

Робота з правовими поняттями та категоріями: порівняйте договірні та позадоговірні господарські зобов'язання. Наведіть кілька (як мінімум п'ять) прикладів позадоговірних господарських зобов'язань.

Завдання 5.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування правових позицій про господарські договори подані в Роз'ясненні Вищого арбітражного суду України № 02-5/302 від 28.04.1995 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з укладанням та виконанням договорів про сумісну діяльність».

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 9563/0/2-07 від 21.12.2007 р. «Щодо визначення поняття "умовна одиниця"»;
- № 5056 від 13.06.2008 р. «Про розгляд листа (щодо питання про перегляд орендної плати державного майна)»;
- № 8163 від 25.09.2008 р. «Щодо оренди земельної ділянки»;
- № 4946 від 11.06.2008 р. «Про розгляд листа з приводу оренди державного (комунального) майна».

Завдання 7.

Складіть проект (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- Попередній договір про укладення договору купівлі-продажу і отримання завдатку.
- Договір про заставу.
- Договір купівлі-продажу.
- Договір купівлі-продажу земельної ділянки.
- Договір купівлі-продажу майна, що знаходиться в спільній частковій власності.
- Договір купівлі-продажу державного майна.
- Договір купівлі-продажу цілісного майнового комплексу.
- Договір поставки.
- Договір поставки сільськогосподарської продукції до державних ресурсів відповідно до договору фінансового лізингу.
- Договір міни.
- Договір контрактації.
- Договір про постачання електричної енергії.
- Договір про постачання теплової енергії у вигляді гарячої води.
- Договір оренди індивідуально визначеного (нерухомого або іншого) майна.
- Договір оренди землі.
- Договір оренди майна з правом викупу.
- Договір фінансового лізингу.
- Договір поставки сільськогосподарської продукції до державних ресурсів відповідно до договору фінансового лізингу.
- Договір підряду в капітальному будівництві.
- Договір про перевезення вантажів автомобільним транспортом у місцевому та міжміському сполученні.
- Договір транспортного експедирування.

Завдання для перевірки знань:

1. *Який зміст має поняття «господарське зобов'язання»?*
2. *Як класифікуються господарські зобов'язання?*
3. *Назвіть підстави виникнення господарських зобов'язань.*
4. *В який спосіб забезпечується виконання господарських зобов'язань?*
5. *На яких засадах мають виконуватися господарські зобов'язання?*
6. *За наявності яких підстав можуть припинятися господарські зобов'язання?*
7. *У чому полягає специфіка господарських договорів?*
8. *Які функції виконує господарський договір?*
9. *Назвіть критерії класифікації господарських договорів і, відповідно, види договорів згідно з класифікацією за певною ознакою.*
10. *У чому полягає практичне значення класифікації господарських договорів?*
11. *Які способи укладення господарських договорів належать до конкурентних?*
12. *За яких обставин є доцільним застосування неконкурентних способів укладення господарських договорів?*
13. *Назвіть випадки обов'язкового застосування конкурентних способів укладення господарських договорів.*
14. *Які вимоги ставляться до змісту господарських договорів?*

15. *В якій формі можуть укладатися господарські договори? Чи мають певні форми господарського договору модифікації (якщо так, то які саме)?*
16. *Яка модель господарського договору (з точки зору його змісту та форми) найкраще забезпечує належне виконання договірних зобов'язань?*
17. *Назвіть найбільш поширені види господарських договорів за критерієм економічного змісту та юридичних ознак.*
18. *Що ви вкладаєте в зміст поняття «договори на реалізацію майна», які категорії договорів цього виду можете назвати?*
19. *Чим відрізняється договір поставки від договору купівлі-продажу?*
20. *Які характерні ознаки договорів на користування чужим майном?*
21. *У чому полягає специфіка правового регулювання оренди державного та комунального майна?*
22. *Чим лізинг відрізняється від оренди? Який вид лізингових договорів має найбільше характерних ознак порівняно з іншими договорами на користування чужим майном (оренди)?*
23. *У чому полягає особливість підрядних договорів, які використовуються у сфері господарювання?*
24. *Які види підрядних договорів застосовуються у сфері господарювання?*
25. *Які санкції застосовуються за порушення зобов'язань за договорами підряду?*
26. *Назвіть договори, що за своїми ознаками належать до транспортних?*
27. *Які підвиди транспортних договорів належать до організаційних?*
28. *Назвіть характерні ознаки договорів перевезення вантажу?*
29. *В чому полягає специфіка обслуговуючих договорів у сфері транспорту? Які категорії транспортних послуг надаються за такими договорами?*

Практичні завдання:

1. Торговельна компанія «Оптимум» поставляла продукти харчування оптовими партіями у віддалені від центру регіони. Неодмінною умовою договорів, що уклалися компанією, була умова про обов'язкову стовідсоткову передоплату партії товарів, що купується. При укладенні договору з фірмою «Максимум» компанія «Оптимум» погодилася, як виняток, на подальшу оплату поставлених товарів, але з обов'язковим наданням банківської гарантії. Таку гарантію на повну вартість товарів, передбачену договором, надав акціонерний комерційний банк «ВВЦ».

Поставлені компанією «Оптимум» товари не були оплачені фірмою «Максимум». Претензія, направлена банку «ВВЦ», була останнім відхилена. Компанія «Оптимум» пред'явила до АКБ «ВВЦ» позов про стягнення з нього суми по банківській гарантії.

Заперечуючи проти пред'явлених вимог, АКБ «ВВЦ» у відзиві на позов звернув увагу суду на те, що компанія «Оптимум» як бенефіціар повинна була надати банку-гаранту письмові докази відвантаження товару і прийняття його принципалом., фірмою «Максимум», зокрема, їй повинні були бути передані транспортно-перевізні квитанції і накладні, а також товарні накладні з відміткою фірми «Максимум». Про це прямо сказано в тексті гарантії. Позивач, компанія «Оптимум», не надала транспортні накладні, а тому банк вважає, що він має право відмовитися від оплати по банківській гарантії.

У судовому засіданні представник позивача, спростовуючи позицію банку, стверджував, що компанія «Оптимум» не в змозі представити транспортні накладні, оскільки не була вантажовідправником, але решта документів, включаючи товарні накладні з

відміткою фірми «Максимум» про прийняття товару, свідчать про те, що товар був поставлений і отриманий фірмою «Максимум» - принципалом. А тому позов винен бути задоволений.

Яке рішення за позовом компанії «Оптимум» до АКБ «ВВЦ» повинно бути прийняте судом? Обґрунтуйте?

Складіть проект судового рішення по даному спору.

2. Згідно договору купівлі-продажу, укладеного між ТОВ «З.» та підприємством «Ц.», ТОВ «З.» мало передати підприємству 1000 одиниць товару (холодильників). Умовою договору була попередня оплата придбаного товару і передача його на склад продавця.

Отримавши гроші на свій рахунок 20 квітня 2009 р., продавець повідомив покупця, що товар знаходиться на складі, де його можна отримати щоденно з 9 до 19 години.

З'явившись за товаром 25 квітня 2009 р., покупець дізнався, що на складі була пожежа, в результаті якої частина холодильників згоріла, а частина була пошкоджена. Продавець відмовився замінити товар, вважаючи виконаними свої зобов'язання.

Яке рішення має прийняти суд?

Чи зміниться рішення, якщо покупець звернувся б за товаром в день, коли йому було повідомлено про передачу товару на склад для розвантаження?

3. Між виробничим комбінатом, постачальником, і корпорацією «Д.», покупцем, був укладений договір на поставку великої партії товару. Договором передбачалася стовідсоткова попередня оплата всієї партії за узгодженою сторонами ціною. Договір надавав покупцеві право застосувати змішану форму оплати: не менше 50% договірної ціни повинно було сплачено грошовими засобами, решту частини - векселями різних організацій.

Почувець перерахував постачальникові суму, рівну 60% договірної ціни, і передав 15 простих векселів одного із емітентів, номінальна вартість яких склала 40% договірної ціни. Векселі були передані постачальникові по акту здачі-приймки. Таким чином, покупець провів попередню оплату товару в повному обсязі.

Проте постачальник товар не поставив, отримані від покупця грошові кошти і векселя не повернув.

Корпорація «Д.» пред'явила до виробничого комбінату позов про стягнення:

1) заборгованості, розмір якої був визначений як сума перерахованих комбінату грошових коштів і номінальної вартості переданих векселів;

2) пені за прострочення постачання продукції;

3) відсотки за користування чужими грошовими коштами на підставі ст.232 ГК України.

Чи підлягає позов корпорації «Д.» задоволенню?

Чи має право організація передавати в оплату товару векселя?

Чи має значення, хто є векседавцем: сам платник, інша організація, банк? Яким чином оформляється передача векселя в оплату товару?

4. Громадянин України К. виявив ініціативу щодо оренди цілісного майнового комплексу державного підприємства «М.», а коли йому було відмовлено, він звернувся до суду за захистом своїх, як він вважає, порушених прав.

Яке рішення має прийняти суд?

Хто за чинним законодавством може бути орендарем державного чи комунального майна?

5. Приватне підприємство «П .», маючи оригінальний примірник господарського договору про поставку певної продукції із своїм контрагентом «В.», внесло в нього зміни щодо ціни на продукцію мотивуючи це високим рівнем інфляції. Підприємство «В.» відмовилось від здійснення поставки за зазначеною ціною і звернулось в господарський суд із позовною заявою про спонукання Підприємства «П.» до виконання умов поставки.

Яке рішення має винести суд?

Чи встановлено законодавством порядок внесення змін та доповнень до господарських договорів?

Якщо так, то розкрийте порядок зміни умов господарського договору, посилаючись на відповідні положення чинного законодавства України.

6. Між лізингодавцем та лізингоодержувачем було укладено договір фінансового лізингу. Згідно із договором, лізингоодержувачу 4 березня було передано об'єкт лізингу. 25 грудня лізингоодержувач звернувся до лізингодавця з пропозицією викупити об'єкт лізингу. Лізингодавець відмовив лізингоодержувачу.

Які нормативно-правові акти регламентують відносини фінансового лізингу?

На який строк укладається договір фінансового лізингу?

Чи має право лізингоодержувач на викуп об'єкту лізингу?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття та зміст господарського зобов'язання.*
2. *Основні та похідні види господарських зобов'язань суб'єктів господарювання.*
3. *Забезпечення виконання господарських зобов'язань як додаткова гарантія належного їх виконання.*
4. *Порівняльно-практичний аналіз терміну «господарський договір».*
5. *Ознаки господарського договору, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів.*
6. *Функції господарського договору.*
7. *Класифікація господарських договорів.*
8. *Способи укладення господарських договорів.*
9. *Наслідки визнання господарського договору недійсним.*
10. *Правова природа примірного договору.*
11. *Правова природа типового договору.*
12. *Правова природа договору приєднання.*
13. *Особливості укладання попередніх договорів та господарських договорів за державним замовленням.*
14. *Поняття істотних і додаткових умов господарського договору.*
15. *Форми господарських договорів.*
16. *Правова природа договорів на реалізацію майна.*
17. *Правова природа договори на користування чужим майном.*
18. *Правова природа підрядних договорів.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №13. Господарсько-правова відповідальність

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: господарсько-правова відповідальність, несприятливі наслідки економічного характеру, господарсько-правові санкції, функції господарсько-правової відповідальності, юридичні та фактичні підстави господарсько-правової відповідальності, принципи господарсько-правової відповідальності, збитки, відшкодування збитків, штрафні санкції, неустойка, штраф, пеня, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Господарсько-правова відповідальність (поняття, ознаки, функції).*
- *Види та форми господарсько-правової відповідальності.*

Завдання 2.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Інструкції про порядок застосування економічних і фінансових (штрафних) санкцій органами державного контролю за цінами, затв. наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерства фінансів від 03.12.2001 р. №298/519.

Завдання 3.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: складіть перелік аргументів, за допомогою яких порушник може довести свою невинуватість.

Завдання 4.

Складіть проект (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- Форс-мажорного застереження.
- Позовна заява про відшкодування матеріальних збитків.
- Позовна заява про стягнення неустойки.
- Позовна заява про стягнення вартості товару з урахуванням індексу інфляції і пені.
- Позовна заява про стягнення боргу та процентів за договором (наприклад, позики).

Завдання 5.

Аналіз-порівняння: порівняйте положення ЦКУ та ГКУ про відшкодування збитків.

Завдання 6.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: розкрийте підстави звільнення особи від господарсько-правової відповідальності. Наведіть кілька прикладів з правозастосовної практики.

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: дослідіть Постанову Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» в частині роз'яснень, що стосуються господарсько-правової відповідальності.

Завдання 8.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування правових позицій про господарсько-правову відповідальність подані в Роз'яснення Вищого арбітражного суду України № 01-6/438 від 16.04.1993 р. «Про деякі питання застосування позовної давності при вирішенні господарських спорів».

Завдання 9.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування правових позицій, що містяться в Роз'ясненні Вищого арбітражного суду України № 02-5/293 від 29.04.1994 р. «Про деякі питання практики застосування майнової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань».

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте та оцініть правові позиції Антимонопольного комітету України, викладені в його Листі № 1019 від 20.02.2004р. «Щодо відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності за здійснення діяльності без ліцензії».

Завдання 11.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 5663 від 02.08.2007 р. «Щодо контролю наявності ліцензій у суб'єктів господарювання»;
- № 1019 від 20.02.2004 р. «Щодо відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності за здійснення діяльності без ліцензії»;
- № 8580 від 14.11.2007 р. «Про розгляд листа щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення»;
- № 4841 від 06.06.2008 р. «Про порядок оформлення адміністративного правопорушення».

Завдання для перевірки знань:

- 1. В чому полягає специфіка господарсько-правової відповідальності як різновиду юридичної відповідальності?*
- 2. Яким чином проявляється державний примус у господарсько-правовій відповідальності?*
- 3. Чи має особливість склад правопорушення для застосування господарсько-правової відповідальності?*
- 4. Відповідно до яких принципів має застосуватися господарсько-правова відповідальність?*

5. Назвіть функції господарсько-правової відповідальності, виділивши загальні (характерні для будь-якого виду юридичної відповідальності) та спеціальні (притаманні лише або переважно господарсько-правової відповідальності).
6. В чому полягає особливість юридичних підстав застосування господарсько-правової відповідальності?
7. Чим відрізняються юридичні підстави застосування господарсько-правової відповідальності від фактичних підстав?
8. В якому порядку застосовується господарсько-правова відповідальність?
9. Протягом яких строків застосовується господарсько-правова відповідальність?
10. Чи є межі застосування господарсько-правової відповідальності?
11. Як співвідносяться поняття «господарсько-правова відповідальність» і «господарсько-правові санкції»?
12. Які ви знаєте класифікації господарсько-правової відповідальності (господарсько-правових санкцій)?
13. Чим відрізняється легальна (відповідно до Господарського кодексу) і доктринальна класифікація господарсько-правових санкцій?
14. Які форми господарсько-правової відповідальності застосовуються в договірних відносинах?
15. Порівняйте поняття «штрафні санкції» і «неустойка».
16. В чому переваги і недоліки відшкодування збитків як форми господарсько-правової відповідальності?
17. В яких випадках і в якому порядку застосовуються штрафні санкції?
18. Чим відрізняється неустойка як форма цивільно-правової відповідальності від штрафних санкцій як форми господарсько-правової відповідальності?
19. Які форми господарсько-правової відповідальності застосовуються у вертикальних відносинах?
20. Чи можна класифікувати адміністративно-господарські санкції за критерієм характеру і спрямованості впливу? Обґрунтуйте свою відповідь.
21. За яких умов і в якому порядку застосовуються оперативно-господарські санкції?
22. Чим відрізняється конфіскація майна (доходу/прибутку) від вилучення продукції, виробленої з порушенням встановленого законом порядку (небезпечної для життя і здоров'я людей; контрафактної, тобто виготовленої з незаконним використанням чужої промислової власності)?
23. Які характерні ознаки планово-госпрозрахункових санкцій?
24. Чим відрізняється штраф як форма неустойки (штрафних санкцій) від господарсько-адміністративного штрафу?

Практичні завдання:

1. ДПІ в м. Тернополі звернулось в Господарський суд Тернопільської області з позовом до ПП «ККК» про стягнення в дохід бюджету суми в розмірі 27243 грн. від здійснення діяльності без встановлених законом підстав.

В обґрунтування своїх вимог ДПІ в м. Тернополі посилалась на результати перевірки та на ст.10 ЗУ «Про державну податкову службу в Україні», оскільки в діяльності ПП «ККК» було виявлено податкові правопорушення у вигляді зайняття підприємницькою діяльністю із металобрухтом без належної ліцензії. Актом перевірки було встановлено, що ПП «ККК» в рахунок погашення дебіторської заборгованості за укладеним договором

№12/34 отримало за актом передачі металобрухт, а пізніше його реалізувало ВАТ «ВВВ». Таким чином, ПП «ККК» здійснювало операції з металобрухтом з порушенням встановленого законом порядку.

ПП «ККК» не погоджувалось з доводами заявника і суду пояснило, що підприємство не порушувало ні загального (ГК України), ні спеціального (ЗУ «Про металобрухт») законодавства. І оскільки, п.11 ст. 10 ЗУ «Про державну податкову службу в Україні» передбачає стягнення у бюджет коштів, отриманих без законних підстав тільки у випадку визнання угоди недійсною, то вимоги ДПП є необґрунтовані, так як угоди за якими здійснювались передача та реалізація металобрухту жодним судом не визнавались недійсними. Більше того, представники підприємства посилались на п.22 ст.92 Конституції України, яка передбачає чотири види відповідальності – цивільну, кримінальну, адміністративну та дисциплінарну, а податкової не передбачено. На їх думку, підприємство намагається притягнути до відповідальності, яка не передбачена Конституцією України.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Яке обґрунтування своїх позовних вимог повинно надати ПП «ККК»?

Який вид відповідальності повинен бути застосований в даному випадку?

Проаналізуйте Рішення Конституційного суду України від 30.05.2001 р. № 7-рп/2001 на предмет виду відповідальності, що передбачена в даній правовій ситуації.

2. Рішенням Господарського суду щодо ВАТ «Борис» на користь компанії «Вектор» було стягнуто 30 тис. грн. Рішення вступило в законну силу. Виконавчий лист, який був виданий господарським судом, був переданий компанією «Вектор» в АКБ «Княжий», в якому знаходився розрахунковий рахунок ВАТ «Борис».

Проте, після спливу декількох місяців на розрахунковий рахунок стягувача, компанії «Вектор», кошти не поступили. На відповідний запит АКБ «Княжий» відповів, що на розрахунковому рахунку ВАТ «Борис» відсутні грошові кошти і ніяких операцій по розрахунковому рахунку ВАТ «Борис» не проводив.

Чи має право в такій ситуації компанія «Вектор» здійснити стягнення на матеріально-технічні засоби, що належать ВАТ «Борис»?

В якому порядку це робиться?

3. Рішенням господарського суду автомобіль ГАЗ-24 визнаний таким, що не має господаря, і до оцінки та реалізації переданий на зберігання ВАТ "Іволга", яке його ж і втратило.

Податковий орган пред'явив у господарський суд позов про стягнення в бюджет вартості втраченого ВАТ "Іволга" майна.

Оцініть правомірність дій податкового органу.

4. На підставі договору завод передав організації-замовнику обладнання в комплекті, виготовлене заводом і його суміжниками. Вартість замовлення за договором складала 500 тис. гривнів. Організація-замовник виплатила цю суму із тримісячним простроченням.

Складіть позовну заяву про стягнення з організації-замовника збитків і штрафних санкцій.

При підготовці позову слід врахувати наступні обставини:

- за договором обладнання здавалося «під ключ», тобто договірна ціна повинна була бути повністю перерахована замовником протягом певного терміну після здачі-приймання

замовлення (5 днів); аванс замовник не оплачував; затрати заводу по виготовленню обладнання фінансувалися за рахунок кредиту;

- із заводами-суміжниками, що виготовили окремі вузли і деталі агрегату, завод-постачальник повинен був розрахуватися по задачі обладнання з грошей замовника;

- у договорі із замовниками була передбачена пеня за прострочення платежу у розмірі 0,1 % від неоплаченої суми за кожен день прострочення, але не більше 10% від договірної ціни ;

- аналогічна санкція передбачалася в договорах заводу-постачальника з організаціями суміжниками.

5. Платник податку на додану вартість несвоєчасно перерахував ПДВ у розмірі 5000 гривень до відповідного бюджету. Податкова інспекція під час перевірки прийняла рішення про накладання на платника податку штрафу.

Чи правомірні дії податкової інспекції?

До якого виду господарсько-правових санкцій належить штраф?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття господарсько-правової відповідальності в правових позиціях українських вчених.*
2. *Господарсько-правова відповідальність та її розмежування від інших форм відповідальності.*
3. *Вина в господарсько-правовій відповідальності.*
4. *Співвідношення господарської та економічної відповідальності.*
5. *Співвідношення понять «господарсько-правова відповідальність» та «господарсько-правові санкції».*
6. *Функції господарсько-правової відповідальності.*
7. *Межі застосування господарсько-правової відповідальності.*
8. *Строки позовної давності за правопорушення у сфері господарювання.*
9. *Порядок визначення розміру штрафних санкцій.*
10. *Умови та порядок їх відшкодування збитків.*
11. *Склад та порядок визначення застосування оперативно-господарських санкцій.*
12. *Господарсько-організаційні санкції.*
13. *Порядок накладення господарсько-правових санкцій.*
14. *Оскарження рішення про накладення господарсько-правових санкцій.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №14.

Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання.

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: загальне правове регулювання господарської діяльності, спеціальне регулювання господарських відносин, вид господарської діяльності, галузь народного господарства, сфера матеріального виробництва, невиробнича сфера, господарсько-торговельна діяльність, внутрішня та зовнішня торгівля, форми господарювання, фондова біржа, товарна біржа, біржова торгівля, укладання угод на

біржі, види біржових угод (касові, строкові, форвардні, ф'ючерс, опціон), комерційне посередництво (агентська діяльність), комерційний агент, принципал, агентський договір, немонополні та монополні агентські відносини, капітальне будівництво, нове будівництво, реновація, консервація, стадії капітального будівництва, інноваційна діяльність, інновації, комерційна концесія, комерційна субконцесія, договір комерційної концесії, франчайзинг.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Поняття та ознаки бірж (окремо товарної та фондової).*
- *Поняття, види та ознаки агентських відносин.*
- *Капітальне будівництво (учасники, види, стадії, способи).*
- *Заходи щодо стимулювання інноваційної діяльності (позитивні, негативні).*
- *Спеціальна (вільна) економічна зона (мета створення, процес створення, суб'єктивний склад, управління особливості режиму господарювання).*
- *Концесійна діяльність (нормативно-правове регулювання, форма власності, сфери концесійної діяльності, договірні засади здійснення).*
- *Концесійна діяльність щодо будівництва та експлуатації автомобільної дороги (нормативно-правове регулювання, об'єкт концесії, договірні засади здійснення, критерії окупності, плата за проїзд, прибуток концесіонера).*
- *Виключна (морська) економічна зона, їх види в Україні (нормативно-правове регулювання, межі території, мета, зміст режиму, юрисдикція України, система санкцій, засади співробітництва з іншими державами в межах зони, порядок притягнення до відповідальності).*
- *Прикордонний режим господарської діяльності (територія на якій діє режим, нормативно-правове регулювання, засади здійснення).*
- *Правовий режим господарської діяльності в охоронних зонах (види охоронних зон, система нормативно-правових актів, зміст правового режиму).*
- *Спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства (мета запровадження, порядок запровадження, система нормативно-правових актів, види режимів, зміст режимів, гарантії).*
- *Спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації (підстави введення, система нормативно-правових актів, інвестування, відновлення обмежень, засади здійснення).*
- *Спеціальний режим господарювання на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті Чорнобильської катастрофи (строковість, поділ території, міжнародне значення, специфіка управління, обмеження господарювання, пільги для суб'єктів господарювання, джерела фінансування, засади здійснення).*
- *Спеціальний режим господарювання в умовах воєнного часу (нормативно-правове регулювання, підстави запровадження, мета введення, правова основа введення, засади здійснення).*

Завдання 2.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 5279 від 18.07.2007 р. «Щодо можливості встановлення на акційних товарах цінників "0 грн. 0 коп."»;
- № 8072 від 25.10.2007 р. «Щодо умов провадження будівельної діяльності».

Завдання 3.

Складіть проект (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- Договору найму (оренди) торговельного місця на ринку.
- Договору по управлінню активами недержавного пенсійного фонду.
- Біржового контракту на купівлю-продаж цінних паперів.
- Договору про обслуговування емісії цінних паперів.
- Депозитарного договору.
- Агентського договору.
- Договору підряду в капітальному будівництві.
- Інноваційного договору.
- Інноваційного договору, який передбачає застосування фінансового лізингу.
- Договору комерційної концесії.
- Договору франчайзингу.

Завдання для перевірки знань:

1. Чим зумовлено спеціальне регулювання господарської діяльності?
2. Чи може мати специфіку господарська діяльність залежно від території її здійснення?
3. Яким чином можуть впливати на господарську діяльність умови її здійснення?
4. Відповідно до яких принципів здійснюється спеціальне регулювання господарських відносин?
5. Що таке господарсько-торговельна діяльність, та визначте її складові?
6. В яких формах виступає господарсько-торговельна діяльність, розкрийте коротко їх зміст.
7. Чи застосовуються до більшості господарсько-торговельних відносин відповідні положення ЦКУ? Поясніть чому.
8. У чому полягає особливість правового становища бірж як господарських організацій?
9. Які функції виконують біржі?
10. До якого виду господарських організацій (за критерієм організаційно-правової форми) належать біржі - унітарного типу чи корпоративного типу? Обґрунтуйте відповідь.
11. На підставі яких документів (установчих та внутрішніх) функціонують біржі?
12. У чому специфіка правового становища товарної біржі?
13. Які види контрактів укладаються на товарній біржі?
14. Чим характерний порядок проведення торгів на товарній біржі?
15. Чим відрізняються фондові біржі від товарних?
16. Яку організаційно-правову форму має фондова біржа?
17. В якому порядку здійснюється державна реєстрація фондової біржі?
18. За якого моменту фондова біржа набуває право здійснювати функції організатора торгів на фондовому ринку (ринку цінних паперів)?

19. Чим викликане державне регулювання діяльності фондових бірж? Який державний орган виконує ці функції щодо фондових бірж?
20. Чи є фондова біржа суб'єктом господарювання? Аргументуйте свою відповідь.
21. У чому полягає специфіка господарських відносин з комерційного посередництва?
22. За якими критеріями можна класифікувати агентські відносини?
23. У чому полягає роль Господарського кодексу щодо регулювання комерційного посередництва?
24. Чи регулюються відносини щодо комерційного посередництва Цивільним кодексом України?
25. В яких сферах господарювання агентські відносини мають специфіку, віддзеркалену в нормативно-правових актах?
26. Розкрийте поняття агентського договору.
27. Які вимоги ставляться до агентського договору?
28. В яких випадках припиняються агентські відносини?
29. Чи можливе поновлення агентських відносин після припинення агентського договору?
30. Назвіть форми господарсько-правової відповідальності, що застосовуються у разі порушення договірних зобов'язань агентом і принципалом.
31. В яких значеннях застосовується поняття «капітальне будівництво»?
32. В яких формах може здійснюватися капітальне будівництво?
33. Скільки основних стадій має процес капітального будівництва?
34. Які основні нормативно-правові акти регулюють відносини, що складають в процесі капітального будівництва?
35. Яким чином проявляється комплексний характер будівельних правовідносин?
36. Які категорії осіб беруть участь у будівельних правовідносинах?
37. У чому полягають основні функції спеціально уповноваженого органу держави у сфері капітального будівництва?
38. Які види діяльності у сфері капітального будівництва підлягають ліцензуванню?
39. В чому проявляється державне регулювання відносин у сфері капітального будівництва?
40. Яка мета проведення державної експертизи інвестиційних проектів будівництва?
41. В якому порядку здійснюється прийняття закінчених будівництвом об'єктів в експлуатацію?
42. Які форми відповідальності застосовуються до порушників законодавстві про капітальне будівництво?
43. Які види господарсько-правових санкцій застосовуються у вертикальних відносинах з капітального будівництва? Які органи можуть застосовувати такі санкції?
44. Які характерні ознаки притаманні інноваційній діяльності?
45. Яка роль Господарського кодексу України в регулюванні інноваційної діяльності?
46. У чому полягає роль держави як учасника інноваційних правовідносин?
47. Який орган виконує функції спеціально уповноваженого органу держави у сфері інноваційної діяльності? В чому полягають ці функції?
48. Які складові інноваційних правовідносин?
49. Розкрийте поняття «інноваційного продукту».
50. Чим відрізняються інноваційні підприємства від решти підприємств?
51. В яких випадках інноваційні проекти підлягають державній експертизі?
52. Яка мета державної реєстрації інноваційних проектів?
53. Яким категоріям інноваційних проектів надається державна підтримка?

54. За допомогою яких договорів опосередковуються відносини щодо розробки інноваційних проектів?
55. Які форми (види) господарсько-правової відповідальності застосовуються до учасників інноваційної діяльності у разі порушення ними законодавства про інноваційну діяльність?
56. У чому полягає особливість комерційної концесії як різновиду підприємницької діяльності?
57. Який зарубіжний аналог назви комерційної концесії?
58. З якою метою і на яких засадах встановлюються відносини з комерційної концесії?
59. В яких випадках може застосовуватися комерційна субконцесія?
60. У чому проявляється специфіка суб'єктного складу договору комерційної концесії?
61. Що є предметом договору комерційної концесії?
62. На який строк може укладатися договір комерційної концесії?
63. В якій формі укладається договір комерційної концесії?
64. Назвіть основні обов'язки сторін договору комерційної концесії.
65. З якою метою в договір комерційної концесії включаються обмежувальні умови? В чому вони полягають?
66. У чому полягає особливість припинення договору комерційної концесії, укладеного без зазначення строку дії договору?
67. Чи тягне за собою правові наслідки зміна торговельної марки чи іншого позначення праволоділця за договором комерційної концесії?
68. Чим викликана необхідність встановлення спеціальних режимів господарювання?
69. Які види спеціальних режимів господарювання передбачені Господарським кодексом України?
70. У чому полягає особливість правового режиму спеціальних (вільних) економічних зон?
71. Чи існують істотні відмінності між С(В)ЕЗ та територіями пріоритетного розвитку?
72. За якими критеріями і на які види класифікуються С(В)ЕЗ?
73. У чому полягає специфіка управління С(В)ЕЗ?
74. За яких умов і в якому порядку набувається статус суб'єкта С(В)ЕЗ?
75. Назвіть характерні риси правового режиму концесійної діяльності?
76. Які види концесійної діяльності можна виділити на підставі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють відносини щодо концесії?
77. Які категорії осіб беруть участь у відносинах, пов'язаних з концесійною діяльністю?
78. В чому полягає особливість договорів концесії щодо об'єктів державної та комунальної власності?
79. Чим характеризується правовий режим господарської діяльності у виключній (морській) економічній зоні?
80. Які правові режими господарювання передбачають значні обмеження для суб'єктів господарювання з метою захисту публічних (державних та суспільних) інтересів?

Практичні завдання:

1. Громадяни України Петренко, Хвостенко і Мартиненко, а також громадянин республіки Польщі Ковалик, вирішили створити фондову біржу. При цьому жоден із них, окрім громадянина Польщі, який має відповідну ліцензію, не займається торгівлею цінними паперами. Зазначені особи мали намір сформувати статутний фонд біржі у розмірі 13 000 неоподатковуваних мінімумів громадян.

Чи можуть вказані особи створити біржу?

*Хто може бути засновником біржі, а яким вимогам він має відповідати?
Яким є порядок формування статутного фонду фондової біржі?*

2. Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за поданням Міністерства фінансів України, відповідно до закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», була зареєстрована фондова біржа ТОВ «Цінні папери України».

Чи правомірна реєстрація зазначеної біржі?

В якій організаційно-правовій формі може існувати фондова біржа?

Хто здійснює державну реєстрацію біржі та в якому порядку?

3. Уповноважений представник іноземної фірми уклав угоду з інвестиційною компанією «І.С.» про купівлю-продаж цінних паперів (акцій, облігацій), емітентом яких є юридичні особи, зареєстровані на території України.

Після здійснення розрахунків за придбані цінні папери представник іноземної компанії уклав з брокерською конторою угоду про продаж акцій та облігацій, власником яких є фірма, на торгах фондової біржі.

В чому є особливість правового режиму цінних паперів?

Хто має право здійснювати операції з торгівлі цінними паперами?

Чи є законними дії уповноваженого представника іноземної фірми?

Теми наукових повідомлень:

1. Критерії які визначають особливості правового регулювання господарських відносин.
2. Класифікація галузей народного господарства.
3. Галузі народного господарства.
4. Господарсько-торговельна діяльність як важлива складова господарської діяльності.
5. Порівняльні характеристики фондової та товарної бірж.
6. Заснування та реєстрації бірж.
7. Комерційне посередництво як новий вид господарського договору.
8. Стадії капітального будівництва.
9. Правове забезпечення інноваційної діяльності як один із видів господарської діяльності.
10. Напрямки інноваційної діяльності.
11. Правові, економічні і організаційні засади функціонуванням наукового парку «Київська політехніка» відповідно до Закону України «Про науковий парк «Київська політехніка» від 22.12.2006 р.
12. Роль та місце Міністерства освіти та науки України в сфері інноваційної діяльності.
13. Комерційна концесія як вид підприємництва.
14. Особливості застосування комерційної субконцесії.
15. Поняття та види спеціальних режимів господарювання в Україні.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №15.

Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: гарантії прав і інтересів господарюючих суб'єктів, майнові гарантії прав суб'єктів господарювання, способи захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, форми захисту прав суб'єктів господарювання, господарський спір, захист права власності, речово-правові способи захисту права власності, зобов'язально-правові способи захисту права власності, поняття господарського спору, досудове врегулювання господарських спорів, обов'язковий порядок досудового врегулювання господарських спорів, претензія, відповідь на претензію, судовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, правосуддя в господарських відносинах, вищий господарський суд України, апеляційний господарський суд регіону, місцевий господарський суд, позовна заява, судове рішення, апеляційне провадження, касаційне провадження, перегляд справ за нововиявленими обставинами, механізм виконання судових рішень, третейський суд, Міжнародний комерційний арбітражний суд.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- Форми захисту права.
- Система господарських судів України.

Завдання 2.

Складіть проект (відповідно до фабули запропонованої викладачем):

- Позовної заяви.
- Заперечення проти позову.
- Відзиву на позовну заяву.
- Заперечення проти позову.
- Заяви про визнання позову.
- Заяви про відмову від позову.
- Заяви про забезпечення позову.
- Претензії.
- Відповіді на претензію.
- Апеляційної скарги.
- Касаційної скарги.

Завдання 3.

Аналіз-порівняння: розкрийте поняття та способи захисту передбачені Цивільним та Господарським кодексами України. У чому полягає специфіка самозахисту?

Завдання 4.

Виготовлення ілюстративного матеріалу: складіть перелік судів в Україні та дайте їм коротку характеристику.

Завдання 5.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: охарактеризуйте захист прав в адміністративному порядку (правова база, суб'єкти звернення, предмет вирішення спорів і т. д.).

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Рішення Конституційного Суду № 15-рп/2002 від 09.07.2002 р. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю "Торговий Дім "Кампус Коттон клаб" щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів).

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Рішення Конституційний Суд № 1-рп/2008 від 10.01.2008 р. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців сьомого, одинадцятого статті 2, статті 3, пункту 9 статті 4 та розділу VIII «Третейське самоврядування» Закону України «Про третейські суди» (справа про завдання третейського суду)

Завдання 8.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Листа Вищого господарського суду № 01-08/183 від 25.03.2009 р. «Про Перелік питань, порушуваних господарськими судами протягом 2002-2009 років щодо застосування деяких норм процесуального права, на які Вищим господарським судом України надано відповіді в інформаційних листах» та дайте короткі відповіді на запропоновані у ньому відповіді.

Завдання 9.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Листа Вищого господарського суду України від 06.08.2008 р. № 01-8/471 «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України)».

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: зробіть оглядовий комплексний аналіз судової практики поданих у Рекомендаціях Вищого господарського суду України № 04-5/120 від 27.06.2007 р. «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам».

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: зробіть комплексний аналіз судової практики про особливості виконання рішень господарських судів поданих у Рекомендаціях Вищого господарського суду України № 04-5/365 від 28.03.2002 р. «Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України».

Завдання для перевірки знань:

- 1. В який спосіб та в якому порядку держава гарантує дотримання прав і законних інтересів усім суб'єктам господарських відносин?*
- 2. В чому полягає комплексний характер інституту захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання?*
- 3. Які засоби публічно-правового характеру використовує держава при захисті прав та законних інтересів суб'єктів господарювання?*
- 4. Які майнові гарантії прав підприємств та інших суб'єктів господарювання застосовуються в господарському обороті?*
- 5. Які шляхи захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання Вам відомі? Наведіть приклади.*
- 6. В чому полягає правова природа та особливості застосування в господарській практиці такого способу захисту прав як визнання наявності або відсутності прав?*
- 7. В якому порядку вирішуються господарські спори? Що таке позовне провадження?*
- 8. Який порядок і форми захисту прав суб'єктів господарювання визначені нормами Господарського процесуального кодексу України?*
- 9. Які способи захисту права власності передбачені чинним законодавством?*
- 10. Розкрийте поняття віндикаційного та негативного позовів?*
- 11. Проаналізуйте судову практику по речово-правових способах захисту права власності.*
- 12. В чому полягає суть зобов'язально-правових способів захисту права власності?*
- 13. Яка відповідальність державних органів перед суб'єктами, що господарюють, передбачена нормами діючого законодавства?*
- 14. Що таке господарський спір?*
- 15. Для яких категорій господарських спорів законодавством визначений спеціальний механізм їх досудового врегулювання?*
- 16. Розкрийте механізм досудового врегулювання господарських спорів, визначте його етапи та складові дії по його проведенню.*
- 17. На які види спорів не поширюється порядок досудового врегулювання господарських спорів?*
- 18. Які вимоги ставляться законодавством до змісту і форми претензії?*
- 19. Який термін розгляду претензій?*
- 20. Яким є порядок і форми захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання господарськими судами?*
- 21. Якою є система спеціалізованих судових органів, що здійснюють правосуддя в господарських відносинах?*
- 22. Якими є завдання господарського суду, та які категорії справ їм підвідомчі?*
- 23. Розкрийте зміст і форму позовної заяви.*
- 24. Яким є порядок розгляду справ та інші питання судової процедури по вирішення господарських спорів?*
- 25. Якою є процедура оскарження рішень господарських судів?*
- 26. Розкрийте поняття та зміст апеляційного та касаційного провадження, перегляд справ за нововиявленими обставинами.*
- 27. Яким чином і хто уповноважений виконувати судові рішення?*
- 28. Хто, окрім господарських судів, може розглядати господарські спори? Розкрийте правовий статус цих органів.*

Практичні завдання:

1. Відкрите акціонерне товариство «Н.» виконало ремонтні роботи промислової паливної апаратури і згідно накладної № 1211 від 29.12.2001 р. передало цю апаратуру через свого представника малому підприємству. Вартість ремонтних робіт становить 16 571 грн.

ВАТ звернувся в господарський суд Тернопільської області з позовом про стягнення з відповідача основного боргу (16 571 грн.) і 2630 грн. пені за несвоєчасну оплату виконаних робіт.

Договору між сторонами про надання послуг укладено не було. Претензія відповідачем залишена без відповіді та задоволення.

Відповідач відзиву по справі не представив.

Дайте оцінку та характеристику даному спору.

Підготуйте претензію за даними умовами задачі.

Що таке досудове урегулювання спору?

2. Відповідно до укладеного замовлення-наряду(договору) АТ «Ф.» зобов'язалось здійснити ремонт автомобіля, який належить ПП «К.», вартість робіт складала 8350 грн.

Оплата проведена частково в сумі 6500 грн. Відповідь на пред'явлену претензію не надійшла, в зв'язку з чим, АТ звернулось до господарського суду Тернопільської області з позовними вимогами про стягнення з відповідача суми боргу в сумі 1850 грн. та судових затрат.

Яке рішення повинен винести господарський суд?

Чи дотримані умови господарського врегулювання спору?

Які документи слід долучити до позовної заяви?

3. 27 лютого ТОВ «Р.» отримало претензію від свого контрагента – підприємства «Б.» про погашення боргу в сумі 40000 грн. За результатами розгляду претензії було з'ясовано, що вимоги підприємства «Б.» правомірні. 25 березня ТОВ «Р.» направило до підприємства «Б.» відповідь на претензію, в якій визнало заборгованість перед підприємством «Б.» у сумі 40000 грн. і просило відстрочки погашення боргу. 1 квітня ТОВ «Р.» направило визнану претензію до виконавчої служби для примусового її виконання.

Чи є дії підприємства «Б.» правомірними?

Які нормативно-правові акти регламентують порядок досудового врегулювання господарських спорів?

Чи є претензія підставою для порушення виконавчого провадження?

Теми наукових повідомлень:

1. Підвідомчість та підсудність справ господарським судам.
2. Досудове врегулювання господарських спорів.
3. Претензія: поняття, зміст, порядок складання та розгляду.
4. Правова характеристика позову.
5. Характеристика апеляційного та касаційного провадження.
6. Виконання рішень господарських та третейських судів.
7. Міжнародний комерційний арбітражний суд як самостійна постійно діюча арбітражна установа.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №16.

Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: конкуренція, економічна конкуренція, функції економічної конкуренції, мета економічної конкуренції, антимонопольне регулювання, мета антимонопольного регулювання, позитивна конкуренція (добросовісна конкуренція), монополізм, монополія, монопольне становище, монопольна діяльність, домінуюче становище на ринку товарів, зловживання монопольним становищем, заходи антимонопольного регулювання, заходи демонополізації економіки, недобросовісна конкуренція, антиконкурентні дії (монополістичні зловживання), протидія антимонопольним органам, методи боротьби з монопольними зловживаннями, відповідальність за порушення антимонопольного законодавства, господарсько-правова конфіскація, справи про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Поняття, функції та учасники відноси у сфері економічної конкуренції.*
- *Позитивні та негативні риси економічної конкуренції.*
- *Державне регулювання економічної конкуренції (причини, мета, форми та засоби).*
- *Антимонопольні органи України (система та функції).*
- *Правопорушення у сфері економічної конкуренції, їх види та форми.*
- *Господарсько-правова відповідальність за правопорушення у сфері економічної конкуренції (поняття, форми, порядок застосування та етапи розгляду справ).*

Завдання 2.

Складіть таблицю:

- *Порядок видачі ліцензії на концентрацію.*

Завдання 3.

Складіть проект:

- *Позовної заяви про визнання рішення Антимонопольного комітету недійсним.*

Завдання 4.

Робота з правовими поняттями та категоріями: складіть словник з 20-25 термінів, котрі використовуються в антимонопольно-конкурентному регулюванні та дайте їм повне правове визначення.

Завдання 5.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: із преси, інформації по телебаченню, джерел Інтернет випишіть 5 випадків про недобросовісну конкуренцію в Україні.

Завдання 6.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: складіть вичерпний перелік правопорушень законодавства про захист економічної конкуренції та дайте їм свою правову оцінку.

Завдання 7.

Написання наукової статті (її тез) чи постановка правової проблематики та шляхи її вирішення: проаналізуйте позитивні та негативні сторони монополізму на прикладах як вітчизняних, так і зарубіжних компаній.

Завдання 8.

Аналіз судової та іншої практики: зробіть оглядовий комплексний коментар судової практики поданих у Рекомендаціях Вищого господарського суду України № 04-5/247 від 29.10.2008р. «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства».

Завдання 9.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Антимонопольного комітету України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в його Листі № 21-15/02-1244; 54/01 від 17.02.2009р. «Про особливості застосування положень законодавства про захист від недобросовісної конкуренції у зв'язку з набранням чинності Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 18 грудня 2008 року N 689- VI».

Завдання 10.

Аналіз судової та іншої практики: проаналізуйте та оцініть правові позиції Антимонопольного комітету України, викладені в таких його актах:

- Листі № 26-26/12-3819 від 24.06.2008р. «Про розгляд звернення (про необґрунтовані ціни на спеціальні бланки нотаріальних документів)»;
- Листі № 21-294/08-6479 від 05.10.2007р. «Щодо поширення Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності" на Антимонопольний комітет України»;
- Листі № 20-109/11-5788-дз від 09.08.2007р. «Про застосування положень Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти"»;
- Рішення № 597-р від 01.11.2007р. «Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу».

Завдання 11.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень наступних Розпоряджень Антимонопольного комітету України:

- № 49-р від 05.03.2002р. «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку»;
- № 5 від 19.04.1994р. «Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України» (в редакції від 17.08.2006р.);
- № 27-р від 12.02.2002р. «Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання

дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання»;

- № 182-р від 25.12.2001р. «Про Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції»;
- № 33-р від 19.02.2002р. «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію)»;
- № 26-р від 12.02.2002р. «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання (Положення про узгоджені дії)».

Завдання для перевірки знань:

1. Чим викликане запровадження інституту антимонопольно-конкурентного регулювання в Україні?
2. Розкрийте поняття економічної конкуренції. В чому полягають її позитивні функції? За яких умов вони проявляються?
3. Чому монополізм вважається антиподом конкуренції? Чи може відігравати монополізм позитивну роль у сфері господарювання?
4. Які категорії осіб є учасниками відносин у сфері економічної конкуренції?
5. В чому полягає зміст державного регулювання у сфері економічної конкуренції?
6. На які органи покладається здійснення функцій щодо регулювання відносин у сфері економічної конкуренції? В чому полягають повноваження цих органів?
7. За допомогою яких нормативно-правових актів забезпечується правове регулювання відносин у сфері економічної конкуренції?
8. Назвіть види і категорії правопорушень у сфері економічної конкуренції.
9. Розкрийте поняття «економічна концентрація».
10. За яких умов економічна концентрація вважається правопорушенням?
11. За якими критеріями суб'єкт господарювання визнається монополістом?
12. В яких випадках монополіст вважається таким, що зловживає своїм домінуючим становищем на ринку?
13. Яка поведінка суб'єктів господарювання на ринку визнається недобросовісною конкуренцією?
14. Які дії учасників відносин у сфері економічної конкуренції визнаються антиконкурентними?
15. Назвіть форми господарсько-правової відповідальності, що застосовуються до порушників вимог антимонопольно-конкурентного законодавства?
16. Протягом яких строків може застосовуватися ця відповідальність?
17. Які адміністративно-господарські санкції застосовуються за правопорушення у сфері економічної конкуренції?
18. В якому порядку застосовується господарсько-правова відповідальність за правопорушення у сфері економічної конкуренції?

Практичні завдання:

1. Комерційна компанія «С.» зареєструвала товарний знак відомої швейцарської фірми і після цього пред'явила до її офіційного дистриб'ютора, що працює в Україні, позов

про припинення порушення виключних прав на зареєстрований в Україні товарний знак позивача. В ході судового процесу з'ясувалося, що позивач не використовує товарний знак.

Яку ухвалу в цьому випадку повинен винести господарський суд?

Проаналізуйте можливі доводи сторін.

2. Голова Тернопільської обласної адміністрації своїм розпорядженням встановив плату за право торгівлі на горілку, що ввозилася із-за меж області, у розмірі 40% від валових доходів і одночасно надав пільги обласному горілчаному заводу.

Чи порушив при цьому голова адміністрації антимонопольне законодавство?

Якщо так, то які повинні бути правові наслідки такого порушення?

Який орган і в якому порядку має право реагувати на ці порушення?

3. На спільній нараді керівників хлібопекарських підприємств і реалізаційних компаній, що працюють на одному і тому ж ринку товарів регіону, було вирішено: 1) прикріпити реалізаційні компанії до конкретних постачальників продукції; 2) розірвати прямі договори хлібопекарських підприємств з хлібозаводами і забезпечувати їх мукою виключно через реалізаційні компанії; 3) припинити закупівлю муки «зі сторони».

Дайте правову оцінку наведеним вище фактам, враховуючи, що частка хлібопекарських підприємств і баз на відповідних товарних ринках складає 75%.

Як зміниться Ваше рішення, якщо їх частка складе 30% або угоди, досягнуті на нараді, матимуть істотний і позитивний економічний ефект?

5. Голова Тернопільської обласної адміністрації своїм розпорядженням встановив плату за право торгівлі на горілку, що ввозилася із-за меж області, у розмірі 40% від валових доходів і одночасно надав пільги обласному горілчаному заводу.

Чи порушив при цьому голова адміністрації антимонопольне законодавство?

Якщо так, то які повинні бути правові наслідки такого порушення?

Який орган і в якому порядку має право реагувати на ці порушення?

6. На спільній нараді керівників хлібопекарських підприємств і реалізаційних компаній, що працюють на одному і тому ж ринку товарів регіону, було вирішено: 1) прикріпити реалізаційні компанії до конкретних постачальників продукції; 2) розірвати прямі договори хлібопекарських підприємств з хлібозаводами і забезпечувати їх мукою виключно через реалізаційні компанії; 3) припинити закупівлю муки «зі сторони».

Дайте правову оцінку наведеним вище фактам, враховуючи, що частка хлібопекарських підприємств і баз на відповідних товарних ринках складає 75%.

Як зміниться Ваше рішення, якщо їх частка складе 30% або угоди, досягнуті на нараді, матимуть істотний і позитивний економічний ефект?

7. На останній полосі газети «Нічний Тернопіль» було розміщено рекламне оголошення про великий передсвятковий розпродаж тютюнових виробів і різного приладдя для куріння. Територіальне управління антимонопольного комітету звернулося з позовом до господарського суду про стягнення штрафу з товариства, що видає газету. Суд в позові відмовив, вважаючи, що у позивача відсутні повноваження для накладення штрафу і що юридична особа не може притягати до відповідальності за порушення, вказані в п.2 ст.31 Закону «Про рекламу».

Оцініть вирішення суду.

8. Підприємство «П» здійснювало розповсюдження журналу «Наталі». Підприємство «П» продало бази адрес передплатників цього журналу конкурентам цього видання. Видавець та власник журналу підприємство «Б» в односторонньому порядку визначило цю базу даних як власну комерційну таємницю і вимагало через суд притягнути підприємство «П» до відповідальності за несанкціоновані та неузгоджені дії.

Режим доступу і порядок використання інформації про бази даних передплатників не було окремо обумовлено договором про розповсюдження журналу.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Теми наукових повідомлень:

1. Види конкуренції. Галузева і міжгалузева конкуренція. Особливості сучасної конкурентної боротьби в економіці України.
2. Недобросовісна конкуренція як фактор посилення підприємницьких ризиків.
3. Антиконтурентні узгоджені дії.
4. Антиконтурентні дії органів влади.
5. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність.
6. Недобросовісна конкуренція.
7. Розгляд справ про порушення законодавства про конкуренцію.
8. Правовий статус Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень.
9. Недобросовісна порівняльна реклама.
10. Практика господарських судів у вирішенні спорів про захист економічної конкуренції.
11. Правові аспекти злиття та поглинання в Україні.
12. Комерційна таємниця та конкуренція.
13. Комерційна таємниця і рекламна діяльність суб'єкта господарювання.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №17.

Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: фінансова діяльність у сфері господарювання, індивідуальна фінансова діяльність, професійна фінансова діяльність, фінансова послуга, фінансова установа, ринок фінансових послуг, ринок банківських послуг, ринок цінних паперів, фінансовий моніторинг, банківська діяльність, комерційний банк, Національний банк України, фінансове посередництво, банківська операція, депозитні операції, розрахункові операції, кредитні операції, факторингові операції, лізингові операції, безготівкові розрахунки, платіжне доручення, платіжна вимога, вимога-доручення, вексель, чек, банківська платіжна картка, страхування, добровільне страхування, обов'язкове страхування, страховик, страхувальник, спеціально уповноважений орган у сфері страхування, договір страхування, аудиторська діяльність, аудиторські послуги, аудит, аудитор (аудиторська організація), державний фінансовий аудит.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- Фінансова діяльність (поняття, види, ознаки).
- Загальний порядок утворення та державної реєстрації комерційних банків.
- Страхова діяльність (страхування) та її ознаки.
- Аудиторська діяльність та її ознаки.

Завдання 2.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї:

здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Розпорядження ДКРРФП від 13.11.2003 р. № 120 «Про затвердження Порядку застосування Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України штрафів за невиконання (неналежне виконання) вимог Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом"».

Завдання 3.

Складіть проект договору:

- Договору банківської гарантії.
- Договору на здійснення розрахункового обслуговування.
- Договору на обслуговування банком.
- Договору про проведення розрахункових операцій через факторинг.
- Договору про розрахунки при операціях з цінними паперами.
- Кредитного договору.
- Депозитного договору.
- Договору факторингу.
- Договору фінансового лізингу.
- Договору страхування.
- Договору на здійснення операційного аудиту.
- Договору надання аудиторських консультаційних послуг.

Завдання 4.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: сьогодні існують тенденції у фінансовій діяльності: розширення сфери фінансових послуг, консолідація невеликих за розміром установ, дерегулювання, автоматизація, комп'ютеризація, зростання конкуренції, збільшення ризику. Охарактеризуйте кожну тенденцію.

Завдання 5.

Робота з правовими поняттями та категоріями: дайте обґрунтовані відповіді на такі питання:

1. В чому Ви бачите значення фінансового посередництва для економіки країни та сфери господарювання загалом?
2. Поясніть, чи впливає фінансове посередництво на економічний зріст і добробут? Яким чином?

3. Поясніть різницю між сумісними та акціонерними фінансовими інститутами.

Завдання 6.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в Листах:

- № 2575 від 26.03.2008 р. «Щодо обов'язковості проведення аудиту та подання аудиторського висновку»;
- № 8060 від 23.09.2008 р. «Щодо правомірності визначення виручки від реалізації продукції у разі отримання грошових коштів згідно з договором комісії».

Завдання для перевірки знань:

1. У чому полягає специфіка фінансової діяльності?
2. За якими критеріями і на які види можна класифікувати фінансову діяльність?
3. Які нормативно-правові акти регулюють фінансову діяльність?
4. У чому полягає зміст державного регулювання у сфері фінансової діяльності?
5. За допомогою яких органів здійснюється таке регулювання?
6. Які характерні ознаки банківської діяльності?
7. Розкрийте поняття «банк».
8. Банки яких видів можуть створюватися в Україні?
9. Який орган здійснює державне регулювання у сфері банківської діяльності?
10. Чи можуть комерційні банки займатися виробничою діяльністю?
11. Які ознаки характерні для страхування як різновиду фінансової діяльності?
12. Чи може здійснюватися страхова діяльність індивідуальними підприємцями?
13. В яких організаційно-правових формах можуть створюватися страхові компанії?
14. Яким вимогам має відповідати майнова база страхової компанії?
15. Які види страхування використовуються у сфері господарювання?
16. Розкрийте поняття договору страхування.
17. Розкрийте поняття аудиту. З якою метою застосовується аудит?
18. За якими критеріями класифікується аудит?
19. У чому проявляється особливість аудиторської діяльності?
20. Які вимоги ставляться до аудиторів?
21. В яких організаційно-правових формах можуть створюватися аудиторські фірми?
22. Яким вимогам повинна відповідати аудиторська фірма?
23. У чому полягає роль Аудиторської палати?

Практичні завдання:

1. Оптово-роздрібна компанія «А.» купила на товарній біржі велику партію морепродуктів. Угода була укладена на достатньо вигідних умовах для покупця: оптимальний варіант підбору рибних виробів, відносно низькі ціни, стислі терміни поставки. У зв'язку із цим, компанія «А.» виплатила брокерській фірмі збільшену винагороду.

Проте постачальник морепродуктів не виконав своїх зобов'язань і товар не був поставлений. Компанія «А.» звернулася до брокерської фірми з вимогою повернути винагороду, оскільки укладений за її посередництвом контракт не відбувся.

Чи справедливі претензії компанії «А.»?

Складіть проект відповіді на претензію компанії «А.».

2. Асоціація аудиторських організацій «К.» пред'явила позов до ВАТ «О.» про стягнення плати за виконані роботи за договором на надання аудиторських послуг. В обґрунтування позову Асоціація представила аудиторський висновок, який був підготовлений по матеріалах вивчення бухгалтерських документів відповідача.

ВАТ «О.» заперечував проти пред'явлених вимог, посилаючись на те, що виконані Асоціацією роботи не відповідають умовам укладеного між ними договору. Згідно із угодою Асоціація повинна була виявити помилки ВАТ «О.» у веденні бухгалтерського обліку і допомогти усунути їх для уникнення застосування фінансових санкцій із сторони податкових органів. Ця робота не була проведена, а наданий Асоціацією висновок, сам по собі, не може вирішити завдання по налагодженню бухгалтерського обліку і звітності.

Розглядаючи справу, господарський суд встановив, що Асоціація аудиторських організацій «К.» є некомерційною організацією - об'єднанням юридичних осіб, ліцензії на здійснення аудиторської діяльності не має. Проте, Асоціація укладає договори із різними організаціями-клієнтами на проведення аудиторських перевірок, консультування, довідково-інформаційне обслуговування і таке подібне Як безпосередніх виконавців по укладених договорах Асоціація залучає аудиторські фірми, які є її членами і мають необхідні ліцензії. Оплата виконаних робіт проводиться через Асоціацію: клієнт-замовник перераховує Асоціації суму, передбачену договором, а Асоціація розраховується з аудиторською фірмою-виконавцем відповідно до умов договору, укладеного між цією фірмою і Асоціацією.

Чи підлягає позов Асоціації аудиторських організацій «К.», пред'явлений до ВАТ «О.», задоволенню?

Як кваліфікувати договір, який був укладений між Асоціацією аудиторських організацій «К.» і ЗАТ «О.»?

Як кваліфікувати договори, які укладались аудиторськими фірмами зі своїми клієнтами-замовниками? Чи залежить кваліфікація цих договорів від виду і обсягу виконаної аудитором роботи ?

3. Петров А., зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності фізична особа, займається оптовою торгівлею продуктами харчування. Він має ліцензію на цей вид діяльності та розрахунковий рахунок в банку.

Чи має право Петров А. на закупівлю продуктів харчування оптом за готівку?

Які нормативні акти регламентують обмеження обігу готівки для суб'єктів підприємницької діяльності?

4. Представництво в Україні іноземної компанії "Н." здійснювало нарахування та видачу заробітної плати в іноземній валюті своїм працівникам – громадянам України.

Чи відповідають такі дії представництва вимогам чинного валютного законодавства України?

Який встановлено порядок розрахунків в іноземній валюті на території України?

5. Між підприємством і банком було укладено ряд договорів, а саме:

1. Договір про надання кредиту строком на 2 місяці в розмірі 2500000грн. під відповідні відсотки;

2. Договір купівлі-продажу акцій, відповідно до якого підприємство продає, а банк купує за 1500000 грн. 1 млн. акцій ВАТ номінальною вартістю 50 копійок кожна (на той момент ринкова вартість акцій складала 3000000 грн.);

3. Одночасно сторони уклали інший договір купівлі-продажу, за яким той же пакет акцій підлягає зворотньому викупу підприємством у банку через 2 місяці (одночасно з погашення кредиту). При цьому ціна продажу визначена в 2000000 грн.

Другий та третій договори визначені сторонами як невід'ємна частина кредитного договору. В договорі також передбачено, що у випадку непогашення в строк заборгованості по кредиту і процентах підприємство втрачає право на зворотній викуп акцій, які залишаються у власності банку.

Дайте кваліфікацію обставин, які виникли між сторонами.

Чи можна розглядати договори 2) і 3) як такі, що приховують договір застави, та внаслідок його визнані недійсними?

6. АТ «П.» та ТОВ «С.» уклали договір купівлі-продажу автомобіля. При цьому в договорі зазначалося, що вартість автомобіля становить 10 000 доларів США й покупець здійснює платіж у гривнях за курсом НБУ, що діяв на час платежу.

Назвіть нормативно-правові акти, що регулюють порядок виконання грошових зобов'язань.

Прокоментуйте платіжне застереження договору.

7. Підприємство «А.» звернулося до банку з проханням надати кредит. З цією метою вона надала необхідний пакет документів, проаналізувавши які, банк з'ясував, що у підприємства «А.» немає нерухомого майна.

Який вид забезпечення кредитного договору найдоцільніше обрати в такій ситуації?

Обґрунтуйте свою відповідь.

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття професійної та індивідуальної фінансової діяльності.*
2. *Поняття та види фінансових установ.*
3. *Спеціальне державне регулювання ринків фінансових послуг.*
4. *Функції комерційного банку і форми його співпраці із підприємцями.*
5. *Розрахунково-касові, валютні та платіжні послуги банків.*
6. *Основні напрямки розвитку банківських послуг.*
7. *Сучасні можливості співпраці суб'єктів господарювання з інвестиційними банками.*
8. *Структура кредитної системи та сутність кредиту.*
9. *Банківська та кредитна системи: можливості підприємців.*
10. *Види та форми кредитів, які надаються суб'єктам господарювання.*
11. *Забезпечення поверненості кредиту. Відповідальність позичальника за невиконання кредитних зобов'язань.*
12. *Підприємництво як управління власними та залученими фінансовими ресурсами.*
13. *Суб'єкт господарювання як емітент та інвестор цінних паперів.*
14. *Страховий ринок як важливий сектор фінансового середовища підприємництва.*
15. *Роль аудиторської діяльності у сфері господарювання.*
16. *Особливості державного фінансового аудиту.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №18.

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: зовнішньоекономічна діяльність, митний кордон України, майно, зовнішньоекономічна операція, принципи зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, захист прав суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, ліцензування зовнішньоекономічних операцій, квотування, спеціальні імпорتنі процедури, облік та звітність зовнішньоекономічних операцій, дискримінаційні заходи, зовнішньоекономічний договір (контракт), арбітражне застереження, іноземні інвестиції, види іноземних інвестицій, форми здійснення іноземних інвестицій, правовий режим іноземного інвестування, національний режим, спеціальний режим, режим найбільшого сприяння, гарантії діяльності іноземних інвесторів в Україні.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Аналіз судової та іншої практики: дослідіть Постанову ВГС України від 20.11.2003 р. №25/239 та дайте належну аргументацію позиції суду по даній справі.

Завдання 2.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте ст.4 ЗУ «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 року. Як дана норма обґрунтовує механізм стягнення заборгованості за ЗЕД договорами?

Завдання 3.

Складіть проект:

- Зовнішньоекономічного контракту.
- Бартерного договору у зовнішньоекономічній діяльності.

Завдання 4.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: якщо суб'єкт ЗЕД не встигає зарахувати іноземну валюту протягом 180 днів з моменту митного оформлення, то яким є наслідок перевищення зазначеного строку? Що йому слід зробити?

Завдання 5.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: чи можуть виконуватись зобов'язання за зовнішньоекономічними договорами не тільки в грошовій формі, а й іншими способами, зокрема шляхом зустрічної поставки товару? Проаналізуйте з цього приводу питання Інструкцію НБУ «Про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпортними та лізинговими операціями (п.2.5)»?

Завдання 6.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: чи допускаєте ви вірність такого твердження, що предметом регулювання ЗУ «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» є лише випадки застосування грошової форми розрахунків у відносинах, що виникають між резидентами та нерезидентами у ЗЕД діяльності? Обґрунтуйте свої висновки.

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: як на вашу думку повинна бути вирішена колізія про незастосування норм ЦК України про зарахування у відносинах публічного характеру, зокрема обов'язок експортера повернути валютну виручку в Україну (дивись Лист ДПА України від 05.05.2001р.)? Як це питання вирішується судовою практикою, в тому числі ВГС України?

Завдання 8.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в:

- Листі № 4222 від 13.06.2007 р. «Про тлумачення поняття "інвестиційний проект"».

Завдання 9.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Наказу Агентства з питань банкрутства (ДГУ) № 22 від 23.02.1998 р. «Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій». Яким Ви бачите значення інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємств та організацій, та яким чином це може прискорити реалізацію інвестиційних проектів, заохочення до інвестицій вітчизняних та іноземних підприємці тощо?

Завдання для перевірки знань:

1. Розкрийте поняття зовнішньоекономічної діяльності.
2. Чим відрізняються поняття «зовнішньоекономічна діяльність» і «зовнішньоекономічна операція»?
3. За допомогою яких нормативно-правових актів забезпечується правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності?
4. За якими критеріями і на які види можна класифікувати зовнішньоекономічну діяльність?
5. В яких формах може здійснюватися зовнішньоекономічна діяльність?
6. Які обмеження встановлені законом щодо певних видів зовнішньоекономічної діяльності? Яка мета таких обмежень?
7. Які категорії осіб можуть бути суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності?
8. У чому полягає особливість правового статусу суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності?
9. Назвіть характерні риси правового режиму зовнішньоекономічної діяльності.
10. З якою метою здійснюється державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності?
11. Які органи здійснюють державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності?

12. На яких принципах здійснюється державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності?
13. В яких випадках можуть запроваджуватися дискримінаційні заходи щодо певних категорій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності?
14. За якими критеріями класифікують зовнішньоекономічні договори?
15. У чому полягає специфіка зовнішньоекономічного договору?
16. В якій формі укладається зовнішньоекономічний договір?
17. Які вимоги ставляться до змісту зовнішньоекономічного договору?
18. В якому порядку розглядаються спори, що виникають у процесі виконання зовнішньоекономічних договорів (контрактів)?
19. Які характерні ознаки іноземних інвестицій?
20. Назвіть види майнових цінностей, що можуть використовуватися в процесі іноземного інвестування.
21. За яких умов іноземні інвестиції набувають спеціального правового режиму?
22. За допомогою яких нормативно-правових актів забезпечується правове регулювання іноземного інвестування в Україні?
23. Які категорії осіб можуть виступати у ролі іноземного інвестора?
24. У чому полягає специфіка правового становища іноземного інвестора?
25. В які об'єкти можуть вкладатися іноземні інвестиції?
26. У чому полягає корпоративна форма іноземного інвестування?
27. Як співвідносяться пряме та портфельне інвестування: спільні та відмінні риси?
28. Чи може поєднуватися корпоративна та договірна форма іноземного інвестування? Обґрунтуйте свою відповідь.
29. Які правові режими можуть застосовуватися до іноземних інвесторів в процесі здійснення ними інвестування на території України?
30. За допомогою яких договорів іноземний інвестор може здійснювати інвестування на території України?
31. Які характерні ознаки договору про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора?
32. Чим відрізняються угоди про розподіл продукції від решти договорів, за допомогою яких опосередковується іноземне інвестування?

Практичні завдання:

1. В січні 2008 року АТ «П» звернулося до господарського суду з позовом про визнання недійсним рішення ДПІ у м. Тернополі в частині нарахування пені за несвоєчасне повернення валютної виручки в розмірі 260 645, 21 грн.

За укладеним зовнішньоекономічним договором АТ «П» та його партнер-нерезидент як форму виконання своїх зобов'язань обрали не проведення розрахунків, а шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог. Позовні вимоги обґрунтовано тим, що відповідно до вимог ст. ст.601, 602 ЦК України допускається припинення зобов'язань шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог, а тому рішення ДПІ в м. Тернополі є неправомірним.

Податкова інспекція заперечувала проти позову, стверджуючи, що ненадходження у встановлені строки (180 днів) на рахунок позивача виручки в іноземній валюті за надані експортні послуги, є порушенням Закону України «Про порядок здійснення розрахунків в

іноземній валюті», а зарахування ж зустрічних однорідних вимог за зовнішньоекономічним договором суперечить валютному законодавству.

Проаналізуйте положення норм публічного (ЗУ «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті») та приватного (ЦК України) права в частині порядку та механізму здійснення розрахунків в іноземній валюті за ЗЕД договорами.

Як дане питання висвітлене в судовій практиці? Проведіть короткий аналіз такої практики Вищого Господарського Суду України.

Розкрийте інститут зарахування зустрічних однорідних вимог в цивільному та господарському законодавстві.

Яке рішення повинен прийняти господарський суд?

2. Умовами інвестиційного конкурсу були: вкладення грошових коштів в реконструкцію і технічне переоснащення діючого підприємства.

Який договір доцільно укласти з переможцем конкурсу і якими нормами права повинні бути врегульовані взаємовідносини між інвестором і організатором конкурсу?

3. Інвестиційним проектом передбачено будівництво нежитлової будівлі. Для реалізації проекту інвестор уклав договір із замовником, який володіє необхідними ліцензіями і досвідом будівництва.

Якою правомочністю слід наділити Замовника на будівлю, що зводиться, на період будівництва? Сформулюйте цю частину договору.

У разі випадкового пошкодження будівлі, що зводиться, на кого буде покладений ризик збитків, чи можливо за договором розподілити ризик збитків між інвестором і замовником?

4. Суб'єкт підприємницької діяльності В. уклав договір купівлі-продажу із іноземним контрагентом – компанією «В». договір було складено на англійській мові, у ньому містилися преамбула із зазначенням певних назв і місцезнаходження контрагентів, предмет договору, кількість та якість товару, ціна товару в доларах США та порядок оплати. При цьому останнє застереження договору передбачало, що товар оплачується в євро.

Які нормативно-правові акти та договори регламентують порядок укладання договорів купівлі-продажу з іноземними контрагентами?

Чи всі істотні умови містить описаний вище договір купівлі-продажу?

Які наслідки тягне за собою невідповідність змісту договору вимогам закону?

Чи може в зовнішньоекономічному договорі відрізнятися валюта ціни та валюта платежу (розрахунку)?

5. За договором купівлі-продажу українська компанія «П.» продала іноземному контрагенту 10000 тон пшениці загальною вартістю 130000 доларів США. Товар було відвантажено покупцеві, про що свідчить вантажна митна декларація від 10 березня. Оплата товару мала бути проведена 10 травня. Проте, станом на 10 червня на банківський рахунок продавця зазначені кошти не надійшли.

В який строк, згідно чинним законодавством України, мають проводитися розрахунки за зовнішньоекономічними договорами?

Які санкції передбачає чинне законодавство за порушення встановлених строків?

Яких заходів має вжити українська компанія «П.» за такої ситуації?

Теми наукових повідомлень:

1. *Поняття зовнішньоекономічної діяльності в законодавстві України.*
2. *Характеристика правових режимів ЗЕД: національного режиму, режиму найбільшого сприяння та спеціального режиму.*
3. *Принципи ЗЕД.*
4. *Загальні та спеціальні права та обов'язки суб'єктів ЗЕД.*
5. *Мета регулювання зовнішньоекономічної діяльності.*
6. *Форми обмежувального та заборонного типу по регулюванню у сфері ЗЕД.*
7. *Специфіка митно-тарифного регулювання.*
8. *Застосування дискримінаційних заходів у сфері ЗЕД.*
9. *Порівняльний аналіз ознак зовнішньоекономічного договору.*
10. *Види зовнішньоекономічних договорів.*
11. *Гарантії діяльності іноземних інвесторів в Україні.*
12. *Правовий статус іноземних інвесторів.*

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №19. Спеціальні режими господарювання

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: спеціальний режим господарювання, спеціальна (вільна) економічна зона, зовнішньо-торгівельна зона, зона прикордонної торгівлі, туристично-рекреаційна зона, комплексна виробнича зона, науково-технічна зона, концесія, концесіодавець, концесіонер, виключна (морська) економічна зона України, прикордонний режим господарської діяльності, господарська діяльність в охоронних зонах, галузеві режими господарювання, надзвичайний стан, надзвичайна екологічна ситуація, воєнний стан.

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть схему:

- *Спеціальна (вільна) економічна зона (поняття, види, ознаки).*
- *Концесійна діяльність та її ознаки.*
- *Концесійна діяльність щодо будівництва та експлуатації автомобільної дороги та її ознаки.*
- *Виключна (морська) економічна зона України.*
- *Прикордонний режим господарської діяльності.*
- *Правовий режим господарської діяльності в охоронних зонах.*
- *Спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації.*
- *Спеціальний режим господарювання на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення в результаті Чорнобильської катастрофи.*
- *Спеціальний режим господарювання в умовах воєнного часу.*

Завдання 2.

Складіть проект договору:

- Договору концесії.
- Договору концесії на будівництво та експлуатацію автомобільної дороги.
- Договору (контракт) на реалізацію інвестиційного проекту на території пріоритетного розвитку, в спеціальній (вільній) економічній зоні.

Завдання 3.

Аналіз судової та іншої практики: на основі розгорнутого вивчення та коментування позицій Держкомпідприємництва України проаналізуйте та оцініть його доводи, викладені в:

- Листі № 5085 від 11.07.2007 р. «Про розгляд запиту стосовно об'єктів права державної чи комунальної власності, які надаються у концесію».

Завдання 4.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: на основі роботи з даними тексту нормативно-правових актів, публікацій, Інтернет-джерел України та світу, їх аналітики (в тому числі статистичної) дослідіть режим господарювання таких С(В)ЕЗ України:

- зони туристсько-рекреаційного типу «Курортотоліс-Трускавець»;
- спеціальної економічної зони «Славутич»;
- території пріоритетного розвитку в Луганській області;
- економічної зони «Порто-франко» на території Одеського морського торговельного порту»;
- спеціальної економічної зони «Рені»;
- спеціальної економічної зони «Миколаїв»;
- території пріоритетного розвитку і спеціальної економічної зони «Порт Крим в Автономній Республіці Крим»;
- спеціальної економічної зони «Закарпаття»;
- території пріоритетного розвитку у Волинській області;
- наукового парку «Київська політехніка»;
- спеціальної економічної зони «Інтерпорт Ковель».

Завдання 5.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: проаналізуйте Наказ Держмитслужби України № 163/242/159/100 від 02.03.2006 р. «Про затвердження Вимог до технічного оснащення та облаштування території спеціальної (вільної) економічної зони й до контролю за переміщенням товарів через кордони цієї зони». Як дані вимоги обґрунтовують механізм оснащення та облаштування території спеціальної (вільної) економічної зони?

Завдання для перевірки знань:

1. Чим викликана необхідність встановлення спеціальних режимів господарювання?
2. Які види спеціальних режимів господарювання передбачені Господарським кодексом України?
3. У чому полягає особливість правового режиму спеціальних (вільних) економічних зон?

4. Чи існують істотні відмінності між С(В)ЕЗ та територіями пріоритетного розвитку?
5. За якими критеріями і на які види класифікуються С(В)ЕЗ?
6. В якому порядку створюються С(В)ЕЗ?
7. У чому полягає специфіка управління С(В)ЕЗ?
8. За яких умов і в якому порядку набувається статус суб'єкта С(В)ЕЗ?
9. У чому проявляється особливість правового статусу суб'єкта С(В)ЕЗ?
10. Назвіть характерні риси правового режиму концесійної діяльності?
11. Які види концесійної діяльності можна виділити на підставі аналізу нормативно-правових актів, що регулюють відносини щодо концесії?
12. На яких засадах здійснюється концесійна діяльність?
13. Які категорії осіб беруть участь у відносинах, пов'язаних з концесійною діяльністю?
14. В чому полягає особливість договорів концесії щодо об'єктів державної та комунальної власності?
15. Чим характеризується правовий режим господарської діяльності у виключній (морській) економічній зоні?
16. Які правові режими господарювання передбачають значні обмеження для суб'єктів господарювання з метою захисту публічних (державних та суспільних) інтересів?

Теми наукових повідомлень:

1. Правове регулювання господарської діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах.
2. Особливості режиму господарювання в зовнішньоторгівельних зонах в Україні.
3. Особливості режиму господарювання в зонах прикордонної торгівлі.
4. Особливості режиму господарювання туристично-рекреаційних зон України.
5. Особливості спеціального режиму господарювання в науково-технічних зонах, їх види в Україні.
6. Офшорні зони, їх особлива роль на транснаціональних фінансових ринках.
7. Договірні засади концесійної діяльності в Україні.
8. Концесійна діяльність по будівництву автомобільних доріг в Україні: за і проти.
9. Прикордонний режим господарської діяльності в Україні: стан та перспективи.
10. Особливості господарської діяльності в умовах надзвичайного стану та надзвичайної екологічної ситуації в Україні: практика минулого.

ЗАВДАННЯ ДО ТЕМИ №20.

Правові основи забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів

Термінологічні завдання:

Освоїти термінологічні дефініції: *якість продукції, безпека продукції, виробник, гарантійний строк, істотний недолік, належна якість товару, роботи або послуги, нечесна підприємницька практика, недолік, реалізація, споживач, захист прав споживачів, строк (термін) придатності, строк служби, фальсифікована продукція, стандартизація, сертифікація.*

Навчальні завдання:

Завдання 1.

Складіть проект:

- *заяви про усунення недоліків товару у випадку продажу покупцем товару неналежної якості.*
- *позовної заяви про примусовий обмін товару.*
- *позовної заяви про усунення недоліків товару;*
- *позовної заяви про розірвання договору купівлі-продажу і стягнення збитків у випадку продажу товару неналежної якості;*
- *зразок заяви в Українську асоціацію споживачів (УАС) про захист прав споживача;*

Завдання 2.

Робота з правовими поняттями та категоріями: дайте характеристику визначенню змісту поняттю «право на належну якість». Як воно співвідноситься із поняттям «якість товару (продукції)». Як це питання розглядається науковцями?

Завдання 3.

Аналіз-порівняння: в чому Ви бачите розмежування стандартизації і сертифікації? Якими є фактори їх впливу на забезпечення якості товарів в Україні? Наведіть приклади.

Завдання 4.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: охарактеризуйте захист прав споживачів в досудовому порядку (правова база, суб'єкти звернення, предмет вирішення спорів і т. д.).

Завдання 5.

Аналіз-узагальнення даних та інформації: охарактеризуйте захист прав споживачів в судовому порядку (правова база, суб'єкти звернення, предмет вирішення спорів і т. д.).

Завдання 6.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: здійсніть оглядовий аналіз останніх Листів Держспоживстандарту України «Щодо захисту прав споживачів» та проаналізуйте його рішення по цих справах. Як Ви оцінюєте практику діяльності цього органу в питаннях контролю за якістю?

Завдання 7.

Аналіз судової та іншої практики: здійсніть розгорнуте вивчення та коментування положень Постанови Верховного Суду України від 12.04.1996 р. № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів».

Завдання 8.

Розгорнуте конспектування (рецензування) нормативно-правового акту з критичними коментарями і аргументованою оцінкою його основних положень і головної ідеї: ознайомтесь із «Концепцією Державної цільової програми захисту прав споживачів на 2008-2011 роки», що затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.04.2008 р. № 649-р та дайте свій коментар.

Завдання 9.

Написання проблеми-дискусії та шляхи її вирішення: розкрийте проблеми адаптації законодавства України про якість продукції до світового законодавства. Які останні шляхи здійснила України в цьому напрямку?

Завдання для перевірки знань:

1. Які фактори впливають на випуск на ринок товарів належної (неналежної) якості? Наведіть приклади.
2. Чи згодні Ви із твердженням, що політика витіснення конкурентів приводить до розвитку методів та засобів, спрямованих на підвищення якості продукції та послуг? Обґрунтуйте.
3. Якими Ви бачите конституційні основи права споживачів на придбання товарів належної якості?
4. Як співвідносяться норми ЦК України та ГК України про якість продукції?
5. Яким чином держава забезпечує дієвість інформаційної системи про якість товарів, що реалізуються всіма суб'єктами підприємництва?
6. Яким необхідним вимогам мають відповідати товари, роботи та послуги?
7. Які державні органи контролю здійснюють нагляд за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності цих та інших вимог?
8. Дайте поняття якості товару (продукції) та його співвідношення із поняттям «право на належну якість».
9. Які ознаки властиві якості товару? Охарактеризуйте їх.
10. Дослідіть критерії якості продукції.
11. Які техніко-економічні властивості продукції визначають її якість?
12. Розкрийте систему заходів, які забезпечують якість продукції в умовах ринкової економіки України.
13. Які існують правові гарантії забезпечення належної якості товарів?
14. Дослідіть систему так званого "технічного регулювання" якості продукції? Як вона впливає на якість продукції?
15. Що таке стандартизація, та в чому Ви бачите її функціональне призначення?
16. Які існують види стандартів та правові основи їх застосування?
17. Хто є суб'єкти стандартизації?
18. Розкрийте обов'язкові та рекомендовані вимоги до стандартів?
19. Що таке сертифікація продукції (процесів, робіт, послуг), та з якою метою вона здійснюється в Україні?
20. Яким є перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні?
21. Розкрийте організаційні заходи (наприклад, ліцензування, патентування), котрі забезпечують додаткові гарантії якості продукції. Наведіть приклади.
22. Розкрийте інформаційні заходи (наприклад, маркування, штрихове кодування, рекламування), котрі забезпечують додаткові гарантії якості продукції. Наведіть приклади.
23. Розкрийте контрольні-запобіжні заходи (наприклад, контрольні перевірки якості, санітарні вимоги до умов продажу, зберігання тощо), котрі забезпечують додаткові гарантії якості продукції. Наведіть приклади.
24. Розкрийте правозахисні заходи впливу (санкції за порушення вимог законодавства про якість), які забезпечують додаткові гарантії якості продукції. Наведіть приклади.

25. Які права споживачів гарантує законодавство? Визначте механізм реалізації державного захисту їхніх прав, в тому числі прав, що стосується якості.
26. Якими є умови та порядок досудового та судового захисту прав споживачів?
27. Як держава та громадські організації можуть захистити права споживачів?
28. Які види відповідальності відповідно до законодавства передбачені за правопорушення в сфері захисту прав споживачів, в тому числі в процесі забезпечення якості продукції?

Практичні завдання:

1. Міністерство юстиції України відмовило в державній реєстрації нормативного акту Міністерства промислової політики України, яким був затверджений галузевий стандарт, мотивуючи свою відмову тим, що до компетенції міністерства не входить затвердження галузевих стандартів.

Чи правомірні дії Міністерства юстиції?

Які дії повинні включати затвердження галузевого стандарту?

Хто є суб'єкти стандартизації?

Теми наукових повідомлень:

1. Конституційні основи забезпечення громадян товарами належної якості.
2. Якість продукції як необхідна умова реалізації політики з належного забезпечення потреб населення.
3. Критерії якості продукції, робіт послуг: теоретичні та практичні аспекти.
4. Правові та економічні основи системи стандартизації в Україні: організаційні форми функціонування.
5. Правові основи забезпечення в Україні єдності вимірювань за допомогою засобів вимірювань за зразками державних еталонів одиниць.
6. Правові основи захисту прав споживачів в разі порушення їх права на придбання товару (роботи, послуги) належної якості.
7. Нормативні та інші гарантії забезпечення надходження у торговельну мережу якісних товарів в Україні.
8. Правові основи державного нагляду за дотриманням стандартів, норм і правил суб'єктами підприємництва та відповідальність за їх порушення.
9. Особливості удосконалювання й адаптації до світового законодавства системи права України в сфері продукції неналежної якості.

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З КУРСУ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»

Система контролю якості знань студентів з курсу «Господарське право» покликана підвищити об'єктивність в оцінюванні засвоєння студентами учбового матеріалу з вказаного курсу на основі систематичного обліку результатів усіх контрольних заходів, що проводяться протягом семестру і стимулювати регулярну самостійну роботу студентів для досягнення високого рівня їх професійної підготовки.

Контроль якості знань студентів є складовою частиною навчального процесу та передбачає зворотній зв'язок як засіб управління навчально-виховним процесом. Результати контролю знань студентів дозволяють визначати як кількісні, так і якісні показники результатів навчання та вирішення інших суміжних завдань, таких як ступінь опанування програмою курсу «Господарське право», призначення стипендій, переведення на інший курс і т. ін. Саме результати контролю знань є тим показником, за яким оцінюється робота окремо взятого студента, академічної групи, курсу, факультету загалом, а також робота викладацького складу.

За умови правильної організації контроль слугує також навчальним, виховним, організаційним, розвиваючим, методичним та іншим цілям.

Контроль знань студентів ґрунтується на таких принципах:

- оцінювання знань студентів та їх перевірка мають проводитися систематично, планово, відповідно до встановленого графіку, у нерозривному зв'язку із усім процесом навчання;
- перевірка та оцінювання мають відображати рівень засвоєння знань та стимулювати студентів до досягнення нових навчальних успіхів;
- оцінювання повинно проводитися послідовно з поступовим ускладненням завдань, змісту і методики;
- оцінювання знань студентів здійснюється індивідуально з урахуванням особистих якостей та особистих успіхів кожного окремого студента;
- оцінювання здійснюється за об'єктивними, заздалегідь визначеними критеріями;
- оцінювання знань студентів має відповідати якості та кількості засвоєних знань, умінь і навичок.

Оцінювання знань студентів повинно сприяти реалізації таких завдань:

- підвищення мотивації студентів до систематичного активного навчання протягом семестру та навчального року, їх переорієнтація з отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, умінь та навичок;
- відповідність переліку, форм та змісту контрольних заходів і завдань робочій програмі курсу «Господарське право»;
- відкритість контролю, яка базується на ознайомленні студентів на початку вивчення курсу «Господарське право» з переліком, формами та змістом контрольних заходів, критеріями та порядком їх оцінювання;
- подолання елементів суб'єктивізму при оцінюванні знань, що забезпечується системою контрольних заходів із застосуванням 100-бальної шкали оцінювання, а також врахуванням усіх видів навчальної роботи студента протягом семестру;
- забезпечення належних умов для вивчення програмного матеріалу з курсу «Господарське право» і підготовки до контрольних заходів, що досягається їх чітким розмежуванням за змістом і термінами проведення;

- розширення можливостей для всебічного розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення та підвищення ефективності навчального процесу.

В процесі вивчення дисципліни «Господарське право» використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студентів:

- поточне тестування та опитування;
- підсумкове тестування по кожному змістовому модулю;
- Ректорська контрольна робота;
- оцінювання виконання ІНДЗ;
- письмовий екзамен.

Кафедра та керівник курсу самостійно визначають об'єкти контролю, форми проведення контрольних заходів та критерії оцінювання за 100-бальною шкалою.

Система оцінювання знань студентів здійснюється шляхом проведення кредитно-модульних контрольних заходів, які включають:

№ п/п	Форма контролю	Напрямки контролю	Об'єкти контролю	Результат
1.	Поточний контроль	<p><i>Систематичність та активність роботи на усіх видах навчальних заняттях</i></p> <p><i>Виконання завдань для самостійної роботи</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> систематичність підготовки до практичних (семінарських) занять та участь у їх проведенні; активність у проведенні навчальних занять; результативність роботи на заняттях. освоєння термінологічних завдань до теми; підготовка до програмного матеріалу (питань для обговорення), який відводиться на самостійне вивчення; рівень виконання навчальних завдань; належність виконання завдань для перевірки знань; розв'язування практичних завдань; написання наукових повідомлень. 	Результати контролю включаються до залікового кредиту. Підсумковий результат поточного контролю за семестр визначається як середня арифметична з поточних оцінок за 100-бальною шкалою
2.	Підсумковий модульний контроль	<i>Виконання тестових завдань. Також завдання можуть включати письмове або усне опитування, розв'язування задач або інший контрольний захід</i>	<ul style="list-style-type: none"> перевірка розуміння та засвоєння матеріалу змістового модуля; рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до змістових модулів; самостійність опрацювання тем; ступінь оволодіння навичками виконання індивідуальних робіт; уміння самостійно опрацьовувати нормативно-правові акти та начальну та іншу літературу; уміння публічно чи письмово представити певний матеріал. 	Кожен із трьох змістових модулів оцінюється за 100-бальною системою та включаються як окремий заліковий модуль до залікового кредиту курсу
3.	Ректорська контрольна робота	<i>Виконання проміжного підсумкового контролю у формі написання письмової роботи, яка може включати одне або кілька (не більше 3) програмних питань, одне-два практичне завдання, блок тестів (не більше 20)</i>	<ul style="list-style-type: none"> здатність осмислити зміст усієї дисципліни; рівень знань, продемонстрованих на семінарських і практичних заняттях; рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, включених до змістових модулів; самостійне опрацювання тем; уміння виконувати практичні та інші завдання та інтерпретувати одержані результати. 	Оцінюється за 100-бальною системою та включаються як окремий заліковий модуль з відповідним ваговим коефіцієнтом
4.	Оцінювання виконання ІНДЗ	<i>Виконується кожним студентом індивідуально в письмовій і/або електронній формі відповідно до рекомендованих вказівок та пропонуваного варіанту</i>	<ul style="list-style-type: none"> пізнавальна діяльність студентів, їх творчість, аналітичність, критичність і самостійність; ефективність вироблення навиків первинної обробки інформації, роботи з документами; уміння узагальнювати і інтегрувати отриману інформацію; робота з першоджерелами, із чинним законодавством і матеріалами практики; рівень оволодіння навичками самостійної роботи. 	Рівень виконання ІНДЗ оцінюється за 100-бальною шкалою, а оцінка включається до залікового кредиту як окремий заліковий модуль
5.	Семестровий контроль у формі письмового екзамену	<i>Проводиться у формі виконання письмових екзаменаційних завдань (письмовий екзамен)</i>	Передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатності творчо використовувати накопичені знання та уміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо.	Проходження підсумкового контролю знань з дисципліни і одержання підсумкової оцінки

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ. Поточний контроль знань студентів з курсу «Господарське право» є невід’ємною частиною навчального процесу й засобом виявлення ступеня засвоєння студентами програмного матеріалу. Поточний контроль студентів з курсу «Господарське право» має на меті:

- сприяти студентові в організації його роботи по вивченню курсу;
- організувати роботу студента по систематичному опрацюванні матеріалу й підготовки до вивчення тем з програми дисципліни;
- виявити ступінь відповідності знань студента та його ставлення до навчальної роботи, причини, котрі перешкоджають виконувати навчальну програму;
- стимулювати активність та інтерес студента до вивчення дисципліни;
- виявити обсяг, глибину та якість сприйняття студентом навчального матеріалу, який вивчається;
- визначити недоліки й прогалини у знаннях і шляхи їх усунення; виявити рівень опанування навичками самостійної роботи.

Поточний контроль проводиться впродовж семестру в ході проведення всіх видів навчальних занять з курсу «Господарське право». При цьому контролі викладач оцінює рівень участі студентів в аудиторній роботі, ступінь засвоєння ними учбового матеріалу з окремих тем чи групи тем змістового модуля, виявляє недоліки в самостійній підготовці студентів з метою подальшого вдосконалення методики викладання дисципліни «Господарське право», активізації роботи студентів в ході занять і надання їм індивідуальної допомоги з боку викладача.

При поточному контролі оцінці підлягають:

- рівень знань, продемонстрованих у відповідях та виступах на семінарських і практичних заняттях;
- активність при обговоренні проблемних питань, які винесені на семінарські (практичні) заняття;
- вміння виконувати практичні та інші завдання та інтерпретувати одержані результати;
- виконання і захист індивідуальних робіт;
- результати експрес-контролю у формі тестів.

Отже, оцінювання поточного контролю здійснюється під час проведення практичних і семінарських занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи. Оцінювання поточної роботи студента з курсу «Господарське право» проводиться за двома основними напрямками (об’єктами контролю):

1. Систематичність та активність роботи на усіх видах навчальних занять:

- систематичність підготовки до практичних (семінарських) занять та участь у їх проведенні;
- активність у проведенні навчальних занять;
- результативність роботи на заняттях.

2. Виконання завдань для самостійної роботи:

- освоєння термінологічних завдань до теми;
- підготовка до програмного матеріалу (питань для обговорення), який відводиться на самостійне вивчення;
- виконання навчальних завдань;

- опрацювання завдань для перевірки знань;
- розв'язування практичних завдань;
- написання наукових повідомлень;
- інші.

Результатом *поточного контролю* є оцінювання за 100-бальною системою, що виставляються викладачем по ходу кожного із занять в *Журналі обліку відвідування і поточної успішності студентів*. При цьому враховується також відвідування студентами аудиторних занять та активності студентів. Кожне пропущене семінарське (практичне) заняття студент повинен відпрацювати в обумовлений з викладачем термін відповідно до графіку, затвердженого кафедрою.

Підсумковий результат поточного контролю за семестр визначається як середня арифметична з поточних оцінок за 100-бальною шкалою, що відображені у *Журналі обліку відвідування і поточної успішності студентів*. Результати поточного контролю включаються до відповідного залікового кредиту, якщо це передбачено робочою програмою дисципліни.

До початку заліково-екзаменаційної сесії викладач доводить до відома студентів та деканату факультету підсумкову оцінку за наслідками поточного контролю. При негативній підсумковій оцінці за наслідками поточного контролю (менше 60-ти балів) студентові належить ліквідувати заборгованість шляхом відпрацювання, визначених викладачем семінарських (практичних) занять та виконання комплексу завдань самостійної роботи.

Поточний контроль має на меті оперативно впливати на якість аудиторної і самостійної роботи студентів протягом семестру. Результати поточного контролю періодично обговорюються на засіданнях кафедри.

ПІДСУМКОВИЙ МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ. Підсумковий модульний контроль має на меті підбиття підсумків по вивченню студентами логічно завершеної частини лекційних та практичних (семінарських) занять з курсу «Господарське право» – так званого *змістового модуля*. Підсумковий модульний контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання після закінчення логічно завершеної частини лекційних та практичних (семінарських) занять з дисципліни змістового модуля.

Завданням підсумкового модульного контролю є:

- перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу;
- вироблення навичок виконання індивідуальних робіт;
- умінь самостійно опрацювати текст нормативно-правових актів та начальної літератури;
- здатності осмислити зміст декількох тем дисципліни;
- умінь публічно чи письмово представити певний матеріал.

Форми підсумкового модульного контролю та система оцінювання рівня знань та умінь студентів визначаються кафедрою та відображаються у робочій програмі дисципліни. Оцінки з підсумкового модульного контролю за 100-бальною шкалою відображаються у *Журналах обліку відвідування та успішності викладача й академічної групи* і включаються як окремий заліковий модуль до залікового кредиту.

Підсумковий модульний контроль знань та умінь студентів може проводитися у формі тестів, контрольних робіт, розв'язання практичних завдань, виконання індивідуальних робіт, розв'язання виробничих ситуацій (кейсів) тощо.

Підсумковий модульний контроль з курсу «Господарське право» поділяється на певну кількість змістових модулів, визначених робочою програмою. Кожен із змістових модулів направлений на перевірку засвоєння студентами окремої групи тем, встановлених в межах годин аудиторної і самостійної роботи.

Терміни проведення *підсумкового модульного контролю* з курсу «Господарське право» визначаються керівником курсу на початку семестру, затверджуються кафедрою і представляються в деканат факультету (*Орієнтовний план підсумкових тестових та інших форм контролю та графік їх проведення див. нище*).

Предметом *підсумкового модульного контролю знань* можуть бути такі характеристики знань, як репродуктивність, глибина, структура та інші. Цей вид контролю проводиться, як правило, у формі тестування і організовується відповідно до нижченаведених вимог:

- *змістовий модульний контроль* студентів здійснюється, як правило, в рамках семінарських (практичних) занять;
- при виборі форми його проведення перевага надається тестуванню. Окрім цього, підсумковий змістовий модульний контроль може включати письмове або усне опитування (наприклад, колоквиум), розв'язування задач або інший контрольний захід, направлений на перевірку знань студентів;
- у разі негативної оцінки за наслідками *змістового модульного контролю (менше 60-ти балів)* призначається день і час для ліквідації заборгованості по даному Змістовому модулі (на протязі наступного тижня після написання модульної роботи);
- до наступного *змістового модуля* студент допускається тільки в тому випадку, якщо заборгованість по попередньому змістовому модулі ним ліквідована;
- студенти, що не ліквідували заборгованості по виконанню змістових модулів, до екзаменаційної сесії не допускаються.

Результати *підсумкового модульного контролю* обговорюються на засіданнях кафедри.

РЕКТОРСЬКА КОНТРОЛЬНА РОБОТА. Ректорська контрольна робота є проміжним підсумковим контролем у формі написання письмової роботи, яка може включати одне або кілька (не більше 3) програмних питань, одне-два практичне завдання, блок тестів (не більше 30). В ректорській контрольній роботі передбачається виконання теоретичних та практичних завдань (відповідно до усього змісту програми курсу) протягом 2-ох академічних годин в межах аудиторних занять. Форма ректорської контрольної роботи та система оцінювання рівня знань та умінь студентів визначаються кафедрою. Оцінювання результатів виконання ректорської контрольної роботи оцінюються за 100-бальною шкалою з відповідним ваговим коефіцієнтом та включаються як окремий заліковий модуль до залікового кредиту.

Метою проведення ректорської контрольної роботи є перевірка рівня теоретичних знань та практичних навичок студентів з курсу в цілому, їх здатність осмислити зміст усієї дисципліни, рівень самостійного опрацювання тем, а також виявлення умінь виконувати практичні та інші завдання та інтерпретувати одержані результати.

Строк виконання ректорських робіт визначається керівником курсу на початку семестру, завдання для ректорських робіт затверджуються деканом факультету і результати виконання їх студентами представляються в деканат факультету. Результати виконання

ректорських контрольних робіт обговорюються на засіданнях кафедри, факультету, університету.

ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ІНДЗ. Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) є видом поза аудиторної індивідуальної роботи студента навчального чи навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і є окремим заліковим модулем з дисципліни.

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з курсу «Господарське право» та розвиток навичок самостійної роботи. ІНДЗ — це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських та практичних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу «Господарське право» в цілому.

Специфіка виконання ІНДЗ припускає інтенсивну роботу студентів з першоджерелами, із законодавством і матеріалами практики, що часто не містять готових відповідей. Виконання ІНДЗ припускає максимальну активізацію пізнавальної діяльності студентів, сприяє ефективному виробленню навиків первинної обробки інформації, роботи з документами, умінь узагальнювати і інтегрувати отриману інформацію.

Структура ІНДЗ (орієнтовна):

- **Вступ** – в ньому формулюються мотиви та причини вибору студентом саме цієї теми роботи. Вони можуть бути зведені в основному до актуальності обраної теми на науковому та практичному рівнях, стан теоретичної розробки, нормативно-правовій урегульованості та значимості в сучасних умовах для вирішення тих чи інших проблем господарсько-правової дійсності. Крім того, обов'язково необхідно визначити мету роботи, яку перед собою ставить автор, а також завдання, що мають бути вирішені ним у процесі висвітлення обраної теми.
- **Основна частина** - складається з окремих питань або розділів (не менше трьох). У свою чергу, кожне питання (розділ) може передбачати поділ текстового матеріалу на підпункти. Кожна структурна складова частина плану (питання, розділ, параграф) має містити виклад основних положень, їх аналіз, позиції окремих науковців чи практиків, власну позицію автора, якої він дійшов унаслідок проведеного дослідження. Висвітлення певного питання повинно завершуватись відповідним висновком чи пропозиціями. Найбільш важливі положення повинні супроводжуватися відповідними аргументами, посилання на позиції тих чи інших авторів, відповідні норми чи акти законодавства, а також ілюструватися найбільш переконливими прикладами.
- **Висновки і пропозиції** - це стисле узагальнення всієї проведеної роботи студента, це своєрідний звіт, яким студент засвідчує свій рівень та обсяг виконаних ним завдань, які визначалися на початковому етапі написання роботи у вступній частині, а також досягнення мети, заради якої написана й подана на захист робота. У підсумках мають бути сформульовані в лаконічній формі всі висновки, яких дійшов автор на підставі проведеного дослідження. Після висновків автором формулюються пропозиції щодо вдосконалення та поліпшення вирішення конкретних питань правової дійсності.
- **Перелік використаної літератури та законодавства.**

Студенти самостійно обирають тему ІНДЗ відповідно до переліку запропонованого керівником курсу. ІНДЗ виконується кожним студентом індивідуально в письмовій і/або електронній формі відповідно до цих вказівок та запропонованого варіанту. Виконання роботи

не відповідно до вказаного варіанту чи компіляція окремих положень та змісту робіт інших авторів є підставою для не зарахування її, із обов'язковим виконанням у строк, визначений викладачем.

Підготовка ІНДЗ включає такі етапи: вибір теми, вивчення навчальної літератури за темою, складання плану роботи, підбір і вивчення спеціальних літературних джерел та законодавства, добір фактичного та статистичного матеріалу та його обробка, оформлення списку літератури, консультації з викладачем, передання роботи викладачеві для оцінювання або усний виступ перед студентами всієї групи на семінарському занятті на основі матеріалів ІНДЗ.

Виконанню ІНДЗ має передувати глибоке вивчення рекомендованих джерел, основної та додаткової літератури, періодичних видань (газет, журналів), наукових статей, законодавчих та підзаконних актів, узагальнень судової та іншої практики, джерел-Інтернет. Опрацювавши підібрані джерела, студент проводить їх аналіз та впорядковує відповідно до самостійно складеного плану роботи. Робота повинна мати творчий, аналітичний, критичний і самостійний характер з тим, щоб забезпечити всебічно і добре обґрунтовані висновки. У той же час не рекомендується давати однозначні відповіді без належних пояснень.

ІНДЗ повинно мати чітку логічно-обумовлену структуру. Зокрема, робота повинна містити зміст (план), вступну частину, проблемно-теоретичну (аналітичну) частину, висновки і пропозиції, список використаних джерел та літератури, тощо. Обсяг ІНДЗ має становити до 25 сторінок рукописного формату А4.

Виконуючи цей вид індивідуальної роботи студент повинен висловлювати власне бачення на проблемні питання плану теми, вказувати свою думку на описувані події та сформулювати власну оцінку використовуваній літературі та законодавству, не допускаючи при цьому повторень і суперечностей. Неприпустимим є зловживання цитатами. Автор повинен їх використовувати для підтвердження власних думок і робити відповідні посилання згідно методичних правил.

Невиконання вищенаведених вимог є підставою для повернення ІНДЗ студенту на доопрацювання для уточнення окремих положень та/чи висновків. Після відповідних доробок робота може бути подана для повторної перевірки і остаточної оцінки викладача.

Виконання індивідуального завдання є обов'язковим для кожного студента, що вивчає курс «Господарське право» рівень виконання якого оцінюється за 100-бальною шкалою відповідно до вагового коефіцієнта як окремий заліковий модуль.

СЕМЕСТРОВИЙ КОНТРОЛЬ. Семестровий контроль з курсу «Господарське право» проводиться у формі екзамену в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою навчальною програмою і в терміни, встановлені робочим навчальним планом та графіком навчального процесу.

Екзамен - це форма підсумкового контролю, яка передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатності творчо використовувати накопичені знання та уміння, формувати власне ставлення до певної проблеми тощо. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою. Зміст екзаменаційних завдань та система оцінювання встановлюються кафедрою, а оцінка включається до залікового кредиту як окремий заліковий модуль.

Семестровий контроль у вигляді екзамену проводиться у формі виконання письмових екзаменаційних завдань (письмовий екзамен). На екзамен виносяться вузлові питання з курсу «Господарське право», типові та комплексні задачі, завдання, що

потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Перелік екзаменаційних питань та завдань, що відповідають робочій програмі дисципліни, критерії їх оцінювання визначаються кафедрою, включаються до робочої програми дисципліни і доводяться до студентів керівником курсу.

Результати екзамену оцінюються за 100-бальною шкалою і включаються в підсумкову оцінку з дисципліни як окремий заліковий модуль з відповідним ваговим коефіцієнтом. Підсумкова оцінка з дисципліни в цьому випадку розраховується як середня арифметична з оцінок по залікових модулях, включаючи екзаменаційну.

Заліковий модуль 1 (підсумковий модульний контроль)	Заліковий модуль 2 (підсумковий модульний контроль)	Заліковий модуль 3 (підсумковий модульний контроль)	Заліковий модуль 4 (ректорська контрольна робота)	Заліковий модуль 5 (підсумкова оцінка за ІНДЗ)	Заліковий модуль 6 (письмовий екзамен)
10%	10%	10%	10%	20%	40%
тиждень (8)	тиждень (10)	тиждень (14)	тиждень (16)	тиждень (18)	

Підсумкова оцінка з дисципліни у балах (шкала ТНЕУ) переводиться у державну шкалу та оцінку за шкалою ECTS.

За шкалою Університету	За державною (національною) шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

Якщо на екзамені студент отримав від 35 до 59 балів (незадовільно з можливістю повторного складання), підсумкова оцінка з дисципліни не виставляється, а у студента виникає академічна заборгованість.

За рішенням кафедри студенти, які за результатами поточного та підсумкового контролю мають 90 балів і більше, а також приймали активну участь у науково-дослідній роботі – у роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій – а також були учасниками олімпіад, конкурсів тощо, можуть звільнитися від екзаменів, а підсумкова оцінка з дисципліни для них розраховується як середня арифметична проста з оцінок, одержаних по залікових кредитах.

Студентам, які одержали на екзамені від 35 до 59 балів (незадовільно з можливістю повторного складання), були недопущені або не з'явилися на екзамен, дозволяється у місячний термін після завершення сесії ліквідувати академічну заборгованість за заявою, поданою у деканат, та відповідно до графіку ліквідації академзаборгованості.

Студенти, які отримали по залікових модулях або на екзамені оцінку від 1 до 34 балів (незадовільно з обов'язковим повторним курсом) зобов'язані написати заяву про повторне вивчення дисципліни на умовах діючих Положень ТНЕУ.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

1. *ГК України* - Господарський кодекс України
2. *ЦК України* - Цивільний кодекс України
3. *ГПК України* – Господарський процесуальний кодекс України
4. *КпАП* – Кодекс про адміністративні правопорушення
5. *МК України* – Митний кодекс України
6. *КК України* – Кримінальний кодекс України
7. *ВР України* - Верховна Рада України
8. *КМ України* - Кабінет Міністрів України
9. *АМК України* - Антимонопольний комітет України
10. *Держінвестицій України* - Державне агентство України з інвестицій та інновацій
11. *ДКПРПП України* (Держкомпідприємництва) - Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва
12. *ДКЦПФР* - Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку
13. *ДКРРФП* - Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України
14. *ДМС України* - Державна митна служба України
15. *Мінрегіонбуд України* - Міністерство регіонального розвитку та будівництва України
16. *Мінекономіки України* - Міністерство економіки України
17. *Мінфін України* - Міністерство фінансів України
18. *МОН України* - Міністерства освіти і науки України
19. *МТЗ України* - Міністерство транспорту та зв'язку України
20. *НБУ* - Національний банк України
21. *ФДМ України* - Фонд державного майна України
22. *АТ* - акціонерне товариство
23. *ВАТ* - відкрите акціонерне товариство
24. *ЗАТ* - закрите акціонерне товариство
25. *ВК* - виробничий кооператив
26. *ГО* - господарське об'єднання
27. *ДП* - державне підприємство
28. *ДТ* - довірче товариство
29. *ДХК* - державна холдингова компанія
30. *КС* - кредитна спілка
31. *КСП* - колективне сільськогосподарське підприємство
32. *КТ* - командитне товариство
33. *ПТ* - повне товариство
34. *ПФГ* - промислово-фінансова група
35. *ТДВ* - товариство з додатковою відповідальністю
36. *ТОВ* - товариство з обмеженою відповідальністю
37. *СВК* - сільськогосподарський виробничий кооператив
38. *ФГ* - фермерське господарство
39. *ХК* - холдингова компанія
40. *ЗЕД* - зовнішньоекономічна діяльність
41. *С(В)ЕЗ* - спеціальна (вільна) економічна зона

ЗМІСТ

Вступ	3
Орієнтовна структура плану підготовки студента з курсу "Господарське право"	7
Структура залікового кредиту з курсу "Господарське право"	8
Структура програми курсу «Господарське право» та методичні вказівки до її вивчення	10
Тема 1. Поняття та принципи господарської діяльності	12
Тема 2. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство	16
Тема 3. Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання	23
Тема 4. Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності	31
Тема 5. Суб'єкти господарювання. Загальні положення	35
Тема 6. Правове становище підприємств	43
Тема 7. Правовий статус господарських товариств	48
Тема 8. Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права	55
Тема 9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання	62
Тема 10. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання	66
Тема 11. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом	75
Тема 12. Господарські зобов'язання	81
Тема 13. Господарсько-правова відповідальність	89
Тема 14. Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання	95
Тема 15. Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання	102
Тема 16. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції	110
Тема 17. Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин	117
Тема 18. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності	123
Тема 19. Спеціальні режими господарювання	130
Тема 20. Правові основи забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів	135
Основна література до курсу «Господарське право»	141
Завдання для самостійної роботи студентів	142
Тема 1. Поняття та принципи господарської діяльності	145

Тема 2. Господарські правовідносини, господарське право та господарське законодавство.....	
Тема 3. Напрями та форми участі держави і місцевого самоврядування у сфері господарювання.....	
Тема 4. Підприємництво як спосіб здійснення господарської діяльності.....	
Тема 5. Суб'єкти господарювання. Загальні положення.....	
Тема 6. Правове становище підприємств.....	
Тема 7. Правовий статус господарських товариств.....	
Тема 8. Правове становище некомерційних суб'єктів господарського права.....	
Тема 9. Громадянин як суб'єкт господарювання. Особливості статусу інших суб'єктів господарювання.....	
Тема 10. Майнова основа діяльності суб'єктів господарювання.....	
Тема 11. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом.....	
Тема 12. Господарські зобов'язання.....	
Тема 13. Господарсько-правова відповідальність.....	
Тема 14. Особливості правового регулювання в окремих видах та галузях господарювання.....	
Тема 15. Правовий захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання.....	
Тема 16. Правові засади обмеження монополізму та захисту від недобросовісної конкуренції.....	
Тема 17. Правові основи фінансової діяльності та кредитно-розрахункових відносин.....	
Тема 18. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	
Тема 19. Спеціальні режими господарювання.....	
Тема 20. Правові основи забезпечення якості продукції та захисту прав споживачів.....	

Система контролю якості знань студентів з курсу «Господарське право».....228

Список скорочень237